ИСТОРИЯ И КУЛТУРА НА БЪЛГАРИЯ В ДАТИ

ВЪЗРАЖДАНЕ

СЪБИТИЯ
ЛИЧНОСТИ
ИКОНОМИКА
БИТ И НРАВИ
ПРОСВЕТА
РЕЛИГИЯ

ЛИТЕРАТУРА
ДРАМА И ТЕАТЪР
ЖИВОПИС
АРХИТЕКТУРА
МУЗИКА
КУРИОЗИ

СЛОВО

проф. д.ф.н. Иван Радев * доц. д-р Радослав Радев
д-р Елена Налбантова * гл. ас. Петко Ст. Петков
ИСТОРИЯ И КУЛТУРА НА БЪЛГАРИЯ В ДАТИ
ВЪЗРАЖДАНЕ

Първо издание

Отговорен редактор проф. Иван РАДЕВ
Художествено оформление Иван БОЧЕВ
Предпечатна подготовка Йордан ИВАНОВ

Формат 16/70/100
Печатни коли 23
Излязла от печат 1997 год.
ISBN 954 439 488-5

Издателство "СЛОВО" — Велико Търново
Тази книга на издателство "СЛОВО" е отпечатана
в печатницата на "Абагар" ЕООД — Велико Търново

Адрес на издателството:
5000 Велико Търново, п.к. 467
тел. 062/2-79-90, тел./факс 062/2-79-70
склад в печатницата 062/4-48-19

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор — проф. Иван Радев 7

История и култура на България през XVII век 13
История и култура на България през първата половина на XVIII век . . 22
История и култура на България през втората половина на XVIII век . . 30
История и култура на България от началото на XIX в. до 40-те г. 46
История и култура на България от 40-те до 80-те години на XIX век . . 81

Приложение
Османски султани 317
Войни, свързани с България и българите XVI — XIX век 317
Въстания и други форми на съпротива на българския народ срещу османската власт XVII — XIX век 318
Български институции, формирования и дружества XIX век 320
Висше духовенство от български произход 321
Българи на държавна служба в Турската империя 323
Българи на държавна служба в чужбина 327
Чужденци — просветни дейци в България XIX век 335
Чужденци, автори на пътеписи за България и българските земи 336
Годишен календар на панаирите през Възраждането 340

Именен показалец 343

ИВАН РАДЕВ * РАДОСЛАВ РАДЕВ
ЕЛЕНА НАЛБАНТОВА * ПЕТКО СТ. ПЕТКОВ

ИСТОРИЯ И КУЛТУРА НА БЪЛГАРИЯ В ДАТИ

ВЪЗРАЖДАНЕ

© Иван Радев, автор, 1997
© Радослав Радев, автор, 1997
© Елена Налбантова, автор, 1997
© Петко Ст. Петков, автор, 1997
© Иван Бочев, художествено оформление, 1997
ISBN 954 439 488-5

ИВАН РАДЕВ * РАДОСЛАВ РАДЕВ
ЕЛЕНА НАЛБАНТОВА * ПЕТКО СТ. ПЕТКОВ

ИСТОРИЯ И КУЛТУРА НА БЪЛГАРИЯ В ДАТИ

ВЪЗРАЖДАНЕ

**Събития * Личности * Икономика
Бит * Нрави * Куриози * Религия
Просвета * Читалища * Литература
Драма и театър * Изобразително изкуство
Архитектура * Музика**

СЛОВО
ВЕЛИКО ТЪРНОВО
1997

ПРЕДГОВОР

Ако една епоха е велика, тя трябва да има не само големите си личности и събития, но и всяко следващо поколение да се чувства задължено да преоткрива връзките си с нейната същност. За българина Възраждането е един от малкото безспорни примери за такава епоха. Откъм справочни издания обаче, едва в наше време като че ли то започна да привлича усилията, да предлага възможности за по-задълбочени, неемпирични обобщения. Но пък точно тогава се намеси друго — настъпилата рязка промяна в обществения живот, оголилата се криза в културата, избуялото недоверие към миналото и въплъщаваните от него опори и стойности. Смут и безпътица овладяха не само масовия почитател на историята, но и много от специалистите...

Сега българинът, наш съвременник, е между „небето" и „земята". От една страна, той е на път да се убеди, че „небето" има един задължителен, генетически присъщ му белег — недостижимостта. От друга страна, все още продължава да властва нежеланието за завръщане към „корените", подозрението към заряда им като коректив на днешни илюзии и опора за надежди...

А книги не само трябва да излизат и да напомнят за миналото...

Науката и литературата са длъжни да продължат и да задълбочават интереса си към това минало, да преоткриват живото му богатство, да предоставят градиво за съвременни и по-мащабни концепции за цялостния духовен живот и култура на българина в Хаоса на Новото време. Чрез тях отново е нужно да се извади на показ целия актив, пълната картина на фактите — без диктата на рутината и тенденциозната селекция.

Там някъде се ражда и възниква необходимостта от справочници и енциклопедии с днешна дата, от „нов прочит" на миналото и през призмата на предлагания свод от „личности", „дати", „събития", върху които стъпва нашето познание за епохата. Но когато се проследява голямо събитие или период от живота на един народ, това не значи, че характеристиката му трябва да обслужва днешния ден. На посветените им страници изобщо не бива да се възлагат обслужващи функции. Правото им да станат „тема", „книга" или „литература" и да тръгнат към читателя би трябвало да изключва конюнктурата.

За кой ли път? — след опустошителната стихия на апатията и недоверието към стойностите на българското минало, трябва да се тръгне от картината на фактите, от „проверка" на техния каталог и автентичност. И пак да стане дума за „пропуските" и липсите, а и за критериите при тяхното остойностяване... Българинът, като че ли обречен от историческата си съдба периодически да се оказва в ролята на митичния Сизиф, и днес самозапратил се в подножието на живота, трябва отново да започне „изкачването".

* * *

От факт за мен, за останалите автори и издателите, книгата „История и култура на България в дати. Възраждане" обаче ще стане наистина факт, едва когато я потърси и възприеме читателят. И след като идеята и ръкописът са вече реализирано начинание, продължавам да се питам — за кого е предназначен този справочник?

Убеден съм, че го очакват и от него ще се възползват изключително широк кръг читатели. Българското Възраждане за много българи и днес продължава да е една „близка“ епоха. С нея те все още се чувстват лично, интимно, кръвно свързани — било като родово и семейно предание, било като завещан национален идеал, било като моралистичен кодекс. Говоря за поколенията, които са в сезоните на житейска и биологическа зрелост.

Сред тях са **специалистите** — и то от историка, културолога, народоведа и литератора, до музиколога и изкуствоведа. Макар те самите да са със задълбочени познания, а и с изследвания в някои от областите, подхранили отделните рубрики (литература, драма и театър, музика, архитектура. и т. н.), тук ще видят както фактите, които са им известни, така също и новоиздирени — ще имат възможността всички те да се „огледат“ в образа и присъствието на останалите, да актуализират паралели, да провокират нови гледни точки и обобщения.

Естествено е, голяма част от читателската аудитория на справочника да са **любителите** — на точните хронологически справки, но и на кръстословиците, и на куриозите в повседневното битие на нашия народ. Много от тях държат да имат „обща култура“, интересуват се от фактите, а не от „топосите“ и оценъчните препредавани характеристики на явленията от живота на българина през смутното време на XVII-XVIII в., през бурните десетилетия на XIX в. Някои от тях обичат да „шашват“ с конкретни позовавания, с изненадващи паралели на прояви от разнородно естество, които по каприза на „датата“ или „годината“ се оказват една до друга...

Реален смисъл тук добива и традиционното, станало иначе банално послание на всеки справочник към **учениците** и **студентите**. В предлаганото издание те наистина могат да намерят възможност за пълно усвояване и заучаване на конкретните явления от обществения и културния живот на собствения си народ през цели три столетия (XVII-XIX в.), но и за резултатно „зазубряне“ на най-важните „дати“ и „събития“ преди изпита по история, по възрожденска литература, по история на изобразителното изкуство, на музиката, архитектурата. и т. н.

* * *

Книгата е справочник в традиционния и точен смисъл на думата. Но тя е и антипод, предизвикателство и провокация към обичайните, излизали досега за българския живот и култура справочни издания. И това се дължи не само на готовността да се даде път и на свидетелства, непризнавани от историята за събития, на убедеността те да се успоредят и преплетат с канонизирани и свещенни „дати“ в колективната памет.

Когато стане дума за „история“ на дадена епоха, обикновено хоризонтът на изложението се запълва от характеристики и съображения за политическите, гражданските, събитийните аспекти на времето и едва в края, някак между другото, се включват кратки текстове за „културния живот“, за създаваната „литература“ в техните граници. В този си вид — сбито, конспективно и обобщено, и на това си място — вместо финал, като декоративен или маргинален елемент, те като че ли са призовани и много старателно се справят със задачата си да доузаконят инерцията, че най-важното и главното, че смисъл и мярка в живота на народите са войните, броят на убитите, количеството на материалните щети и поражения.

Че ако не са те, войните — едва ли не — българският народ не го е имало

на земята...

Отворете всяко от изданията със заглавие „История на България“ и ще се убедите, че се прилага именно тази позната схема — политическата картина се интерпретира и представя разгърнато, останалото има незадължителен характер. Така е дори в последното по време мащабно и амбициозно начинание „История на България в четиринадесет тома“. В двата тома, които са посветени на Възраждането, инерцията проговаря и диктува мястото и съотношенията между едното и другото — в том V главата „Културно развитие“ с подразделите за „книжнина“, „архитектура“, „живопис и музика“ е със скромните 50 страници (405-458 с.) при общ обем на книжното тяло от 560 голямоформатни страници; в том VI разделът „Културно развитие“ отрежда на „българската литература и книжнина“, на „живописта и графиката“, „музиката“, „театралното дело“ и „архитектурата“ около 30-40 страници при обем на тома от 640 стр...

В нашия справочник се тръгва от друга представа, заложена е и се следва концепция, според която смислите на националното битие се поемат от неговите многопосочни измерения. Тук случките, личностите и събитията във всяка от тези насоки, като свидетелство за проявленията на живота по българските земи през XVII-XIX век, заемат своето естествено място, никой от фактите няма привилегията за сметка на останалите да представя времето си.

Картината, иначе пръсната в специализирани съчинения и издания с обобщаващ, краеведчески или документален характер, тук е една — низ от ясни и красноречиви моментни „снимки“ на ставащото в хода на живота през годините. Те не се наслагват, не се застъпват и не си отнемат нещо една от друга, нито една от тях не обсебва правото единствено тя да легитимира същността на българската действителност. Без да губи от своята достоверност, тази картина е разнообразена и обогатена от явления с по-общо присъствие или от непривични, епизодични, екзотични прояви.

Работата над справочника „История и култура на България в дати“ узакони едно, досега смътно витаещо подозрение у мен. Макар скромните ми лични занимания с проблемите на духовния и литературния живот през XVIII-XIX век да продължават повече от двадесет и пет години, се убедих колко малко знаем за събитията и хората на тази епоха, колко малко правим повече факти и човешки съдби да свидетелстват за нейното величие и същност. И в наше време е все така нужно зарядът и натрупванията оттогава да бъдат продължени, за да имат днешно лице и измерения и с тях да обогатяват съвременността.

Учебниците и по-голямата част от целенасочено ориентираните изследвания от по-ново време постепенно са довели до клиширани и едностранчиви представи за възрожденския процес — с акцент върху много важните сами по себе си носители на граждански значимото, борческото, революционното... Не се познават достатъчно цели полоси на тогавашния живот, не са защитени и разкрити в популярни форми мащабът, смисълът и ефектът от усилията на цели категории участници в движението на българина към духовна, материална, интелектуална и политическа активност и просперитет. Колко рядко се е надниквало в интимно-семействените сфери, в обичайно-поминъчните форми, в морално-оценъчните представи, които градят образа на човешкото съществуване по българските земи от XVII до XIX век.

Личното ми признание, както и уточненията в тази насока, не целят да зачеркнат правените досега и продължаващи да излизат изследвания на историци, етнографи, фолклористи, народоведи за един или друг проблем в този дух.

Имам предвид липсите в една не по-малко важна от науката сфера — залежите на това минало да са част от живите опори на съвременната духовност, от колективната чувствителност на българина в наше време. Едва ли причините се крият само в недостатъчната популярност на фактите. Но това поне може и трябва да се върши...

То ни е въодушевявало и ръководило в работата ни над справочника. Оттам тръгват мотивите в него да отредим място за повече „дати", свързани със събитията, явленията и личностите на XVII-XIX век, при липсата на категорични документи и сведетелства за немалка част от тях — да намерим косвен начин и да ги „заковем" във времето, да уплътним картината. В отделни моменти документираното може да звучи някак случайно или изолирано, в други — то да предполага въвличането на факти от същото естество, от същия ранг на значимост, които са останали извън предлаганото издание, а те, пропуснатите личности или събития, да са със значение в живота на дадено селище или район... Възможно е. За пълна изчерпателност на проявите не може да се говори, а включеното би могло да се третира като показател и точка, очертаващи масовото, типичното за живота на българина.

* * *

Трудно е да се прецени кога точно след Гутенберг възниква крилатата фраза „море от литература". Но със сигурност може да се каже, че от метафора в последните години у нас тя отразява една реалност, която трудно може да намери мотивация в имущественото състояние или интелектуалните ламтежи на съвременника. В „морето" от печатана и оказала се на книжния пазар литература съвсем не на последно място се нареждат справочните издания: речници, пътеводители и енциклопедии. Повечето от тях са специализирани и тясно насочени: „Българската история в дати" или томовете на „Кратък исторически справочник. Старият свят. Средновековие. Ново време", „Старобългарска литература" или „Енциклопедия на българската възрожденска литература"...

Няма да крия, че при замисъла и реализацията на „История и култура на България в дати. Възраждане" като начален модел послужи популярният солиден том „История на света в дати" (С., изд. „Атлантис"). Но спецификата на предлагания от нас справочник, мотивирана от спецификата на процесите, които протичат по българските земи през Възраждането, твърде скоро се откроии съвсем естествено и закономерно ни отдалечи от образеца. Схемата се обогати, очерта своя логика, обхвана много по-системно и обосновано събитията, личностите и проявите, като ги подведе под единни ценностни критерии при тяхното остойностяване.

В центъра на изданието са насоките и проявите на българската общност през Възраждането (от средата на XVIII до 80-те години на XIX в.). Но си позволихме да тръгнем по-отдалеко (от началото на XVII в.), да включим картината на явленията, които имат преходен, лабораторен характер спрямо корпуса от идеи и форми на Ренесанса у нас. Така по-пълно се онагледява не само тяхното същинско, зряло, осъзнато проявление, но и тяхната предистория, механизмите, чрез които стават реалност.

Характерът и естеството на процесите по нашите земи през Възраждането наложи наред с утвърдените, задължителни „рубрики" — „Исторически събития и личности", „Литература", „Изобразително изкуство", „Музика", „Архи-

тектура“ — да се обособят още няколко: „Просвета“, „Читалища“, „Религия и духовенство“, „Театър и драма“. Читателите ще се убедят, че така картината се домогва до по-голяма пълнота и адекватност, отразява национално-специфичните аспекти в движението на българската общност към показателите, нормите и статута на Новото време.

Естествено е при тези „рубрики“ — всяка със свой устойчив профил в съзнанието на читателя, сравнително добре идентифициращи се спрямо самите явления — да не се очаква пълна изчерпателност, по вертикалата на времето да се налага придържането към применящи се критерии за селекция на фактите. Въвеждащата част по замисъл има пределно разнороден характер — маркира дати, свързани с исторически събития (войни, въстания, реформи и др.); със съдбата на големи, заслужили и по-скромни личности; с учредяването и дейността на комитети, общества, организации и дружества; с прояви в областта на материалния живот, занаятите, икономиката, бита и нравите; със свидетелства за отношението на чужденци към България, за природни бедствия и куриозни явления.

В някакъв смисъл предлаганата по страниците на справочника картина е аналог на непрограмирания — и логичен, и непредвидим, капризен — ход на живота на българина под робство, оставен сам на собствените си сили, приключващ от геополитическите интереси на три-четири империи, а мечтаещ и подготвящ се да подреди бъдещото си свободно съществуване под лозунга за „чиста и свята република“... В тази картина „Приложението“ не е просто механичен или самоцелно обособен придатък към книгата. Всеки от дяловете му поставя на фокус и репрезентира някои от специфичните „лица“ на същия тоя процес. Може да изненада и специалистите събраният на куп набор от личности, пребивавали на турска държавна служба, българското „лоби“ в чужбина (Румъния, Русия, Франция, Сърбия...), съставено от лекари, военни, администратори... Респектира сборът от имена на политици, дипломати, държавници, търговци, пребивавали или преминали през България и оставили свидетелства за тукашния живот през XVII-XIX в. Дори и нищо не обещаващият на пръв поглед опит да се открояят началните стъпки на институции с бъдещ държавнически заряд и перспективи е със своите резултати...

Като всеки справочник и „История и култура на България в дати“ сигурно е със своите пропуски и непълноти, с недовидяни и неотразени събития, прояви и по-скромни личности. За част от тях вина имат авторите. Но за повечето — тя се „разпределя“ между екстремните обстоятелства и робски условия, в които живее българинът, и които не са атмосфера за пълно документиране и съхраняване на свидетелствата, и немарата на няколко поколения, които са били по-близко от нас до Възраждането, но не са опазили всичко стигнало до тях от неговия архив. Ето защо дори някои от събитията, които знаем, но около които липсва точност в датировките, тук липсват. Така е и с отделни личности, с тяхно участие в конфликтите и проявленията на възрожденския процес... Но вместо да изчакаме времето на бъдеща пълна до съвършенство картина на фактите и тогава да се заемем с това издание, предпочетохме да го осъществим в тоя му вид сега. И така да съкратим пътя до идеалния справочник, какъвто наистина дължим на величава епоха като българското Възраждане.

проф. Иван Радев

ОСНОВНИ СЪКРАЩЕНИЯ

Апр. въст. — Априлско въстание (1876)
ББД „Просвещение“ — Българско благотворително братство „Просвещение“
БКД — Българско книжовно дружество
БПД „Промишление“ — Българско печатарско дружество „Промишление“
БРЦК — Български революционен централен комитет
БЦБО — Българско централно благотворително общество
ВРО — Вътрешна революционна организация
ОБН — Одеско българско настоятелство
РК — революционен комитет
РТОВ — Руско-турска освободителна война (1877-78)
СТВ — Сръбско-турска война (1876)
ТЦБК — Таен централен български комитет

ЛЕГЕНДА

Просветно дело

Религия и духовенство

Литература

Драма и театър

Живопис

Архитектура

Музика

Читалища

1601 ***Ражда се*** в Чипровци **Петър Богдан Бакшев** — книжовник и политически деец, софийски католически епископ.

1602

Йером. Никифор ***съставя*** в Рилския манастир „Служба и житие на св. Иван Рилски"

1603 На османския престол ***се възкачва*** султан **Ахмед I**.

1604 Немският пътешественик **Йохан Вилд** в своето „Пътеописание на един пленен християнин" оставя кратки сведения за част от българските земи.

1605 Свещениците и миряните от Софийско, Пиротско и Брезнишко се оплакват пред главната квартира на минаващата през София султанска войска, че митрополитът им в нарушение на установените правила събирал в неколкократно увеличен размер патриаршеския и митрополитския данък.

1608 Арменският пътешественик **Симеон Лехаци** в пътеписа си „От Лвов до Константинопол" оставя кратки сведения за Североизточна България.

1610 ***Ражда се*** в Смолян бъдещият **митрополит Висарион Смолянски**, станал жертва на поробителя в защита на християнската вяра.
3 ноември. ***Умира*** в Черепишкия манастир **Пимен Зографски** — виден книжовник и живописец, канонизиран за светец.

1611 Немският пътешественик **Йохан Вилд** прави своето второ пътуване през българските земи. Французинът **Льофевр** оставя пътепис за пътуването си от Дубровник до Цариград, като придружител на френския посланик.

1612 ***Ражда се*** в Чипровци **Петър Михайлов Парчевич** — висш католически духовник и радетел за освобождението на България от османска власт.
Немският пътешественик **Ханс Якоб Аман** оставя пътни бележки за България, печатани през 1616 г.

1613 Унгарският дипломат **Томаш Боршош** оставя пътепис за мисията си в Цариград.

Във Венеция българинът-католик **Иван Бандулович** ***отпечатва*** книгата „Pistole i Evdngelije priko svega godista".

Завършен е иконостасът на църквата „Св. Атанасий" в с. Арбанаси, Търновско.

1614

Създаден е иконостасът на църквата „Св. Теодор Тирон и св. Теодор Стратилат" в с. Добърско. Предполага се, че е работен от св. Пимен Зографски.

1615

Между Османската империя и Австрия е ***сключена*** конвенция (допълнена през 1616 г.), според която християните, изповядващи католицизма, получават право да извършват свободно религиозните си ритуали и могат да строят свои черкви.

Изписана е църквата „Вси светци" в с. Очуша, Софийско.
Създадени са иконостасният кръст и царските двери на църквата „Св. св. Кирил и Методий" в с. Малък извор до Гложене.

1616 Немският дипломат **Адам В. Фонкрайлсхам** оставя „Едно съвсем ново описание на пътуване от Прага до Константинопол" със сведения за България.

Завършени са стенописите в църквата на Сеславския манастир край София. Предполага са, че са дело на св. Пимен Зографски.

1617 За султан ***е провъзгласен*** **Мустафа I**.

1618 В Софийско ***действат*** хайдушки дружини начело с **Бързак войвода, Петко Ильов и Пейо Иванов**. Хайдушки действия има и в района на Крива паланка.
Султан Мустафа I ***е детрониран*** и заменен на престола от **Осман II**.

1620 Английският търговец и пътешественик **Питър Манди** в своето „Пътешествие от Константинопол до Лондон" прави характеристики на редица български градове.

Изписва се иконостасът в църквата на Пагановския манастир по времето на **игумен Стефан**. Преобладават стилизирани растителни елементи.

Изградена е Хаджиилиевата къща в с. Арбанаси, Великотърновско.

1621 Анонимен автор, придружаващ френският посланик Дьо Корманеу, оставя пътепис за българските земи.

1622 ***Създадена е*** Конгрегация за разпространение на вярата, която поема ръководството на католическите мисионери в балканските и други страни.
Султан **Осман II** ***е детрониран и убит;*** за кратко време на престола е възстановен **Мустафа I**.

Поставено е началото от атонски монаси на летописа „Исторически бележник" с важни свидетелства за събитията в живота на българското население в Средните Родопи.

1623 За султан ***е провъзгласен*** **Мурад IV.**
Френският дипломат в Цариград **Луи Жедоен** оставя пътни бележки за българските земи.

В Търново **йером. Даниил** от Етрополския манастир ***завършва*** сб. „Панегирик" със слова и жития за св. Евтимий, св. Петка, св. Йоан Рилски и св. Иларион Мъгленски.

1624 За първи път за софийски католически епископ ***е назначен*** българин — **Илия Маринов** от Чипровци, който положил големи усилия за развитието на просветата в родния си край.

Жители от Самоковската епархия ***подават*** оплакване пред шериатския съд, че митрополитските чиновници изисквали десетократно по-големи суми за сключване на брак, че водели със себе си еничари, които безплатно се хранели и пиели и вършели много жестокости над християните.

1627

7 декември. В Рилския манастир ***е съставена*** и изпратена „Молба" до царя на Русия Михаил Фьодорович за материална помощ и покровителство над светата обител.

1630 Френският пътешественик **Венсан Стохов** оставя пътепис със свидетелства за България.

1631 Немският пътешественик **Георг фон Найчиц** подготвя ръкопис „Седемгодишна, пълна с опасности обиколка на света..." със сведения както за пътуването си от 1631 г., така и за прехода си през българските земи в 1634 г., отпечатан в 1866 г.

1634 Английският пътешественик **Хенри Блаунт** осъществява пътуване на Изток и отпечатва дневник през 1636 г. с впечатления за България.

1636

Завършени са кръжилото и фрагментарните двери на иконостаса в църквата „Рождество Христово“ в с. Арбанаси, Великотърновско.

1637 В Западна Македония ***действа*** хайдушка дружина от около 200 души.

Завършен е иконостасът в параклиса на църквата „Рождество Христово“ в с. Арбанаси, Великотърновско.

1638

Монасите **Милетий Македонски** и **Стефан Охридски** ***издават*** във Влашко на среднобългарски език „Часослов“.
В Рим **Петър Богдан Бакшев** ***отпечатва*** „Bogoliubna razmiscglianya od otavystva odkupglienya covicanskoga“ (превод) за българите-католици.

1640 **Петър Богдан** ***извършва*** голяма обиколка из България и Влашко. Впечатленията си отразява в изложение до Конгрегацията. За султан ***е провъзгласен*** **Ибрахим I Дели (Лудия).**

Петър Богдан Бакшев ***създава*** „Описание на България“ (ръкопис).
Духовниците **Милетий Македонски и Стефан Охридски** ***отпечатват*** във Влашко на среднобългарски език книгата „Правила“.

1641 15 юни. ***Умира*** софийският католически епископ **Илия Маринов**. На този пост е назначен **Петър Богдан Бакшев.**

1642 **Петър Богдан Бакшев** е издигнат в архиепископски сан и ***е назначен*** за апостолически викарий на Влашко и Молдова.

Изписана е новата главна църква в Бачковския манастир. Иконостасът, най-монументален сред създадените през XVII в., е с богата резбена орнаментика.

1643

Стефан Охридски ***издава*** във Влашко на среднобългарски език книгата „Цветнослов“.
Петър Богдан Бакшев ***отпечатва*** в Рим книгата „Lagoskroviscte nebesko“ (превод) за българите-католици.

1644 ***Учредена е*** нова католическа епархия — Марцианополската или Преславската архиепископия — със седалище гр. Бъкъу в Молдова, включваща католическите общности от селищата на север от Стара планина и на изток от р. Искър.

1645

Умира в ман. „Св. Троица“ край Етрополе **йеромонах Даниил,** един от активните книжовници на 17 век.

1646

Йером. Йоан ***отпечатва*** във Влашко на среднобългарски език „Служебник“

1647 **Петър Парчевич** ***посещава*** владетелите на Влашко и Полша с цел организиране на обща военна акция против Османската империя. ***Създадена е*** Охридската католическа архиепископия.

Във Влашко ***излиза*** на среднобългарски език съчинението „Книга за Христовото подражание“ (превод).

1648 **Султан Ибрахим I** ***е детрониран и убит;*** на престола се възкачва **Мехмед IV.**

В Рим на църковнославянски език ***е отпечатана*** книгата „Изповедание Православной вере от восточних творимое“ за българите-католици.

1649 ***Започва*** мисия на **Петър Парчевич** във Варшава, Виена и Венеция.

йером. Йоан Светогорски ***издава*** в гр. Търговище (Влашко) на среднобългарски език „Пентикостар“.
В гр. Търговище (Влашко) ***излиза*** на среднобългарски език „Триод постен“

1650 Май. **Петър Парчевич** ***е приет*** от император Фердинанд.
7 юли. Българският духовник ***се среща*** с дожа на Венецианската република. Опитът за създаване на антиосманска коалиция завършва с неуспех.

Йером. Мелхиседек ***издава*** във Влашко на среднобългарски език „Псалтир“

1651 Руският монах **дякон Йон Маленко** оставя записки за пътуването си до Цариград и Йерусалим със сведения за българските земи.

Епископ **Филип Станиславов** ***издава*** в Рим на кирилица книгата „Абагар“ за нуждите на българите-католици.

1652 Унгарският дипломат **Ференц Шебеши** след пътуването си до Цариград оставя описание на българските земи

1655

Стефан Ловешки по време на престой в гр. Търговище (Влашко) ***написва*** стихотворение, чийто текст е записан към превод на „Граматика Словенская“ от Мелетий Смитрицки.

1656 ***Подготвя се*** антиосманско съзаклятие на няколко духовни йерарси: Търновградския православен митрополит Кирил, Ипекския патриарх Гавраил, Цариградския експатриарх Партений и др. В него вземат участие и князете на Влашко и Молдова. Петър Парчевич посещава император Фердинанд III и го запознава с плана на съзаклятниците. **Петър Парчевич *е назначен*** за Марцианополски архиепископ.

Създаден е иконостасът на църквата „Св. Атанасий“ в Бобошево.

1657 **Петър Парчевич *посещава*** украинския хетман Богдан Хмелницки с цел постигане на единство между християнските държави.
Френският пътешественик **А. Пуле** описва пътуването си от Дубровник до Цариград през България. Французинът **М. Кикле** оставя пътни бележки за преминаването си през българските земи до Цариград. Немецът **Конрад Хилдебранд** оставя описание на пътуването си „със шведско посолство за Константинопол“.

Поп **Методи Драгинов** от с. Корова, Чепинско ***съставя*** летописния разказ „Потурчване на Цепино“ — едно от най-значимите с документалната си стойност явления на летописната традиция в българската литература.

1659 **Франсоа Блондел**, специален пратеник на френското правителство до Цариград, отразява впечатленията си и от своето пътуване през България.

1660 Немецът **Християн фон Валсдорф** прави кратко описание на пътуването си със сведения за България.

1662 ***Започва*** война между Османската империя и Австрия.
Католическата Конгрегация за разпространение на вярата лишава **Петър Парчевич** от архиепископския сан заради политическата му дейност.

1663 **Петър Богдан Бакшев *предприема*** дълго пътуване във Влашко, Варшава, Виена и Рим.
Завършва войната между Османската империя и Австрия.

1665 ***Ражда се*** в Чипровци **Кръстьо (Христофор) Пейкич** — книжовник, католически духовник, радетел за освобождението на българския народ от османска власт.

Май. Англичанинът **Джон Бъръбъри**, като член на австрийското посланичество от 1664 г., пребивава в България и оставя пътепис.
Френският монах **Робер дьо Дрьо** пътува до Изтока и оставя бележки за българските земи. Унгарският дипломат **Давид Рожняй** оставя пътепис за пътуването си до Цариград. **Анонимен автор** от немски произход оставя дневник на посланическо пътуване до Константинопол със сведения за България. Австриецът **Паул Тафернер**, като член на посланическото пътуване на граф Леслие до Цариград, оставя дневник със сведения за България.

1668 Австрийският император **Леополд I** ***удостоява*** **Петър Парчевич** с баронска титла.

Петър Богдан Бакшев ***започва написването*** на „История на България" (ръкопис, на латински език).

1669 Насилствено ***са помохамеданчени*** 74 села от Гюмюрджинско, Пловдивско и в Северните Родопи.
Приключва европейската обиколка на **Петър Богдан Бакшев.**
В книгата си „Кратко описание на някои пътешествия" английският пътешественик **Едуард Браун** отделя страници за българските градове.

С оформянето на фризовете ***е завършен*** иконостасът на църквата „Св. Петка" в с. Белчин, Самоковско. Отделните икони, кръжила и двери са изработвани и поставяни в продължение на близо двадесет години.

1670 29 юли. ***Убит е*** от поробителите епископ **Висарион Смолянски** — деец на църковното и просветното дело в Средните Родопи.

1671 **Анонимен автор** от австрийски произход оставя ръкопис със свидетелства за пътуване до Цариград през България.

1672 Голяма хайдушка дружина ***действа*** из околиите Лерин, Битоля, Преспа, Прилеп, Велес, Скопие и др.
Австрийският дипломат **Йохан фон Кинсберг** оставя „Дневник за пътуването от Виена до Константинопол" с данни за България, която пресича и през 1673-1674 г. **Антоан Галан**, частен секретар на френския посланик в Цариград дьо Ноантел, оставя описания със свидетелства за Източна Тракия. Френският дипломат **Лоренц Д'Арвиньо** описва впечатленията си от своето пътуване до Цариград.

1673 С пълномощни писма от софийския архиепископ Петър Богдан Бакшев и от владетелите на Влашко и Молдова **Петър Парчевич** ***предприема*** продължителна мисия в Полша, Австрия, Венеция, Флоренция и

Рим за създаване на антиосманска християнска коалиция.
Дьолакроа, секретар при френския посланик в Цариград, оставя дневник с данни за България. Австриецът **Ханс Хьонце** започва да води „Турски дневник 1673-1674 г.“, в който дава и сведения за България.

1674 23 юли. ***Умира*** в Рим **Петър Парчевич**, архиепископ на българите-католици, виден общественик и деец за освобождението на България.
8 август. ***Умира*** в Свищов **епископ Филип Станиславов** — просветен деец и книжовник сред българите-католици.
1 септември. ***Умира*** в Чипровци **Петър Богдан Бакшев** — епископ и книжовник.

1675 **Джон Ковъл**, свещеник в английското посолство в Цариград, води дневник и оставя „Разказ за пътуването ни до Адрианопол в 1675 г.“

1677 ***Започва*** война между Османската империя и Русия, която завършва през следващата година.

1678

Изработени са царските двери към стария иконостас на църквата „Св. Георги“ в с. Арбанаси, Търновско.

1679 **Граф дьо Гийераг**, посланик на Франция в Цариград и заместникът му **Пиер Жирарден** оставят записани впечатленията си от българските земи.

1680 **Луиджи Марсили**, учен и военен от италиански произход на служба във Виена, оставя „Дневник за пътуването от Константинопол до Венеция“ с данни за България.

Йером. Митрофан в Молдова ***издава*** на среднобългарски език книгата „Псалтир“

1681 30 април. ***Ражда се*** в Чипровец **Яков Пиячевич** — книжовник и просветен деец сред българите-католици.

1682 **Джовани Беналя**, член на австрийското пратеничество до Цариград, оставя пътни бележки със сведения за България.

1683 ***Започва*** война на Османската империя с Австрия, Полша, Венеция и Русия. Османските войски са разгромени при Виена.

1684

Зографът Йоан от с. Чевиндол (вероятно Търновско) ***създава*** иконата „Св. Георги с житийни сцени“

1686 ***Русия се*** присъединява към Свещената лига — съюз между Австрия, Полша и Венеция. ***Избухва*** въстание в Търновско, Северна България и Стара планина начело с **Ростислав Стратимирович** (т. нар. Второ Търновско въстание). ***Хайдушки*** дружини действат в Костурско, Воденско и Хрупишко.

1687 В Османската империя ***е въведена*** нова сребърна монета — грош. **Мехмед IV** ***е заменен*** на престола от **Сюлейман II.**
Унгарският дипломат **Пал Шандор** оставя пътепис за мисията си до Цариград.

1688 6 септември. Австрийските войски, подпомагани от български чети, ***превземат*** крепостта Белград.
Избухва Чипровското въстание в Северозападна България начело с **Георги Пеячевич, Богдан Маринов и братя Станиславови.** Въстанието е жестоко потушено; хиляди български изселници се отправят към Трансилвания, Банат, Влашко и Молдова.
Ражда се в Трявна **Стоян Кроснев** — учител, свещеник, дамаскинар.

Поп Петър от с. Мирково създава летописен разказ към „Панагюрския дамаскин" от XVI в. за събитията през 1668 г.

1689 Австрийските войски ***проникват*** дълбоко на изток в територията на Османската империя и завладяват Ниш, Видин, Скопие, Прищина, Призрен. ***Започва*** въстание на българското население в Североизточна Македония начело с **Карпош войвода,** потушено след оттеглянето на австрийските войски. ***Въстанически*** действия в Пловдивско и Пазарджишко начело със Страхил войвода. ***Опит*** за въстание в Североизточна България. ***Насилствени*** помохамеданчвания на българи от Северна България.

1690 ***Хайдушка*** дружина от около 100 души действа в Северозападна България. ***Османската*** армия успява да отвоюва отново Ниш, Видин и Белград.
Ражда се в гр. Дойран йером. **Христофор Жефарович,** видна фигура на ранновъзрожденската ни книжнина, култура и изобразително изкуство.
Във Виена **анонимен автор** ***отпечатва*** пътепис с характеристика на българските градове до Цариград.

1691 **Ахмед II** ***заменя*** на османския престол **Сюлейман II.**
Умира в гр. Херманщат (Австрия) епископ **Стефан Княжевич** — деец сред българите-католици в Чипровец.

1695 **Ахмед II** ***е убит и заменен*** от султан **Мустафа II.**

Ражда се в Силистра **Партений Павлович** — книжовник, висш духовник и политически деец.

1697 **Янош Комароми**, политически емигрант, описва пътуванията си от Белград през България до Цариград.

Йером. Антим ***издава*** на среднобългарски език във Влашко „Славянска граматика".

1698 ***Действия*** на хайдушки дружини във Видинския край. **Кръстьо Пейкич** ***започва*** мисионерска дейност сред българите в Трансилвания.

1699 ***Ражда се*** в гр. Видин **Радослав (Райо) Янков**, баща на големия историк на южнославянските народи архимандрит **Йован Раич**. ***Подписан е*** Карловацкият мирен договор, с който завършва войната между Османската империя и Австрия, Полша и Венеция. Султанът загубва значителна част от европейските си владения.
Симперт Нигел, свещеник към посланичеството от Виена за Турция, оставя дневник за пътуването си до Константинопол и обратно, издаден през 1701 г.

1700 ***Подписан е*** мирен договор между Османската империя и Русия, с който приключва продължителната война между тях. Русия получава право на свой постоянен посланик в Цариград.
Учредена е в Алвинц (Австрия) българска община.
Генерал Д'Арш оставя в ръкопис впечатленията си от своето пътуване като австрийски пратеник от Персия през Константинопол за Виена.

Създаден е т. нар. „Капиновски поменик" (Национален археологически музей, София). Това е триптих на чиято лицева страна е изобразен патронът на манастира „Св. Никола" с още едно лице — вероятно игумен на манастира или владика от Търново. Поменикът дава сведения за хора, събития и селища от това време, обединени около Търновската митрополия.

1702 ***Ражда се*** в Банско **Лаврентий** — по-голям брат на Паисий Хилендарски, игумен на Хилендарския манастир.
Едмунд Чишъл, английски свещеник, води дневник на пътуването си от Смирна през България за Англия.

1703 **Султан Мустафа II** ***е детрониран*** и заменен от **Ахмед III**.
Руският посланик в Цариград, **Л. А. Толстой**, оставя доклад „Положението на турския народ".

Зографът йерей Никола от Тетевен ***рисува*** икони на св. Богородица и Христос, запазени днес в Криптата, с ярко изразени барокови тенденции. **Зографът Димитър** ***рисува*** иконата „Богороди-

ца Неувяхваща роза", на която Светата Дева държи в дясната си ръка малка роза, а с пръстите на лявата си ръка — гъше перо. Младенецът е стъпил върху огромен разцъфнал розов храст.

1704 Двама българи от Македония — **Братан и Антон** — ***пристигат*** в Москва като доверени пратеници на първия руски постоянен посланик в Цариград, Петър Толстой, и предават на руското правителство неговите донесения и своите оплаквания от тежкото положение на българите под османска власт.

В Пирот **поп Стойчо** ***обучава*** в килийното училище деца от града и от околните селища.

Тревненските майстори Коста, Цони и Георги ***стенописват*** църквата на манастира „Успение Богородично" в с. Арбанаси. Интересна е украсата, която правят на параклиса „Св. Троица" и особено сцената „Старозаветна Троица".

1705 ***Хайдушка*** дружина действа във Видинско начело с **Чокан**. ***Хайдушки*** чети нападат около Оряхово минаващите оттам турски кораби. ***Насилствено*** помохамеданчване на няколко български села в Средните Родопи.
Янош Папай, унгарски пратеник до Турция, оставя кратко описание за преминаването си през българските земи.

1706 **Пол Люка**, френски пътешественик, пресича България и оставя пътепис.

1707 Бунтовническата чета на **войводата Балчо** ***действа*** първоначално в околностите на Кюстендил и Шип, през лятото в Поморавието, а след това в Белоградчишко.

1708 Юни. ***Издаден е*** специален ферман за решителни действия на османските власти срещу бунтовните хайдушки чети в Северозападна България, които се осмеляват да нападат и плаващи по Дунава кораби.

1709

Даскал Коста и Цоню ***рисуват*** иконата „Старозаветна троица" в църквата на манастира „Св. Троица" до Търново.

1710 ***Започва*** руско-турска война. **Петър I** обявява, че води войната, за да спаси православните християни в Османската империя, и ги призовава „да грабнат оръжието срещу общия неприятел"

Открито е килийно училище в частна къща в с. Шипка, Казанлъшко.

Живописците Христо и Стою ***рисуват*** стенописи в църквата „Св. Георги“ в с. Арбанаси.

Изградени са часовниковите кули в Пещера и Етрополе. Етрополската кула е създадена от местни майстори, има голям циферблат с турски цифри на часовете от 1 до 12. Висока е 19 м и е снабдена с камбана.

1711 ***Прутски*** поход на **Петър I** и на молдовския княз **Димитри Кантемир** срещу османската армия, завършил с поражение за християнските съюзници.
12 юли. ***Сключен е*** мирен договор (т. нар. Прутски мир).

1713 ***Хайдушки*** дружини действат в районите на Тетово, Скопие, Щип, Тиквеш, Битоля, Прилеп, Лерин и Охрид.

1714 ***Създадена е*** със специална грамота на австрийския император Карл VI нова българска колония в Дева, Южна Трансилвания.
Ражда се **Павел Гайдаджийски** (според други — в 1704 г.) в с. Дуванли, Пловдивско, епископ на българите-католици, автор на стихотворения. ***Ражда се*** в Разлог (според други източници — в Елена между 1685-1690) **Йосиф Брадати** — виден дамаскинар, създател на книжовна школа, преводач от гръцки, компилатор и автор на оригинални съчинения. Той е съставител на около 15 ръкописни сборника, таксидиот, проповедник и учител.

Яков Пеячевич ***отпечатва*** в Загреб на латински език книгата „Кратко събрание на старата и новата география или кратко географско изложение на Европа, Азия и Африка“, включваща описания и от България.

1715 ***Ражда се*** в Сопот **Елена Тодорова Бенчева** (с дух. име Евпраксия) — учителка и духовно лице.

Панайот Зограф ***рисува*** иконата „Преображение Христово“.

Обновена е пострадалата при пожар главна манастирска църква в Роженския манастир. Уникални са витражите на църковните прозорци.

1716 ***Започва*** война между Австрия и Османската империя.
18 юни. **Георги Пеячевич** — администратор на Бачкия комитат — подава до виенското правителство изложение, в което предлага свой план за организиране на въстание в България.
Започва бунт на българите във Видинско, подготвен от **капитаните Георги, Филимон и Димитър**, който продължава и през следващата

година.
М. У. Монтегю, английска пътешественичка, преминава през Балканите и пребивава в Цариград, след което издава „Писма от посланичеството в Турция 1716-1718 г.“ **Граф дьо Келюс** създава пътеписа си „Пътуване до Константинопол“ със сведения за България.

Кръстю Пейкич ***отпечатва*** във Венеция книгата „Зерцало истине мед цркве источне и западне“, предназначена за българите-католици.

1717 Хайдушка чета начело с **Папазоглу** ***действа*** в Оряхово.
Османската власт ***предприема*** безрезултатни мерки за унищожаване на хайдушките дружини в Скопие, Косово, Вълчитрън и Прищина.
Френският пътешественик **Пол Люка** оставя втори пътепис, засягащ живота в България.

Кръстю Пейкич ***издава*** в Тирнавия (Австрия) книгата „Мохамеданин, обучен догматично и катехетично с помощта на Корана и Христовия закон“ на латински език.

1718 21 юли. ***Подписан е*** Пожаревацкия мирен договор, с който Австрия отнема значителни територии от северозападните краища на Османската империя.
Герхард Корнелиус Дриш, като член на австрийската мисия, оставя описание, в което са характеризирани редица български градове.

Изгражда се новата църква в разрушения от турците Килифаревски манастир, която след това е приобщена под формата на параклис към по-късната църква „Рождество Богородично“, при което западната и северната ѝ страна са частично разрушени.

1719 Българите-католици в Австрия ***отправят*** до виенското правителство искане за създаване на български общини в градовете Крайова, Римник и Брадичени.
Назначен е за генерален викарий на Софийската католическа архиепископия българинът **Михаил Райков**.

Завършен е иконостасът в църквата на метоха „Орлица“ в Рилския манастир.

1720 Юни — юли. ***Направен е*** опит за помохамеданчване на българите от с. Райково. След отказа им са убити около 200 български първенци.
Август. **Вълкан войвода** начело на голяма хайдушка дружина ***напада*** с. Райково и отмъщава на османските власти за убитите българи.
Партений Павлович ***приема*** монашество в сръбския манастир „Св. Сава“ и се установява в Сремски Карловци.

Ражда се в Пловдив **Петър Ковачев (Царски)** — мисионер сред българските католици; Софийско-Пловдивски апостолически викарий; книжовник.

1722 ***Ражда се*** **йеромонах Паисий Хилендарски** (вер. в Банско) — първофигура и основоположник на новата българска литература и култура, автор на капитален труд („История славянобългарска"). ***Ражда се*** духовникът **йеромонах Йоаникий** в Трявна — килиен учител; дядо на Поп Йовчо — авторът на „Летопис и родословие".
22 декември. ***Ражда се*** в гр. Полтава (Украйна) бъдещият преподобни **Паисий Величковски,** виден авторитет на източното православие, под чието влияние се намират ред представители на българското монашество в Атон и манастирите „Нямцу", „Калдрушану", „Черника" в Молдова.

1725 ***Ражда се*** **поп Тодор Врачански** (вер. в гр. Враца), популярен представител на дамаскинската и летописната книжнина.
Руският пътешественик **В. Г. Барски** оставя описание на Атон и някои градове по българските земи.
25 септември. **Никола Станиславов** ***е ръкоположен*** от папата за Никополски епископ и изпълняващ длъжността викарий на Мала Влахия.

1726 ***Започва*** преселване на няколко хиляди българи-католици от Никополско и Свищовско в опустошените райони на Мала Влахия (тогава в Австрия).
11 ноември. ***Ражда се*** в Карловци бъдещият архимандрит **Йован Раич,** по потекло българин от гр. Видин, един от изтъкнатите представители на южнославянската историография, автор на „История разних словенских народов, най-паче Болгар, Хорватов и Сербов" (поч. 1801 г.).

Изписан е параклисът на църквата „Св. Атанас" в с. Арбанаси, Търновско, от **майсторите Цоню и Недю.**

1727 Австрийското правителство ***предоставя*** на българските изселници в Крайова, Римник и Брадичени право да учредят свои самоуправляващи се общини, подобни на българските колонии в Алвинц и Дева.
Французинът **А. дьо ла Мотре** издава пътепис със страници, посветени на България.

Зографите Теохари и Никола ***изписват*** сцената „Успение Богородично" в притвора на католикона в Роженския манастир.

1728 ***Вълнения*** на българите от Самоковско срещу данъчния произвол на османските власти, продължили и през следващата година.

1729

Завършен е иконостасът в църквата на Бобошевския манастир „Св. Димитър".

1730 ***Въоръжен*** бунт на българите от Силистренско срещу османската власт. ***Движението*** срещу данъчния произвол на османските управници се разпространява в цяла Южна България, в Търновско, Търговищко и други райони, а през следващата година обхваща цялата страна.
Султан Ахмед III *е детрониран* и заменен от **Махмуд I.**
Ражда се в с. Арбанаси **Никифор Рилски** (наричан Никифор Грек, Никифор Терновлия) — дамаскинар, преписвач на Паисиевата „История славянобългарска". ***Ражда се*** в Пирот **Кирил** (светско име Живкович) — **Пакрацски епископ**, книжовник.

В Лом ***учителства*** в килийното училище **поп Добри п. Георгиев**, написал требник от 300 страници.

Кръстьо Пейкич *отпечатва* в Тирнавия (Австрия) съчинението си „Concordia orthodoxum partum orientalium et occidentalium in eadem veritate..." за нуждите на българите-католици.
Започната е „Зографската кондика" (ръкопис, съхраняван в ман. „Зограф").

1731 Никополският **католически епископ Никола Станиславов** е назначен за епископ на Мала Влахия.
Умира книжовникът **Кръстю Пейкич** в гр. Тирнавия (Австрия).

1732

Завършен е иконостасът в наоса на католикона в Роженския манастир. Композиран е като архитектурна фасада с три иконни реда, три орнаментални фриза и три входа.

5 юли. ***Завършена е*** главната църква в Роженския манастир „Рождество Богородично" при **игумена Анастасий и ктитор кир Дукас.**

1733 ***Започва*** подготовка за въстание в Западна България с активното участие на **Партений Павлович** във връзка с плановете на Русия и Австрия за война с Османската империя.

1734 ***Ражда се*** в Пловдив **Фота Йовчева** (с духовно име **Теоктиста**) — основателка на Самоковския метох.

1735 ***Започва*** война между Османската империя и Русия. Към руските войски се присъединяват и много балкански християни — българи, гърци, сърби. ***Ражда се*** в Костуринци, Трънско, **Максим** (със светско име Бабичков), който възобновява Трънския манастир. ***Ражда се*** в

Трявна **Папа Витан Стари (Витан Цонюв Димитров)** — свещеник, иконописец.

1736 Австрия ***се включва*** във войната срещу Османската империя на страната на Русия.
Епископ Никола Станиславов, брат му Михаил и други емигрантски водачи ***започват*** подготовка за въстание в българските земи.

1737 ***Въстание*** на българите в Западна България.
Австрийските войски ***претърпяват*** няколко сериозни поражения и се оттеглят на своя територия. Османските войски ***потушават*** с изключителна жестокост българското въстание. Хиляди бежанци напускат страната.
Джон Бел — английски лекар и дипломат с мисия до Цариград — оставя „Описание на моето пътуване до Константинопол", включено в негов двутомен труд през 1763 г.
21 август. След продължителни изтезания ***е обесен*** един от организаторите на българското въстание — **самоковският владика Симеон.**

Елена Тодорова Бенчева (с дух. име **Евпраксия**) като учителка в Сопотското килийно училище ***въвежда*** светски предмети.

1738 ***Убит е*** от турци генералният викарий на Софийската архиепископия **Михаил Райков.** ***Умира*** в Унгария (гр. Печ) **Яков Пиячевич.**
Келемен Микеш — един от унгарските бежанци в Турция след 1717 г. — в дневника си, публикуван като „Писма от Турция", е отделил страници и за България.

1739 В Белград ***е подписан*** мирен договор между Австрия и Турция, с който Османската империя си възвръща територии, отнети ѝ с Пожаревацкия мирен договор. На българските колонисти в Мала Влахия, която преминава отново в Османската империя, са нанесени големи поражения. Унищожени са манастирите и метосите в Кълполунг, Търговище, Римник и Крайова.
Ражда се в Котел **Стойко Владиславов** — бъдещият **епископ Софроний Врачански**; голям книжовник и обществен деец на ранното ни Възраждане.

1740 ***Ражда се*** в Габрово бъдещият **йеросхимонах Спиридон Рилски** — книжовник и ученик на препод. Паисий Величковски; автор на „История во кратце о болгарском народе словенском".
Йохан Кампелен, като секретар на посланическа мисия от Виена за Цариград, оставя в ръкопис описание на пътуването до Константинопол. **Капитан Шад**, австрийски офицер, придружил дипломатическа мисия до Цариград, оставя ръкопис с впечатления от пътуването до Леванта, като част от бележките му са и за обратния път (1741 г.).

Построена е в Котел сградата на обществено килийно училище, в което се учи и Софроний Врачански.
23 декември. В манастира „Св. Наум“ край Охрид ***се чества*** Денят на светеца и се взема решение празникът в чест на св. Наум да е на 20 юли, за да не остава в сянката на Рождество Христово, и за да му се отдаде по-голямо значение.

Дамаскинарят Йосиф Брадати *съставя* един от своите сборници — с 37 слова и поучения. ***Започнат е*** „Епархиалния поменик“ на Зограф (ръкопис).

1741

Жефарович, Христофор: „Стематография“ (Виена), книга със сборников характер, много показателно явление на българската ранновъзрожденска книжнина.

Христофор Жефарович подготвя 29 гравюри на южнославянски владетели и светци, с които илюстрира книгата си „Стематография“.

Изградена е часовниковата кула в Шумен. Механизмът ѝ е ръчна изработка и без външен циферблат, висока е 18 м.

1742

Христофор Жефарович *отпечатва* във Виена книгата „Поучение святителское к новопоставленному архиерею“.
Дамаскинарят **Йосиф Брадати *съставя*** в Рилския манастир „Сборник от десет поучителни слова“ (превод, ръкопис).

1743 ***Ражда се*** в Самоков **Алекси Велкович Попович** — свещеник, преписал Паисиевата история през 1771 г. ***Умира*** в Карловци **Радослав (Райо) Янков**, бащата на **архимандрит Йован Раич**.

Йосиф Брадати *съставя* в с. Оризаре, Кочанско, дамаскинарски сборник с 15 поучителни слова (превод, ръкопис).

Христофор Жефарович *подготвя* гравюрата „Св. Наум Охридски с житийни сцени“, рязана във Виена от Тома Месмер и поръчана от Михаил Готонис от Мишколц по договор с архимандрит Константин от манастира „Св. Наум“ край Охрид. Житийните сцени в иконата са повлияни от устни народни предания и легенди за светеца.

1744 **В. Г. Барски**, руски пътешественик, предприема второто си пътуване до Атон.
1 август. С императорски указ на Мария Терезия българите във Винга (Банат) ***получават*** общинска автономия.

1745 **Паисий**, бъдещият автор на „История славянобългарска“, ***приема*** монашество в манастира „Хилендар“. ***Ражда се*** в Мокреш, Ломско, **Пунчо** — свещеник, учител, книжовник. **Епископ Никола Станиславов** ***е удостоен*** от императрица Мария Терезия с благородническа титла. ***Ражда се*** в с. Доспей, Софийско, **Христо Димитров** — иконописец, основоположник на Самоковската художествена школа; баща на Захари и Димитър Зограф.
5 ноември. ***Умира*** **архимандрит Герасим**, игумен на Рилския манастир. По негово време е възстановена горната част на манастира (1744 г.).

1746

На църквата в манастира „Св. Никола“ в с. Арбанаси ***е подарен*** метален полилей, работен в Нюрнберг. ***Завършен е*** иконостасът на църквата „Св. Никола“ в с. Царевец.

1747 ***Начало*** на феодалните размирици в Разградско.

1748

Христофор Жефарович ***издава*** във Виена книгата „Описание светаго града Йерусалима“.
Дамаскинарят **поп Тодор Врачански** ***съставя*** т. н. „Врачански дамаскин“, включващ 10 слова.

Отпечатана е щампата „Изглед от Зографския манастир“, в която има и български надписи.

1749 **Ованес Товмаджиян**, арменски духовник, пътува през Балканите и България и оставя сведения за живота по тези земи.

Йосиф Брадати ***завършва*** във Враца дамаскинарски сборник от 26 слова и поучения (ръкопис).
Партений Павлович ***превежда*** от гръцки език на черковнославянски „Требник“ (ръкопис).

Построен е „Конашкият мост“ в гр. Габрово, наречен така, тъй като бил в близост до турския конак. След Освобождението мостът бил наречен „Игото“. Изграден е от жълто-зелен пясъчник от местни майстори.

1750 ***Ражда се*** **Тома Хаджииконом Вишанов Молера** — живописец от Банско, основоположник на Банската школа. ***Умира*** **епископ Никола Станиславов**. Сръбският архиепископ Павел Ненадович ***ръкополага*** за **епископ Партений Павлов**. ***Ражда се*** в Трявна **Георги Димитров Витанов** — иконописец. ***Ражда се*** **Дойно Граматик** (Станев Робовски) в гр. Елена — общественик, учител и книжовник. ***Ражда се*** в с. Осломени, Кичевско, **Йоаким Кърчовски** (монах Яким) — учител,

свещеник и книжовник — един от първите издатели на книги на новобългарски език.

1751 ***Селски бунтове*** в Старозагорско.

Август. ***Построена е*** „Керековата чешма“ в Копривщица. Тя има каменна пластика, изобразяваща стомна, бъклица с цветя, женска и мъжка фигури.

1752 ***Ражда се*** в Сопот **Златка (Замфира) Атанасова Манчева** — дългогодишна учителка. ***Умира*** във Виена **Георги Жефарович** — живописец от рода на книжовника **Хр. Жефарович.**

Поп Петър ***учителства*** в килийното училище в Панагюрище.

Йосиф Брадати ***завършва*** в Самоков сборник от 38 слова и поучения (ръкопис).

1753 18 септември. ***Умира*** в Москва **Христофор Жефарович**.

Великата национална школа в Цариград (Куручешме) се развива до степен на академия. По-късно в нея завършват образованието си Г. Кръстевич, С. Доброплодни, Ив. Богоров, Г. С. Раковски, Д. Душанов и мн. други.

Никифор Рилски: „Златоустов Маргарит“ (превод, ръкопис).
Поппетров, Георги: „Свищовски дамаскин“ (ръкопис, издаден през 1923 г.).

1754 **Махмуд I** ***е заменен*** на османския престол от **Осман III.**

В Чирпан ***е изградена*** едноетажна постройка към параклиса „Св. Козма и Дамян“ за килийно училище, в което преподавал свещеникът.

Завършен е иконостасът на църквата в с. Бродилово, Странджанско. Работен е вероятно от тревненеца Захарий.

Изградена е Цинцаровата къща в Мелник.

1755 За игуменка на Сопотския девически манастир ***е назначена*** **Евпраксия (Елена Тодорова Бенчева)** — радетелка за светско образование.

Дамаскинарят Янкул ***съставя*** в с. Хрельово, Самоковско, дамаскинарски сборник от 105 слова и поучения (ръкопис).

1756

Построена е църквата „Св. Никола“ в Мелник.

1757 На османския престол ***се възкачва*** **Мустафа III.**
Цариградският патриарх Кирил ***ръкополага*** за епископ игумена на Рилския манастир — българинът **Серапион**, който по-късно става митрополит в Босна и Самоков.
Ражда се в с. Беляковец, Търновско, йеросхимонах **х. Викентий Зографски** — таксидиот, меценат на просвет. дело, радетел за църковни свободи. ***Умира*** авторитетният книжовник-дамаскинар Йосиф Брадати.

Павлович, Партений: „Автобиография“ (ръкопис), едно от показателните явления на ранновъзрожденската книжнина.
Никифор Рилски: „Сборник от 60 слова и поучения“ (превод, ръкопис); „Тълковно евангелие“ (превод, ръкопис).

В параклиса „Св. Иван Рилски“ на Хилендарския манастир композициите са побългарени с български светци и сюжети. ***Изписан е*** ктиторският портрет на хаджи Вълчо от Банско.

1758 Български хайдушки дружини ***водят сражения*** с османски военни части в Софийско.
Паисий Хилендарски, вече подел идеята за написване на „История славянобългарска“, осъществява пътуване до Сремски Карловци (Австрия). Заради по-добрите условия се премества в „Зограф“.
Йован Раич, завръщайки се от Киев, прави продължителен престой в „Хилендар“.

Йеромонах Аверкий (Тодор Тонев) ***открива*** в Русе килийно училище.

Никифор Рилски в Рилския манастир ***съставя*** дамаскинарски сборник от 64 слова и поучения (превод).
Тодор Врачански ***съставя*** „Тълковно евангелие“ (ръкопис).

1759 ***Вълнения*** на българите в Силистренско.

1760 ***Начало*** на феодалните размирици в Южна Добруджа. ***Ражда се*** в Енина, Казанлъшко, **Иван Минков** — баща на Онуфрий Хилендарски; свещеник и килиен учител. ***Ражда се*** в с. Руховци, Еленско, **Станьо Ферменджиев (отец Сергий)** — игумен на Плаковския манастир, участник във Велчовата завера. ***Ражда се*** в Котел **Петър хаджи Матеев** — виден търговец от авторитетна котленска фамилия; ктитор на Атонските манастири.

29 април. *Умира* **епископ Партений Павлович** в гр. Сремски Карловци (Австрия).

Павлович, Партений: „Ода за второто Христово пришествие“ (превод от гръцки).
Тодор Врачански *съставя* „Рилски дамаскин“ (ръкопис).

Зографите Михаил от Солун и **Георги** от Букурещ *изписват* съвместно женското отделение на църквата „Св. архангели“ в с. Арбанаси.

Построена е Йорговата къща в Тетевен, в която изключително интересни са резбованите фризове и полици в собите. Тя е едноетажна, с високо приземие и жилищен етаж, с просторно покрито пространство, с оширена и издадена част пред главното лице, покрита е с каменни плочи.
В с. Арбанаси *е построена* църквата „Св. Архангели“.

1761 20 януари. *Умира* в Сремски Карловци **архимандрит Герасим**, избиран за игумен на „Хилендар“, таксидиот.

Блазиус Клайнер *написва* „История на България“ (на латински ез., ръкопис).
Тодор Врачански *подготвя* дамаскинарски сборник от 112 жития и поучения (ръкопис).

1762 Във Воденско български хайдути начело с войводата **капитан Пройо** *водят сражения* срещу османска войска. *Размирици* в Казанлъшко. *Ражда се* в Трявна **Кою Цонюв Витанов**, иконописец.
Стойко Владиславов *е ръкоположен* за свещеник.
Руджиер Бошкович, родом от Дубровник, учен и пътешественик, оставя „Дневник на едно пътуване от Цариград до Полша“ с описание на Тракия и Източна България.

Паисий Хилендарски *завършва* и започва лично разпространението на „История славянобългарска“ — програмната творба на българското Възраждане.
Дамаскинарят **Тодор Врачански** *завършва* сб. „Маргарит“ (превод на Йоан Златоуст, ръкопис).

В Габрово *е изградена* т. нар. „Априлова чешма“, която е една от най-старите запазени чешми. Лицевата ѝ страна е с две арки и корниз, на който има релеф с два гълъба, разперили криле. Символиката е обогатена още с кръстове, двуглав орел и правоъгълници. Направена е от **хаджи Кръстьо Априлов**.
В Карлово **чорбаджи Димитър** *построил* „Шарената чешма“. Изписал надпис: *„Тази чешма направи чорбаджи Димитър да*

работи за неговата душа. Който пие, да рече — Господ да го прости“.

1763 **Йеромонах Паисий Величковски** с 64 свои сподвижници-монаси, сред които и българи, напуска Атон и се установява в манастирите „Драгомирна“, „Секул“ и „Нямцу“, където монашеската общност развива богата религиозна и книжовна дейност.
Умира в Карловци **Мария Янкович**, майката на архимандрит **Йован Раич.**
Лорд Ф. Балтимор, английски общественик, минал през България и отбелязал впечатленията си в книгата „Пътуване до Ориента“.

Поставено е началото на „Кондика на Търновската митрополия“ (на гръцки ез., ръкопис).

1764

Издигната е църквата „Успение Богородично“ в Зографския манастир със средствата на Хаджи Вълко от Банско. В малките ѝ куполи са изографисани светците от български произход — Иван Рилски, Козма Зографски, Наум Охридски, Гаврил Лесновски, както и ктиторските портрети на хаджи Герасим, хаджи Петко и хаджи Васил.

Построена е църквата „Св. Троица“ в Русе — трикорабна сграда, изградена на мястото на средновековна църква, включена в новия строеж.
Построена е часовниковата кула в Берковица. Машинарията ѝ е ръчно изработена, правена в Букурещ и донесена в Берковица през 1860 г. Кулата е висока 21 м, снабдена е с камбана.
Построена е часовниковата кула в Разград.

1765 ***Ражда се*** в Сопот **Партений** — монах в Троянския манастир и дълги години негов игумен(1817-1840г.). ***Ражда се*** в Трявна Симеон Цонев — иконописец.

29 януари. **Владиславов, поп Стойко (еп. Софроний)**: „История славянобългарска“ на Паисий (препис — първи по време), Дамаскинарски сборник от 17 слова и жития („Котленски дамаскин“, ръкопис).

Построена е часовниковата кула в Свищов.

1766 ***Вълнения*** на българите в Белославинско. ***Ражда се*** в Батак **йеромонах Йосиф** — дългогодишен игумен на Рилския манастир, с големи заслуги за обновяването му в началото на 19 в.; заточаван от Патриаршията; таксидиот в много селища из България.

Жан-Клод Флаша, френски търговец и пътешественик, отпечатва пътепис, в който са включени и впечатленията му от България.

Монахът Теодосий *е учител* в килийното училище в гр. Габрово.

Тодор Врачански *превежда* и завършва „Златоустов Маргарит“ (ръкопис).

Завършен е иконостасът в параклиса „Въведение Богородично“ към църквата „Св. Неделя“ в Пловдив.

1767

16 януари. Със султански хат на Мустафа III е унищожена автокефалната Охридска архиепископия, а диоцезът ѝ — включващ територии с преобладаващо българско население — е присъединен към Цариградската патриаршия. Архиепископ Арсений, последният глава на Охридската архиепископия, е заточен. Дори след ликвидирането на автокефалната Охридска архиепископия гръцките архиереи в Охридския диоцез продължават да признават преобладаващо българския характер на паството си и се титулуват „екзарх на цяла българска Македония“, „екзарх на всичка стара България“. И след 1767 г. Цариградската патриаршия дава на Струмишкия митрополит титлата „екзарх на българска Македония“.

Никифор Рилски: „Златоустов Маргарит“ (превод, ръкопис), „Требник“ (превод, ръкопис).

1768 **Султан Мустафа III *обявява*** война на Русия.
Българинът на руска служба **Назар Каразин** тайно прониква в българските земи, доставя важни разузнавателни сведения на руското командване и привлича около 3000 доброволци, на които е назначен за командир.
Ражда се в Котел **Георги Мамарчев** — виден общественик-патриот и революционер; участник в руско-турските войни от 1806-1812 и 1827-1829; военен ръководител на Велчовата завера през 1835 г.; заточаван на о. Самос, където и умира. ***Ражда се*** **Стоян п. Йовчев** (от рода на Йовчо п. Николов) в гр. Трявна, замонашил се в „Хилендар“ с името йеромонах Синесий, избиран за игумен, таксидиот на манастира във Влашко (поч. 1844 г.).

Елена Тодорова Бенчева (с духовно име **Евпраксия**) ***преписва*** „История славянобългарска“ от оригинала на Паисий Хилендарски. Той е единственият, макар и незапазен днес, препис, правен от жена.
Никифор Рилски *съставя* дамаскинарски сборник от 20 слова (ръкопис).

Изписан е параклисът „Св. Иван Предтеча“ в Зографския манастир със средствата на **хаджи Василий** от Ловеч, който е изографисан със синовете си Недялко и Костадин с характерното за времето облекло.

Виенският търговец **Никола Ернест Клееман** предприел пътуване от Виена до устието на р. Дунав и отбелязва впечатленията си от българските къщи по Дунавското крайбрежие: „По-големите къщи са на два ката, а другите само на един; едни са съзидани от тухли и покрити с керемиди, а пък стените на другите са изплетени от пръти и излепени с глина...; последните са покрити с дъски или със слама; в къщите както стените, така и одърът е глинен, а твърде рядко варосан. Прозорците зиме са облепени с книги и стъкла твърде рядко се срещат; лете книгите на прозорците се отлепят, за да може да влиза в стаите чист въздух“.

1769 ***Ражда се*** в с. Кършовци (Вълковци), Еленско, **Иван Стойнов Кършов** — килиен учител, участник в революционното движение по време на Гръцкото въстание и във Велчовата завера.

1770

Даскал Тони *отваря* в собствената си къща в Русчук килийно училище. Покрай църковните книги въвежда и смятане.

Майстор Стою *изработва* миниатюрния иконостас в централния параклис на манастира „Седемте престола“.

1771 16 януари. **Проигумен Дамаскин Хилендарец** като таксидиот в Свищов е убит от турците, по-късно е обявен и канонизиран като свещеномъченик с името **Дамаскин Габровски**.
В Силистренско дружините на **войводите Вичо, поп Марин и Недялко *водят сражения*** с османски военни части. ***Вълнения*** на българите в Русенско, Врачанско и Видинско. ***Ражда се*** в Теарце, Тетовско, **Кирил Пейчинович** — книжовник, просветен и църковен деец. ***Умира*** **Стоян Кроснев**.

„История славянобългарска“ на Паисий (препис от **Алекси Велкович Попович**, Самоков).

1772

За Самоковски митрополит е назначен българинът **Филотей (Манзурски)**.
Ражда се в Алхамория, Одринско, **отец Зотик** — учител, игумен на Преображенския манастир, активен църковен и просветен деец, участник във Велчовата завера.

Жефарович, Хр.: „Описание светаго божия града Йерусалима“ (Виена, 2 изд.).
„История славянобългарска“ на **Паисий,** Жеравненски препис.
„История славянобългарска“, препис от **Никифор Рилски.**

1773 ***Многобройна*** въоръжена дружина от видинските села, предвождана от **Атанас** и **Стоян Бицин**, води успешни сражения с османски военни части. ***Начало*** на кърджалийски опустошения в Източна Тракия, Североизточна България, Добруджа.
Султан Мустафа III ***издава ферман,*** с който задължава османската администрация да съдейства за изпълнение на решенията на еснафските организации с цел запазване на традиционните порядки в занаятчийското производство.
Приема се, че ***умира*** (в Станимъка, днес Асеновград) **йеромонах Паисий Хилендарски** — авторът на „История славянобългарска“.
Ражда се **Райно Попович** в с. Жеравна, Котленско — виден представител на просвещенската книжнина и просветното дело.

✝ Рилската света обител става ставропигиален манастир на Цариградската патриаршия.

Майстор Генчо ***изработва*** великолепен потир за църквата в Троянския манастир.
Изработен е иконостасът в Долнобешовишкия манастир.

1774 20 юни. ***Поражение*** на османските войски от руската армия на ген. **А. С. Суворов** при с. Козлуджа (Суворово).
10 юли. В Кючук Кайнарджа ***е подписан*** мирен договор, съгласно който Русия получава право да покровителства християнските поданици на султана.
Султан Абдул Хамид I ***се възкачва*** на османския престол.

1775 **Поп Стойко Владиславов** ***посещава*** за няколко месеца Света гора.
Кърджалийски размирици в Севлиевско.
Ражда се в Пирдоп **Тодор Николов Пирдопски** — учител, духовник, автор на дамаскини. ***Ражда се*** в Копривщица **хаджи Геро Добревич-Мушек** — килиен учител, прототип на хаджи Генчо от „Българи от старо време“ на Л. Каравелов.
Ражда се в Ново село (днес Априлци) **Никола Матеев**, известен майстор-резбар.
Микаел Себастаци, арменски мисионер, оставя пътепис под формата на писмо за пътуването си от Атон до Солун с разказ за впечатленията от срещата му със **Софроний Врачански.**

✝ За Софийско-Пловдивски апостолически викарий ***е назначен*** **Петър Ковачев** — католически мисионер, преработил Паисиевата

история с латински букви за българските павликяни.

Дамаскинарят **Теофан Рилски** ***подготвя*** сборник с поучения.
Дамаскинарят **Тодор Врачански** ***превежда*** и подготвя „Маргарит“ на св. Йоан Златоуст (ръкопис, Видин).
24 октомври. **Павел Дуванлийски** ***завършва*** сборник с религиозни песни, предназначен за българите-католици.

Поп Павел ***рисува*** икони в Тетевенския манастир „Св. Илия“.

1776

Павел Дуванлийски ***е назначен*** за Никополски католически епископ.

1777

Построена е часовниковата кула в Златица. Висока е 17 м; била е снабдена с камбана, взета по-късно за църквата. ***Построена е*** часовниковата кула в Севлиево. Механизмът на часовника е груба ръчна изработка, задвижван с въжета, опънати от тежестта на камъни. Висока е 22 м и е снабдена с камбана.

1778 ***Ражда се*** в Габрово **Матей Дечов** — бъдещият новомъченик **св. Онуфрий Габровски,** заложил живота си в защита на християнската вяра.
Ражда се в Търново **Велчо Атанасов Джамджията** — виден търговец; организатор и водач на Заверата от 1835 г. ***Ражда се*** в Самоков **Никола Карастоянов** — учител, книжар, един от първите български книгоиздатели и печатари; монтира първата типографска преса в България; открива полулегална печатница в Самоков.

Теофан Рилски: Дамаскин от 11 слова (ръкопис, Пазарджик); „Чудеса богородични“ (ръкопис, Пазарджик); „Тълковно евангелие“ (ръкопис, Пазарджик).

Построена е часовниковата кула в Дряново.

1779

Във Виена по поръчка и със средствата на българина **хаджи Стоил** ***е изработена*** голяма щампа на медна плоча с панорамен изглед на Хилендарския манастир.

1780 ***Обявен е*** „Гръцкият проект“ на императрица Екатерина II за създаване на голяма и единна Гръцка империя, управлявана от представител на руската императорска династия.
Ражда се в Банско **Димитър Томов Вишанов Молеров** — иконописец.
Ражда се във Велес **Ангелко Палашов** — търговец; съучредител на

българската община в града; радетел за новобългарска просвета. ***Ражда се*** **Тодор Пирдопски** в гр. Пирдоп — виден представител на дамаскинската книжнина. ***Ражда се*** в гр. Дойран бъдещият архимандрит **Теодосий Синаитски** — таксидиот, книжовник, основател на първата българска печатница.

Във Велес ***е открито*** килийно училище от **поп Наум** в собствената му къща. **Поп Никола Тошкин** ***открива*** първото килийно училище в Трън. **Поп Войно** ***обучавал*** у дома си в Клисура деца на часослов, псалтир и апостол.

Стоян Габровалията ***построил*** път и мост до гр. Елена. На моста е изписано: *„Да се знай как стана мокаят Стоян Габровалията, направи пут и моста. Минувайте и поменувайте, а не кълнете“.*

1781

Жефарович, Хр.: „Описание светаго божия града Йерусалима“ (Виена, 3 изд.).
„История славянобългарска“ на Паисий, втори препис от **С. Врачански** (ръкопис, Котел).
„Александрията“ — първи за ранното Възраждане препис на романа, направен в гр. Свищов.

Завършен е иконостасът на църквата „Св. Георги“ в Старо село, Врачанско. **Майстор поп Павел** ***завършва*** царските двери в църквата на с. Боженица, Ботевградско.

1782 ***Ражда се*** в с. Арбанаси, Търновско, **Георги Симеонов Анагоста** — богат търговец; дългогодишен представител на българското население от Търновския край пред османските власти.

1783 **Осман Пазвантоглу** ***установява*** задълго своята власт във Видинския край.
Ражда се в Тетевен **Михаил Райчев Кифалов** — заемал различни руски и румънски административни служби; участник в РТВ (1827-1828); търговец; член на Българското дружество в Букурещ; сътрудник на възрожденския печат; преводач; дарител.
В Австрия племенникът на **Христофор Жефарович, Данаил,** ***получава*** дворянска титла.

„История славянобългарска“ на Паисий, ***препис,*** осъществен в с. Пчелище от **Стоян Кованлъшки.**

1784 ***Ражда се*** бъдещият **епископ Доситей Тимошки** (фамилно име Новаков) в с. Дъбница, Прилепско, таксидиот на „Зограф“, преследван от турците.

Франсоа дьо Тот, френски генерал и дипломат, отпечатва спомени, в които са включени впечатления и от живота по българските земи.

„История славянобългарска“ на Паисий, ***препис,*** направен в гр. Елена от **Дойно Граматик.**

1785 „Хасковските разбойници“ (около 700-800 души) няколко месеца ***вър-луват*** из Тракия, всявайки паника сред хората. На 25 октомври в сражение с населението на Старозагорско те претърпяват поражение. За първи път се появява названието „кърджалии“.
Ражда се бъдещият **архимандрит Неофит Хилендарец-Бозвели** — виден просветен деец и книжовник; един от най-заслужилите радетели за църковна и политическа независимост. ***Ражда се*** в Сячести, Тетовско, **Марко Павлов** — лекар; първият българин, получил висше образование в началото на IX в., участник в Гръцкото въстание. ***Ражда се*** **Кръстю — Стари Захариев**, тревненски зограф, портретист. ***Ражда се*** в Търлис, Неврокопско, **Иван Симеонов Балабанов** — учител, елинофил.
Граф д'Отрив, френски дипломат, в дневник за пътуването си от Цариград до Яш описва Източна България. **Джереми Бентъм**, английски философ и икономист, при пътуването си до Цариград води дневник, който съдържа впечатления и за България.
15 април. ***Ражда се*** в гр. Видин **Георги Пешаков** — представител на ранното ни Възраждане, книжовник и поет.

Осъществен от **монаха Яков** препис на т. н. „зографска“ „История вкратце о болгарословенском народе“, чийто автор е неизвестен и оригиналът ѝ не е достигнал до нас.

1786 ***Чумна епидемия*** върлува в Свищов, Никопол и околните села.
Ражда се в Нова махала (днес в Габрово) **Йосиф Соколски** — основател на Соколовския манастир; книжовник, просветен и църковен деец. Той приема унията и е ръкоположен от папа Пий IX за архиепископ на българската униатска църква. Емигрира в Русия. Връща се към православието.
19 октомври. ***Ражда се*** в гр. Трявна **Йовчо п. Николов**, автор на „Летопис и родословие“ — една от най-значимите прояви на летописния тип повествования във възрожденската ни литература.
Елизабет Крейван, английска пътешественичка, оставя „Писма за пътуване през Крим до Константинопол“.

1787 ***Започва*** нова руско-турска война.
Вълнения на българите в Русенско.
Ражда се в Сливен **Антон Панов** (псевдоним Антон Пан) — един от първите български цигулари, автор на стихотворения и песни.

На поп **Стойко Владиславов** е забранено за три години да служи в храма, защото се бил подложил на „бабешки врачувания".
Френският дипломат **Шарл дьо Пейсонел** издава книга с данни за България.

Хаджи Христе ***учителства*** в килийното училище в гр. Прилеп.

1788 Австрия ***се намесва*** във войната срещу Османската империя.
Ражда се в Котел **Атанас Богориди** (Цонков Стойков) — внук на Софроний Врачански, учител, лекар.
Фериер дьо Совбьов, френски дипломат, оставя двутомно съчинение със свидетелства и за живота по българските земи.

1789 **Селим III** ***заменя*** на султанския престол Абдул Хамид I.
Хугас Шеджеджиян и **Степанас Агонц**, арменски географи, пътували по българските земи и оставили характеристики на редица селища.
1 февруари. ***Ражда се*** в Трявна **Койчо Икономов** (Попикономов) — свещеник, автор на летописна книга.
21 юли. ***Ражда се*** в Габрово **Васил Евстатиев Априлов**, виден общественик, меценат и културен деец, заслужил представител на просвещенската книжнина.

1790 ***Ражда се*** в Самоков **Константин Георгиев Фотинов**, заслужил представител на просветното дело, на периодическия печат и на просвещенската книжнина у нас. ***Ражда се*** в Самоков **Костадин Петрович Вальов**, иконописец. ***Ражда се*** в Котел **Петър Цонков**, бъдещият **епископ Поликарп Патароликийски** — таксидиот, избиран за предстоятел на българската църква в Цариград. ***Ражда се*** в Сливен **Антон (Андон) Кринчев (Сливналията)** — учител, пръв главен учител и пръв директор на гръцкото търговско училище на о. Халки. ***Ражда се*** в с. Енина, Казанлъшко, **Онуфрий Попович Хилендарски** (Богдан Попиванов) — виден деец на просветното и църковно-националното движение. ***Раждат се*** в Трявна **иконописците: Генко Петров Минюв, Папа Витан Млади (Витан Коюв Витанов), Досю (Теодосий) Коюв Витанов, Йоаникий (Йонко) Витанов.**

Българският **монах Максим** (Бабичков) ***възстановява*** Трънския манастир „Св. Архангел" и става негов игумен.

Зографът Яков, монах Иверски, ***завършва*** голямата Богородична икона за църквата в Роженския манастир. Тя се пази в специален кивот в параклиса „Св. Безсребърници". Иконата е реплика на прочутата чудотворна икона на Богородица, която е охранявала портите на Ивирон — оттам и името ѝ „Портаитиса" — и включва сцени с изображение на нейните чудеса.
Завършен е иконостасът на голямата църква в Бачковския манас-

тир. Предполага се, че е работен от атонски резбари.

В училището на Рилския манастир ***е въведено*** като учебен предмет църковно пеене. За преподавател е поканен зографският **монах Йоасаф**.

1791 В Яш ***е подписан*** мирен договор между Русия и Османската империя, отразяващ победата на Северната империя във войната. ***Подписан е*** Свищовският мирен договор между Австрия и Османската империя. От българските земи към Австрия и германските държавици само през тази година е изнесен 1 млн кг памук.
Ражда се на о. Митилин, избраният през 1826 г. за Самоковски митрополит Игнатий, по-късно (1829) убит от турците.

В Самоков ***е открито*** обществено килийно училище.
Поп Стойко Владиславов (Софроний Врачански) ***става учител*** в килийното училище в с. Костен, Карнобатско.

Във Виена с щедрата помощ на **Малчо Станкович** ***е отпечатана*** една от най-ранните щампи с изображение на св. Иван Рилски и панорамен изглед на Рилския манастир.

Построен е в Будапеща източноправославен храм от местната религиозна община, сред която преобладават българите, и чийто председател е **Алекси Хаджиниколов** — „българин от Разлог".

1792 **Селим III** ***издава*** „Нов Закон за тимарите и заметите", с който цели да укрепи дисциплината и боеспособността на спахийската войска.
Поп **Стойко Владиславов** ***е назначен*** за свещеник в карнобатските села, Анхиалска епархия, и става учител в Карнобат.
Ражда се в Трявна **Цаню — Стари Захариев** — иконописец, един от инициаторите за създаване на обществена читалня в Трявна.
Уилям Хънтър, английски лекар, оставя свидетелства за пътуването си до Турция през 1792 г.
15 ноември. ***Ражда се*** в Търново **Никола Савов Пиколо** — един от най-авторитетните представители на възрожденската ни култура и наука, общественик, преводач, поет и драматург.

Скопският **митрополит Захарий** ***заповядва*** да се унищожат българските и църковно-славянските книги в Марковия манастир край Скопие.

Поп Стамен е килиен учител в Лом. **Поп Пунчо**, книжовник и иконописец, е учител в с. Мокреш, Ломско.

йеросх. Спиридон Габровски: „История во кратце о болгарском народе словенском" — едно от значимите явления на историог-

рафския тип книжнина (ръкопис, ман. „Нямцу“).
Теодорович, Марко: „Первое учение Буквар с многими полезними и потребними наставления“ (Виена).

Майсторите-златари Тошо и Георги ***създават*** сребърна мощехранителница за Черепишкия манастир.
В Москва с паричните средства на **братя Мустакови** от Габрово ***се отпечатва*** една от хубавите щампи с образа на Иван Рилски. ***Работил е*** гравюра **Николай Дяконов.**

1793 ***Започва*** бунтът на **Мехмед Синап** и **Дертли Мехмед**, чиито дружини, съставени от българи-мохамедани, върлуват из Софийско, Златишко, Пазарджишко, Пловдивско.
Султан **Селим III** ***издава*** ферман, с който се разрешава на „раята християни“ да се въоръжава и защитава от кърджалийските нападения.
Ражда се в гр. Банско Никола Поппетров Бенин, бъдещият **архимандрит Неофит Рилски** — един от най-видните представители на просветното дело и на просвещенската книжнина. ***Ражда се*** в Трън **Мисаил (Мелхиседек) Байкушев** — църковен и просветен деец, организатор на революционното движение в Трънско.
Анонимен автор, придружаващ руско пратеничество, съставя пътеписа „От Русчук до Константинопол“. **Гийом Антоан Оливие**, френски пътешественик и естественик, пътува из Турция и по-късно отпечатва в 6 тома пътепис, в който е описана дейността на Осман Пазвантоглу във Видин.

Поп Стойко Владиславов (Софроний Врачански) ***основава*** в с. Кара Бунар (Сладък извор), Старозагорско, килийно училище.

Резбарят, **монах Андоний**, ***приключва*** работата си върху иконостаса за митрополитската църква „Св. Богородица“ в Самоков. Иконостасът е изработен в Света гора, а след това пренесен и сглобен в църквата. В богатата му ажурена плетеница са вмъкнати човешки и животински фигури, фигурални композиции от старозаветната притча за Адам и Ева.

1794 ***Роден е*** **Хаджи Христо Българин** — генерал и командир на конницата в Гръцкото въстание.
Анонимен автор, придружил английския посланик в пътуването му от Лондон до Цариград, оставя описание. **Джон Бейкън Сори Морит**, английски учен и политик, осъществил пътуване на Изток, като под формата на писма оставя впечатленията си и за българските земи.
16 септември. **Стойко Владиславов** ***е хиротонисан*** от Търновския митрополит Матей за владика във Врачанската епархия с името **Софроний Врачански.**

Архим. Раич, Йован: „История разних словенских народов найпаче Болгар, Хорватов и Сербов“ (т. 1-4, Беч.).
Йеросх. Спиридон Габровски: „Пророчество блаженнаго Йеронима Агатангела“ (превод, ръкопис).

Монахът Киприан *създава* иконостаса в скита „Св. Никола“ към Троянския манастир, който носи стиловите особености на ранната тревненска дърворезба.
Завършен е иконостасът на църквата „Св. Димитър“ в с. Арбанаси, Търновско.

1795 **Тръстениклиоглу Исмаил Ага *установява*** самовластно управление в Североизточна България и Добруджа.
Ражда се в гр. Котел **д-р Петър Атанасов Берон** — меценат и радетел за светска просвета; един от най-авторитетните представители на възрожденската култура и наука. ***Ражда се*** в с. Продановци, Самоковско, **Иван Николов Образописов** — родоначалник на голям зографски род. ***Ражда се*** в Търлис, Неврокопско, **Теодосий Лазаров Гологанов** — игумен на Серския манастир, спомоществовател за издаването на български книги. ***Ражда се*** в с. Кониково, Вардарско, бъдещият **архимандрит Павел Божигробски** — таксидиот, просветен деец и книжовник. ***Ражда се*** в гр. Мелник **Емануил Васкидович**, виден представител на просветното дело и просвещенската книжнина.

архим. Раич, Йован: „История разних словянских народов, найпаче Болгар, Хорватов и Сербов“ (Петроград).

Майсторът-златар Стержо от Пазарджик ***изковава*** изящен потир, съхраняван днес в музея на Рилския манастир.

Около тази година вероятно ***е изградена*** къщата на **Йордан Йовков** в с. Жеравна — ниско приземно жилище, симетрично, двуделно, с покрито пространство (сайвант) на главното лице.

1796 ***Раждат се*** в Самоков: **Коńстантин Петров Райнов** — учител, деец на църковно-националното движение, съратник на Г. С. Раковски; **Димитър Зограф (Димитър Христов Димитров, Доспевски)** — иконописец. ***Умира*** **Петър Ковачев (Царски)**.

поп Пунчо: „Сборник с 69 поучителни слова и преработка на „История славянобългарска“ (ръкопис, с. Мокреш, Ломско). В сборника той рисува своя автопортрет.
Стоян Кованлъшки: „Сборник от 13 слова и поучения“ (ръкопис).

Построена е църквата „Св. Никола“ в Плевен.

1797 ***Ражда се*** **Анастас Гаврилов** — свещеник в Охрид.
Джон Джексън, английски търговец, оставя описание на пътуването си от Индия до Англия, в което отбелязва прехода си през Североизточна България.

Зографът Христо Димитров ***рисува*** иконата „Христос Велик архиерей на трон“ за Митрополитската църква в Самоков. Иконата е с барокови елементи и с пищна декоративност.

1798 ***Ражда се*** в гр. Самоков **митрополит Авксентий Велешки** — един от най-активните борци за независима българска църква, заточван в Мала Азия. ***Ражда се*** гр. Панчево **Константин Огнянович**, сърбин по потекло, но изявил се като заслужил радетел на българската възрожденска просвета и книжнина.
Франсоа Пуквил, френски дипломат и пътешественик, автор на „Пътуване в... Константинопол и др. части“.
18 май. ***Умира*** **Герасим**, игумен на Рилския манастир.

Папа Витан Стари (Витан Цонюв Димитров) ***рисува*** иконата „Исус Христос“ (НХГ). В овалното лице на Христос е постигнал топлота и човешко измерение, подсказващи стремеж към индивидуализация на образа.
Тревненският **иконописец Симеон** ***създава*** иконата „Св. Никола“, в която е постигнал интересна характеристика на образа и декоративност при изписване на дрехата.
Завършен е архиерейският трон в църквата на Рилския манастир. Работен е по времето на игумен Герасим, а екзотичните мотиви в него показват, че е дело на атонски резбари.

Построена е църквата „Св. Иван Предтеча“ в Габрово.
Изграден е мостът над р. Марица в Татар Пазарджик от брациговски майстори по нареждане на бея на Татарпазарджишката кааза Гаванозоолу.

1799 **Васил Априлов** ***заминава*** за Москва при братята си — собственици на търговска кантора в руската столица.
Ражда се в Калофер **Георги Иванов Золотович** — търговец; член на Цариградската българска община; активен деец на църковно-националното движение; щедър дарител. ***Ражда се*** в Котел **архимандрит Дионисий** (светско име Контаров) — дякон на Видинския митрополит.
24 декември. ***Ражда се*** **д-р Иван Георгиев Селимински** в гр. Сливен — активен общественик, един от авторитетните представители на въз-

рожденската ни култура и наука.

Стоян Кованлъшки: „Сборник с поучения“ (ръкопис, с. Пчелище, Търновско).

Създаден е ктиторският портрет на **Игнатий** в църквата „Св. Лука“ към Рилския манастир. Работен е от неизвестен художник. Според легендата, Игнатий е бил първо разбойник-кърджалия, който се разкаял и подарил всичките си богатства на манастира.

1800 Кърджалии ***превземат*** и разграбват Елена.
Епископ **Софроний Врачански *е задържан*** принудително във Видин в продължение на три години.
Отец Сергий *е назначен* за игумен на Плаковския манастир, където открива училище и години наред развива националнополезна дейност. ***Ражда се*** в Елена **Иларион, митрополит Ловчански и Кюстендилски** (Иван Иванов) — деец на църковно-националната борба; председател на Първия църковно-народен събор; избран за първи български екзарх, но отказал поста поради старост; дарител; книжовник. ***Ражда се*** в Дряново **Никола Иванов Фичев (Уста Кольо Фичето)** — прочут майстор-строител. ***Ражда се*** в Трявна **Петър Минюв** — иконописец. ***Ражда се*** в Колибето (Черни Осъм), Троянско, **Ненчо Найденов** — иконописец. ***Ражда се*** в Галичник, Дебърско, **Макарий Негриев** — прочут резбар. ***Ражда се*** **Антон Никопит** — учител, преводач, участник в Заверата от 1835 г. ***Ражда се*** в Ямбол **Александър Попгеоргиев** — иконописец и портретист. ***Ражда се*** Петър Константинов Сапунов — общественик, книгоиздател. ***Ражда се*** в Казанлък **Станчо Лисичев** — иконописец. ***Ражда се*** в Самоков **архимандрит Хрисант (Христо Дойчинов)** — участник в църковно-националното движение, спомоществовател за издаване на български книги. ***Ражда се*** в Дряново **Минчо Цачев** — богат търговец, спомоществовател на новобългарската просвета в Търново, участник в църковно-националното движение. ***Ражда се*** в Подкожани, Мокренско, **митрополит Генадий Велешки** (светско име Георги), който развива просветна дейност и се противопоставя на Цариградската патриаршия. ***Умира*** **Серапион** — митрополит Дабробосански и Самоковски.
Минас Пъжишкян, арменски духовник, предприема пътувания между 1800-1820 г. и оставя пътепис, в който има кратки характеристики на български села и градове.

В гр. Самоков ***е завършена*** сградата на обществено килийно училище. **Даскал Ефрем *отваря*** в частна къща килийно училище в махалата „Варош“ в Дупница. Във Велес ***се открива*** килийно училище. В Казанлък **монахът Мина *отваря*** килийно училище в метоха на Хилендарския манастир.

Цариградският **патриарх Неофит VII** нарежда на митрополитите и епископите в българските земи да въведат изучаването на гръцки език във всички български училища.

Около тази година вероятно ***е строена*** къщата на **Руси чорбаджи** в с. Жеравна.

1801 Тетевен ***е напълно опожарен*** при кърджалийско нападение — избити са почти половината от жителите му (около 5000 души).

Ражда се в Дряново **Максим Райкович** — просветен и църковен деец, участник в Заверата от 1835 г., дарител.

Граф Шарбонел като участник в Наполеоновия поход в Египет е пленен от турците и прекарва известно време в Цариград, откъдето избягва. Оставя описание на пътуването си и бележки за редица български градове. **Шарл Сонини** е френски пътешественик, в чийто пътепис за Гърция и Турция има записани впечатления от Беломорска Тракия. **Жан-Батист Льошьовалие** в двутомно свое съчинение оставя описание на Черно море и българското крайбрежие. **Джоузеф Карлайл**, английски свещеник и учен, придружил английския посланик в Цариград през 1799 г., оставя описание главно на Света гора. **Уилям Уитмън**, английски лекар, предприема пътуване като член на мисия до Изтока; пътните му бележки са публикувани през 1803 г.

19 август. ***Ражда се*** в Елена **Андрей Дойнов Робовски** — учител, свещеник, книгоиздател и преводач.

Кирил Пейчинович *е назначен* за игумен на Марковския манастир край Скопие.

Нескович, Атанас: „История славяноболгарского народа“ — отпечатана в Будапеща (до 1811 г. — 2 и 3 изд.).

Завършен е храмът „Св. Георги“ в Зографския манастир, който е изключително красива и величествена постройка с оловен покрив.

1802 Големи кърджалийски дружини ***опустошават*** Южна България.

Ражда се в Тетевен **Лукан Лилов** — учител, свещеник, съратник на Васил Левски. ***Ражда се*** **Аверкий Попстоянов (Рилски)** — игумен на Осоговския и Жабленския манастир, поддържал връзки с Васил Левски. ***Ражда се*** в Котел или Кипилово **Анастас Стоянович Кипиловски** — книжовник, преводач от руски език на историческа и църковна литература; от гръцки език — на драмата „Велизарий“; настоятел на филологическото дружество в Букурещ; сътрудник на „Цариградски вестник“. **Васил Априлов *постъпва*** като ученик в немска гимназия в Брашов.

Данаил Мосхополски: „Начално учение с четириезичен речник — на гръцки, влашки, български и албански език“ (Венеция, на гръцки ез.).
Софроний Врачански: „Поучения и словосказания“ (Първи видински сборник, ръкопис), „Разкази и разсъждения“ (Втори видински сборник, ръкопис) — завършени в гр. Видин.

Изработени са дърворезбите в бароков стил в църквата на о. Св. Анастасия.
Монахът Рафаил *завършва* уникалния си дърворезбен кръст, който е изрязван в продължение на 12 години. Съхраняван е в музея на Рилския манастир. Според легендата, след като завършил кръста, Рафаил ослепял. В миниатюрната резба на монаха са изрязани от двете страни на кръста около 100 библейски сцени, около 600 фигури и образи на апостоли, мъченици, светци и др. герои на християнската митология.

Построена е църквата „Св. Архангел“ в Калофер.

Рилският манастир ***изпраща*** в Света гора **Йоасаф Рилски** да се усъвършенства в църковното пеене. Подготовката му на Атон продължава десет години.

1803 ***Ражда се*** в Самоков **Христо Иванович Крантов**, учител, книжовник, преводач.
Юни. **Епископ Софроний Врачански *напуска*** Видин и емигрира във Влашко.

Рачков, х. Христо: „Завещание“ (ръкопис от 1803 г., част от търговски тефтер — БИА, II А, 7807, л. 13).

1804 ***Започва*** Сръбското въстание, в което се включват и много български доброволци. Един от главните организатори е българинът **Петър Ичков.**
Ражда се в Сливен **Васил Михаилиди** — юрист, един от основателите на БКД, дарител. ***Ражда се*** в Дупница **Христаки Павлович** — деец на новобългарската просвета, автор на няколко учебника. ***Ражда се*** в Севлиево **Николчо Недев**, учител в Севлиево и Сопот, автор на „Псалтикия“.
Двама български търговци — **Иван Атанасов Замбин** от Враца и **Атанас Некович** от Тетевен — са изпратени в Петербург да поискат помощ от Русия за подобряване на тежкото положение на българския народ.

1805 ***Ражда се*** във Винга (Банат) **Боно (Боньо) Манушов** — като учител в Трансилвания той е един от първите, започнали да въвеждат българ-

ски език в обучението и богослужението. ***Ражда се*** в Пътеле, Леринско, **Панарет** (Петър Иванов Мишайков) — митрополит Ксантийски и Пловдивски. ***Ражда се*** в Казанлък **Кесарий Попвасилев (Папа Василев)** — учител, църковен певец, автор на учебници и религиозна литература. ***Ражда се*** в Елена **Петко поп Николов**, учител и свещеник в Търново от 30-те до 70-те години, представител в Цариград по църковните борби през 1861 г. ***Ражда се*** в Хаджилий (Юнаците), Пазарджишко, **хаджи Найден Иванович (Йованович)**, килиен учител, книгоиздател и пътуващ книжар, книжовник. ***Ражда се*** в Чирпан **Атанас Данаилов Беляев** — учител, директор на класните училища в Стара Загора. **Уилям Лийк**, английски учен и военен, изпращан с мисия в Цариград, оставя дневник, в който се срещат описания на Югозападна България. **Адам Нийл**, английски лекар в посолството в Цариград, в пътните си бележки е описал и впечатленията си от България.

Във Вълчедръм, Ломско към църквата ***е открито*** килийно училище. В с. Градец, Котленско, ***е основано*** килийно училище в къщата на **поп Георги**.

В Лясковец ***бил назначен*** за учител един калугер от Света гора. При него учениците не трябвало да ядат вкъщи, искал ги на гладно сърце да са и ако усетел, че някой е прегрешил, удрял му 50 тояги по петите и не го оставял да обядва. Имал си и ред. Учениците идвали първо при него и си показвали езика — бял ли е — не е ял; червен ли е — грешен. Педагогическата си метода калугерът обяснявал с пословицата „Пълен стомах не учи". Тежко било на здравите ученици, чиито езици са били естествено червени. Всяка сутрин по 50 тояги и гладни цял ден. Може би оттогава лясковчани са толкова издръжливи.

Софроний Врачански: „Изповедание на трите вери" — сборник от преведени очерци-характеристики на християнската, мохамеданската и еврейската религии, останал в ръкопис. В сборника рисува автопортрета си.

Зографите Йосиф и Дамаскин *изписват* църквата „Св. Никола" в гр. Елена.

Завършена е митрополитската църква „Света Богородица" в Самоков, строена в продължение на 15 години. По своите размери тя е една от най-големите за времето си. Църковният комплекс се състои от монументалната сграда на храма, килийно училище, църковни постройки, чешма и павилион. Църквата е с три престола и с един от най-хубавите възрожденски иконостаси, работен от **резбаря Антоний**.

В Елена ***е завършена*** църквата „Св. Никола".

1806 ***Ражда се*** в Енина, Казанлъшко, **Стефан Петков Манолов** — свещеник, участник в подготовката на Старозагорското въстание. ***Ражда се*** в Крушево **Димитър Гешов Станишев** — дебърски майстор резбар.
Делашас Вериньи, капитан от френската армия, дава сведения за пътя до Константинопол.
Януари. При превземането на Белградската крепост в хода на Сръбското въстание ***се проявяват*** българските доброволци, командвани от **Кондо Бинбашията.**
1 юли. Сръбското народно събрание и Кара Георги възлагат на българина **Петър Ичков**, родом от с. Катраница, да започне преговори с Турция.
15 август. Умира **Елена Тодорова Бенчева** (дух. име Евпраксия) — учителка и игуменка на Сопотския манастир.
Октомври. ***Започва*** поредната руско-турска война.

Цвятко х. Гергов ***отваря*** килийно училище в Панагюрище.

Цариградският **патриарх Григорий V** ***издава*** нареждане до гръцкото висше духовенство в българските земи да се разпространяват гръцки език и образование сред православните християни и да се преследват и ограничават българският език и просвета.

Софроний Врачански: „Благороднейши и честнейши търговци“ („Писмо-покана“ с дата 29 април за материална подкрепа на подготвената за печат книга „Неделник“, Букурещ); „Кириакодромион, сиреч Неделник“ (сб. от поучения, наричан от народа „Софроние“, превод, издаден в Римник); „Житие и страдания грешнаго Софрония“ (автобиографична повест, останала в ръкопис, включена към сб. „Изповедание на трите вери“).
Замбин, Иван и Атанас Нескович: „Прошение до руското правителство“ (м. март, ръкопис).
Анонимно издание: „Молитвенний крин“ (богослужебна книга, отпечатана в Будапеща, днес липсват екземпляри от нея).

В „Неделника“ **св. Софроний Врачански** ***рисува*** автопортрета си.

Завършена е църквата „Св. Троица“ в Русе.

1807 ***Успешни*** действия по време на Сръбското въстание на българския въоръжен отряд, командван от **Хайдут Велко**, срещу османски войскови части.
Свален е **Селим III** и на престола се възкачва **Мустафа IV.**

След западането му по време на кърджалийските размирици *започва възстановяването* на големия Узунджовски панаир.
Ражда се в Пътеле, Леринско, **Константин Иванов Мишайков** — лекар; дарител; брат на Пловдивския митрополит Панарет, с когото са сред основателите на Славянобългарското ученолюбиво дружество в Атина. *Умира* в манастира „Калдрушану" (Румъния) като игумен **архимандрит Доротей** — ученик на преподобния Паисий Величковски; автор на „Поучение".
Луи дьо Заманя, французин, обслужващ стратегическото разузнаване на Наполеонова Франция, в „Дневник на пътуването ми до Константинопол" дава данни за България. **Анонимен автор**, пропътувал Балканите със специална разузнавателна задача, отбелязва в дневника си характеристики на български селища. **Ж. М. Танкоан**, френски дипломат в Персия, оставя впечатленията си за българи, преселени в Мала Азия, и за Черноморието.

9 декември. Със специално послание Цариградският патриарх **Григорий V** *разрешава* на Рилския манастир да изпраща таксидиоти в българските земи.

Отпечатана е със средствата на самоковския търговец **Петър Рана (Ранов)** щампата „Бачковската обител и параклисите около нея". Изображението има разказен характер.

Завършен е строежът на Даскаловата къща в гр. Трявна от майсторите **Димитър Ошанеца и Иван Бучуковеца**. Къщата е един от най-представителните паметници на жилищната архитектура през Възраждането, чиято художествената стойност е постигната чрез преливане и допълване на архитектура и дърворезба.
Завършена е Патковата къща в гр. Сливен с интересно вътрешно разположение на стаите, особено на гостната, разделена с декоративен парапет.
Завършена е църквата „Св. Богородица" в Габрово.
Завършена е „Шушеловата чешма" в Карлово. Изградена е до дворната порта на Райковата къща с дарение на **Тодор Шушелов** от Копривщица. Чешмата е вграден правоъгълник от камъни и измазани тухли. От зида чешмата е издадена само 12 см.

1808 Русенският аянин **Мустафа Байрактар** *превзема* Цариград, но не успява да възстанови на трона **Селим III**, който е удушен. За султан *е провъзгласен* **Махмуд II Адил (Справедливия)**.
Ражда се в Търново **Панарет (Панайот или Петър Йоаниди Рашев), митрополит Погониански** — един от инициаторите за създаване на Добродетелната дружина; председател на Българското човеколюбиво настоятелство; дарител. *Ражда се* в Калофер **Димитър Николов Паничков** — участник в църковно-националните борби; издател; автор на книги и учебници. *Раждат се* в Самоков: **Николай Христов Тон-**

джоров — деец на новобългарското образование; **Христодул Костович Сичан-Николов** — учител, сътрудник на Неофит Рилски, книжовник, автор на учебници, поет, преводач. ***Ражда се*** в с. Карареизово, Станимашко (днес Болярци, Асеновградско) **Ангел Иванов Севлиевеца** — учител и църковен певец в Севлиево, книжовник.

А. Г. Краснокутски, руски офицер и пратеник, оставя „Дневни записки" за пътуването си до Цариград.

26 февруари. **Иван Атанасов Замбин** е приет в руското външно министерство, където представя желанията на българите за освобождение с руска помощ.

5 май. ***Умира,*** отровен от сърбите, в Топчидере **Петър Ичков**, роден в Катраница, Воденско (година на раждане неизвестна), висш турски дипломатически чиновник в Белград, Виена и Берлин. Един от организаторите на сръбското въстание (1804). Като дипломатически представител на Сърбия през 1806 сключва т. нар. „Ичков мир" с Турция.

Октомври. ***Умира*** в Русия **Иван Атанасов Замбин**, родом от Враца — виден търговец и участник в българската депутация до Петербург през 1804 г. по въпроса за освобождението на България.

Монахът Макарий *става учител* в килийното училище в Пазарджик.

Поп Стойчо *е учител* в църковната килия в Клисура.

За апостолически викарий на Софийската архиепископия е назначен францисканският монах **Андрей Тунтов**.

Попович, Рафаил: Съчинение по гръцка граматика (отпечатано на гръцки ез., Будапеща).

Софроний Врачански: „Писмо до Иван Замбин" (от Букурещ до Москва с дата 10 януари).

Август. ***Завършен е*** иконостасът на църквата „Успение Богородично" в Банско. Резбарят е неизвестен. Отличителното в този иконостас, е че в него лозницата е вдигната високо над апостолските икони, така че те следват непосредствено големите икони, над които люнетите са заменени с правоъгълни табла с резба. Резбарят е проявил богато въображение и майсторство при представянето на растителни и животински мотиви.

Димитър Ошанеца и **Иван Бучуковеца** с облог ***дърворезбоват*** таваните на Даскаловата къща в Трявна, които са ненадминати като изкуство и като въздействие със стилизираните слънца и богати розетки.

1809 ***Окончателно се формира*** първата българска политическа организация — Българското политическо общество в Букурещ, начело със **Софроний Врачански**.

Адриан-Луи Кошле съставя „Маршрут от Рагуза до Константинопол", в който са отразени и данни за български селища.

Гладичов, Влад Поппетров: „История славянобългарска" (препис с лични летописни бележки).
йером. Пантелеймон Хилендарец: „История славянобългарска" (препис, Русе).
Софроний Врачански: „Театрон политикон, сиреч Гражданское позорище" (сборник, съставен в Букурещ, останал в ръкопис).

1810 Масови ***въстанически действия*** на българите от Разградско, Русенско, Варненско и централната част на Стара планина. Въстаниците овладяват и задълго задържат стратегическия Шипченски проход.
Ражда се в Стружа **Димитър Христов Миладинов** — учител, активен участник в борбата срещу панелинистичната политика на Цариградската патриаршия. ***Ражда се*** в Гьок тепе (Звездец), Малко Търновско, **Георги Стоянов Джелепов** — учител и свещеник; участвувал в църковните борби. ***Ражда се*** в Стара Загора **Александър Екзарх** (Александър Стоилов Боев — Бейоглу) — печатар и журналист, издавал „Цариградски вестник"; обществен деец. ***Ражда се*** в Самоков **Захари Зограф** (Захарий Христович Димитров) — един от най-ярките художници на българското възраждане; участник в църковните борби и просветното движение. ***Ражда се*** в Батошево, Севлиевско, **Атанас Минчов** — иконописец и дърворезбар. ***Ражда се*** в Търново **Петър Хаджихристов Рачков** — спомоществовател на новобългарското образование. ***Ражда се*** в Кишинев **Александър Русет** — участник в Руско-турската война през 1828-1829 г. и в Кримската война; един от основателите на Добродетелната дружина. ***Ражда се*** в Пещера, Пернишко, **Стойчо Стефанов Фандъков** — дърворезбар. ***Ражда се*** в Трявна **Кръстю Иванов Захариев** — иконописец. ***Ражда се*** в Пазарджик **Стефан Секулов Захариев**, учител, книжовник; сътрудник на възрожденската преса; читалищен деец; участник в църковната борба. ***Ражда се*** в Пишмани (Разкаяне), Старозагорско, **Захарий Княжески** (псевд. на Жеко Петров Русев) — учител и просветен деец; дарител; сътрудник на руски и български вестници; книжовник. ***Ражда се*** в Ново село (днес Априлци) **Йонко Матеев** — известен майстор-резбар, син на Никола Матеев.
Неофит Бозвели ***приема*** монашество в Хилендарския манастир. **Йовчо Попниколов** от Трявна ***започва*** летописна книга, продължена от наследниците му.
11 февруари. ***Ражда се*** в Самоков **Захарий Попхристов Икономович Круша** — учител-реформатор; участник в борбата за църковна независимост; преводач; ***умира*** на 18 ноември 1881 г.
12 февруари. ***Ражда се*** в Стара Загора **Атанас Иванов Атанасов** — учител в Габрово и Стара Загора.

Май. ***Въстават*** жителите на голямото българско село Арнауткьой, Разградско, и на околните села.

14 септември. ***Ражда се*** в Самоков **Димитър Хадживанов Смрикаров** — участник в църковно-националното движение; книжовник.

Октомври. **Софроний Врачански** ***се обръща*** с възвание към българския народ да помага всеотдайно на руската армия във войната срещу турците.

25 декември. ***Ражда се*** в Елена **Христо Иванов Кършовски** — килиен учител; свещеник; участник във Велчовата завера; спомоществовател на книги.

Като член на „Гръцко-дакийско литературно дружество" в Букурещ **Никола Пиколо** ***представя*** преведен от френски на гръцки език романа „Емил" на **Ж. Ж. Русо** и е взето решение той да бъде издаден, но до отпечатване не се стига.

Даскал Митре ***започва да приема*** във Велес за обучение в своето училище момичета. **Антон Хаджи Кринчу** (даскал Андончо) ***основава*** в Сливен първото у нас гръцко светско училище. **Хаджи Геро Мушеков** ***става*** пръв общински учител в подареното от чорбаджи Вълко училище. **Даскал Христо**, кожухар, ***отваря*** в собствената си къща в с. Върбица, Шуменско, килийно училище. В с. Плаково, Търновско, е ***построено*** килийно училище към църквата. **Даскал Тодор Бузарчето** ***открива*** в с. Шумнене, Тетевенско, килийно училище в частна къща. Съпругата на дипломата на сръбска служба **Михаил Герман** ***открива*** в Банско първото училище за девойки.

1 юни. **Никола Пиколо** ***е назначен*** за учител по френски език в Бейската академия „Св. Сава" в Букурещ.

Софроний Врачански: „Възвание към българския народ" (текст с дата 21 март, разпространяван по време на войната в България); „Послание до българския народ" (литографиран текст и разпространяван през есента в Северна България).

Превод на романа „История на великий Александра Македонца" (ръкопис).

Книжовникът поп Пунчо от с. Мокреш, Ломско, ***създава*** две икони на св. Георги и св. Димитър в църквата „Св. Никола" в с. Долна Вереница, обл. Монтана, на които е отбелязал: ***„Аз попа Пунчо Нови зограф"*** и е добавил: ***„И вие отци святи спомнете имя мое иногда"***. У поп Пунчо интересно се съчетават уменията на книжовник и зограф.

Построена е „Дожолановата чешма" в Копривщица. Украсата ѝ напомня българска шевица.

Антон Панов (Антон Пан) от Сливен учи цигулка в Букурещ. През следващите години е военен цигулар в руската армия.

1811 ***Ражда се*** в Бистрица, Горноджумайско, **Лазар Петров Пенев** — иконописец. ***Ражда се*** в Стара Загора **Господин Славов** — търговец и общественик; участник в църковно-националното движение.
Джон Галт, англичанин, изпратен с търговско-разузнавателна мисия в Цариград, оставя описание на пътуването си и през България.
Васил Априлов ***заминава*** за Одеса, където започва търговска дейност.
Април-май. ***Сформирана е*** Българска земска войска към руската Дунавска армия — 2500 души.
29 май. **Софроний Врачански** ***изпраща*** записка до ген. М. И. Кутузов с искане за стопанска, административна и културна автономия на българските преселници на север от Дунава.
Руското командване ***освобождава*** българите в Дунавските княжества за три години от изплащане на данъци. За техен пълномощник и представител пред властите ***е определен*** **Атанас Некович**.
Юни — октомври. Българската земска войска ***участва*** активно в сраженията с турците при Русе, Тутракан, Силистра, Видин, Лом.

В Неврокоп ***е изградена*** двустайна постройка към църквата „Св. Михаил и Гавраил", където се помещава килийното училище.
В Тулча ***се основава*** килийно училище в частна къща.

Лазаров, Никола: „История славянобългарска" — втори Русенски препис (ръкопис).

Тома Вишанов-Молера ***завършва*** стенописите на църквата „Покров Богородичен" при постницата „Св. Лука" на Рилския манастир. Художникът е внесъл лични тълкувания при изображението на композициите „Коронацията на Богородица", „Изгонването на Адам и Ева от рая" и „Митарствата на душата", която е с 24 сцени, следващи една след друга във вид на фриз.
Папа Витан Стари ***рисува*** иконите „Св. арх. Михаил" с осем сцени от житието му и „Св. Никола" с 20 сцени от житието му за църквата „Св. Никола" в Капиновския манастир. В тях е постигнал по-богат колорит и лицата са по-благи и човечни.
Завършен е иконостасът в църквата, дело на тревненски майстори резбари. ***Завършен е*** иконостасът в параклиса „Покров Богородичен" на рилския скит „Евангелист Лука".

1812 През тази и следващата година централната османска власт успява да се справи поединично с повечето румелийски аяни-отцепници. Започва обезценяване на повечето европейски валути, както и на османските монети, а едновременно с това — невиждан дотогава ръст на

цените на продуктите от първа необходимост.
Ражда се в Копривщица **Константин Душков Моравенов** — участник в църковно-националните борби; ковчежник на Българската екзархия. ***Ражда се*** във Видин **Александър Емануилов Шишманов** — търговец; участник в църковно-националното движение; след Освобождението кмет на Свищов. ***Ражда се*** в Троян **Христо Иванов Гадев** — свещеник на униатската църква. ***Ражда се*** в с. Осой, Дебърско, **Васил Аврамов,** от рода Филиповци — майстор-резбар. ***Ражда се*** в Ямбол **Михаил Куртев** — свещеник; спомоществовател на книги; участник в подготовката на Априлското въстание. ***Убит е*** от турците **Енчо Милев** от с. Арбанаси — свещеник в Стрелча, Панагюрско.
Граф Антоан-Франсоа Андреоси, френски дипломат, генерал, посланик в Цариград, оставя „Описание на пътя от Костанца до Константинопол".
1 април. ***Ражда се*** в Сливен **Иван Добровски Жельов** — публицист, редактор на сп. „Мирозрение"; учител.
16 май. В Букурещ ***е подписан*** мирен договор между Русия и Турция.
29 май. Българската земска войска ***е разформирована.*** Голяма част от българските доброволци се включват в руската армия срещу Наполеоновите нашественици.
Септември. ***Ражда се*** в Елена **Иларион Макариополски** (Стоян Стоянов Михайловски) — водач на църковно-националното движение; заточаван на Света гора и в Мала Азия; предстоятел на българската църква в Цариград; Макариополски епископ, Търновски митрополит; създател на богословското училище в Лясковския манастир; книжовник.

Даскал Андончо (Антон Хаджи Кринчу) ***основава*** в Котел второто у нас гръцко светско училище със съдействието на **Райно Попович**, негов помощник. Даскал Андончо преподавал гръцки език и литература, давал и други светски знания и за обяснение си служел с български език. При него учи **Петър Берон**.
В с. Пиргово, Русенско ***е построено*** към църквата килийно училище.
В Силистра ***се открива*** в специално построено помещение килийно училище..
Филип Сакелариевич, богат търговец във Виена, прави първото си дарение за училището в Свищов.

Софроний Врачански: „Просьба от всех находящих ся здесь болгар" (Изложение до ген. Кутузов, ръкопис, Бук.).

Създаден е портретът на **Св. Софроний Врачански** от неизвестен художник, представител на тревненската школа. Той се счита за първи кавалетен портрет в българската живопис.

Построена е часовниковата кула в Елена по почина на търновския войвода Кападжи баши Фейзи ага от неизвестни майстори. Висока е 23 м и е снабдена с камбана. Градена е от местен речен камък и представлява висок паралелепипед с квадратна основа.
Реставрирана е старата часовникова кула в Пловдив. Висока е 18 м и е построена на върха на Сахат тепе.

В Търново е внесено ***първото пиано*** в България.
Йоасаф Рилски *се завръща* от Света гора в Рилския манастир и поема преподаването на пеене в училището.

1813 ***Умира*** **епископ Софроний Врачански.**
Начело на Българското политическо общество в Букурещ застава **Атанас Некович**, който е и официален представител на българите пред местните власти.
Ражда се в Съботковци, Габровско, **Никола Д. Стефанов** — учител; участник в революционното движение; преводач на ген. А. Столипин по време на РТВ.
16 юли. ***Ражда се*** в с. Рила, Дупнишко, **хаджи Агапий Рилски** — свещеник и игумен на Рилския манастир; учител и книжовник.

В Елена ***се отваря*** килийно училище в специално изградена стая до параклиса в махала „Кисьовска".
Поп Васил *става учител* в килийното училище при църквата „Св. Иван" в Габрово.
Неофит Бозвели *открива* в Свищов първото килийно училище към метоха на Хилендарския манастир.

С дата 2 август е отправена „Грамота" до **Атанасий Николаевич Некович** с благодарност за родолюбивата му дейност, подписана от първенци на българската емиграция в Румъния.
Попски, Димитър: „Ода за Софроний" (стихотворение, останало в ръкопис с дата 25 март).
Спиридон Габровски: „Служба на преподобни Теодосий Търновски" (ръкопис, съставен в Атон).

Дойно Граматик *изписва* надпис на „Карайовата (Хаджихристовата) чешма" в гр. Елена и извайва две лъвчета, изправени едно срещу друго по подобие на българския герб в „Стематографията" на Хр. Жефарович.

Построена е Патковата къща в Сливен. Тя има характерните особености на сливенската къща — едноетажна с приземие и жилищен етаж, многоделна, с покрито пространство на главното лице (хает), с интересни стенни долапи, алафранги и декоративно оформени менсофи.

Построена е часовниковата кула в Трявна. Часовниковият механизъм, според някои, е работен в Габрово, а според други — от местния майстор **уста Генчо Тюфекчията**. Камбаната е от 1815 г. и е дело на **майстор Каню Геню Радела**. Висока е 21 м.
Завършена е църквата „Св. Неделя" в Батак, в която по време на Априлското въстание е извършено масовото клане на разбунтувалите се батакчани. Храмът е граден от брациговските майстори **Марко и Зисо Чомпъл.**

1814 В Одеса ***се създава*** революционната организация „Филики етерия".
Ражда се в Дупница **Христо Димитров Тодоров** — дългогодишен учител; участник в църковно-националните борби. ***Ражда се*** в Карлово **архимандрит Василий** (св. име Христо Караиванов Тахчиев) — монах в Хилендарския манастир, таксидиот; **вуйчо на Васил Левски**. ***Ражда се*** **Филип Аврамов**, от рода Филиповци от Осой, Македония — дебърски майстор-резбар.
Умира във Видин **Филип Сакелариевич**, виден търговец, родом от Свищов, голям дарител за просветното дело в родния си град.
Франсоа-Даниел Томасен, висш френски офицер в Наполеоновата армия, осъществява пътуване и съставя „Маршрут от Константинопол до Букурещ през Андрианопол" със сведения за българските земи.

Богдан п. Иванов (по-късно **архимандрит Онуфрий Хилендарски**) ***открива*** в бащината си къща в с. Енина, Казанлъшко, килийно училище.
В Котел ***е построена*** сградата на новото училище, известно с името „Голямото школо".
В Свищов ***се открива*** второто килийно училище във Велитанската махала.
6 май. ***Умира*** **Макарий** от Галатища, Солунско — известен иконописец и стенописец.

Кърчовски, х. Йоаким: „Повест ради страшнаго и втораго пришествия Христова" (сборник, Буд.); „Слово изказанное ради умирания" (Буд.).
Тодор Пирдопски: Летописен разказ (започнат в 1814 г.) към „Протопопинския дамаскин".

Майстор Георги, резбар от Видин, ***завършва*** иконостаса на църквата „Св. Йоан Предтеча" в Габрово. Работата му се отличава по своите барокови особености и по човешките и животинските изображения, които са третирани скулптурно, триизмерно, и с това е по-различна от изкуството на тревненските резбари. Същата година **зографът Йоаникий Папа Витан** ***рисува*** за иконостаса иконите на св. Харалампи и на св. Спиридон.
Резбарят Петър Филипович ***завършва*** иконостаса в църквата

„Архангел Михаил“ в Лесново. За работата са му платили 22 кесии, 11 000 гроша и 1500 гроша за други разноски.
Със съдействието на българите в Одеса **Иван Богоров** ***издава*** графичен отпечатък „Българския лев“ с пояснение, взето от „Стематографията“ на Христофор Жефарович.
Дойно Граматик ***изписва*** надписа на „Хаджикръстевата чешма“ в Елена с две лъвчета, представящи българския герб, взаимствани от „Стематографията“ на Хр. Жефарович. Така този герб става популярен в Елена и се изобразява и на надгробните паметници.

1815 ***Ражда се*** в Калофер **Ботьо Петков Тачев** — баща на Боян, Кирил, Стефан и Христо Ботеви; учител-реформатор; участник в църковно-националните борби; постоянен сътрудник на възрожденския периодичен печат. ***Ражда се*** в Дряново **Денко П. Николов** — пръв учител в българското училище в Търново, книжовник. ***Ражда се*** в Самоводене, Търновско, **Димитър Драганов Самоводски** — килиен учител в Търново, Лясковец, Трявна, Елена; свещеник в Търново; участвал в църковните борби. ***Ражда се*** в Трявна **Димитър Кънчов** — иконописец; родоначалник на зографската фамилия Попдимитрови. ***Умира*** **йеромонах Спиридон.** ***Включва се*** в Сръбското въстание **Михаил Теодорович Герман**, родом от Банско, издигнал се като виден дипломат в изграждането на бъдещата сръбска държава при Милош Обренович.
12 май. ***Ражда се*** в Плевен **Анастасия Димитрова** — учителка, открила първото светско девическо училище в Плевен.
Септември. ***Ражда се*** в Котел **Стефан Попниколов Изворски** — учител, книжовник, читалищен и църковен деец; преводач през Кримската война.

Емануил Васкидович ***открива*** училище, наречено от него „елинобългарско“, при църквата „Св. Преображение“ в Свищов, където преподава светски науки. Счита се за първото светско училище у нас през Възраждането. **Поп Гьока** ***открива*** в собствената си къща в Стара Загора първото килийно училище. **Даскал Ристовото килийно училище** в Прилеп било избено помещение, в което се помещавали и кокошките, снасящи яйца и вдигащи облаци прах. По тежко било на ония малчугани, които учели при **даскал Секула**. Той всеки ден хапвал люти пиперки и докато преподавал, приготвял храната си, като слагал на мангала да се препекат люти арнаутски чушки. При този „метод“ било трудно да се намери в килията задрямал ученик.

Започнат е „Копривщенският летопис“ в тефтер към църквата „Св. Богородица“
Казакович, Петър: „Повествование о едном человеком и совсем незлоблив“ (Виена, ръкопис).

Майстор Стоян Христов ***завършва*** полиелея, известен като „Хорото“, в църквата „Рождество Богородично“ в Осеновлашкия манастир „Седемте престола“. Той е с диаметър 3 м и е съставен от 15 еднакво изработени дървени части с правоъгълна форма и украсени с ажурна дърворезба. Частите са съединени и образуват 15-ъгълник. Друг от този вид в България не е запазен.

Построена е Пашовата къща в Мелник. Съградена е върху издигната площадка на левия бряг на Роженската река. Сградата е двуетажна, с висок цокълен приземен етаж от каменна зидария, който има сложно пространствено решение. Къщата е от най-значителните архитектурни паметници на Мелник.

Изградена е Догановата къща в Копривщица — едноетажно жилище с високо приземие, жилищен етаж и четиристрешен покрив с едноулучни керемиди.

Завършена е часовниковата кула в Севлиево, започната през 1813 г.

1816 ***Ражда се*** **Антим I** (светско име Атанас Михайлов Чалъков) — първи български екзарх. ***Ражда се*** в Трявна **Захари Цанюв Захариев** — иконописец; участник в Априлското въстание. ***Ражда се*** **Симеон Димитров Молеров** — иконописец от Банската школа. ***Ражда се*** в Одеса **Константин Николаевич Палаузов** — юрист; дарител; учредител и член на Одеското българско настоятелство. **Богдан п. Иванов** ***приема*** в Хилендарския манастир монашество с духовното име **Онуфрий**.

Винсент дьо Марселюс, френски дипломат, оставя пътни бележки за пътуването си на Изток, в които са отбелязани впечатленията му от българските земи.

15 февруари. ***Издадено е*** пълномощно на българина **Михаил Герман** да представи исканията на Сърбия в Русия пред император Александър I.

15 март. ***Ражда се*** в Габрово **Цвятко Недев Самарджиев** — един от първите взаимни учители в България.

9 май. ***Ражда се*** в Калофер **Николай Миронович Тошков** — бъдещ търговец в Одеса; спомоществовател на просветното дело в България.

28 юли. ***Ражда се*** във Винга, Банат, **Стефан Дуньов** — участник в Унгарската революция от 1848 г., в освобождението на Италия (1857 г.) с Гарибалди; занимавал се с научна и публицистична дейност.

Сима Милутинович Сарайлия ***става учител*** във Видин. **Богдан п. Иванов** (по-късно **архимандрит Онуфрий Хилендарски**) ***предоставя*** обучението на децата на своя ученик **Иван Нонюв** в новопостроеното обществено килийно училище с. Енина, Казанлъшко.

В с. Михалци, Павликенско, ***се основава*** килийно училище.

Пейчинович, йером. Кирил: „Книга сия зовомая Огледало... ради потреби и ползования препростейшим и некнижним язиком Болгарском долния Мизии“ (Буд.).
Превод на романа „Историята на великий Александра Македонца“ (ръкопис).

Със средствата на самоковеца **Манаси Георгиев** в Москва ***е изработена*** гравюрата „Успение на св. Иван Рилски“. Отпечатъците са донесени в България от игумена на Рилския манастир **Теодосий**.

Йоасаф Рилски *въвежда* в Рилския манастир усвоената от него в Цариград нова музикална метода на Хурмузий Книгохранителя (оповестена през 1814 г., утвърдена от Патриаршията едва през 1821 г.). Йоасаф Рилски е първият известен засега музикален деец през Възраждането, който се занимава с музикално-преводаческа дейност. Той поставя началото на писмената певческа традиция на славянски език. Обработва творби на автори от XIV-XVII в., издига църковната музика у нас на професионално равнище. Негови съратници и създатели на църковно-музикални ръкописи са духовниците **Герасим, Иларион, Йеротей, Пахомий, Теофан** и др.

817 ***Ражда се*** **архимандрит Амфилохий** (светско име Михайлов), който освещава Самарското знаме, опълченец. ***Ражда се*** в Лясковец **Петър Давидов Карапапазов** (Даскал Пеню) — учител, поет, книжовник. ***Ражда се*** в Мусина, Търновско, **Иринчо Петров** — свещеник; член на РК; участник в подготовката на Априлското въстание. ***Ражда се*** в Копривщица **Христо Вълков Пулеков** — дългогодишен учител; църковен певец и преводач на религиозна литература. ***Ражда се*** в Панагюрище **Сава Илиев Радулов** — учител, автор и преводач на учебна литература; един от основателите на БКД. ***Ражда се*** в Свищов **Ангелаки Савич** — участник в църковно-националните борби. ***Ражда се*** в Панагюрище **Дамаскин Рилец, митрополит Велешки** (светско име Димитър Ив. Динчев) — член на Св. Синод (1875 г.).
Атанас Богориди *защитава* дисертация по медицина във Вюрцбург. Той е първият български лекар, завършил с докторат. **Никола Пиколо *е назначен*** за учител по френски език в гръцката школа на о. Хиос. По-късно се установява в Одеса, където ръководи гръцкия театър и поставя драми.
9 февруари. ***Ражда се*** в Калофер **Никола Петков Тъпчилещов** — търговец в Цариград; брат на Христо Тъпчилещов; участник в църковно-националното движение; дарител.

Антон Панов (Антон Пан) ***постъпва*** като учител по музика в Галац. Преди това е бил в руски военен оркестър по време на войната с Наполеон.

1818 ***Ражда се*** във Враца **Атанас (Анастас) Йованович** — завършил Виенската Художествена академия; автор на повече от 200 литографии; придворен фотограф в Белград; съветник на княз Михайло. ***Ражда се*** в Котел **Гаврил Кръстевич** (Гандьо Кътьов Баев) — учител; секретар на Стефан Богориди, негов заместник на о. Самос; прокурор във Върховния имперски съд; преподавател по търговско право в Юридическата академия; участник в борбата за църковна независимост; автор на проекта за екзархийски устав; общественик; автор на исторически и езиковедски съчинения; редактор на сп. „Български книжици"; сътрудник на възрожденския печат, преводач; почетен член на БКД; след Освобождението от 1879 г. до 1884 г. е директор на вътрешните работи в Източна Румелия и главен секретар на Стефан Богориди, а от 14 април 1884 г. до 6 септември 1885 г. е главен управител на Източна Румелия. ***Ражда се*** в Трявна **Марко Витанов** — учител, иконописец, резбар. ***Ражда се*** в Карлово **Христо Протопопович Василев** — учител в Сопот, Карлово; свещеник; преводач от гръцки на историческа и поучителна литература. ***Ражда се*** в с. Габарево, Казанлъшко, **Филип Велев (Велиев)** — учител в Казанлък, Одрин, Калофер, Стара Загора; автор на учебникарска литература; преводач от гръцки; сътрудник на в. „Право" и в. „България".

Ражда се в Елена **Никола Стоянов Михайловски** — брат на Иларион Макариополски; учител; публицист; активен участник в църковно-националното движение; член на БКД. ***Ражда се*** в Галичник, Дебърско, **Партений Зографски** (Павел Хадживасилков Тризловски), митрополит Нишавски. ***Ражда се*** в Охрид **Константин Ангелов Робев** — лекар; спомоществовател на българската просвета; участник в църковно-националните борби. ***Ражда се*** в Охрид **Янаки Георгиев Стрезов** — учител; радетел за въвеждане на български език в обучението. ***Ражда се*** във Велес **Йордан Хаджиконстантинов — Джинот** — учител-реформатор; участник в борбата за църковна независимост, за което е заточаван в Айдън, Мала Азия; читалищен и театрален деец; драматург, публицист, поет, фолклорист; сътрудник на българския и сръбския печат. **Кирил Пейчинович** ***възстановява*** Лешочкия манастир и като негов игумен успява да го превърне в просветен център на Западна Македония.

Ротие, полковник от френската армия на служба в Русия, оставя пътни бележки „Пътешествие от Тифлис до Константинопол", в което дава данни и за Източна България. **Уилям Макмайкъл,** английски лекар и пътешественик, пътува до Цариград и оставя свои пътни бележки.

Януари. ***Ражда се*** в Карлово **Иван Андреев Богоров** — лекар, публицист, преводач, обществен деец.

9 март. ***Ражда се*** в Калофер **Никола Иванов Бацаров** (архимандрит Йосиф Бацаров) — духовник и учител.

16 юли. ***Ражда се*** в Одеса **Спиридон Николаев Палаузов** — учител-историк; сътрудник на руския Главен щаб през Кримската война; акти-

вен член на Одеското българско настоятелство.
4 септември. ***Ражда се*** в Калофер **Димитър Стефанов Мутев** — първият българин, завършил физико-математическия отдел на Ришельовския лицей в Одеса; доктор по философия; основател и редактор на сп. „Български книжици"; преводач.
14 октомври. ***Ражда се*** в Пирдоп **Серафим (Златан Груев Кинов), митрополит Сливенски.**
27 ноември. ***Ражда се*** в Сливен **Михаил Костов Колони (Колонов)** — частен учител в Букурещ; участник във Френската революция от 1848 г. и в Славянското дружество в Париж; дарител, основател на „Българското благотворително дружество" във Влашко; един от създателите на Добродетелната дружина; търговец; подпомага организирането на Втората българска легия, на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа и редактирането на в."Отечество"; член на ТБЦК и на Човеколюбивото настоятелство; след Освобождението няколко пъти е кмет на Варна.

4 януари. ***Извършва*** своя подвиг **йером. Онуфрий Габровски** на о. Хиос и като новомъченик в името на християнската вяра бива обявен и канонизиран за светец.

Разраства се новогръцкото училище в Кидония (Мала Азия), което наброява 300 ученика. В него учат много българи, между които са Ив. Селимински, Н. Бонев, К. Фотинов, Г.Золотович и др.
В Егри дере (Крива Паланка) в къщата на **Паспалевци *е съществувало*** килийно училище с **учител Йовчо. Пенчо Димов**, ученик на монаха Никифор, станал учител в килийното училище в Севлиево.
Поп Димитър Младенов Рабаджиев *откри* в новопостроената си къща килийно училище.
Йоаким Кърчовски *става учител* в килийното училище в Кичево. В Преслав ***е изградена*** към новостроящата се църква отделна стая за килийно училище.

Кърчовски, йером. х. Йоаким: „Сия книга, глаголема Митарства" (превод, Буд., 2 изд. — 1843, 3 изд. — 1853, 4 изд. — 1860, 5 изд. — 1868, 6 изд. — 1874); „Чудеса пресветия Богородица" (превод, Буд., 2 изд. — 1846, 3 изд. — 1851, 4 изд. — 1867).
Пиколо, д-р Никола: „Никаратос"; „Смъртта на Демостен" (поставена за пръв път на 7 септември в гръцкия театър в Одеса); „Филоктет" — драми, създадени на гръцки ез.
Георгов, Цвятко: „Календар или месецослов вечний" (Будим).

26 февруари. ***Представена е*** на сцената на гръцкия театър в Одеса преведената на новогръцки език от **Никола Пиколо** пиеса на Софокъл „Филоктет" — най-старата известна досега драма, пре-

ведена от българин.
7 септември. ***Представена е*** на сцената на гръцкия театър в Одеса трагедията на **Никола Пиколо** „Смъртта на Демостен“ — най-старата известна досега драма, създадена от българин.
В „Речник или лексикон на славянските речи, които трябва да се присвоят на нашия език“, приложен към превода на „Краткое начертание на всеобщата история“ от **Ив. Кайданов** и съставен от преводача **Анастас С. Кипиловски** се обясняват за пръв път на български понятията ***актьор*** и ***сцена.***

Завършено е изписването на църквата „Св. Георги“ в Зографския манастир от **Митрофан Зограф** със средствата на софийския **протосингел Йоил** от Сер и **Иванчо Алтъпармаков** от Видин, на които художникът е направил ктиторски портрети. Храмът е изписан с богата фантазия и смели пространствени решения.
В Троянския манастир ***започва работа*** **гравьорът Леонтий Рус**. Първата му гравюра на мед е „Троянският манастир и околността“

Майстор Алекси Рилец ***завършва*** северното и западното манастирско крило на Рилския манастир с обща дължина 140 м. Тези постройки са първите по рода си в българските земи през Възраждането.

Антон Панов (Антон Пан) ***се установява*** в Галац като учител по музика; преподава цигулка, флейта и пиколо; поет, композитор, автор на песни.

1819 ***Започва*** поредица от административни реформи в Османската империя. ***Поставено е*** началото на параходното плаване по р. Дунав.
Ражда се в Костенец, Софийско, **архимандрит Пантелеймон** — учител; игумен на Рилския манастир; сътрудник на Неофит Рилски; депутат в Учредителното събрание. ***Ражда се*** в Дупница **Атанасий Чолаков** (Алексо Георгиев) — свещеник учител; активен участник в борбата срещу фанариотите. ***Ражда се*** в Копривщица **Стоян Иванов Чомаков** — лекар и аптекар; просветен деец; един от най-активните участници в борбата за църковно-национална независимост; член на БКД; политически и държавен деец. ***Ражда се*** в Шумен **Васил Балтаджиев** — учител; член на БЦБО. ***Ражда се*** в Клисура **Рашко (Райко) Илиев Блъсков** — учител; издател; книжовник. ***Ражда се*** в Трявна **Витан Досюв Коев Витанов** — свещеник и иконописец. ***Ражда се*** в с. Тресонче, Дебърско, **Дичо Зограф (Кръстев)** — иконописец. ***Ражда се*** в гр. Самоков зографът **Никола Образописов.**
Април. Манастирът „Зограф“ изпраща двама свои пратеници — **йеромонах х. Викентий и йеромонах Анатолий** с мисия в Русия ***да възвърнат*** на българската обител нейните имоти в Бесарабия (метосите „Киприяну“, „Добровец“, „Липовец“ с прилежащите им земи).

9 май. ***Ражда се*** в Габрово **Николай Христофорович Палаузов** — юрист; един от основателите и ръководителите на Одеското българско настоятелство; попечител на габровското Априловско училище; член на БКД.
24 май. ***Умира*** **Христо Димитров** — зограф.
3 октомври. ***Ражда се*** в Карлово **Евлогий Георгиев Недев** — учител; богат търговец; един от основателите на Добродетелната дружина.
11 октомври. ***Ражда се*** в Карлово **Параскева Бояджиев Дамянович** — учител в Русе; дописник на „Цариградски вестник" и сп. „Училище"; преводач от гръцки на учебна и нравствено-поучителна литература.
19 октомври. ***Ражда се*** в Елена **Иван Николов Момчилов** — учител, създател на прочутата Даскалоливница, книжовник, преводач; участник в църковно-националните борби.

Цариградският **патриарх Григорий V** за пореден път се обръща към гръцкото висше духовенство в българските земи с указания то да потиска българския език и образование и да въвежда гръцки език в училищата и православните храмове.
В Капиновския манастир ***приема монашество*** **Иван Иванов** с духовно име **Иларион** — бъдещ **Ловчански и Кюстендилски митрополит**, първият избран български екзарх.

Райно Попович ***възстановява*** елинското училище, основано от даскал Андончо, където е преподавал гръцки език и творчеството на древногръцките писатели, а също така риторика, поетика, аритметика и география.
Килийното училище в Севлиево ***се премества*** в къщата на **Лазар Бояджията**, която дотогава е служела за метох на Рилския манастир.

Кърчовски, йером. х. Йоаким: „Различни поучителни наставления" (сборник, Буд.).
Манафов, Петко: „История во кратце о болгарском народе словенском" (препис на съчинението на Спиридон Рилски, направен в Габрово).
Никифор и Рувим (йеромонаси в Троянския манастир): „Житие на Онуфрий Габровски" (ръкопис).

Зографът Папа Витан-Млади ***завършва*** големите иконостасни икони за параклиса „Въведение Богородично" в Капиновския манастир.
Завършен е Пирдопският иконостас в църквата „Успение Богородично" от **неизвестни майстори**. Разделен е на 13 полета от 14 колонки, стъпили на палистрови постаменти, и при неговото изпълнение е мислена връзката му с архитектурата. **Иван Попович** от Елена ***завършва*** иконата „Св. Богородица" за църквата в Капиновския манастир.

Гравьорът Леонтий Рус ***създава*** в Троянския манастир две щампи на мед — „Св. Никола“ и „Св. Богородица сладкоцелувателна“.
Отпечатана е щампата „Успение на Св. Иван Рилски“ в нова интерпретация (предишната е печатана през 1816 г.), която е гравирана във Виена със средствата на рилския **монах Драго** от Разлог.

В Рилския манастир майсторът строител **Алекси Рилец** ***завършва*** строежа на западното крило на манастира, след като преди това е изградил северното и източното крило. Връхното постижение на майстора е манастирската магерница.
Изграден е параклисът „Свети архангел Михаил и Гавраил“ в югозападното крило на Рилския манастир.
През лятото за ***четиридесет дена*** майстори-зидари и работници от околността на Трявна с участието на населението на града успели да съборят старата църква „Св. Архангел“ и да построят нова. За да заблудят властта, заподозряла ги в нов строеж, те внесли слама в църквата и я запалили, за да опушат стените. ***Построена е*** църквата „Св. Успение Богородично“ в гр. Пирдоп. Изградена е за 40 дни с участието на цялото българско население от селището.

1820 ***Ражда се*** в Самоков **архимандрит Макарий** (Савов) — монах в Хилендарския манастир, водач на униатското движение; по късно, разочарован от него, той го напуска. ***Ражда се*** в Копривщица **Груйо Николов Манев** — дългогодишен учител. ***Ражда се*** в Лясковец **Манол Димов Стателов** — учител в Елена, Лясковец, Казанлък, Трявна и в др. селища. ***Ражда се*** в Кюстендил **Захари Струмски** — лекар в Цариград; просветен деец; един от най-активните участници в църковно-националните борби; дарител. ***Ражда се*** в Елена **архимандрит Теодосий** (Хорозов) — игумен на възстановения от него и брат му Кесарий Капиновски манастир. ***Ражда се*** в Панагюрище **Поликарп Попнейков Чуклев** — учител; игумен на манастира „Св. Петка“; участник в Априлското въстание. ***Ражда се*** в Сливен **Зарифина Димитрова Яндова-Узуннойкова** — учителка в създаденото от нея в родния й град девическо училище. ***Раждат се*** в Трявна: **Цоню Симеонов Витанов** — иконописец; **Христо Кънчев Даскалов** — руски дипломат в Белград и Бейрут, проучвал църквата „Св. 40 мъченици“ в Търново. ***Ражда се*** в Батак **Георги Илиев Бусилин** — член на „Славянобългарското ученолюбиво дружество в Атина“; събирал народни песни; издавал „Български буквар“. ***Ражда се*** **Кънчо (Кръстю) Цанев Захариев** — тревненски зограф. ***Ражда се*** в Русе **отец Нил Изворов** (Никола Добрев Изворов) — председател на българската община в Русе; Смоленски епископ; приема униатството; униатски епископ до 1895 г., когато се завръща в православието; дарител. ***Ражда се*** в Жеравна

Никола Тодоров Икономов — учител-реформатор, книжовник; свещеник; по време на РТОВ е председател на окръжния съвет в Русе; депутат в УС. ***Ражда се*** в Старо ново село (Старосел), Провдивско, **Марко Костов** — свещеник; спомоществовател на книги; участник във ВРО и Априлското въстание. ***Умира*** самоковският **митрополит Филотей** (Манзурски) от Разлог. **Наум Ичков**, българин от с. Катраница и брат на дипломата **Петър Ичков**, прекратява дейността си на търговски консул при княз Милош в Белград.

23 февруари. ***Ражда се*** **Петър Арабаджийски** — свещеник на българските католици във Варна.

26 октомври. ***Ражда се*** в Кучевища, Скопско, **Натанаил, митрополит Охридски и Пловдивски** (Нешо Стоянов Бойкикев).

3 декември. ***Ражда се*** в Сливен **Сава Хаджиилиев Доброплодни** — учител; публицист; театрален деец и драматург.

Паньо Иванов ***отваря*** в Стара Загора първото частно девическо училище в България. **Поп Кръстьо** ***отваря*** килийно училище в с. Жеравна. Той въвел специални сметала за елементарно смятане — огърлици от керемиди, надянати през врата на ученика. **Емануил Васкидович** ***създава*** в Свищов първата в България училищна библиотека. **Даскал Паун** ***отваря*** килийно училище в метоха на Етрополския манастир. **Йоаким Кърчовски** става учител в Кратово. В Русе частното килийно училище на **даскал Тони** е обявено за обществено. На учителя била определена заплата 400-500 гроша. **Поп Стоян Тодоров** ***открива*** в Тетевен килийно училище в собствената си къща, където обучавал заедно момчета и момичета. В Шумен, във Варош махала, е ***открито*** килийно училище. В с. Плаково, Търновско, е ***завършена*** сградата за обществено килийно училище. В Севлиево ***е построена*** в двора на църквата специална постройка за килийно училище, в което учител бил **свещеник Пенчо Димов**. Във Видин ***е открито*** килийно училище. В с. Зелениково, Пловдивско, ***е открито*** килийно училище. В с. Кръвеник, Севлиевско, ***е построена*** сградата на килийното училище, което се използвало и за църковни нужди. В с. Струпец, Врачанско, даскал бил **Цено Стефанов**. Когато за първи път водели ученик при него, пристигал и някой по-стар член на семейството, който донасял на даскала топла пита, кокошка и бъклица с вино. Щом даскалът поемел питата, изтъркулвал я из стаята. Ако питата отивала право, ако вървяла бързо и се ударвала в отсрещната стена, това предсказвало, че на ученика щяло да му върли леко в учението, че ще напреднел много в науката, ще останел в селото си и ще станел свещеник. Ако ли пък питата се търкулвала бързо, но кривнела настрана, това било знак, че ученикът щял да върви напред в учението, ала ще пътувал по други места — наляво или надясно — според това, на коя страна е кривнала питата. Ако питата, преди да мине няколко педи, пад-

нела, това предсказвало, че ученикът не ще можел да учи книга, или ще учел, но с голяма мъка.

Хилендарски препис на „История славянобългарска“
Препис на „Историята на великий Александра Македонца“ (ръкопис).

Тревненски майстор-резбар ***създава*** иконостаса в църквата на Бистришкия манастир.
Август. **Хаджи Исай** от Рилския манастир ***поръчва*** във Виена отпечатването на щампата „Оплакване Христово и четирите евангелиста“.

Построена е часовниковата кула в Килифарево от **Мустафа Алаидибни Мурад**. Градена е от местни майстори и достроявана през 1873 г. Камбаната е била отлята във Виена и е била предназначена за Цариград, но е изпратена погрешно в Килифарево.

1821 ***Ражда се*** в Котел **Георги Стойков Раковски** (Съби Стойков Събев, Попович) — велик български революционер; книжовник и учен. ***Ражда се*** в Самоков **Георги Митов Цветанов** — завършил Художествената академия във Флоренция; автор на картини с религиозно съдържание. ***Ражда се*** в Одрин **Иван Найденович** — лекар; участник в борбата за църковно-национална независимост. ***Ражда се*** в Ямбол **Константин Николаев Попович** — общественик; участник в Кримската война, за което е награден с високо руско отличие; спомоществовател на някои от изданията на Г С. Раковски. ***Ражда се*** в Габрово **Васил Николаевич Рашеев** — търговец в Одеса; един от основателите на Одеското българско настоятелство и БКД. ***Ражда се*** в Лясковец **Тодор Тодоров Хрулев** — учител; участник в църковно-националните борби; автор и преводач на учебна литература. ***Ражда се*** в Яш **Николай Стефанов Богориди (Конаки)** — секретар на турското посолство в Париж; каймакам на Молдова. ***Ражда се*** в Трявна **поп Кою Витанов Коюв** — учител, свещеник, архимандрит, резбар.
Февруари — март. ***Начало*** на въстанието в Дунавските княжества Молдова и Влацко, а през март и в Гърция (т. нар. Гръцка завера). Във въстаническите войски се включват хиляди българи, между които: **Георги Мамарчев Буюклиу**, **Атанас Некович**, **Хаджи Христо Българин**, **Ангел Гацо**, **Хаджи Стефан Българин**, **Янко Българин** и др. Седемнадесетчленна делегация от български първенци — представители на различни български селища — ***се среща*** с водача на въстанието **Александър Ипсиланти** за постигане на единство и съвместни действия, но Ипсиланти отказва да прехвърли отрядите си в българските земи. Членовете на делегацията са арестувани от турците и екзекутирани. Османските власти предприемат репресии и екзекуции на българските първенци в цялата страна. Населението е обезоръжено.

Стефан Богориди *е назначен* за каймакам на Молдова.
10 март. *Ражда се* в Свищов **Георги Атанасович** — лекар; член на Добродетелната дружина; след Освобождението първи министър на народната просвета.
Април. *Във връзка* с Гръцката завера турските войски подлагат на разрушение манастирите в Атон, сред които са и българските „Хилендар" и „Зограф"; смъртта си намират много от представителите на българското духовенство.
8 юли. *Ражда се* в с. Райково (днес кв. на Смолян) **Рада Казалиева (Казалийска)** — първата българска учителка в Средните Родопи; участничка в църковната борба; поетеса.

✝ 21 юни. Търновският **владика Йоаникий** *е осъден* от турската власт на смърт заради участие в Гръцката завера. Същата участ споделят и други представители на духовенството в България.
27 ноември. *Заема* мястото си на владишкия престол в Търново **епископ Иларион Критски**, играл голяма роля в църковния и просветния живот у нас през 20-30-те г. на XIX в.

Петър Берон *се установява* в Брашов като домашен учител в семейството на Антон Йованович, преселник от Сливен, който дава средствата *за отпечатването* на „Рибния буквар".
В Панагюрище *се основава* обществено килийно училище, в което учители са били **даскал Димитър и Иванчо**.
В Белоградчик в частна къща било *основано* килийно училище.

Завършен е Асеновградският иконостас в църквата „Св. Богородица" от **майсторите Коста Коци и Коста Пасико** от с. Мецово, Южна Македония. **Зографът Йоан Попович** от Елена *рисува* иконите „Св. Богородица" (в Капиновския манастир) и „Оплакването на Христос" (в Арбанашката църква „Рождество Христово"). *Завършен е* иконостасът в църквата „Св. Архангел" в гр. Трявна. Изпълнен е от група резбари под ръководството на **Папа Витан**. В групата е имало негови родственици — **Симеон, Витан и дядо Дончо** от Божковци. Този иконостас е служил като еталон, по който са се водели други тревненски резбари. *Завършен е* иконостасът в църквата „Св. Богородица" в Копривщица. Предполага се, че е дело на **Георги-резбар.**

1822 *Ражда се* в Сливен **Добри Петров Чинтулов** — учител; участник в борбата за църковно-национална независимост; автор на бунтовни песни и стихотворения. *Ражда се* в Охрид **Димитър Атанасов Робев** — търговец; участник в църковно-националното движение; един от основателите на българската община в Битоля. *Ражда се* в Пловдив **Георги Стоянович Чалъков** — богат търговец; висш държавен служител в Османската империя; участник в църковно-националните борби; организатор на просветното дело в родния си град. *Ражда се* в Цариград

Алеко Стефанов Богориди (княз Александър Богориди, Алеко паша) — висш турски чиновник; министър; генерал-губернатор на Източна Румелия (1879-1884 г.) ***Ражда се*** в Карлово **Христо Георгиев Недев** — богат търговец; дарител; основател на Добродетелната дружина. ***Ражда се*** в Арбанаси **Павел Петров Грамадов** (кап. Павел Кьорчоолу) — сътрудник на Г. С. Раковски; участвал в организирането на Първа българска легия; поддържал връзка с ТЦБК. ***Ражда се*** в Букурещ **Никола Василиади** (Василев Георгиев) — лекар; един от основателите на Добродетелна дружина; след Освобождението от завещанието му се учредява фонд „Никола Василиади" за народополезни дела. ***Ражда се*** в Самоков **Анастас Николов Карастоянов** — печатар, илюстратор на книги, гравьор, автор на първото ръководство по графична техника; фотограф в Белград, създал уникални снимки на В. Левски, А. Кънчев, Ст. Караджа, П. Хитов, Илю войвода и др. ***Ражда се*** във Винга, Банат, **Иван Косилков** — учител; книжовник, един от създателите на банатския български книжовен език. ***Ражда се*** в Ново село, Щипско, **Михаил Георгиев Костенцев** — просветен деец; книжар в Щип и разпространител на български книги, за което е репресиран; след Освобождението отворил първата книжарница в София.

9 март. ***Ражда се*** в Кашина, Мелнишко, **Атанас Павлов** — свещеник и просветител; организатор на борбата срещу гръцкото духовенство; читалищен деец.

12 март. ***Ражда се*** в Търново **Петър Димитров Протич** — племенник на д-р Н. Пиколо; лекар; професор в Букурещкото медицинско училище; един от основателите на Добродетелната дружина; член на БКД.

12 октомври. ***Ражда се*** в Дупница **Георги Янакиев Икономов** (Икономович) — учител, книжовник; участник в църковно-националното движение.

16 юли. ***Обесен е*** в Търново **Иван Димов**, родом от Омуртаг; като мъченик за християнската вяра е канонизиран като светец с името **св. Иван Трапезундски.**

В Копривщица ***се открива*** първото общинско училище в България по инициатива на чорбаджи **Вълко Чалъков**. Пръв учител бил **даскал Никола**. Учителствал също и Любен-Каравеловият герой Хаджи Генчо или **дядо Хаджи Геро** — баща на Найден Геров. Преподавали са се преди всичко наустница, псалтир и светче.

Във Враца ***се отваря*** първото училище. За учител бил поканен **Константин Огнянович**, който в началото бил частен учител в дома на чорбаджията Димитраки Хаджитошев.

Отец Зотик ***прави опит да открие*** в Търново българско училище.

йером. Никифор: „Житие светаго мученика Йоанна новаго Терновскаго" (ръкопис, Търново).

Във врачанската обител „Св. Иван Рилски и св. Иван Богослов“ ***се отваря*** ксилографска работилница, в която се изработват щампи. Познати са две щампи — на св. Иван Рилски и св. Иван Богослов и панорамен изглед на манастира.

1823 ***Ражда се*** **Стефан Станимиров** — свещеник в Габрово; участник в църковно-националните борби; председател на църковната община и архиерейски наместник в Габрово. ***Ражда се*** в Свищов **Антон Кирянков Цанков** — по-голям брат на Драган Цанков; търговец в Свищов, Виена, Гюргево; преводач. ***Ражда се*** в Трявна **Симеон Симеонов Витанов** — иконописец. ***Ражда се*** в Златарица, Еленско, **Никола Попвасилев Златарски** — учител; църковен певец; секретар на Търновската градска община и член на митрополитския съвет; активен участник в църковната борба; читалищен и музикален деец.
Бенджамин Баркър, английски дипломат и мисионер на Балканите, оставя дневник за пътуването си и през българските земи. **Джордж Джоунз**, английски флотски офицер и пътешественик, под формата на писма документира пътуването си и през европейска Турция.
23 февруари. ***Ражда се*** в Копривщица **Найден Геров Добревич** — учител; руски вицеконсул в Пловдив; поет, публицист и лексикограф.
24 август. ***Ражда се*** във Враца **Кръстьо Стоянов Пишурка** — учител и читалищен деец; един от първите български актьори и режисьори; книжар; публицист; преводач.
3 декември. ***Ражда се*** в Самоков **Станислав Димитров Доспевски** — един от най-надарените художници в епохата на Възраждането, иконописец, портретист.
23 декември. ***Ражда се*** в Свищов **Васил Данилов Манчев** — учител; читалищен деец; участник в движението за църковно-национална независимост.

Епископ Дионисий Зографски (Агатоникийски) ***отваря*** в Пазарджик първото общобългарско училище в града. Той построил със собствени средства сграда в черковния двор и поради това училището било кръстено „Владиково школьо“
Монахът Костандий ***обучавал*** около стотина деца в метоха на Хилендарския манастир в Клисура.

Папа Витан Млади (Витан Коюв Цонюв), заедно с брат си **Симеон Коюв, дядо Дончо** от Божковци и др. ***завършват*** Тревненския иконостас на църквата „Св. архангел Михаил“. **Йоаникий Витанов** ***завършва*** царските икони на църквата „Св. Богородица“ в гр.Пирдоп.

1824 Софийският митрополит ***заповядва*** да бъдат изгорени стари сборници с изображения на светии в с. Церовене, Берковско. В Габрово ***е съставен*** сборник, съдържащ „Житие на св. Онуфрий Габровски", посветено на новомъченика монах Онуфрий, станал жертва за християнската вяра на 4 януари 1818 г. на о. Хиос. ***Ражда се*** в Батак **Драган Василев Манчов** — учител, книгоиздател и книжар. ***Ражда се*** в Лясковец **Никола Димов Козлев** — участник във въстанието на Капитан Дядо Никола и във ВРО; учител в България и Бесарабия; поет, преводач, сътрудник на възрожденския печат; след Освобождението е учител. ***Ражда се*** **Димитър Петров Минюв** — иконописец от Тревненската школа. ***Ражда се*** **Васил Берон** (Васил Хаджистоянов Джелалски) — лекар и учител, директор на болградската гимназия. ***Ражда се*** в Сеславци, Софийско, **Георги Стефанович Йошев** — приятел на Г. С. Раковски; служител към руските дипломатически служби във Видин и Битоля; книжовник.

Граф дьо Лагард в пътепис дава сведения за българското Черноморие.

1 март. ***Умира*** **Атанас Богориди.**

23 май. **Хаджи Христо Българин** ***е произведен*** в генералско звание. Гръцкото революционно правителство му възлага да организира конницата в самостоятелна част.

26 май. ***Ражда се*** в Елена **Никифор Попконстантинов** — учител, създател на едно от първите класни училища в Пазарджик; читалищен деец; преводач.

✝ Във Враца ***започва*** борбата с гръцкото висше духовенство, изразена в конфликт между тукашния първенец **Димитраки Хаджитошев с владиката Методий и търновския митрополит Иларион Критски.**

Март. ***Заповед*** на патриарх Антим до Търновския владика да арестува и изпрати в Цариград под стража **х. Йордан Брадата** от Елена, заради самоволното му размонашване и като смутител на вярната „рая", който живее незаконно с жена си и „съблазнява християните".

Иван Селимински ***открива*** в Сливен българско светско училище, в което набляга на обучението по граматика, логика, математика, естествознание, география и български език.

В с. Моничево (Орлов дол) ***се основава*** килийно училище.

✝ Врачанският чорбаджия **Димитраки Хаджитошев** ***съставя изложение*** срещу произволите на местния гръцки епископ Методий и настоява за отстраняването му и заменянето му с българина — **архимандрит Гаврил Бистричанин.**

Берон, д-р Петър: „Буквар с различни поучения" (Брашов).

Пиколо, д-р Никола: „Смъртта на Демостен" (драма, отпечатана

в Лондон на английски в превод от гръцки); „Павел и Вергиния“ (роман на Бер. дьо сен Пиер, преведен от френски на гръцки ез.).
йером. Никифор, йером. Йеротей: „Книжица содержащая в себе служба велмуч. Йоанну Терновскому и повествование о пленение Св. Горе Атонскей“ (сборник, ръкопис — подготвен за печат в Земун).
Манафов, Петко: „Габровски сборник“ с „Житие на св. Онуфрий Габровски“ (ръкопис, Габрово).

Йоаникий папа Витанов ***рисува*** „Страдащата Богородица“, икона в тревненската църква „Св. Архангел“. ***Започва*** работата върху иконостаса за църквата в манастира „Св. Иван Бигор“ от **резбарите Макрия Негриев Фръчковски, Симон** от Требище, **Арсени** от Гари и **двама монаси**, представители на дебърското (мияшкото) резбарско изкуство.
Резбарят Петър Филипович (Петре Гарка) ***завършва*** иконостаса на църквата „Св. Спас“ в Скопие. В работата участвува и **Макрия Негриев**. В иконостаса те са се записали като „бугари дебрани от Мала Река“. В него са повторени много от сюжетите и фигуралните композиции от Бигорския иконостас (черквата на манастира „Св. Иван Бигор-Дебърски“).

Построена е къщата на **Т. Горанов** в Тетевен. Тя продължава традицията на Тетевенската къща за резбоване на фризовете и полиците.

От писмо с дата 24 март на управата на Рилския манастир до **Димитраки Хаджитошев** се разбира, че тогава в гр. Враца **йеромонах Пахомий** ***преподава*** в тукашното училище „музикално църковно художество“.

1825 **Никола Пиколо** ***е избран*** за професор по философия в Йонийската академия на о. Корфу, където преподава.
Ражда се в София **Манол Лазаров** — учител и поет; участник в революционните борби за освобождение. ***Ражда се*** в Петково, Смолянско, **Константин Манолов** (Данчо Манолов Арамбуйков) — учител и свещеник в родното си село. ***Ражда се*** в Букурещ **Николай Василев Ненович** — учител в Браила; участник в Румънската революция от 1848 г. ***Ражда се*** в Самоков **Димитър Христов Тонджоров** — учител в Копривщица, Самоков, Брезник и Батак. В Габрово ***се ражда*** Илия Христович — дългогодишен учител; театрален деец; автор на учебна литература. ***Ражда се*** в Котел **Анастас Поппетров Гранитски** — учител, публицист и преводач. ***Ражда се*** (по други източници през 1832 г.) в Калофер **Христо Димов Караминков** — търговец в Цариград; общественик и участник в църковната борба; читалищен деец; дарител; книжовник; след Освобождението висш чиновник.

10 февруари. ***Ражда се*** в Стара Загора **Стамат Иванов Даскалов** — печатар, издавал в."Съветник"; продава печатницата на П. Р. Славейков и става словослагател при него; сътрудник на възрожденския печат.
23 септември. ***Ражда се*** в с. Токсово, Добруджа, **Енчо Димитров** — учител; свещеник в Тулча; участвал в църковните борби.
20 октомври. ***Ражда се*** в Жеравна **Сава Вълчов Филаретов** — заслужил просветен деец; активен участник в църковно-националното движение; публицист.
25 ноември. ***Ражда се*** в Елена **Дичо Марков** — учител; книжар; участник в църковно-националните борби.

Начело с чорбаджията **хаджи Трайко** в Скопие ***започва*** борба за отстраняване на местния гръцки архиерей Агапий.
В родния си град Сливен **Иван Селимински** ***създава*** тайно „Братство", което си поставя „народоспасителна цел" да обедини еснафите срещу произвола на гръцките фанариоти.
24 октомври. Търновският владика **Иларион Критянин** ***възглава*** игуменството на манастира „Св. Преображение Господне" на **Отец Зотик**, който ***го възстановява*** от развалините; формира активна монашеска общност, която се включва активно в църковно-религиозния и духовен подем на българския народ през Възраждането.

Отец Зотик — игумен на възстановения от него Преображенски манастир — ***открива*** училище и въвежда богослужение на черковнославянски език. В Плевен ***се основава*** обществено килийно училище в къщата на **Илия Печигаргов**. Учител става **Николай Московецът**, който въвежда смятане.
В София ***е отворено*** обществено килийно училище. На учителя плащали от касата на църквата „Св. Неделя". **Попадия Симеонида** ***учила*** момчета в килийното училище в „Алахой махала", гр. Габрово. Терзията **Димитър Драгоилов** ***открива*** килийно училище в с. Долна Кремена, Врачанско. **Иван Селимински** ***преподава*** в килийното училище в махалата „Клуцохор" в Сливен. **Даскал Илия Глигов** ***открива*** в частна къща в Ихтиман килийно училище.
В с. Осиковица, Орханийско ***било построено*** килийно училище.
В с. Жеравна бил учител **даскал Райно**. В неговото килийно училище до наустницата се стигало за една година, до псалтира за две, до апостола — за три години, а „калфите" пеели последния неопределено време. Когато калфата ще се провъзгласявал за завършил „сколивото", той дължал към даскал Райно още една церемония: в най-близкия празничен ден той трябвало да отиде у дома му с чиния меки жеравненски тиганици, с шише люта джибровка и с писан свилен кенар-пешкир, в който свързвал рубе или

ермелик, да му се поклони доземи, да целуне десницата му, да го дари и прикани. С щедри благопожелания отвръщал умиленият даскал Райно и давал „нине отпущаещи“ на своя възпитаник.

Кипиловски, Анастас: „Священное цветообрание или сто и четири свещенни истории, избрани из вехтият и новият завет в полза на юношеството“ (превод, Буд., ч. 1-2).
Ненович, Васил: „Свещенная история церковна от Вехтият и Новият завет“ (учеб. помагало, Буд., 2 изд. — 1846).
Паисий Рилски: „История славянобългарска“ (Рилска преправка, ръкопис).
Пиколо, д-р Никола: „Индийска хижа“ (роман на Бернанден дьо сен Пиер, превод от френски на гръцки ез.).

Зографът Кою Цанков ***създава*** иконите „Скърбящата Богородица“ и „Страдащият Христос“ за църквата „Успение Богородично“ в Троянския манастир.
Книжовникът **Тодор Пирдопски** ***преписва и илюстрира*** миней, закупен колективно от селяни от с. Челопеч за нуждите на църквата им. Предполага се, че изготвянето на илюстрациите е било предварително уговорено с купувачите. Тодор Пирдопски рисува главно библейски и църковно-исторически лица и събития.

25 август. ***Изградена е*** „Чалъковата чешма“. Според надписа, тя е дело на **Нешо Тодоров Чалоолу** (Чалъков) и **Йоан Вълкович Герганоолу**. Майсторът бил **хаджи Геро Добревич**.

1826 ***Ражда се*** в Котел **Иван Попкиров Кишелски** — участник в Кримската война; офицер на руска служба; първият българин, достигнал чин генерал в руската армия; подпомага българското освободително дело; сътрудник на възрожденския печат, книжовник; участник в РТОВ; след Освобождението е губернатор на Варна и Видин. ***Ражда се*** в Сопот **Кирил Слепов** — игумен на Калугеровския манастир; участник в четата на Г Бенковски, осъден на доживотен затвор. ***Ражда се*** в Калофер **Иван Василев Шопов** — първият български библиограф, притежаващ богата частна библиотека (над 1000 книги), събрал сборник с народни умотворения, пословици и гатанки.
Епископ Иларион Критски ***прави опит*** за съставяне и издаване на „Българска граматика“, както и лично да подпомогне превод на Библията, но и двете му начинания не са осъществени.
Барон Пьоле, френски генерал от Наполеоновата армия, оставя „Бележки върху Турция“, в които засяга и живота по българските земи. **Граф Гийемино**, генерал-лейтенант във френската армия, от 1823 г.посланик в Цариград, оставя описание на пътуването си през Източна България от 1826 г. **Джеймз Александър**, английски офицер, който стига до Персия и участва във войната срещу Русия, оставя описание за Цариград и за някои български градове; разказът му продължава и

за 1829 г.
10 март. ***Ражда се*** в Сливен **Георги Вълков Миркович** — лекар; директор на гимназиите в Болград и Браила; един от водачите на униатското движение; член на БКД.
26 март. ***Ражда се*** във Вишовград, Търновско, **Драгия Ненов** — учител и свещеник в Бяла черква; автор на препис на „История славянобългарска“ и на „Родослов“ на с. Бяла черква.
Юни. След ***ликвидирането*** на еничарския корпус започва създаването на редовна османска армия.
26 юли. ***Ражда се*** в Търново **Петър Ненчев Керемекчиев** — търговец; общественик; представял българските интереси пред Наполеон III и Александър II; след Освобождението завещал целия си капитал за обществени нужди.
13 август. ***Ражда се*** в Сопот **Неделя Петкова-Караиванова** (баба Неделя) — учителка в София, Самоков, Кюстендил и други селища; участник в църковно-националните борби, създателка на женски благотворителни дружества.
4 октомври. ***Ражда се*** в с. Райновци, Еленско, **Йордан Ненов Йорданов** — учител; участник в църковно-националното движение и в Априлското въстание; автор и преводач на учебна и друга литература.

Таксидиотът **йеромонах Серафим** ***построява*** метох на Рилския манастир в гр. Неврокоп.
Врачанският първенец **Димитраки Хаджитошев** ***прави опит*** да наложи за врачански владика българина **архимандрит Гаврил Петров Бистричанин**, родом от Враца.

Райно Попович ***се уславя за учител*** в Жеравна. **Раде Вилаетски** ***открива*** обществено килийно училище в с. Радобош, Радомирско. **Даскал Дончо** от Котел ***става учител*** в килийното училище в с. Чингел (Дивдядово), Шуменско. В с. Бериево, Севлиевско, ***е открито*** килийно училище; негов първи учител става **монахът Таньо** от Троянския манастир.

Ненович, Васил: „Буквар за децата на славено-българският народ“ (Буд.).
поп Йовчо п. Николов: „Летопис и родословие“ (поставено е началото на летописното повествование, Трявна).
Анонимни издания: „Буквар за поучения юношества“ (превод от руски, Бук.); „Книга сия Часослов“ (превод от руски, Бук.).

Зографът Йордан от Елена ***рисува*** иконата „Раждането на Богородица“ (ИМ — Елена), отличаваща се с пищност на дрехите и декорите и с богат колорит.

Изградена е „Пеевската чешма“ в Копривщица от майстор **Геро Добревич**, която впечатлява с прецизно изработените розети —

четири от тях съдържат шестолъчна звезда, наречена „Соломонов печат".

Построена е часовниковата кула в Нови пазар — висока е 18 м и е снабдена с камбана.

1827 ***Ражда се*** в Горна Оряховица **Моско К. Грънчаров** — най-възрастният от братята в тази фамилия, имаща големи заслуги за възрожденския процес; той е общественик и фабрикант, съпруг на **Елена Грънчарова.** **Чарлз Франкланд**, английски флотски офицер, пътувайки до Константинопол, оставя пътни записки и за живота на българите. **Робърт Уолш**, изповедник в английското посолство в Цариград, отпечатва на английски, немски и френски език разказ за пътуването си от Константинопол до Англия с наблюдения над българския живот.

11 април. ***Ражда се*** в Теке козлуджа (Избул), Шуменско, **Вичо П. Панов** — лекар; просветен и читалищен деец; участник в църковно-националните борби.

20 юли. ***Ражда се*** в Разград **Иван Николов-Ведър** — учител; един от първите българи-масони.

21 юли. ***Умира*** в Пазарджик роденият в с. Меликадъново монах в манастира „Зограф" и бивш **епископ Дионисий Агатоникийски** — владика на Пазарджишката епархия, заслужил за просветното дело и за утвърждаването на славянското богослужение в тукашните църкви.

14 септември. ***Ражда се*** в Либяхово, Неврокопско, **Кръстьо Ангелов Карпузов** (Харитон) — духовник; радетел за въвеждането на български език в училищата и богослужението; водач на българите от Неврокопско в църковно-националните борби.

17 ноември. ***Ражда се*** в Търново **Петко Рачов Славейков** — един от най-значимите поети на Българското възраждане, публицист и общественик.

13 август. ***Ражда се*** в Габрово **Иван Попвелчев Грудов** — последовател на Г. С. Раковски; един от създателите на ТЦБК; редактор на в. „Народност"; подпредседател на БЦБО.

Юни. **Д. Хаджитошев** е откаран във Видин и съсечен по заповед на Цариград, тъй като е обвинен в подстрекателство на раята към бунт.

Заради смутове и конфликт с миряните в епархията **епископ Иларион Критски** подава оставка и в Търново за владика е назначен **Константий** (1830 г.), който след това е избран за вселенски патриарх в Цариград.

Даскал Герасим ***открива*** в частна къща в Горна Оряховица килийно училище; работи по „Рибния буквар" на Петър Берон.

В с. Аджар (Свежен), Карловско, ***е открито*** килийно училище в частна къща.

Тодор Пирдопски: Сборник с поучения (ръкопис).

Тревненските **зографи Кръстю Захариев и Досю Коюв** ***стенописват*** наоса и притвора на църквата „Св. Троица" в Раковишкия манастир; стенописите са сред най-хубавите от тревненската монументална живопис.
Изработени са дверите на църквата „Св. Атанасий" в Арбанаси **от тревненски майстори-резбари.**

1828 **Васил Априлов** ***е избран*** за член на гръцката ефория в Одеса. ***Ражда се*** **Рачо Тихолов** — иконописец от Габрово. ***Ражда се*** в Панагюрище **Васил Динчов Чолаков (Константин Рилец)** — учител; духовник; организатор на борбата срещу протестантската пропаганда; нумизмат и изследовател на българската народна култура; книжовник. ***Ражда се*** в Сороки (Бесарабия) **Григорий, митрополит Доростоло-Червенски.** ***Ражда се*** в Казанлък **Цани Желев (Цанев)**- учител, читалищен деец. ***Ражда се*** в Крушево **Антон Станишев** — дебърски майстор-резбар.
Ж. Г. Бардие дьо Бокаж, френски географ, оставя „Описание на град Шумен и околностите му". **Ж. Б. Ришар** оставя „Пътеводител за пътуващите в Европейска Турция", в който има характеристики на български селища. **Граф дьо Тромлен**, френски генерал, оставя „Бележки за пътищата от Дунав до Константинопол през Балканите".
Февруари. Българската емиграция в Бесарабия ***предлага*** на руските власти ***да се създаде*** българска доброволческа войска. Преди започването на военните действия се създава голям български доброволчески отряд, командван от **Георги Мамарчев и Панайот Фокияно.**
7 май. Русия ***обявява война*** на Османската империя и окупира Влашко и Молдова.
Юни. От името на българската емиграция **А. Некович** ***отправя*** до руския император меморандум да вземе под свое покровителство българите и да им осигури политическа автономия.
11 юни. ***Ражда се*** в Пирдоп **Лука Павлов** — учител и читалищен деец; автор на учебници и спомоществовател за издаване на български книги.
27 юли. ***Ражда се*** в Клисура **Христо Груев Данов** — учител; книжовник; един от най-големите издатели на учебници и учебни пособия през Възраждането.
19 август. ***Ражда се*** в Самоков **Никола Димитров Доспевски** — иконописец и портретист.
Август. ***Ражда се*** в Калофер **Мария Бацарова (Хадживанова)** — учителка в Калофер, Шумен, Варна, Русе. Септември. Българският доброволчески отряд на **кап. Г. Мамарчев** ***успява да залови*** голям турски кораб с припаси, плаващ от Русе за Силистра.

9 септември. ***Ражда се*** в Копривщица **Йоаким Груев Пройчев** — учител в Пловдив; участник в църковните борби; книжовник; сътрудник на възрожденските вестници.
1 октомври. ***Ражда се*** в Габрово **Николай Петрович Палаузов** — търговец; един от основателите на Одеското българско настоятелство и на БКД; преводач в Главната квартира на руската армия по време на Руско-турската война.
Октомври. ***Ражда се*** в Ново село, Търновско, **Матей Преображенски-Миткалото** (Моно Петров Кънев) — монах в Преображенския манастир; опитен революционен деец; съратник на В. Левски; пътуващ книжар; издател и книжовник.
28 октомври. ***Ражда се*** в Свищов **Драган Киряков Цанков.**

Българите от Скопската епархия ***успяват да отстранят*** гръцкия владика, но искането им за замяната му с българин не е удовлетворено от Цариградската патриаршия.

В Шумен ***е открито*** славяно-българско (килийно) девическо училище, посещавано от 40 момичета на богати родители; учител става **дядо Коли Цвятков.**

Райно Попович се уславя за учител в Карлово, където ***основава*** елино-българско училище; преди да започнат изучаването на гръцкия език учениците са усвоявали четене и писане на български език.
Константин Фотинов ***открива*** в Смирна частно училище; обучава българи и гърци и преподава на двата езика християнското учение, краснопис и музика.
Монахът Люнгур ***открива*** в с. Витолица, Прилепско, килийно училище.

Сапунов, Петър: „Новий завет, сиреч четирите евангелия“ (съвм. с отец Серафим от Ст. Загора, превод от гръцки, Букурещ, 2 изд. — 1833 г.).
Бистрицки, Теодосий: „Новий завет спасителя нашего господа Исуса Христа“ (превод, Лондон).

Завършен е иконостасът в пловдивската църква „Св. Марина“ от резбарите **Коста Коци** и **Коста Пасико** от с. Мецово, Южна Македония. Архитектонично иконостасът се отличава от другите по това, че над централната олтарна врата е разработена закръглена еркерна форма с декоративна стойност; човешките и животинските изображение са третирани не скулптурно, а декоративно.
Зографът Йоан Попович ***стенописва*** църквата в Гложенския манастир и ***рисува*** иконата „Рождество Богородично“ за църквата „Свети четиридесет мъченици“ в Търново.
В Самоков местният учител **Никола Карастоянов** ***открива*** малка

печатница за книги и гравюри, с която дава тласък в развитието на самоковската графика.

Тодор Николов Пирдопски ***преписва и илюстрира*** сборник със слова „Неделник", в който има 82 илюстрации. Няма друга българска книга от XIX век, която да е така богато илюстрирана със специално изработени за нея изображения, от които повечето са многофигурни композиции.

Създаден е сборникът „Псалтикия" от **Николчо Недев** — една от първите български книги по църковно пеене.

1829 ***Ражда се*** в Калофер **Елена Стефанова Мутева** — поетеса и преводачка; изследователка на българското народно творчество. ***Ражда се*** **Никола Иванов Образописов** — иконописец от Продановци, Самоковско; участник в църковно-националните борби; член на РК в Самоков. ***Умира*** в Силистра **Александър Павлов Некович**, родом от Враца, виден общественик и дипломат; работил за освобождението на България. ***Ражда се*** **Петър Ангелов** — учител в Свищов. ***Ражда се*** в Самоков **Коста Атанасов Геров (Антикаров)** — иконописец; учител; църковен певец. ***Ражда се*** в Батак **Петър Горанов (Хаджигорев)** — учител; търговец; председател на Баташкия революционен комитет; делегат в Оборище. ***Ражда се*** в Копривщица **Константин Геров Добревич** — брат на Найден Геров; учител в Пловдив; един от основателите на „Московската българска дружина"; управител на софийските училища; събирач на народни песни, публикувани в сп. „Знание". ***Умира*** **Сава Савов** — брат на д-р Никола Пиколо и известен търговец.

С. Сенже написва „Описание на едно пътуване", в което е характеризиран и животът по българските земи. **Луи-Огюст Божур**, френски дипломат, публикува пътепис за впечатленията си от Балканите през 1794-1799 г. **Ф. Л. Фонтон**, руски дипломат, под формата на писма оставя свидетелства за живота по българските земи. **В. Г. Тепляков**, руски поет, придружаващ армията, в поредицата „Писма от България" дава описания главно на Варна и околностите ѝ. **Джорж Кепел**, английски пътешественик, пропътувал през България в 1829 г., отпечатва книга с впечатленията си в Лондон през 1831 г.

16 февруари. Българското население ***оказва*** ценна помощ на руските войски при превземането на Созопол; създава се специално военно формирование — Созополска българска дружина от около 100 души — командвана от българина **Стайко Мавруди.** Крепостта Силистра е ***превзета*** с активната помощ на българския отряд на **кап. Мамарчев**. По време на руските настъпателни действия ***се разгръща*** масово въстаническо движение в Източна и Южна България.

8 август. Обединен отряд от руски войници и български въстаници ***напада и разрушава*** турската снабдителна база в Малък Самоков.

20 август. Руските войски ***овладяват*** Одрин.

2 септември. ***Подписан*** е мирен договор между Русия и Османската империя. **Кап. Г. Мамарчев** започва подготовката на въстание в Котленско и Сливенско, след като става ясно, че в Одринския мирен договор не са предвидени никакви придобивки за българите в Османската империя.

На 9 юни е убит от поробителя митрополит Игнатий — владика на Самоковската епархия, чиято смърт предизвикала едно от първите стихотворения на Неофит Рилски („Стихи надгробни"). В Самоков е ***организиран*** опит за заменяне на гръцкия владика с българина **Неофит Рилски.**

Венелин, Юрий Ив.: „Древние и нинешние Болгаре" (Москва, т. 1).
монах Никандър: „Сборник поучения", „Катехизис" (ръкописи, Капиновски манастир).

Зографът **Иван Образописов** ***рисува*** иконоподобен портрет на убития тогава от турците самоковски владика Игнатий (намира се в Самоковския музей). Резбарят **Петър Филипович** (Петре Гарка) заедно с резбарска група ***завършва*** иконостаса на църквата „Св. Георги" в Презрен. Делото им е с високи художествени достойнства.

1830 ***След завършването*** на руско-турската война през 1828-1829 година ***започва масово изселване*** на българи на север от Дунава. ***Опитът за въстание,*** организиран от **кап. Г. Мамарчев**, е осуетен от руския ген. Дибич. Мамарчев ***е арестуван*** и за известно време задържан в Букурещ, след което се установява в Силистра. **Д-р Никола Пиколо** ***е назначен*** за главен инспектор на училищата и болниците в Букурещ. ***Ражда се*** в Струга **Константин Христов Миладинов** — учител, поет, публицист; заедно с брат си Димитър Миладинов издирва български народни песни. ***Ражда се*** в махалата Гърците край с. Вонеща вода, Търновско, **Филип Тотю (Тотю Тодоров Топалски)**. ***Ражда се*** в с. Макце, Пожаровацко, Сърбия, **Наталия Петрович** — бъдещата съпруга на Л. Каравелов. ***Ражда се*** в Лясковец **Иван Цанев Каляджи** (Иван Степанович Иванов) — доброволец в Кримската война; чиновник в Русия; инспектор на бесарабските училища; управител на българските села в Бесарабия; инициатор за създаване на Болградската гимназия и на десетки български училища в Бесарабия; сред организаторите е на Българското опълчение; през РТОВ е вицегубернатор на Пловдив, губернатор на Сливен и Русе; книжовник; почетен член на БКД. ***Ражда се*** в с. Райновци, Еленско, **Тодор Ненов Манастирски** — учител; участник в революционните борби за освобождение. ***Ражда се*** в Търново **Христаки Николов** — активен участник в църковно-националното и революционното движение. ***Ражда се*** в Севлиево **Пахомий Рилски** (Цвятко Димов) — таксидиот на Рилския манастир; за кратко

време униатски архимандрит; участник в революционното движение и в Априлското въстание. ***Ражда се*** в Разград **Христофор Петров Чалгаджиев** — музикант, преподавател по музика и танци и майстор на музикални инструменти; основал оркестър в родния си град. ***Ражда се*** в Копривщица **Найден Стоянов** — учител; участник в църковните борби и революционното движение; един от ръководителите на Априлското въстание в родния си град; преводач. ***Ражда се*** в Карлово **Матю Печев Тантилов** — учител, читалищен деец, общественик. ***Ражда се*** в Габрово **отец Харитон** (Станчев, Халачев) — монах в Преображенския манастир; свещеник в Дъбово, Казанлъшко, в Добруджа и Бесарабия; участник в революционното движение, един от военните ръководители на Първи Търновски окръг по време на Априлското въстание. ***Ражда се*** във Видин **Димитър Емануилов Шишманов** — търговец в Свищов, читалищен и театрален деец; основател и преподавател в Търговското училище в Свищов; преводач и автор на драми.

20 август. ***Ражда се*** в Устово (днес квартал на Смолян) **Константин А. Дъновски** — учител; свещеник във Варна; освещава първата българска църква в града „Св. Арх. Михаил“ (1865 г.) ***Ражда се*** в Плоещ **Георги Зафиров (Зафиропулос)** — търговец; съратник на Г. С. Раковски; член на Българската дружина в Букурещ. **Васил Априлов** ***влиза в конфликт*** с гръцката общност в Одеса и скъсва с ефорията.

А. О. Дюгамел, руски офицер, автор на „Статистически таблици на Северна Румелия“.

Юрий Ив. Венелин, руски филолог и историк, ***предприема пътуване*** из България и оставя „Лични впечатления“ за живота по българските земи.

2 януари. ***Ражда се*** в Русе **Тодор Николаевич Минков** — доброволец в Кримската война, награден с Георгиевски кръст за храброст; открил в гр. Николаев Южнославянски пансион, където получават образование над 400 българи; член на БКД.

18 януари. ***Ражда се*** в Охрид **Григор Ставрев Пърличев** — учител; поет; активен деец на църковно-националното движение; открил първото българско училище в Охрид; преводач.

4 декември. Игуменът на Троянския манастир **Партений** ***успява да издейства*** за светата обител статут на ставропигиален манастир, подчинен на Цариградската патриаршия, и по този начин да го освободи от опеката на гръцките фанариоти в Ловеч.

В с. Малка Кайнарджа, Силистренско, ***се отваря*** килийно училище. Причината за откриването му е, че по това време руснаците, които държали Силистра, позволявали на селяните да влизат в града само с билети, издавани за тази цел от селските кметове. И тъй като в Малка Кайнарджа нямало грамотен човек, който да пише билетите, те извикали **Борис Христов Калпакчиолу** от с. Върбица, Шуменско. Той се преселил и отворил училище.

Димитър Миладинов ***става учител*** в Охрид. В гр. Етрополе ***е завършена*** сградата на общественото килийно училище, в което преподава **поп Цеко Цеков**.

Онуфрий Хилендарски ***се връща*** отново като учител в общественото килийно училище в с. Енина, Казанлъшко.

Даскал Никола Иванов от Пазарджик ***става учител*** в килията към метоха на Хилендарския манастир в Клисура.

Максим Райкович ***открива*** в Лясковец килийно училище към църквата „Св. Никола". В Сливен, в махалата Ново село, ***се открива*** килийно училище. **Цеко Стефанов** ***отваря*** килийно училище, което се помещавало в отделна стая, пристроена към собствената му кръчма в с. Струпец, Врачанско. В с. Горна Студена, Свищовско, ***се открива*** килийно училище, настанено в зимника на **Стоян Райков-Делията**. В с. Голяма Кайнарджа (Светослав), Силистренско, ***се открива*** килийно училище. В с. Кметовци ***се открива*** килийно училище в къщата на **Руси Димитров**. В Кнежа ***се открива*** килийно училище. **Даскал Драгой** ***открива*** в с. Крамолин, Севлиевско, килийно училище в къщата на **Кузланов**. В Оряхово ***се открива*** килийно училище. В с. Рила, Дупнишко, ***е построено*** килийно училище при църквата „Св. Архангел Михаил".

1 април. **Васил Ненович** ***става учител*** в румънското „Училище за славянски език и църковна музика" при храма „Св. Георги Стари" в Букурещ.

поп Йоан: „История славянобългарска" (Попйоанова преправка, ръкопис).

Зографът **Никола Константинов**, наречен **Одринчанин**, ***рисува*** иконата „Разпятие Христово" (Худ. галерия — Пловдив).

20 май. В черквата на Алинския манастир с помощта на **игумена Доситей** и жителите на с. Алино **хаджи Стамен и хаджи Боне**, неизвестен иконописец, представител на самоковската художествена школа, изписват в нишата над вратата образа на Христос.

5 октомври. Зографът **Константин Витанов** от Трявна ***сключва*** договор с епитропите на шуменската църква „Св. Богородица" за изработване на иконостас, архиерейски трон, проскинитарий и икони за общо 9 000 гроша. Условието е иконостасът да бъде от орехово дърво, с чиста резба — неоцветена и непозлатена — само иконите да бъдат с позлата.

Завършени са страничните крила на иконостаса на митрополитската църква в Самоков от **майстор Атанас** от Солун.

Построен е скитът „Св. Йоан Предтеча" към Троянския манастир в местността Зелениковец. Около тази година вероятно ***е построена*** къщата на възрожденеца **Сава Филаретов** в с. Жеравна — интересно са решени стенните долапи в съчетание с геометрични

форми и растителна резбована декорация. ***Построена е*** къщата на **Димчо Дебелянов** в Копривщица.

1831 Букурещките българи ***издигат идеята*** за създаване на автономно българско княжество в Добруджа, където да се съберат всички преселници след войната през 1828-1829 г. Макар и ***подкрепена*** от **княз Стефан Богориди**, инициативата е посрещната с недоверие от руския генерален пълномощник в Дунавските княжества ген. Кисельов и пропада. ***Организирано е*** първото преброяване на населението в Османската империя. В Цариград ***излиза*** първият правителствен печатен орган — в. „Календар на събитията". ***Ражда се*** в Колибето (Черни осъм), Троянско, **архимандрит Макарий** (Минко Иванов Мошеков) — монах в Троянския манастир и негов игумен; учител; съратник на В. Левски; разузнавач по време на РТВ. ***Ражда се*** в Стрелча, Панагюрско, **Рафаил Попов** (Райко Попов Добрев) — учител; монах в Рилския манастир и протосингел на Авксентий Велешки; един от водачите на униатското движение; открил духовно училище в Одрин. ***Ражда се*** в Охрид **Никола Атанасов Робев** (брат на Димитър Робев) — търговец в Битоля; спомоществовател на новобългарското образование; участник в църковно-националните борби, един от ръководителите на българската община в Битоля. ***Ражда се*** в Търново **Евгения Георгиева Кисимова-Владова** — учителка, основателка на благотворително и женско дружества; събирала народни песни; сътрудничила на възрожденския печат. ***Умира*** **отец Максим** — игумен на Трънския манастир. **Петър Атанасов Хаджиберович (Петър Берон)** ***завършва*** в Мюнхен медицина с докторат — първият дисертационен труд в областта на акушерството, защитен от български лекар.

Еспри-Мари Кузинери, френски дипломат, пребивавал в Солун и Югозападна България, публикува впечатленията си в двутомно съчинение.

11 декември. ***Ражда се*** в Елена **Илия Хаджистефанов Бобчев** — учител и търговец в родния си град (чичо на Стефан Бобчев).

Христаки Павлович ***започва*** учителстването си в гр. Свищов и основава в Долната махала българско училище, наречено „Славяно-елинско"; преподава българска граматика, катехизис, аритметика, българска история, логика, богословие, география, гръцки език и др. **Монахът Харитон** ***основал*** в метоха на Рилския манастир в Чирпан килийно училище. В Шумен, в Костова махала, ***е открито*** килийно училище.

Йером. Харитон: „История славянобългарска" (Харитонова преправка в два варианта, с. Змеево, ръкопис).

18 октомври. Резбарите **Кою Цонев** и **синът му Досю** ***завършват*** изработването на иконостаса и на някои икони в шуменската църква „Св. Възнесение"

Построени са църквите „Св. Неделя“ и „Св. Димитър“ в Пловдив, които са типични трикорабни базиликални храмове.

1832 ***Започва*** подготовка на въстание в Нишко. ***Начало*** на аграрната реформа с цел ликвидиране на спахийската система и централизиране на всички приходи в Османската държава. ***Ражда се*** в Струмица бъдещият владика **Мелетий (Спасов)** — монах в Зографския манастир; първият екзархийски митрополит на Софийска епархия; един от основателите на Народната библиотека в София; член на БКД. ***Ражда се*** в Търново **Костаки Иванов Попов** — учител; преводач на учебна литература; композитор. ***Ражда се*** в Банско **Никола Филипов** — учител в Калофер, Чирпан, Пирдоп, Банско, Перущица, Свищов и в други селища; участник в църковно-националното движение. ***Ражда се*** в Ихтиман **Генадий Драгалевски** (светско име Иван Стоянов Караиванов) — участник в Първа българска легия; знаменосец в четата на Ильо войвода; съратник на Левски; игумен на Драгалевския манастир. ***Ражда се*** в Лясковец **Цани Гинчев (Генчев) Шкипърнев** — учител; участник в подготовката на Априлското въстание; писател и фолклорист. ***Ражда се*** в Голямо Белово, Пазарджишко, **Евстатий Пелагонийски** (светско име Георги Димитракиев) — със солидно богословско и медицинско образование; Пелагонийски митрополит (1872 г.) със седалище Пирот; обявява се против сръбските домогвания в тази област. ***Ражда се*** в Габрово **Кънчо Кесарев (Кесариев)** — учител; участник в подготовката на Дядо-Николовото въстание; читалищен и църковен деец; книжовник. ***Ражда се*** в Търново **Пандели (Пантелей) Кисимов** — търговец; общественик; разпространител на вестници; книжовник и преводач; прави неуспешен опит да открие печатница в Търново; емигрант в Румъния; редактор на в. „Отечество“; един от основателите на ТБЦК; след Освобождението е чиновник; по време на Стамболовото управление е екстерниран от България; автор на спомени. ***Ражда се*** в Бонушевци, Вранско, **Стоян Костов** — учител; секретар на Н. Геров; църковен деец; книжовник; през 1877 г. е заточен в Диарбекир, откъдето избягва; след Освобождението е чиновник. **Стоян Стоянов Михайловски** ***приема*** монашество в Хилендарския манастир с духовно име **Иларион** (бъдещ Макариополски епископ и Търновски митрополит).

Алфонс дьо Ламартин, френски писател и дипломат, пътешествал из Изтока, оставя описания на българския живот.

12 януари. ***Ражда се*** в Копривщица **Георги Груев Пройчев** (брат на Йоаким Груев) — учител; читалищен деец; секретар и счетоводител на Българската екзархия.

20 юни. **Васил Априлов** ***прави*** първи парични дарения за бъдещото училище в Габрово.

Българите от Скопска епархия *успяват да издействат* отзоваването на гръцкия митрополит Генадий. Бившият игумен на Калоферския мъжки манастир **Йосиф** (бъдещ униатски архиепископ) *основава* Соколския манастир край Габрово.

6 август. Търновският митрополит **Иларион** *назначава* вместо подалия заради старост оставка х. Сергий за игумен на Плаковския манастир „Св. Илия“ **архимандрит Максим**, по времето на когото манастирът става средище на подготвяната Велчова завера (1835 г.).

Даскал Алекси от Македония *открива* в с. Арчар, Видинско, в частна къща килийно училище. В с. Брестовица, Пловдивско, в частна къща *е открито* килийно училище.

В Дряново *е отворено* килийно училище. **Христо Чкулка** *откри* в Тетово килийно училище. **Монахът Терапион** *открива* в Ямбол първото килийно училище при църквата „Св. Троица“. В с. Ярловци, Трънско, със средствата на местния родолюбец **Пею Стефанов** *е завършена* постройка за килийно училище при новоизградената църква „Св. Димитър“.

йером. Харитон: „История славянобългарска“ (Харитонова преправка в III вариант, ръкопис).

Завършен е иконостасът на църквата „Св. Неделя“ в Пловдив от дебърски майстори-резбари от рода Филиповци.

Строи се сградата на Габровското училище и се поръчва печатът за него. С печата се поставя начало на нова иконография за украса на училищни печати и той служи за образец на печатите на Свищовското, Копривщенското, Панагюрското, Велешкото и др. училища. На овалния печат е изобразена сграда с широка порта, над която е кацнал петел, а зад него има дърво с голяма корона. Предполага се, че е работен в Търновско ателие.

Завършена е Попмарковата къща в Копривщица. Строена е от одрински майстори за копривщенския учител и свещеник **Марко Марков**. Тя се отличава с необикновено изящната си южна фасада към двора-градина, поради което е известна под името „Дантелената къща“.

1833 *Ражда се* в Шумен **Никола Станев Патоев** — участник в църковно-националното движение; поставил около 15 пиеси в шуменския читалищен театър; автор и преводач на драматургични произведения. *Ражда се* **Васил Аврамов** — учител и свещеник в с. Горно дере кьой (Момчиловци) и Устово (днес кв. на Смолян). *Ражда се* в Одрин **Георги Вълкович Чалъков** (Чалики) — лекар. *Ражда се* в Трявна **архимандрит Кесарий** (Кънчо Цончев Кънчев) — учител; таксидиот; член на

РК в Копривщица и укривател на В. Левски; след Освобождението игумен на Рилския манастир и председател на Серската българска община. ***Умира*** **отец Севастиян** от Кюстендилско — един от първите проповедници на славянобългарски език, отдал се на пост и уединение в Пчелино над Рилския манастир. **Княз Стефан Богориди** ***е назначен*** за управител на о. Самос. ***Учреден е*** от **Отец Зотик** девическият манастир „Св. Никола" край с. Арбанаси, Търновско. ***Умира*** **Николчо Недев** — учител и автор на една от първите „Псалтикии".

Април — май. ***Вълнения*** сред българското население във Видинско, Белоградчишко, Нишко, Берковско.

27 май. ***Ражда се*** в Търново **Тодор Николов Шишков** — учител в родния си град, в Стара Загора, Сливен, Горна Оряховица; основател и председател на търновското читалище, управител на българското училище в Цариград; книжовник; постоянен сътрудник на възрожденския периодичен печат.

26 юни. В Ункяр-Искелеси ***е подписан*** нов руско-турски договор.

15 юли. ***Ражда се*** в Берковица **Кирил, митрополит Видински** (светско име Кирил С. Берковски) — църковен и просветен деец; дарител; Скопски и Видински митрополит.

18 октомври. ***Ражда се*** в Браила **Васил Николаев Попович** — учител в Болградската гимназия, във Велес и Пловдив; член на БКД; преподавател на княз Александър I по български език; художник; един от първите български литературни и художествени критици.

10 ноември. ***Ражда се*** **Добри Василев Войников** — учител, публицист, театрален деец и драматург.

За Врачански епископ ***е назначен*** българинът **Агапий**.

Цариградската патриаршия ***определя*** на възстановения Рилски манастир годишен данък от 3000 гроша, а от 1848 г. — 4000 гроша.

Захарий Круша ***се уславя за учител*** в Копривщица по препоръка на Неофит Рилски и със съдействието на Вълко Чалъков. В килийното училище той въвежда аритметичното действие деление.

В Солун ***съществува*** килийно училище, поддържано от терзийския еснаф — учител е **монахът Исай**.

Карастоянов, Николай: „Часослов, който содержава всичките молитви, домашни и церковни на славенский язик" (Бел., 2 изд. — 1847 г., 3 изд. — 1855 г.).

Огнянович, Константин: „Житие св. Алексея человека божий" (в стихове, Буд., 3 изд. — 1866 г.).

Павлович, Христаки: „Аритметика или наука числителна" (учебник, Бел.).

даскал Иван: „История славянобългарска" (Габровска преправка, ръкопис в Габровско-дряновски сборник).

даскал Иван: „Александрия“ (ръкопис в Габровско-дряновски сборник).

Зографът **Йоаникий папа Витанов** ***рисува*** иконите „Св. Никола“ и „Св. Богородица със 12 житийни сцени“ за църквата в Соколския манастир.

Йоан Попович ***завършва*** иконите за църквата „Св. Илия“ в Свищов, някои от които са с редки иконографски сюжети — „Св. Ана с Богородица дете“.

Николай Карастоянов ***изработва*** щампа с образа на св. Никола, рязана на мед.

Никола Дарковски, дебърски майстор-резбар от рода Чучковски, Лазарополе, ***завършва*** иконостаса в охридската църква „Св. Богородица Болничка“.

6 май. **Майстор Георги** ***започва*** работа върху иконостаса на църквата „Св. Никола“ в Жеравна.

Януари. Стихиен пожар ***унищожава*** голяма част от сградите и имуществото на Рилския манастир.

21 март. В присъствието на Търновския митрополит **Иларион** ***се слага*** основният камък на училището в гр. Габрово, което е завършено до края на същата година. То е първото българско училище, в което се учи по Ланкастеровия метод.

Майстор Алекси Рилец ***завършва*** магерницата в Рилския манастир. Тя е конусовидна, висока е 24 м, с малък купол; изградена е от арки, пандативи и тромпи, наслагани с 11 осмоъгълни реда един върху друг. По своя замисъл е уникална във възрожденската архитектура. ***Построен е*** параклисът „Свети Сава и Симеон“ в Рилския манастир. **Майстор Кръстьо** от Дебър ***надстроява*** северното каменно крило на Рилския манастир с дървен етаж, където се оформят гостните стаи, откупени от отделните селища, чиито имена те носят — „Копривщенска“, „Кюстендилска“, „Тетевенска“, „Габровска“, „Софийска“, „Пазарджишка“, „Пиротска“ стаи и т. н.

Завършена е църквата „Йоан Предтеча“ в Брацигово.

1834 ***Организирана е*** пощенска служба. **Добри Желязков** ***открива*** в Сливен първото текстилно предприятие в Европейска Турция. В Пловдив ***е основана*** голямата българска търговска фирма „Братя Гешови“. ***Поставено е*** началото на параходното плаване по Долния Дунав. ***Ражда се*** в Търново **Пантелей Минчович** — военен лекар в османската флота; полковник; подпомагал събирането на български народни песни; след Освобождението народен представител; един от инициаторите за създаване на БЧК. ***Ражда се*** в Елена **Стоян Попандреев Робовски** — учител, читалищен деец; член на РК в Елена; събрал и обнародвал български народни песни. ***Ражда се*** в Самоков **Николай Георгиев**

Даскалов — секретар в руското консулство във Варна; участвал във формирането на българското опълчение. ***Ражда се*** в Търново **Никола Евстатиев (Селвели)** — търговец с кантора във Виена. ***Умира*** (според някои данни през 1844 г.) **Фота Йовчева.** ***Избран е*** за владика на Тимошка епархия **Доситей Новакович**, родом от с. Дъбница, Прилепско, починал в Неготин.

7 януари. ***Започва*** поредица от реформи в административното управление на Османската империя.

12 януари. ***Ражда се*** в Нова махала, Габровско, **Тодор Стоянов Бурмов** — учител в Габровското училище; публицист и общественик.

1 февруари. ***Ражда се*** в Охрид **Кузман Атанасов Паскалев (Шапкарев)** — дългогодишен учител в Македония, въвел български език в обучението; издирил и събрал в осем книги български народни умотворения; член на БКД; активен участник в църковно-националните борби.

13 март. ***Ражда се*** в Казанлък **Иван Найденов Иванов** — учител в родния си град и в българското училище в Цариград; един от основателите на казанлъшкото читалище; участник в църковно-националните борби; редактор на вестниците „Право" и „Напредък"; капукехая на Българската екзархия в Цариград; член на БКД; преводач.

30 август. ***Ражда се*** в Сливен **Иван Михайлов Панов** — участник в Хаджиставревата буна през 1862 г.; лекар на Пета дружина от Българското опълчение по време на РТВ; участник в боевете при Стара Загора, Шипка и Шейново.

26 септември. ***Ражда се*** в Свищов **Димитър Христакиев Павлович** — участник в Първата българска легия през 1862 г.; лекар и аптекар в Стара Загора; учител-реформатор; член на БКД; автор на биографии за брат си Николай Павлович.

9 октомври. ***Ражда се*** в Самоков **Захари Димитров Доспевски** — иконописец. ***Умира*** **Васил Н. Ненович** — търговец в Букурещ и Брашов; книжовник; преводач; учител; основал славянско училище в Букурещ през 1829 г.

15 октомври. ***Ражда се*** в Лясковец **Петър Василев Оджаков** — учител в родния си град, Плевен и Трявна; участник в църковно-националните борби; юрист; преводач в Щаба на руската армия по време на РТВ; член на БКД; постоянен сътрудник на възрожденския периодичен печат.

Ноември. ***Ражда се*** в Копривщица **Любен Стойчев Каравелов** — виден български писател-прозаик, поет, драматург, публицист, фолклорист и етнограф, преводач, литературен критик; виден общественик и революционер; председател на БРЦК.

✞ За Тимошки епископ ***е назначен*** българинът **Доситей (Новаков)**.

Вълко Куртович ***отваря*** в Пловдив „Св. Троицкото“ училище, първото по рода си у нас безплатно българско училище за бедни.
Петър Обрешков ***открива*** в с. Казълагач (Елхово) килийно училище.
Януари. ***Започват*** занятията в новата сграда на Габровското училище

Карастоянов, Николай: „Буквар или началное учение человеком“ (Крагуевац, 2 изд. — 1856 г., 3 изд. — 1861 г.), „Житие св. Харалампия“ (Крагуевац).
Селимински, д-р Иван: „Естествен закон или физически принципи на етиката...“ на Волней (превод с предговор, на гръц. ез., ръкопис); „Мемоарна бележка за събитията 1827-1829“ (на гръц. ез., ръкопис).

15 февруари. Зографът **Йоан Попович** от Елена в едно от своите писма до котленските първенци ***се задължава*** да направи иконите за местната църква с обещанието да бъдат „без един кусур със сичкия си мурафет“

Започва строежът на главната църква в Преображенския манастир с разрешение на царски ферман от 1832 г. Строи се от **майстор Димитър Софиянлията**. Църквата е еднокорабна, с два странични певника, предабсидно пространство и с широка колкото кораба абсида.
В с. Градец, Котленско, ***е построена*** сграда за обществено килийно училище.
Майстор Петко Петров от Сливен ***построява*** църквите „Св. Троица“ и „Св. Богородица“ в Казанлък.
Изградена е часовниковата кула в Карлово. Висока е 20 м и е снабдена с камбана. Кулата е била бяла с изписани в синьо орнаменти.
Построена е малката църква „Св. Георги“ в Разлог с интересна дървена камбанария.

1835 ***Ражда се*** в Арнаут (Пороище, Разградско) **Станка Николица Спасо-Еленина** — учителка в Разград и Русе. ***Ражда се*** във Видин **Илия Хаджитомакев Цанов** — адвокат и съдебен служител в София; защитник на Ботевите четници пред османския извънреден съд; след Освобождението дипломатически агент в Цариград; министър. ***Ражда се*** в Търново **Ангел Иванов Попов** — виден търговец и фабрикант на хартия, брашна и др. ***Ражда се*** **Иван Попалексов Адженов (Хаджиенов)** — уредник на в. „Отечество“; член на Добродетелна дружина; един от основателите на ТЦБК. ***Ражда се*** в Свищов **Никола Генович Николов** — преводач; редактор на в. „Турция“. ***Ражда се*** в Копривщица **Никола Геров Белчев** — представител на даскалската поезия;

учител и свещеник; участник в Априлското въстание. ***Ражда се*** в Чирпан **Димитър Недялков Матевски** — учител; читалищен деец; участник в църковно-националните борби; съратник на В. Левски; председател на Пловдивския РК; участник в подготовката на Априлското и Кресненско-Разложкото въстание. ***Ражда се*** в Мирково, Пирдопско, **Иван Стоянов Зографски** — иконописец, участник в Априлското въстание.

В. П. Давидов, руски пътешественик, оставя „Пътни записки", малка част от които засягат България.

Януари. Селяните от 16 български села в Нишко ***въстават*** срещу османския гнет, данъчните произволи и двойното облагане на населението в този край.

Април. Поради предателство ***е осуетен*** първият опит за предварително подготвено самостоятелно българско въстание — т. нар. „Велчова завера". Арестувани са главните организатори на бунта, повечето от които са екзекутирани. ***Отменен е*** държавният монопол върху търговията с вълна. Със специално разрешение от султана Махмуд II **Добри Желязков** ***построява*** в Сливен текстилна фабрика.

14 юни. ***Ражда се*** в Търново **Георги Марков (Маркидис) Павлов** — лекар и аптекар; по време на РТВ снабдява безплатно с лекарства руската армия и бежанците от Южна България.

7 юли. ***Ражда се*** в Бяла черква, Търновско, **Киро Петров Занев (Бачо Киро)** — учител в търновските села; активен участник в църковно-националната борба; инициатор за създаването на читалището в родното си село; председател на местния РК; главен организатор на Априлското въстание в района западно от Търново; член на военния съвет на въстаническата чета на поп Харитон; автор на поетични и др. литературни произведения.

9 декември. ***Ражда се*** в Свищов **Николай Христакиев Павлович** — художник и илюстратор; учител по рисуване; читалищен деец; член на българската масонска ложа в родния си град; автор на над 200 живописни творби.

25 декември. ***Ражда се*** в Чирпан **Христо Стойчев Златарев** — учител и търговец; читалищен деец в Хасково и Харманли; участник в църковната борба; заточеник в Ангора.

2 януари. **Неофит Рилски** ***открива*** в Габрово първото българско взаимно училище и през същата година издава първите „Таблици взаимоучителни", предназначени за окачване на стена. Неудобството било, че учениците можели да ги ползват само в училище, поради което третото издание на таблиците е като буквар. **Даскал Никола Иванов Гайдарджиев** в Севлиево ***украсил*** килията с отчетливо написани поучения:

О, сине мой драгий, тебе поучавам,
Богу предавам,
Богу да се боиш

На вярата си да стоиш...
Твърде рано ставай, без църква не оставай!
Жени да не любиш — дине да не губиш!

Венелин, Юрий Ив.: „О характере народних песен у славян задунайских“ (Москва).
Георгиевич, Николай: „Книга сия Страстие Христово“ (Бел.).
Неофит Рилски: „Българска граматика“ (Крагуевац); „Взаимоучителни таблици“ (2 изд. — 1848 г., 3 изд. — 1859 г.); „Буквар, извлечен от взаимоучителните таблици“ (Крагуевац); „Свещенний краткий катехизис“ (Крагуевац); „Краткое и ясное изложение за разделението, начертанието, именованието и произношението на писмената...“ (Бел.).
Неофит Хилендарец-Бозвели: „Славеноболгарское детоводство за малките деца“ (част 1. Познания букви..., част 2. Нравоучителни повести и басни, част 3. Славеноболгарска граматика, част 4. Аритметическо ръководство, част 5. Краткое политическое землеописание, част 6. Славеноболгарский предручний послателник, Крагуевац); „Краткая священная история и священний катехизис“ (Бел.).
Павлович, Христаки: „Аритметика или наука числителна“; „Писменик общополезен“; „Разговорник греко-болгарский... и една кратка Болгарска история“ (отпечатани в Белград).
Попович, Михаил: Сборник с поучения и препис на „Александрията“ (ръкопис, Севлиево).

Изписан е параклисът „Св. архангел Михаил и Гавраил“ в Рилския манастир със средствата на **хаджи Михаил** от Тетевен. Интерес представляват ктиторските портрети на хаджи Михаил и на жена му Мария, който е сред най-хубавите женски портрети от това време.
Димитър Дойковеца, тревненски резбар, ***изработва*** иконостаса за църквата „Св. Петър и Павел“ в Котел.
Поп Раде и **синът му Панайот Попович** ***завършват*** иконостаса на църквата „Св. Никола“ в с. Долна Вереница, обл. Монтана.

Дряновските **майстори Пенчо и Рачо** ***възстановяват*** църквата в Капиновския манастир „Св. Никола“. Тя е продълговата, еднокорабна, без купол, с притвор и нартекс.
Построена е главната църква в Преображенския манастир от **Димитър Софиянлията** и довършена от **Колю Фичето**.
Построена е църквата „Успение Богородично“ в Троянския манастир и жилищни сгради от **майстор Константин** от Пещера. Храмът е еднокорабен, двуделен по оста изток-запад, с три конхи в източната част и със средно висок купол над нея. Рисуван е от **Феликс Каниц**.
Завършена е църквата „Св. Троица“ в Банско.

Построена е катедралната църква „Св. Богородица“ в Скопие. Мястото за храма било подарено от **Хаджи Трайко**, който издействал и разрешение от турските власти за строежа.

1 юли. ***Построена е*** часовниковата кула в Габрово. Часовниковият механизъм е дело на габровски майстор, а камбаната ѝ е отлята във Виена. В началото не е имала циферблат и времето било отмервано само с удари по камбаната. Висока е 28 м.

1836 ***Започват*** бунтове на българското население в Пиротско, Берковско и Белоградчишко. Българските младежи, учещи се на о. Андрос, ***създават*** „Славянобългарско дружество“, което си поставя за цел „обновяването на българската народност и просвета“. ***Ражда се*** в София **Димитър Манов** — учител; член на местния РК. ***Ражда се*** в Иробас (Криво поле), Хасковско, **Нестор Марков Демирев** — учител в Пловдив, Хасково, Плевен и др.; инициатор за създаването на плевенското читалище; преводач в щаба на ген. Гурко по време на РТВ; автор и преводач на учебници; сътрудник на възрожденския периодичен печат. ***Ражда се*** в Каломен, Габровско, **отец Пахомий (Стоянов)** — игумен на Дряновския манастир; участник в Априлското въстание. ***Ражда се*** в Медковец, Ломско, **Еремия Петров Българов** — племенник на кнез Иван Кулин; учител в Лом; военен ръководител на Зайчарската чета през 1867 г.; участник в четата на Х. Димитър и Ст. Караджа през 1867 г. и загива. ***Ражда се*** в Разлог **Иван Попмихайлов** — учител; един от основателите на местната българска община; участник в революционното движение и в подготовката на Априлското въстание. ***Ражда се*** в Охрид **Яким Кочов Сапунджиев** — учител и общественик; участник в църковно-националното движение. ***Ражда се*** в Лясковец **Марин Станчев** — учител и активен участник в революционните борби за освобождение. ***Ражда се*** в Баня, Панагюрско, **Грую Тренчов (Бански)** — свещеник и учител; председател на местния РК; съратник на Г. Бенковски; предвождал чета по време на Априлското въстание. ***Ражда се*** в Свищов **Теодосий (Богдан) Сотиров Икономов** — сътрудник на Г. Раковски; учител; директор на Болградската гимназия; редактор на сп. „Общ труд“; драматург. ***Ражда се*** в Шипка, Казанлъшко, **Христо Д. Караджов** — учител; основател на читалището в Шипка; свещеник; участник в национално-освободителното движение; след Освобождението е общественик. ***Ражда се*** в Елена **Сава Георгиев Катрафилов** — учител; свещеник; участник в църковно-националното движение, в подготовката на Старозагорското и Априлското въстание, в четата на Хр. Ботев. ***Ражда се*** в Орланци, Кичевско, **Козма, митрополит Дебърски** — църковен деец; учител; след Освобождението е учител и обществен деец в Солун и Дебър; от 1897 г. е Дебърски митрополит.

Ами Буе, френски учен, осъществил три продължителни пътувания на Балканите (1836 г., 1837 г. и 1838 г.), оставя пътеписи със значима документална стойност.

30 януари. ***Умира*** в Мъглижкия манастир **отец Сергий**, бивш игумен на Плаковския манастир и участник във Велчовата завера.
25 февруари. ***Ражда се*** в Куру чешме (Горски извор), Хасковско, **Тодор Запрянов (Ковачев)** — учител в Хасково, Гюргево, Браила; редактор на в. „Пътник“ и в. „Кукуригу и петел“; член на ТЦБК; участва в Сръбско-българската война в четата на Филип Тотю.
14 април. ***Официална покана*** на княз Милош до **архим. Н. Рилски** да поеме епископството на Шабацка епархия, изпратена от Михаил Герман.
7 май. ***Ражда се*** в Пирдоп **Тодор Стоянов Митов** — учител и свещеник; архиерейски наместник във Велешка епархия до 1877 г.; издател на сп. „Християнско бранско слово“ през 1879 г.
6 август. ***Ражда се*** в Арабаджиево (Коларово), Старозагорско, **Минчо Кънчев Стоянов** — учител, свещеник, просветен и революционен деец; заточеник в Диарбекир; след Освобождението е училищен инспектор; автор на мемоарната книга „Видрица“.
10 октомври. ***Ражда се*** в Скриняно, Кюстендилско, **Синесий, митрополит Охридски и Скопски**, таксидиот на Рилския манастир във Враца; член на РК в града; Стобийски епископ.
27 октомври. ***Ражда се*** в Лясковец **Иван Христов Касабов** — учител; сътрудник на Г. С. Раковски; участник в Първата българска легия; ръководител на ТБЦК; редактор на в. „Народност“; подпомага четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа; книжовник; адвокат; след Освобождението е делегат в УС и висш чиновник; доктор на Брюкселския университет; редовен член на БКД.

Йосиф Соколски *открива* девически манастир в Габрово и училище в създадения от него Соколски манастир, в което учат деца от околните села.
Българите от Старозагорска, Казанлъшка и Новозагорска каза ***изискват*** от Търновския гръцки митрополит Иларион Критски да ръкоположи за техен епископ българина **архимандрит Онуфрий Попович Хилендарец**.

Септември. В „Копривщенска кондика“ ***е записано,*** че с помощта на **Големия Вълко Т. Чалъков** и неговата фамилия ***е построено*** общо мъжко училище в града. Учител ставал **Захарий Круша**, ученик на Неофит Рилски, който въвел взаимоучителната метода. Това е второто училище от такъв вид в българските земи.

Кайданов, проф. Иван: „Кратко начертание на всеобщата история“ (превод от руски Ан. Кипиловски, Буд.).
Кипиловски, Анастас: „Речник славенорусийский, преведен на славенобългарский и греческий язик“ (превод, оповестен, но неиздаден).
Неофит Рилски: „Служба с Житие преподобнаго отца нашего Йоанна Рилскаго“ (Бел., 2 изд. — 1870 г.).

Павлович, Христаки: „Граматика славенобългарска“ (Буд., 2 изд. — 1845 г.).
Анонимни издания: „Правило св. Йоана Рилскаго“ (брошура, Бел.); „Канон молебний к преподобному отцу нашему Йоанну Рилскому чудотворцу“ (Бел.).

Цаню Захариев-Стари ***създава*** иконостасните икони на църквата „Св. Архангели“ в с. Арбанаси, Търновско, в които преобладават тежки, дълбоки тонове.
Цаню Захарнев от Трявна ***създава*** иконите „Св. Иван Рилски със житийни сцени“ и „Св. Димитър с житийни сцени“ за църквата „Успение Богородично“ в Троянския манастир.
Анастас Карастоянов, график и илюстратор, син на Никола Карастоянов от Самоков, ***изработва*** щампата „Св. Козма и св. Дамян“; работена е на медна плоча.
17 март. Майстор **Йоанис Паскулис (Иван Пашкула)** от с. Мецово, Южна Македония, ***подписва*** договор с църковните настоятели в Пловдив за изработване на иконостаса в църквата „Св. Константин и Елена“ при изричното условие да бъде „виенски образец“ и за цена 22 370 хил. гроша. Наистина резбарят го прави по западен образец — той е изключително красив и е единствен от този тип в историята на българското резбарство. Иконостасът е характерен с декоративните си форми, изпълнени в стиловете барок и ампир.

Майстор Петко Петков от Сливен ***построява*** църквата „Св. София“ в Сливен. В двора на църквата ***е построено*** взаимно училище с типичната архитектура на ранновъзрожденската къща.
Построена е църквата на Устремският манастир. Тя е трикорабна псевдобазилика с една абсида. Корабите са разделени помежду си с два реда стройни колони.
Построена е църквата „Св. Петър и Павел“ в Котел.
Изградена е църквата „Св. Никола“ в Търново — започната е от **майстор Иван Давдата**, който поради заболяване оставил на калфата си **Никола Фичев (Колю Фичето)** да я завърши.

1837 В Хилендарския манастир ***е подстриган*** за монах **Атанас Михайлов Чалъков** под името **Антим** — бъдещ български екзарх. **Нешо Стоянов Бойкикев** ***приема*** монашество в Зографския манастир с духовно име **Натанаил** — по-късно **Охридски и Пловдивски митрополит.**
Султан Махмуд II ***започва*** обиколка из българските земи.
След близо двудесетилетни усилия на манастирските пратеници **Викентий и Анатолий**, българският манастир „Зограф“ ***си възвръща*** правата над земите и метосите „Киприяну“, „Липовец“ и „Добровец“ в Бесарабия. ***Ражда се*** в София **Константин Михайлов**, открил една от първите книжарници в родния си град; активен участник в църковно-

националните борби; читалищен деец. *Ражда се* в Тетевен **Васил Цветанов Пупешков** — учител; активен участник в революционните борби за освобождение; арестуван и заточен в Диарбекир; след Освобождението народен представител. *Ражда се* в Пещера **Георги Тодоров Теохаров** — учител; юрист; участник в Канцеларията на княз Черкаски по време на РТВ; министър; записал и публикувал български народни песни. *Ражда се* в Ямбол **Димитър Маринов Ямболов** — учител в Одрин, Болград, Пловдив. *Ражда се* в Копривщица **Спас (Сава) Иванов Абрашев** — лекар; аптекар; участник в Първата българска легия; член на Привременното българско началство (1862 г.) *Ражда се* **Костадин Тодоров Арабаджиев (Георгиев)** — първи български учител във Варна. *Ражда се* в Клисура **Марко Димитров Балабанов** — обществен деец и журналист. *Ражда се* в Търново **Константин Бонев Бонев** — военен; лекар; опълченец; главен лекар на българската войска през 1878 г. *Ражда се* в Перущица **Петър Тошев Бонев** — участник в Първа българска легия; учител; сподвижник на Левски; председател на революционния комитет в Перущица. *Ражда се* във Велес **Антон Хаджигеоргиев Драндар** — юрист; дипломат; търговец в Солун; сътрудничи на западни вестници; издава съчинения на френски език; издава на немски език книги за Македония; публикува статии в сп. „Читалище" и „Ръководител на основното учение".

5 януари. *Ражда се* в София **Доситей, митрополит Самоковски** (светско име Димитър Стойчев) — инициатор за откриване на Самоковско богословско училище.

18 януари. *Ражда се* в Стара Загора **Анастасия Михова Тошева** — открила училище в родния си град; учителка; активен член на женското дружество; медицинска сестра в Търново по време на РТВ.

Януари. *Ражда се* в Карлово **Теофан Райнов Попович** — син на Райно Попович; търговец; сътрудник на Г. С. Раковски и ТЦБК; участник в кръга „Млада България".

11 февруари. *Ражда се* в Сливен **Стефан Г. Гидиков** — близък на Г. С. Раковски; читалищен деец в Сливен.

23 февруари. *Ражда се* в Казанлък **Димитър Тачев Душанов** — учител; публицист; автор на учебници.

6 юли. *Ражда се* в Карлово **Васил Иванов Кунчев — Левски.**

14 ноември. *Начало* на въстание в Чипровско и Берковско начело с **Върбан Панов и Кръстьо Нешин**.

26 ноември. *Ражда се* в Ямбол **Ради Иванов Колесов** — участник във въстанието на Капитан дядо Никола, за което е осъден на смърт, но присъдата е заменена с 3 години затвор; учител; читалищен деец; преводач.

14 декември. *Ражда се* в Ловеч **Марин Софрониев Калугеров** — учител в Ловеч и Севлиево; свещеник в Ловеч; за участие в Априлското въстание е вкаран в Търновския затвор.

30 декември. *Умира* дългогодишният игумен на Преображенският манастир **отец Зотик**.

Зографският манастир ***възвръща*** имуществените си права над Киприановския манастир и изпраща група български монаси за управата му.

20 август. **Неофит Рилски** ***отива*** в Копривщица за учител по покана на чорбаджи Вълко и утвърждава в училището взаимоучителната метода.

В с. Извор, Кюстендилско, ***се открива*** училище; първи учител е **поп Георги Старио** от с. Драгойчинци, който доживял до 122 години.

В Казанлък с финансовата помощ на **Христо Хината** ***е построена*** сградата на българското училище. В Якоруда, Разложко, ***е построена*** църква с помещение за килийно училище.

Кръстевич, Гаврил: „Мудрост добраго Рихарда“ (превод, Буд.).
Неофит Рилски: „Краснописание“ (Бук.).
Попович, Райно: „Христоития или благонравие“ (превод от гръцки, Буд., 2 изд. — 1855 г.); „Краткое толкование на божествения храм“ (превод от гръцки, Буд., 2 изд. — 1846 г.).

Цаню Захариев-Стари ***рисува*** икони в Батошевския манастир „Успение Богородично“, сред които най-забележителна е иконата на Богородица с младенеца и с 16 сцени от живота ѝ.

Иван Образописов от Самоков, **Димитър и Симеон Молерови** от Банско ***изпълняват*** първите поръчки за иконите на големия иконостас в църквата „Рождество Богородично“ в Рилския манастир.

Никола Образописов ***съставя*** от гръцка ръкописна ерминия, наследена от баща му Иван Образописов, свое „Учение, сир. ерминия за иконописците ест потребно“ на български език.

Захарий Зограф ***изписва*** голяма икона, представяща св. Кирил и св. Юлита за Горноводенският манастир „Св. Кирик и Юлита“.

Завършен е иконостасът на църквата „Успение Богородично“ в гр. Килифарево, дело на тревненски майстори-резбари.

Никола Матеев с група резбари ***завършват*** иконостаса на църквата в Батошевския манастир. Особен интерес предизвикват осемте резбени сцени от Шестоднева в цокълния пояс.

Майстор Константин от Пещера с финансовата помощ на севлиевци ***изгражда*** църквата в Батошевския манастир. Тя е триабсидна, трикуполна каменна сграда с открит аркиран нартекс и е забележителност във възрожденската архитектура. През същата година тя е изписана от **Цоню Захариев-Стари** и сина му **Захари Цонюв**.

26 октомври. Майстор **Павел Йованович** от с. Кримин, Костурско, ***завършва*** главната църква „Св. Богородица“ в Рилския манастир, която с оригиналните си решения оказва голямо влияние

върху по-нататъшното гражданско и църковно строителство у нас.

Завършена е сградата на Тревненското взаимно училище, строена 3 години. Композицията на сградата е ориентирана към вътрешен двор, достъпен с подлез от площада и заобиколен от всички страни с чардаци, зад които са учебните помещения.

Завършена е църквата „Успение Богородично" в гр. Елена.

Завършена е църквата „Св. Богородица" в гр. Пазарджик, дело на брациговския **майстор Никола Томчев Устабашийски.**

1838 Архимандрит **Теодосий Синаитски** ***открива*** първата българска печатница в Солун. **Янко Богориди** ***замества*** баща си **Стефан Богориди** като управител на о. Самос през тази и през следващата година. ***Премахнат е*** държавният монопол върху търговията със зърнени храни. ***Сключени са*** (през тази и през следващата година) нови търговски договори между Турция и големите европейски държави. ***Създаден е*** Висш юридически съвет в Османската империя. ***В продължение*** на няколко години върлува чумна епидемия.

Ражда се в Кюстендил **Агапий (Ангел) Войнов** — учител; дякон на българската църква „Св. Стефан" в Цариград. ***Ражда се*** във Воден **Андрей Стоянов Стоянов** — юрист; руски възпитаник, до Освобождението е на руска служба. ***Ражда се*** в Пещера **Георги Атанасов Зафиров** — аптекар в Копривщица и Панагюрище; участник в Априлското въстание; осъден на смърт, но помилван. ***Ражда се*** в Кюстендил **Георги Георгиев Димитров** — учител и книжар в Одрин; участвува в подготовката на Старозагорското въстание. ***Ражда се*** в Габрово **Гервасий Левкийски, митрополит Сливенски** (светско име Генчо). ***Ражда се*** в Банско **Димитър Сирлещов** — търговец във Виена; зограф; работи в Банско, Бобошево, Кюстендилско. ***Ражда се*** в Копривщица **Константин Искров Кесяков** — офицер от руската армия; член на Славянофилския благотворителен комитет; участник в организирането на Втората българска легия; по време на РТОВ е командир на Първа дружина на Българското опълчение; след Освобождението е военен комендант на Пловдив и началник на източнорумелийската полиция; висш военен. ***Ражда се*** в Прилеп митрополит **Методий Старозагорски** (свéтско име Тодор Йовчев Кусев) — читалищен деец; участник в църковните борби; включва се в акцията за подпомагане на пострадалите в Априлското въстание; сътрудничи на руския главен щаб по време на Руско-турската война от 1877-78 г. ***Ражда се*** в Браила **Михаил Василев Михалиади** — музикант и композитор. ***Умира*** **Андрей Тунтов** — францискански монах; апостолически викарий на Софийската архиепископия от 1808 г. **Имре Фривалдски,** унгарски ученозоолог, пребивавал на Балканите, публикува описание на пътуването си.

4 януари. ***Ражда се*** в Лясковец **Павел Цанев Каляджи** — доброволец в Кримската война; учител; просветен деец в Бесарабия; финансира

Ботевата чета; книжовник; фолклорист; дописен член на БКД.
30 януари. ***Ражда се*** в Йерусалим **хаджи Мина Хаджиненов Пашов** — търговец; читалищен деец; сътрудник на възрожденския периодичен печат; участник в Руско-турската война 1877-78 г.
3 февруари. ***Ражда се*** в Самоков **Спас Атанасов Тумпаров** — учител в Самоков, София, Кюстендил; сътрудник на в. „Турция", в „Век", в „Ступан".
5 февруари. ***Ражда се*** в Сопот **Янко Тодоров Греков** — учител в Свищов, Силистра, Русе и др.; участник в революционното движение.
13 февруари. ***Ражда се*** в Котел **Стоян Рафаилов Радославов** — лекар; читалищен и театрален деец.
12 август. ***Ражда се*** във Враня стена, Радомирско, **Зиновий Поппетров** (св. име Захарий П. Цветков) — монах в Рилския манастир; учител; дякон на Видинския митрополит; участник в подготовката на Априлското въстание; преводач и сътрудник на периодичния печат.
29 август. ***Ражда се*** в Жеравна **Тодор Поппетров Икономов** — учител; активен участник в църковната борба; редактор на сп. „Читалище"; книжовник; след Освобождението е висш държавен служител и министър; автор на мемоари; член на БКД.
13 октомври. ***Ражда се*** в Лозенград **Младен А. Желязков** — лекар; участник в Руско-турската война 1877-78 г.
20 октомври. ***Ражда се*** в Панагюрище **Марин Стоянов Дринов** — един от основателите на БКД; проф. по славянознание в Харковския университет; историк със съществени приноси за проучването на българската история.

Починалият **Търновски митрополит Иларион Критски** ***е заменен*** от Цариградската патриаршия с гърка **Панарет** — бивш пехливанин, човек прост, необразован, груб, върл българомразец. ***Започва*** движение в Търновска епархия за свалянето му и заменянето му с **Неофит Бозвели**.

Венелин, Юрий Ив.: „О зародише новой болгарской литературы" (Москва).
Карастоянов, Никола: „Последование сие Молебних пении... (Бел.).
Неофит Рилски: „Биография на Езоп. Езопови басни" (превод, останал в ръкопис).
Пиколо, д-р Никола: „Занимания на обичащия музите" (сбирка, издадена на гръцки ез.).
архим. Теодосий Синаитски: „Началное учение с молитви утренния славяноболгарскии и греческии" (Солун).

Димитър Кънчов от Трявна ***създава*** една от най-интересните икони, посветени на Св. Георги. Тя е с централна фигура и 12 житийни сцени.
Захарий Зограф ***завършва*** иконата „Св. Евстатий", на която

изобразява светеца като руски княз-пълководец, яхнал величествен кон, под краката на когото фонът е изпълнен с композиции на армия в поход.

Захарий Зограф ***завършва*** кавалетния портрет на **Неофит Рилски**, на който представя учителя вглъбен, с книги в ръце. Контурите на фигурата и чертите на лицето са подсилени с черна линия.

Захарий Зограф ***завършва*** портрет на млада девойка с кожена наметка, изпълнен с акварел — нова за България техника. Художникът се е опитал да постигне хармония между външната красота и духовното излъчване на образа.

В Прилеп ***е завършена*** църквата „Св. Благовещение". Вградена е в земята два метра, строена е с бигорлив камък. Иконостасът от орехово дърво е правен три години от **майстор Димитри** от Лазарополе. Описана е подробно в романа на **Д. Талев** „Железният светилник".

Христо Пулеков ***създава*** едногласен училищен хор в Копривщица, който участва с църковнославянски песнопения в богослужението.

1839 Фабриката на **Добри Желязков** в Сливен ***е разширена и модернизирана***. ***Ражда се*** в с. Бяла черква, Търновско, **Васил Минев Неделчев** — учител; читалищен деец; член на РК в родното си село; дописник на в. „Македония", в. „Право" и др.; по време на Априлското въстание е четник в четата на **Бачо Киро** и **поп Харитон**. ***Ражда се*** в Солун **Георги Константинов Динков** (Динката) — учител; революционен деец; етнограф. ***Ражда се*** в Троян **Димитър Христов Икономов** — учител; свещеник-униат; деец на църковната борба; член на ВРО; сътрудник на БРЦК; участник във Втората българска легия и в Ботевата чета; заточеник на о. Родос; след Освобождението е чиновник. ***Ражда се*** в Търлис, Неврокопско (Гоцеделчевско) **Иван Попилиев Гологанов** — учител; участник в църковната борба; известен като събирач и създател на народни песни за сборника на **Стефан Веркович** „Веда Словена", считан за мистификация. ***Ражда се*** в Русе **Йосиф Дайнелов (Динолов)** — учител; търговец; участник в църковните борби; сътрудничи на възрожденския печат. ***Ражда се*** в София **Михаил Костадинов Буботинов** — учител; публицист. ***Ражда се*** в Горна Оряховица **Сидер К. Грънчаров** — активен участник в революционното движение и в Сръбско-турската война от 1876 г. ***Ражда се*** в Калофер **Стоил Димитров Попов** — учител; сътрудник на **Раковски** при събиране на четници за Първата българска легия през 1862 г.; сътрудник на възрожденския печат; редактор на в. „Дунав"; преводач. ***Ражда се*** в Троян **Тодор Иванов Мутевски** — учител; участник в националноосвободителните борби; сътрудник на възрожденския печат; опълченец в Руско-турската война през 1977-78 г. ***Ражда се*** в Чирпан **Янко Тенев**

Кочев — учител; просветен и читалищен деец; председател на Чирпанския РК; заточеник в Диарбекир; след Освобождението е чиновник.
Руският монах **Партений** оставя пътепис, свързан с пътуването му през Турция до Божи гроб и със свидетелства за българските земи.
2 януари. ***Ражда се*** в Панагюрище **Нешо Бончев Бончев** — учител; литературен критик; дописен член на БКД.
14 януари. ***Ражда се*** в Щип **Йосиф Антонов Ковачев** — учител-реформатор; книжовник; след Освобождението е депутат в УС; висш чиновник; университетски преподавател, декан на катедрата по философия и педагогика; редовен член на БКД; дарител.
30 януари. ***Ражда се*** в Охрид **Васил Иванов Диамандиев** — учител в Македония и в Комрат, Бесарабия; публицист.
9 февруари. ***Ражда се*** в Клисура **Илия Блъсков** — син на **Рашко Блъсков**; учител; читалищен деец; книжар; писател.
15 февруари. ***Ражда се*** във Велес **Райко (Ксенофонт) Иванов Жинзифов** — учител; етнограф; поет; член на БКД; автор на „Кървава кошуля".
28 юни. ***Ражда се*** в Жеравна **Васил Димитров Стоянов** — учител; читалищен деец; участник в първото театрално представление на **С. Доброплодни** „Михал"; учредител на БКД; редактор на „Периодическо списание".
30 юни. ***Умира*** султан **Махмуд II** и на престола се възкачва шестнадесетгодишният му син **Абдул Меджид I**.
Юли. ***Ражда се*** в Търново **Петър Атанасов Муткуров** — участник в Хаджи Ставревата буна; осъден и изпратен в Цариградския затвор, където умира.
Август. ***Ражда се*** в Карлово **Тодор Христов Пулиев** — известен търговец; роднина на братята **Евлоги и Христо Георгиеви**; подпомага българските училища.
12 август. ***Ражда се*** в Елена **Иван Попхристов Кършовски** — учител; участник във въстанието на **Капитан Дядо Никола**, в Първата и Втората българска легия; писар в четата на **Панайот Хитов**; подпомага организирането на Ботевата чета; опълченец по време на РТОВ; сътрудник на възрожденския печат и издател на вестници; след Освобождението е чиновник, народен представител, редактор, публицист.
25 август. ***Ражда се*** в Казанлък **Петко Илиев Ганин** — иконописец; читалищен деец.
22 октомври. Тържествено ***е оповестен*** **Гюлханският хатишериф**, провъзгласяващ основните начала на реформите в Османската империя. Още до края на годината документът е преведен на български език и издаден в Букурещ.
26 октомври. ***Ражда се*** в Шумен **Димитраки Константинов** — учител; читалищен и театрален деец; преводач и сътрудник на възрожденския печат; след Освобождението е чиновник.

Закрито е новогръцкото училище на **Теофил Каирис** на о. Андрос. В него са завършили образованието си **Ст. Чомаков, Г. Бусилин, Ив. Добревски, Ив. Момчилов**, братята **Иларион, Никола и Димитър Михайловски** и др.

Ботьо Петков ***става учител*** в Калофер. **Димитър Миладинов** ***става учител*** в Струга.

Христо Пулеков ***става главен учител*** в копривщенското взаимно училище с помощник **Груйо Н. Манов** (Маницата).

2 май. В София ***се открива*** българско училище. За учител е поканен **Захарий Круша**, който въвежда взаимоучителната метода и преподава география с глобус и карти, аритметика, краснопис, църковно пение, българска и гръцка граматика с етимологически разбор.

Неофит Бозвели ***се установява*** в Цариград, изнася патриотични проповеди, извършва богослужение на български език, призовава за замяна на гръцките архиереи с българи.

Кефалов, Михаил: „Превод на царският Хатишериф“ (брошура, Бук.).

архим. Натанаил Зографски: „Служение еврейско и все злотворение нихно...“ (брошура, превод, Солун).

Пиколо, д-р Никола: „Утехи“ (Парагорима, сб. любовна лирика на гръцки ез., Лайпциг).

архим. Теодосий Синаитски: „Кратко описание двадесят монастирей во святой гору Атонской“ (Солун).

Завършен е иконостасът на църквата „Св. Параскева“ в с. Видраре, Врачанско, дело на местни майстори.

Завършен е иконостасът за църквата в с. Селце (днес към с. Гумощник), дело на **Йонко Матеев**, син на **Никола Матеев** от Ново село (днес Априлци). ***Създаден е*** иконостасът на църквата „Св. Богородица“ в Троянския манастир от група резбари от Ново село, Троянско, с помощта на резбаря **Петър** от Габрово. Резбата е високорелефна, с ажурна разработка на колонките и на архитрава. Гравьорът йеромонах **Филотей**, ученик на **Леонтий Рус** в Троянския манастир, ***отпечатва*** щампата „Троянския манастир и околността“ На една щампа с изображение на **св. Иван Рилски** се вижда малка постройка, заобиколена със зид — „Щампарница хаджи Исайова“, в която проигуменът на Рилския манастир архимандрит **Исай** ***е отпечатвал*** щампи за манастира. **Николай Палаузов** и **Васил Априлов** ***издават*** литография с лика на цар **Иван Шишман** по изображението от печата върху неговия хрисовул в Рилския манастир.

В Пловдив чехът **Йоан Непомученос Птачек** ***построява*** католическа църква, към която създава хор.

1840 ***Получени са*** първите четири стипендии за обучение на млади българи в руски учебни заведения. **Д-р Никола Пиколо** ***се установява*** в Париж, където развива ползотворна научна дейност. Високата Порта ***предприема*** мерки за реформиране на данъчната система. ***Ражда се*** в Юшенлии (Ботево), Варненско, **Антонина Димитрова Мамарчева-Енчева** — внучка на Георги Мамарчев; учителка и общественичка. ***Ражда се*** в Ловеч **Васил Кочев Караконовски** — лекар; активен участник в църковно-националното движение; книжовник; участва в РТОВ и в изработването на Търновската конституция като народен представител. ***Ражда се*** в Търново **Давид Пенков Тулешков** — учител в Търновско; участник в църковните борби; читалищен и музикален деец. ***Ражда се*** в Браила **Димитър Великсин** — поет и публицист. ***Ражда се*** в Самоков **Димитър Николов Благоев** — учител, директор на Пловдивската гимназия. ***Ражда се*** в с. Берово **Димитър Попгеоргиев Беровски (Македонски)** — учител и революционер; вдига въстанието на 8 май 1876 г. в Малешево. ***Ражда се*** в с. Сопот, Ловешко, **Димитър Попниколов Пъшков** — учител в Тетевен, Ловеч, търговец, читалищен деец, съратник на **Васил Левски**, арестуван и осъден на вечно заточение заради Арабаконашкото приключение. ***Ражда се*** в Калофер **Димитър Тодоров Бракалов** — читалищен деец в Цариград; униат; сътрудничи на **Др. Цанков** при издаването на в. „България". ***Ражда се*** в Дупница **Димитър Янакиев Бисеров** — учител, читалищен деец. ***Ражда се*** в Берковица **Дионисий, митрополит Ловчански** (св.име Евстатий Пармаков). ***Ражда се*** в Кукуш **Константин Наков Станишев** — завършил математика в Московския университет, преподавател в Москва; по време на Руско-турската война е в канцеларията на княз Черказки и участва в организирането на българското опълчение; член на БКД. ***Ражда се*** в Казанлък **Мирчо Петков Попов** (Папазов) — учител в Казанлък и Пасково; читалищен деец; съратник на **Васил Левски и Атанас Узунов**, осъден през 1873 г. заради Хасковското съзаклятие; заточен в Диарбекир, откъдето избягва и участва в Руско-турската война 1877-78 г. ***Ражда се*** в Лом **Найден Първанов Папанинов** (Пешов) — драгоман в руското консулство във Видин; командир на българския доброволчески отряд в Сръбско-турската война. ***Ражда се*** в Лясковец **Павел Тодоров** — учител в Лясковец и Болград; член-основател и председател на БЦБО в Болград; член на Българското книжовно дружество; преводач; сътрудник на възрожденския периодичен печат. ***Ражда се*** в с. Присово, Търновско, **Райко Минчев Райков** — учител и църковен певец в българската църква в Букурещ; архимандрит. ***Ражда се*** в Копривщица **Рашко Петров (Чорапчиев)** — лекар на Първа българска легия (1862 г.); лекар и аптекар в Пловдив; укрива **Левски** в дома си. ***Ражда се*** в махала Сирманите

(днес към Габрово) **Сава Илиев Сирманов** — учител в Габрово, Русе, Видин, Горна Оряховица; читалищен деец; книжовник. ***Ражда се*** в Разград **Стефан Илиев Попов** — учител в Разград, Русе, Свищов; сътрудник на сп. „Училище"; автор на учебници; издава българо-френски речник. ***Ражда се*** в Чирпан (или Пазарджик) **Теодосий Рилец** — монах в Рилския манастир; завършва художествена академия в Москва, живописец. ***Ражда се*** в Трявна **Цаню (Стефан) Цанюв Захариев** — иконописец; председател на РК; войвода на тревненската чета през Априлското въстание; автор на спомени. ***Ражда се*** в Лозенград **Яни Димов Рододарович** — по негова инициатива е открито първото българско училище и е изградена първата българска църква в Лозенград; учител; книжар; участник в църковните борби. ***Умира*** **архимандрит Дионисий** — отровен в Цариград, за да не бъде ръкоположен за Видински митрополит.

Е. П. Ковалевски, руски военен инженер и пътешественик, оставя пътни записки „Балканите. Ниш"

Януари. ***Ражда се*** в Пазарджик **Георги Николов Консулов** — учител; читалищен деец; книжар; сътрудник на възрожденския печат; участник във ВРО; заточен в Смирна (днес Измир) по време на РТОВ; след Освобождението политически деец.

2 януари. ***Ражда се*** в Елена **Милан Кънчев Миланов** — учител в Елена, Лясковец, Силистра, Браила; преводач в Руско-турската война 1877-78 г.

9 февруари. ***Ражда се*** в Бургас **митрополит Симеон Варненски** (светско име Одисей Николов) — учител; протосингел на Видинския митрополит **Антим** (1870 г.); Варненски митрополит от 1872 г.; просветен деец; член на БКД; автор на трудове върху история на църквата.

14 февруари. ***Ражда се*** в Самоков **Иван Димитров Доспевски** — иконописец, читалищен деец.

26 февруари. ***Ражда се*** в Акерман, Бесарабия, **Порфирий Стаматов Христофоров** — юрист; член на БКД.

11 април. ***Ражда се*** в Калофер **Димитър Гърдев Дингов** — учител; основател и първи председател на читалището в Калофер; сътрудник на възрожденския периодичен печат; драматург и преводач.

3 май. ***Обнародван е*** нов наказателен кодекс в Османската империя, който разпростира действието си еднакво върху мюсюлмани и немюсюлмани.

5 май. ***Ражда се*** в Калофер **Йосиф Първи** (Лазар Йовчев) — член на Македонската дружина; редактор на сп. „Читалище"; замонашва се през 1872 г.; Ловчански митрополит; български екзарх; депутат в УС; след Освобождението запазва седалището на екзархията в Цариград и разгръща огромна просветна и църковна дейност за съхраняване българския облик на Тракия и Македония; дарител; почетен член на БКД.

1 юни. ***Ражда се*** в Райковски колиби, Еленско, **Райчо Николов Николов** — виден военен; като руски офицер участва в Сръбско-турската

война; ротен командир в Българското опълчение.
8 юни. ***Ражда се*** в Пазарджик **Петър Тодоров Мусевич-Бориков** — пътуващ книгопродавец; участник в църковните борби; събирач на народни старини; сътрудник на възрожденския печат.
31 декември. ***Ражда се*** в Плевен **Данаил Хр. Попов** — търговец в Румъния; подпомага четите на **Филип Тотю, Хаджи Димитър и Стефан Караджа**, близък сподвижник на **В. Левски**; със собствени средства въоръжава 12 души от четата на **Христо Ботев**; сътрудник на възрожденския периодичен печат.

Димитър Миладинов ***се уславя за учител*** в Кукуш.
Кесарий п. Василев ***открива*** в гр. Пирдоп взаимно училище.
Октомври. **Анастасия Димитрова** ***открива*** в Плевен първото българско девическо училище за светски знания.

В Цариград ***пристигат*** трима пратеници на Търновска епархия, за да изразят пред правителството народното желание на 16 каази за замяна на омразния владика **Панарет** с българин. С подкупи и измама Патриаршията успява да заблуди османската власт и елиминира българската депутация. За Търновски митрополит е назначен гъркът **Неофит Византиос**, а **архимандрит Неофит Бозвели** — за негов протосингел. Формално е обещано на народа, че за епископи на Ловеч, Враца и Русе ще бъдат назначени българи.

Венелин, Юрий Ив.: „Влахо-болгарские или дако-славянские грамоти“ (посмъртно, Петербург).
Кипиловски, Анастас: „История на българския народ“ (от Йован Раич) — превод, оповестено, но неосъществено издание.
Неофит Рилски: „Новий завет господа нашего Исуса Христа“ (превод, Смирна).
Пейчинович, йером. Кирил: „Книга, глаголемая утешение грешним“ (превод, Солун).
Симеонов, Иван: „Многоцветна градина“ (сборник на гръцки език, Цар.); „Сборник“ (съставен на гръц. ез.).
Сичан-Николов, Христодул Костович: „Месецослов или календар вечний“ (сборник, Бук., 2 изд. — 1842 г.).
Анонимно: „Хилендарска преправка“ на „История славянобългарска“ (ръкопис, Хилендарски манастир).

Пловдивският търговец **Гаврил А. Муравенов** пише писмо до **Неофит Рилски** и отбелязва със завист, че **Захарий Зограф** се намира в Бачковския манастир, като зографисва и „живее там много добре“, а той самият се „измъчва с безредната си търговия“.
Кръстю Захариев-Стари ***изписва*** църквата на манастира „Св. Петка Мулдавска“ край Асеновград. Забележителни са запазените сцени от Апокалипсиса и ктиторския портрет на **хаджи Петко**

от Чирпан.

Започва изписването на главния храм „Рождество Богородично" в Рилския манастир, за което са поканени зографите **Димитър и Симеон Молерови** от Банско и **Димитър Зограф** от Самоков. Изписването на олтара ***е възложено*** на самоковците **Коста Вальов и Иван Образописов**.

Никола Матеев от Ново село ***завършва*** иконостаса за църквата „Успение Богородично" в Троянския манастир. Той е позлатен и се родее с творчеството на тревненската резбарска школа.

След строежа на църквата „Успение Богородично" в Пазарджик не останали средства за нейното обзавеждане и украсяване. След преговори и срещу гаранция еснафските сдружения, ползващи се с доверие в чужбина, сключили заем от 170 000 гроша при една от виенските банки. Това е първият заем от чужбина, сключен от българи за обществени нужди.

15 октомври. **Захари Зограф** ***завършва*** изписването на църквата „Св. Никола" в Бачковския манастир. Художникът е представил сцени, свързани със Св. Никола, „Тайната вечеря", „Благовещение", „Евхаристия" и др., но най-ярко дарованието му се е проявило при изображението на „Страшния съд" За първи път в българското изобразително изкуство той рисува автопортрета си над изображението на райските селения, подписан: *„Захарий Х. Зограф. Самоковли. Болгарин"*. Около тази година **Захари Зограф** ***създава*** портрета на братовата си жена **Христина Самоковлиева**.

12 декември. ***Завършен е*** иконостасът на църквата „Св. Никола" в Жеравна от **майстор Генчо**. В композицията има много елементи, характерни за тревненските резбари.

Майстор Колю Фичето ***изгражда*** храма в Килифаревския манастир. Вътрешното пространство е разчленено под формата на вписан кръст, към който се включва и пространството на притвора. Четири цилиндрични каменни колони, носещи чрез пандативи товара на купола, очертават рамената на кръста. ***Построена е*** църквата „Св. Пантелеймон" във Велес, характерна с декоративния си балкон и трите абсиди в олтара. В Криворечна паланка ***е завършена*** църквата, но тъй като е била изградена в непозволени от турците размери, нейният ктитор **Давид Я. Кърчовски**, син на **Йоаким Кърчовски**, бил осъден на смърт. Присъдата била отменена, но той се умопобърква и наскоро почива.

Създаден е от даскал **Параскева Иванов** едногласен училищен хор в Русе.

Поставя се началото около тази година на Солунската певческа школа, създадена от забележителния църковен певец и автор на религиозна музика **Димитър Златанов Градоборски**, просъществувала до Освобождението.

1841 ***Ражда се*** в Шумен **Васил Николов Друмев** — писател и драматург; участник в Първа българска легия; един от основателите на БКД; епископ от 1874 г. с духовно име **Климент Браницки**; търновски митрополит; държавен деец след Освобождението. ***Ражда се*** в Горна Оряховица **Вичо К. Грънчаров** — инициатор за създаването на чит. „Напредък“ (1869 г.) и касиер на революционния комитет (1876 г.) в града; емигрант в Румъния. ***Ражда се*** в Пещера **Димитър Горов** — виден търговец; подпомагал революционното движение; придружил Ботевата чета с кораба „Радецки“ по р. Дунав. ***Ражда се*** в Габрово **Игнат Иванов (Казасов)** — учител в Търново, Габрово, Русе, Свищов, Видин; участва в църковните борби; сътрудник на в. „Турция“, сп. „Читалище“. ***Ражда се*** в Копривщица **Константин Тодоров Доганов** — търговец, председател на революционния комитет в Копривщица; след Хасковското съзаклятие (1873 г.) заточен в Диарбекир; участник в Руско-турската война 1877-78 г. ***Ражда се*** в Клисура **Никола Иванов Караджов** — учител; участник в църковната борба; ръководител на Априлското въстание в Клисура. ***Ражда се*** в Елена **Никола Михайлов Павлов** — учител; участник в църковните борби; книжовник. ***Ражда се*** в с. Зарево, Солунско **Петър Димитров** (Солунски) — свещеник; участвува в подготовката на въстанието през 1876 г. в Пиянечко; заточен в Ангора. ***Ражда се*** в Златарица **Радко Маринов Радославов** — учител в Лясковец, Горна Оряховица; читалищен деец, участвува в подготовката на Старозагорското въстание; книжовник. ***Ражда се*** в Калофер **Христо Димитров Павлов** — учител; председател на читалището в Пловдив; сътрудник на възрожденските вестници. ***Ражда се*** в Казанлък **Христо Дочев Ваклидов** — учител и читалищен деец, публицист. ***Умира*** **Иван Стойнов Кършов**.

2 януари. ***Ражда се*** в Кара орман (Черногорово), Хасковско, **Тодор Димитров Милков** — учител; сътрудник на в. „Право“.

6 април. ***Начало*** на българското въстание в Нишко, Лесковацко, Пиротско и Вранско начело със **Станко Атанасов, Стоян Чавдар, Никола Сръндак, Милое Иванович, поп Георги Янкович**.

10 април. Сръбският княз **Михаил** ***издава*** прокламация за неутралитет спрямо българското въстание, с която задължава сръбския народ да остане „настрана от това движение на другостранните поданици“.

25 април. ***Ражда се*** в Калипетрово, Силистренско, **Жеко Петров Чамурджиев** — военен лекар в румънската армия; член на Румънската академия на науките; автор на медицински научни трудове.

13 юли: Българската емиграция начело с **кап. В. Хадживълков** и сръбския **кап. В. Татич** ***организира*** Първия Браилски бунт, който е осуетен от румънските власти.

Юли — август. Руският консул **ген. Димитрий Кодинец**, специален пратеник на **Николай I**, извършва анкета в Нишко за причините, породили недоволството на българите. Въз основа на събраните от него сведения за жестоката разправа на османците с българското население руското правителство отправя остри протести към Висока-

та Порта.
7 август. Под името **Георги Македон Г. С. Раковски** пристига от Цариград в Браила, за да се включи в революционната дейност на българската емиграция.
15 август (според други източници — през 1844 г.). ***Ражда се*** в Котел **Стайко Ганев Йорданов** — лекар в Румъния; драматург; участник като лекар в СТВ и РТОВ; депутат в УС; след Освобождението е лекар във Варна; активен общественик.
Август — септември. Френският академик **Жером Адолф Бланки**, придружен от **Александър Екзарх**, извършва по поръчка на френския министър на външните работи **Фр. Гизо** обиколка в Нишко след жестокото потушаване на българското въстание. След завръщането си във Франция **Ал. Екзарх** се среща с френския външен министър и получава формално обещание за застъпничество на Франция в полза на българите.
20 декември. ***Ражда се*** в с. Бараинци, Трънско, **Димо Радивоев Петричев** — учител в Трънско; активен участник в революционното движение.
21 декември. ***Ражда се*** в с. Енина, Казанлъшко, **Димитър Поптонев Енчев** — учител в Габрово, Русе, Силистра; читалищен деец.

1 март. ***Открито е*** от **Атанас Иванов** първото светско взаимно училище в Стара Загора.

Март. Архимандрит **Неофит Бозвели** ***е отвлечен*** от Лясковския манастир „Св. св. Петър и Павел“ и ***е заточен*** в Хилендарския манастир на Света гора.
Иларион Михайловски (бъдещият **Иларион Макариополски**) ***се установява*** в Цариград.

Априлов, Васил: „Българските книжници или на кое словенско племе собствено принадлежи кириловската азбука?“ (полемична брошура, Одеса); „Денница новоболгарскаго образования“ (ч. 1, Одеса).
Берон, д-р Петър: „Буквар болгарский с различни поучения за болгарските училища“ (2 изд., Бук.).
Луков, Калист: „Превод на царския саморучний Хатишериф“ (превод от гръцки, Бук.).
Павлович, Христаки: „Канон молебний к св. Харалампию“ (Бук.).
Пиколо, д-р Никола: „Paul Kisseleff et les principautes de Valachie et de Moldavie“, Paris.
Теодосий Синаитски: „Книга за научение трих язиков славяноболгарский и греческия и карамалитской“ (Солун).

Захари Зограф ***изписва*** откритото предверие пред съборния храм „Св. Богородица“ в Бачковския манастир. Стенописите „Притча

за богатия и бедния Лазар", „Дявол изважда душата на богатия", „Последната лепта на вдовицата", „Дванадесетия час" и др. се смятат за първите жанрови композиции в българската възрожденска живопис.

Костадин Вальов и **Иван Николов Образописов** ***изписват*** олтара на големия храм в Рилския манастир.

Йоан Попович от Елена ***стенописва*** църквата „Св. Богородица" в Пловдив. Най-горе нарисувал ярко славянски надпис и веднага свалил скелето, за да не могат гърците да го изтрият. Гърците се ядосали много, но не унищожили написаното.

Димитър Г. Молеров ***изписва*** образа на Св. Методий, архиепископ Моравски, в параклиса „Св. Никола" при главната църква в Рилския манастир. Той помества образа на Методий на най-ниския регистър, до св. Стефан и св. Сава. Все още двамата братя св. Кирил и св. Методий се изписват разделени.

Построена е часовниковата кула в Карнобат от **тревненски майстори**. Механизмът е работен вероятно в Габрово. Била е снабдена с камбана и е с височина 23 м.

1842 За първи път на английския пазар ***се появява*** българска пшеница. В Цариград и Търновско ***започва*** кампания за избирането на **йеромонах х. Викентий Зографски** за владика на Търновската епархия, но тази кампания е осуетена от руската дипломация и Патриаршията. **Димитър Мутев** ***защитава*** докторска дисертация по философия в Берлин. **Николай Хр. Палаузов** ***завършва право*** в Юридическия отдел на Ришельовския лицей в Одеса. ***Ражда се*** в Ново село, Щипско **Арсени Георгиев Костенцев** — учител-реформатор; просветен и читалищен деец; книжар; член на ВРО; участник в подготовката на Априлското въстание в Горноджумайско; войвода на чета по време на РТОВ и на Кресненско-Разложкото въстание; от 1881 до 1888 г. учител в Македония; чиновник в София; автор на спомени. ***Ражда се*** във Воден **Георги Стаменов** — филолог; руски възпитаник; учител. ***Ражда се*** в Лясковец **Димитър Иванов Мънзов** — участник в четата на **Хаджи Димитър и Стефан Караджа**; ранен в сражение, заловен и обесен в Търново. ***Ражда се*** в Неврокоп **Димитър Петров Ножаров** — учител; касиер на Софийския революционен комитет; осъден на заточение. ***Ражда се*** в с. Черковна **Димитър Рашков Блъсков** — син на **Р. Блъсков**; учител и свещеник. ***Ражда се*** в Охрид **Димитър Христов Узунов** — учител в Кукуш, Струга, Битоля, Куманово, Охрид; сътрудник на в. „Македония". ***Ражда се*** в Горна Оряховица **Еленка Грънчарова** — основателка на женско дружество „Просвета" в града през 1872 г.; шие знамето на въстаниците през 1876 г.; оглавява женски бунт в подкрепа на жертвите по време на Априлското въстание в Търновско. ***Ражда се*** в Сопот, Тетевенско, **Иван Лилов Фурнаджиев** — учител и читалищен деец в Тетевен; член на революционния комитет; съратник на **В. Левски**;

заточен в Диарбекир, където умира. ***Ражда се*** в Трявна **Йонко (поп) Николов Икономов** — учител в Трявна; свещеник; участвува в подготовката на Априлското въстание; продължава летописните бележки на дядо си **Йовчо Попниколов**. ***Ражда се*** в Елена **Йордан С. Наумов** — учител; дописник на възрожденските вестници; преводач. ***Ражда се*** в Добрич **Йосиф Хадживанов Стоенчев** — учител в Добрич, Лясковец, Габрово и др. ***Ражда се*** във Враца **Никола Кръстев Войводов** — революционер. ***Ражда се*** в Желява, Софийско, **Тоне Иванов Крайчев** — ханджия; съратник на **В. Левски**; член на ВРО; заточеник в Диарбекир; учител; след Освобождението е активен общественик; народен представител; автор на спомени. ***Ражда се*** в София **Христо Тодоров Стоянов** — учител; публицист; делегат на църковния събор през 1871 г.; по време на Руско-турската война 1877-78 г. е в щаба на **княз Черкаски**.

13 януари. ***Ражда се*** в Трявна **Янко Стоянов Мустаков** — музикант; учител по музика в Свищов; създава един от първите многогласни хорове (1868 г.) и оркестър в Свищов; композитор; автор на учебници по музика.

Февруари. ***Ражда се*** в Етрополе **Тодор Пеев Стоянов** — учител в София, Самоков, Силистра, Кюстендил; читалищен деец; член на БРЦК; деловодител на Българското книжовно дружество и редактор на „Периодическо списание"; издава в. „Възраждане".

Февруари. ***Организиран е*** Вторият Браилски бунт начело с **Г. С. Раковски, Ст. Балакостас** и **кап. Спиру**. Опитът да се премине с въоръжена чета в България и да се вдигне въстание отново е осуетен от румънските власти.

Март. **Ал. Екзарх** ***отправя*** до френския министър на външните работи **Фр. Гизо** изложение с искане за предоставяне на автономия на българите и френско покровителство.

4 март. Руският вицеконсул **Карнеев** предава на влашките власти **Г. С. Раковски**, който е арестуван.

14 март. ***Ражда се*** в Равнище, Орханийско, **Андрей Стоев Цанов** — учи в американското протестантско училище в Пловдив и в колеж в Ню Йорк; учител в Разград и Самоков; редактор на сп. „Зорница"; протестантски пастор.

17 март. ***Ражда се*** в Копривщица **Константин Петков Босилков** (Башулков) — учител в София, Велес; книжар; читалищен деец; член на революционния комитет в Горна Джумая.

12 юни. Заедно с шест други участници във Втория Браилски бунт **Г. С. Раковски** е осъден на смърт, но като гръцки поданик, съгласно режима на капитулациите, е предаден на гръцките власти на 24 юли.

15 октомври. ***Ражда се*** в с. Гайтаново, Неврокопско, **Петър Вълчев Сарафов** — учител; преводач от турски; участник в Априлското въстание.

25 ноември. ***Ражда се*** в Бейрут **Александър Павлов Куртович** (Зоирос паша) — лекар; преподавател във Военномедицинското училище в

Цариград, завеждащ катедра по вътрешни болести; участник в международни лекарски конгреси.
Декември. Водачите на българската емиграция в Сърбия, разочаровани от отрицателното отношение на белградските управници към българските освободителни борби, отправят писмо до руския консул с молба за покровителство над българския народ.

Манол Лазаров заедно с **даскал Димитър Иванов Дидов** ***въвеждат*** взаимоучителното образование в Етрополе.
В Плевен ***е построена*** сградата на взаимното училище до църквата „Св. Николай".
С материалната помощ на **х. Викентий Зографски** ***са изпратени*** в Одеса трима младежи да продължат образованието си.

Константин Фотинов ***подготвя и издава*** в Смирна в печатницата на **А. Дамианов** пробен брой на „Любословие или периодическо списание разних ведении". **Константин Огнянович** ***основава*** в Цариград печатница „Трудолюбива пчела".
Богоров, Иван: „Български народни песни и пословици" (сборник, Буд.); „Математическа география" (превод, Одеса); „Нещо за няколкото думи за превода на математическата география (полемич. брошура, Одеса).
Венелин, Юрий Ив.: „Заради возрождения новой болгарской словесности" (превод М. Кефалов, Бук.).
Геров, Найден: „Няколко думи за превода на математическата география" (полемич. брошура, Одеса).
Княжески, Захари: „Коренът на пиянството и каква полза приноси на ония, що пият много" (брошура, Смирна); „Приятелски совети на родителите как трябва да отхранват децата си" (брошура, превод, Смирна).
Неофит Бозвели: „Любопитнопростий разговор"; „Просвещенний европеец, полумершия Мати Болгария и син Болгарии" (диалози, ръкопис).
Огнянович, Константин: „Календар за лето 1843" (Цар.).
Славейков, Петко: „История славянобългарска" на П. Хилендарски (съвм. с **Хр. Драганов** — два преписа, ръкопис).

Завършен е иконостасът на църквата „Св. Богородица" в Рилския манастир, който е най-представителната работа на резбарите от Самоковската художествена школа, работили под ръководството на **майстор Атанас Теладур**. Той е с необикновено големи размери, поради което се е наложило да се променят пропорциите между отделните му части. В медальона на всяка табла е изписан гербът на една от славянските страни. ***Изработен е*** дърворезбеният амвон в църквата „Рождество Христово" в Рилския манастир от **Стойчо Фандъков** от Самоков. **Михаил** от Крушево ***изписва*** „Успение на Ив. Рилски" в нартиката на църквата „Рождество

Богородично“ в Рилския манастир. В кондиката на Рилския манастир *е отбелязано*, че в щампарницата към манастира са работили монасите **Софроний** и **Серафим**.

Брациговският майстор **Стойо Иванов** *изгражда* в Калофер църквата „Св. Атанас“.
Майстор **Никола Фичев (Колю Фичето)** *завършва* църквата и голямата битова сграда в Килифаревския манастир и църквата „Св. Богородица“ в Търново.
В Копривщица *е завършена* църквата „Св. Никола“ от **майстор Гавраил** с майстори, калфи и чираци от средногорското село Мирково, от Брацигово и Одрин. В храма **майстор Гавраил** *е съчетал* сполучливо каменната архитектура с изящността на дървената скелетна конструкция.

Сава Доброплодни *създава* едногласен училищен хор в Котел, просъществувал до 1847 г.
Вероятно във връзка с Втория Браилски бунт **Д. Чинтулов** *създава* стихотворението „Къде си, вярна ти любов народна“, приспособено към мелодия из операта „Фра Дяволо“ на Обер. В България тази мелодия става популярна чрез гръцкия революционен химн „О, гъвкава и остра моя сабя“ от **Кокинакис**.

1843 По инициатива на **Иван Селимински** в Атина *се създава* „Трако-славянски комитет“, който да работи за нравственото и културното усъвършенстване на българите и за подобряване на положението им по пътя на реформи чрез застъпничество на великите сили. *Ражда се* в Панагюрище **Вълко Нейчев (Даскал Лука)** — правист; учител във Велес, Русе, Битоля, Прилеп; сътрудник на в. „Право“, в. Век“, в. „Напредък“; преводач. *Ражда се* в Трявна **Недялко Д. Пандурски** — издател; илюстратор на книги; автор на учебници; преводач. *Ражда се* **Захари Радойков** — самоковски зограф; ученик на **Станислав Доспевски**. *Ражда се* в Стара Загора **Пенчо Минев Друмев** — учител; читалищен деец; автор на учебник по риторика. *Ражда се* в Сестримо, Пазарджишко, **Иванчо Лазаров** — иконописец; революционен деец; съратник на **Г. Бенковски**. *Ражда се* в Габрово **Иван Хр. Манафов** — търговец; дарител; читалищен деец. *Ражда се* в Копривщица **Петко Стойчев Каравелов** — виден общественик; публицист и политик; депутат в УС; водач на Либералната партия; основател на Демократическата партия; министър и три пъти министър-председател на България; редовен член на БКД. *Ражда се* в Стара Загора **Георги Бенев** (псевд. Драганов) — учител; преводач; член на революционния комитет в Стара Загора. *Ражда се* в Бобошево **Георги Ив. Веселинов Бобошевски** — иконописец и книговезец. *Ражда се* в Горна Оряховица **Георги Гатев Бошнаков** — учител; член на революционният комитет в родния си град. *Ражда се* в Лясковец **Петър Генчев (Гинчев) Шки-**

пърнев — учител в Габрово и в Духовната семинария в Лясковския манастир „Св. св. Петър и Павел". ***Ражда се*** в Самоков **Георги Христов Клинков** — иконописец и гравьор. ***Умира*** **Теодосий Синаитски** (светско име Теохар Гогов) от Дойран — свещеник; килиен учител; открива първата българска печатница в Солун.

15 януари. ***Ражда се*** в Перущица **Георги Митев Тилев** — свещеник; учител; участва в подготовката на Априлското въстание.

23 януари. **Ал. Екзарх** ***изпраща*** мемоар по българския въпрос до френското правителство и посланиците на Англия, Прусия и Османската империя в Париж с искане за религиозна и културно-просветна автономия на българския народ.

19 март. ***Ражда се*** в София **Йорданка Филаретова-Коцева** — съпруга на **Сава Филаретов**; основателка на женско благотворително дружество; сътрудник на възрожденските вестници.

4 април. ***Ражда се*** в Ямбол **Паскал Василев Тодоров** — иконописец; руски възпитаник; учител в Котел и Сливен.

14 май. ***Ражда се*** в Калофер **Константин, митрополит Врачански** (светско име Константин Попдимитров) — театрален деец; митрополитски наместник в Силистра; управител на Врачанска епархия; след Освобождението е Врачански митрополит; член на Светия синод.

6 август. ***Ражда се*** в Трявна **Христо Никифоров Даскалов** — учител в Трявна, Лясковец, Враца; арестуван по време на Априлското въстание; етнограф и фолклорист.

8 август. ***Ражда се*** в Казанлък **Христо Танев Стамболски** — лекар; читалищен деец; активен участник в църковните борби; оставя ценни спомени.

Септември. ***Организиран е опит*** за трети бунт в Браила начело с **А. Дешев, В. Хадживълков, П. Иванович Гаров, кап. Н. Филиповски,** но поради предателство той отново е осуетен от румънските власти.

10 септември. ***Ражда се*** в Търново **Никола Янаки Златев** — пребивава в Унгария и Италия; музикант, свирещ на четиринадесет инструмента; въвежда фотографията в Търновско.

25 септември. ***Ражда се*** в Габрово **Иван Попхристов Попилиев Райчев** (Ванката Христович) — военен; руски възпитаник; член на ТЦБК; писар в четата на **Хаджи Димитър** и **Стефан Караджа**; в сражението при Вишовград е тежко ранен и се самоубива.

26 октомври. ***Ражда се*** в Лясковец **Недьо (Недялко) Николов Жеков** — учител в Лясковец; първи ректор на Богословското училище в Петропавловския манастир; книжовник; сътрудничи на възрожденския печат.

Декември. След продължителен престой в Марсилия, Франция, през Атина, Цариград и Търново **Г. С. Раковски** ***се завръща*** в Котел.

В Панагюрище девическото училище ***се сдобива*** със собствена сграда, наречена „женско школо"

Във Враца учителката **Цвета Генова Кръстенякова** ***отваря*** пър-

вото девическо училище.
Учителката **Парашкева Нейкова** ***отваря*** в Ловеч девическо училище, но среща изключителни трудности, тъй като по това време в Ловеч понятието „учителка“ е синоним на жена с леко поведение. За дързостта си тя е наказана с една груба любовна песен, която пеят пред нея и сестрите ѝ, та дано я отклонят от „позорното“ звание учителка.
В Свищов учителят **Емануил Васкидович** ***въвежда*** седмични и месечни изпити. За всеки изпит издавал на учениците „бележка-доказателство“ с печат на училището и свой подпис, която те показвали на родителите си.
В Прилеп в двора на църквата „Св. Благовещение“ ***е построена*** сградата на обществено килийно училище.
В Хасково ***е съборено*** гръцкото килийно училище и ***е построена*** сградата на българското взаимно училище.
27 октомври. В Русе даскал **Параскева Дамянов** ***отваря*** ново училище, наречено „Славянобългарско“.

✝ Около 40 българи в Одеса ***провеждат*** общо събрание, на което решават да работят с всички сили за извоюването на правото българите да имат свои архиереи. В своето „Политическо верую“ **д-р Ив. Селимински** ***отбелязва***: *„Вярвам и проповядвам, че докато духовенството на българската църква се намира под непосредствената власт на безверната и нечестива цариградска патриаршия, докато духовенството на българската църква не се отдели напълно или административно, или и духовно в случай на отрицателно отношение на патриаршията, дотогава нашият народ, въпреки всички други подобрения, ще държи винаги в пазвата си една отровна змия.“*

Берон, д-р Петър: „Краснописание“ (Бук.).
Богоров, Иван: „Всеобща география за децата“ (превод, Бел.).
Гераки, Ат.: „Стихийная аритметика“ (превод от гръцки на **С. Радулов**, Смирна).
Екзарх, Александър: „Напис ради болгаров, представлен на Високата Порта“ (меморандум, Париж).
Йованович, х. Найден: „Книга нарицаемая светче или календар вечний“ (Бук.).
Ненов, Драгия: „История славянобългарска“ на П. Хилендарски (препис, с. Бяла черква).
Неофит Бозвели: „Писмо до цариградчани“ (в ръкопис).
Неофит Рилски: „Служба св. Харалампия“ (Цар.).
Огнянович, Константин: „Летний крин или страдание св. великомученице Марини“ (Цар.).
Петков, Ботьо: „Нещо за безграмотните человеци“ (прев. от руски, Смирна).

Радов, Пенчо: „Житие св. великомученика Евстатия“ (прев. от гръцки, Цар.).
Радулов, Сава: „Кратка священна история вехтаго и новаго завета“ (Смирна); „Стихийни уроци землеописания“ (превод от гръцки, Смирна).
Соаве, Ф.: „Благонравни учения о сообнесении образованаго человека“ (превод от гръцки на **С. Радулов**, Смирна).
Фотинов, Константин: „Общое землеописание“ (превод, Смирна).

Брайкевич, Дмитрий Ив. Дворянски выбори. Комедия-водевил в едно действие. Кишинев. Творбата е преведена от руски вероятно от братята **Димитър** и **Стефан Панайотови**. Това е първото драматургично произведение, публикувано на български. На руски драмата излиза за пръв път през 1842 г. в Одеса, като сред спомоществователите са и българите **В. Априлов**, **С. Тошков** и **Н. Палаузов**.

Н. Т. Шишков, автор на „История на българския народ“ (Цар., 1873 г.), пише, че още през 1843 г. е притежавал един илюстриран препис от Паисиевата история, в която имало „снети“ до 25 цели образи на българските царе и архиепископи. Предполага се, че Паисиевият текст е илюстриран с гравюри от „Стематографията“ на Х. Жафарович.
Александър Русет, наричан **Хаджик**, рисува, литографира и издава в Страсбург с помощта на баща си **Димитър Хаджирусет** за нуждите на русенското училище първата българска географска карта — „Карта на сегашная Болгария, Тракия, Македония и прилежащите земли в 4 листове“.
Изработен е иконостасът в църквата в Килифаревския манастир от група тревненски резбари — **Симеон** и **Цоню Симеонови**, **Колю Драгошинов**, **Димитър Дойковеца** и др. Единствено в този иконостас и в иконостаса на църквата „Св. Георги“ в Трявна е вплетена в колонките лилията като хералдичен цвят.
Завършен е иконостасът в църквата „Св. Георги“ в Перник от самоковски майстори резбари.
Завършен е иконостасът на църквата „Св. Апостоли“ в с. Девене, Врачанско, от местни майстори-резбари
20 април. **Никола Христович Тонджоров** ***съобщава*** в писмо на **Неофит Рилски**, че някои видни филибелии (пловдивчани) се сърдят на **Захарий Зограф** заради това, че ги е изписал в стенописите на Бачковския манастир, като ги е „изобразил у вечна мука, сос такия дрехи, каквито носят и мъжете, и жените“.

Започва строителството на църквата „Св. Георги“ в гр. Трявна. В Прилеп ***е завършена*** училищната сграда на два етажа в двора на църквата „Св. Благовещение“

Юни. ***Завършена е*** „Пеца-Хаджихристовата“ чешма в Габрово — чешма в двора на **Пеца Хаджихристов**. В средата на чешмата, висока 3 м, е изсечена каменна икона „Бог, отец и син“, стъпили на облаци и над тях гълъб. Днес чешмата е пренесена в етн. музей „Етъра“.

1 август. ***Завършена е*** „Моравеновата чешма“ в Копривщица, изградена на оградния зид до входа на църквата „Св. Никола“ със средства на **Вълко** и **Рашко Моравенови**. Приема се, че е работа на одринския майстор **Гаврил**. Каменната конструкция (висока около 3 м и широка 1.18) е симетрична и с декоративно значение. Сегментната арка се образува от 7 еднакви дъги. В очертанието на корниза са моделирани гълъб, риба и змия, захапала жаба. Към чешмата са се насочвали четири моста.

Вероятно през тази година **Д. Чинтулов *създава*** стихотворението си „Стани, стани, юнак балкански“, което е пригодено към мелодия и е сред най-популярните възрожденски песни. Чинтулов е свирел на цигулка и навярно сам е приспособявал руски и украински мелодии към своите стихотворения.

1844 **Илия Гарашанин *съставя*** своето „Начертание“, в което прокарва идеята за водещата роля на Сърбия на Балканите. **Ал. Екзарх *изпраща*** нов мемоар до френския министър на външните работи **Фр. Гизо**, в който споделя разочарованието си от тригодишното бездействие на Франция, въпреки дадените обещания за застъпничество в полза на българския народ. ***Започва*** парична реформа в Османската империя. В обръщение ***са пуснати*** нови сребърни монети — грошове. ***Ражда се*** в с. Скребатно, Неврокопско, **Димитър Димов Македонски** (Прамататарски) — учител; читалищен и революционен деец; преводач по време на Руско-турската война 1877-78 г. ***Ражда се*** в Банско **Георги Симеонов Молеров** — иконописец в Банско, Петричко, Разложко; представител на Банската живописна школа. ***Ражда се*** в с. Хаджи Азма (Боерица), Софийско, **Стоян Петков** (духовно име Алексей) — дякон на **Иларион Кюстендилски**; отказва се от монашество и следва химия в Германия; участник в Руско-турската война 1877-78 г. ***Ражда се*** в Пещера **Стоян Иванов Попов** — учител; председател на революционния комитет в Пещера. ***Ражда се*** в Ени пазар (Нови пазар) **Иван Костадинов Радов** — учител; читалищен деец; участвува в подготовката на Старозагорското въстание; през 1876 г. е ръкоположен за дякон; председател на църковно-училищната община в Провадия. ***Ражда се*** в Търново **Георги Стоянов Смилов** — руски възпитаник; близък на **Хр. Ботев**; учител в Сопот (1871-77 г.). ***Ражда се*** в Жеравна **Васил Бойчев Соколски** — участник в хайдушки чети; завършва Медицинско училище в Букурещ; лекар и аптекар в Жеравна, Пазарджик, Перущица; лекар на Хвърковатата чета на Бенковски. ***Ражда се*** в с. Върба, Радомирско, **Иван Вълчев Соколов** — участник във Втора

българска легия; учител в Самоков, Пазарджик; комендант на Панагюрище по време на Априлското въстание; опълченец; след Освобождението военен. ***Ражда се*** в Стара Загора **Тодор Иванов Стоянович** — лекар, завършил във Франция; дисертацията му е първият български медицински труд по урология; лекар в Стара Загора, Никопол, Казанлък; член на Българското книжовно дружество. ***Ражда се*** в с. Коевци, Търновско, **Гаврил Трифонов** — свещеник в Бяла черква; член на революционния комитет; участник в четата на поп Харитон. ***Ражда се*** в Стара Загора **Наньо Тодоров Хаджикосев** — учител; читалищен и театрален деец в родния си град; един от основателите на революционния комитет. ***Ражда се*** в Габрово **Константин Петров Сапунов** — музикант; учител по френски и румънски език в Гюргево; редактор на сп. „Просвещение чрез науки, промишленост и търговия". ***Ражда се*** **Стат (Евстати) Антонов** — лекар; участник в Сръбско-турската война 1876 г. ***Ражда се*** в Търново **Георги Атанасов Живков** — учител; участва в Търновското въстание (1862 г.) и в Сръбско-турската война; редактор на сп. „Книжовен имот за децата". ***Ражда се*** в Пловдив **Никола Ганчев Еничерев** — учител в Пловдив, Прилеп; участва в църковните борби; читалищен деец. ***Умира*** **Давид Якимов Кърчовски** — свещеник; пътуващ проповедник в Северна Македония; ктитор на църквата в Криворечна паланка; спомоществовател на книги.

През тази и следващата година руският славист **Виктор Григорович** извършва пътешествие из европейските владения на Османската империя. При посещението си в Света гора той установява, че голяма част от славянските ръкописи, съхранявани в атонските манастири, са унищожени. Във Ватопедския манастир със славянски ръкописи запалвали пещта, където се печал манастирския хляб, другаде ги хвърляли в морето. След завръщането си в Русия **В. Григорович** ***издава*** книгата „Очерк путешествия по Европейской Турции".

Теодор Кодреску, румънски публицист и историк, ***издава*** „Пътешествие до Цариград" с кратки сведения за България.

Януари. Наклеветени от котленските чорбаджии, **Г. С. Раковски** и баща му **Стойко Попович** ***са арестувани, откарани*** в Русе, а след това оковани във вериги са изпратени през Балкана към Цариград.

22 февруари. ***Ражда се*** в Панагюрище **Искрьо Цветков Мачев** — учител; един от основателите на читалището в Панагюрище; събира и публикува народни песни; член на Военния съвет в IV революционен окръг; заточен.

27 март. ***Ражда се*** в Калофер **Георги Димитров Янкулов** — лекар в Тулча; читалищен деец; член на БЦБО в Галац; сътрудник на в. „Македония" и сп. „Читалище"; подпомага набирането на опълченци; главен лекар на Добруджа.

13 май. ***Ражда се*** в Габрово **Цанко Христов Дюстабанов** — войвода на Габровската чета по време на Априлското въстание.

24 юни. ***Ражда се*** в Габрово **Иван Недев Гюзелев** — учител в Габровското училище; автор на учебници.

12 декември. ***Ражда се*** в Търново **Паскал Бисеров** — лекар; участник в Сръбско-турската война(1876 г.); дружинен лекар в Руско-турската война (1877-78 г.).
18 декември. ***Ражда се*** в Доган Хисар, Дедеагачко, **Петко Киряков** — прославеният тракийски войвода **Капитан Петко**.

В Севлиево със свои средства и по собствени подбуди х. **Стоян Николов** ***построява*** училище. За учител е поканен **Петко Славейков** с 2500 гроша заплата. Той въвежда взаимоучителния метод.
Иван Момчилов ***отваря*** Еленското класно училище (Даскалоливница).
Пеньо Давидов ***се главява за учител*** в новопостроеното българско училище в Търново, издигнато в двора на храма „Св. Никола". Училището е разделено на взаимно с учител **Никола Василев Златарски** и класно „горно", ръководено от **П. Давидов**, който преподава славяно-българска граматика, логика, риторика, математика и др.
Във Враца ***е построена*** нова двуетажна сграда за девическото училище, в което **Цвета Кръстенякова** въвежда взаимоучителната метода.
Христо Иванов ***въвежда*** взаимоучителната метода в училището в Кюстендил.

За да избегне преследване и заточение от Търновския митрополит, игуменът на Лясковския манастир **Максим Райкович** ***е принуден да емигрира*** в чужбина. Гръцкият владика се опитва да заточи и **Андрей Робовски** — сподвижник на **Неофит Бозвели** и борец срещу църковната власт на Патриаршията, но застъпничеството на свищовци го спасява.
Юли. Архимандрит **Неофит Бозвели** ***се завръща*** от заточение на Света гора.
Септември. **Неофит Бозвели** и **Иларион Михайловски** ***съставят и представят*** на Високата Порта два меморандума, в които се съдържа първата национална програма за духовна еманципация на българите. Двамата водачи на църковно-националното движение установяват контакти с полската католическа емиграция в Цариград начело с **Михаил Чайковски**.

Константин Фотинов в Смирна ***започва да издава*** като редовно периодично издание сп. „Любословие" (до декември 1846 г.).
Богоров, Иван: „Първичка българска граматика" (Бук.).
Бусилин, Георги: „Български буквар" (Москва).
Василев, Христо п.: „История на великий Александра Македонца" (превод, Бел.).
Галаудет, Т. Х.: „Психология или душеславие за учение на децата (превод, Смирна).
Иларион Макариополски: „Православное учение или сокращено

християнско богословие“ (превод, Цар.).
Неофит Бозвели: „Разговор на любородните“ (диалог, ръкопис).
Нескович, Атанас: „История на славенобългарския народ“ (изд. П. Сапунов, Бук.).
Огнянович, Константин: „Буквар или началное учение“ (Цар.).
Павлович, Христаки: „Царственик“ (Буд.); „Баснословие Синтипа философа“ (превод, Буд.)
Сапунов, Петър: „Най-нов сънотълковател“ (Бук.); „Началное учение человеком“ (Бук.).
Собия, Фр.: „Първоначална наука за должностите на человека“ (превод, Цар.)
Фотинов, Константин: „Понятие за древност славянска“; „Народ и язик“; „Извинение за неблагоприятност описания“ (статии, сп. „Любословие“).
Шмид, Христофор: „Изгубеное дете или приключение весма приятно и полезно“ (повест, превод на Хр. Павлович от гр. ез., Буд.).
Анонимни издания: „Сънотълковател болгарский“ (Бук.).

Траудцен, Х. К. Х. Велисарий. Драма в две действия. Прев. от гръцки **Анастас С. Кипиловски**. Лайпциг.
Траудцен, Х. К. Х. Велисарий. Драма в две действия. Прев. от гръцки **Захари Симеонов**.

Костадин Вальов ***създава*** реалистично портретите на ктиторите **дядо Вуче и баба Станойка** в църквата в с. Горни Пасарел, Софийско.
Йоан Попович ***завършва*** сбирка икони за църквата „Св. Никола“ в Копривщица. Художникът постига убедителна типизация на образите.
Захарий Зограф ***завършва*** стенописите в централната част на църквата „Рождество Богородично“ в Рилския манастир. Там ***създава*** и ктиторския портрет на Тодор Доган и съпругата му Теодора.
В централната църква на Рилския манастир **Станислав Доспевски** ***създава*** ктиторските изображения на **Петко Духан** и съпругата му **Рада**.
Изписан е параклисът „Св. Йоан Кръстител“ в западното крило на Рилския манастир. Положените 145 сцени, фигури и медальони са дело на зографи от Самоков и са изпълнени със средствата на **монаха Матей** от с. Шипочане, Софийско.
Г. Бусилин ***издава*** в Москва „Български буквар“, в който е поместена гравюрата на св. Кирил и св. Методий, рисувана от **Корнилий Тромонин** и щампована от **Алекси Атанасов**.
Във Виена ***са отпечатани*** две щампи с образа на св. Иван Рилски. По-малката е изработена със средствата на **хаджи Йордан Кьосов** от Елена.

Изработен е вторият печат на **Захарий Зограф**, вероятно от самоковски майстор. ***Изработен е*** печатът на учителя **Захарий Круша**, носен върху пръстен. Той представлява инталия, в средата с гравирана разтворена книга и маркирани върху страниците букви. Дело е на самоковски майстор.

Завършена е сградата на взаимното училище в Елена, наречено Даскалоливница. Строена е четири години, композицията ѝ е близка до ранновъзрожденските къщи, но с голямо взаимоучително помещение, което заема 2/3 от площта на етажа.

В Търново **Никола Златарски** ***създава*** ученически хор. В репертоара му влизат песни, композирани от **Н. Златарски** по стихотворения на учителя **Пеню Давидов**.

1845 В Османската империя ***са организирани*** административни съвети (меджилиси), в които се предвижда да участват представители на християнското население.

Жером Адолф Бланки обнародва книгата си „Пътуване в България през 1841 г.“, в която излага наблюденията си за тежкото положение на българите в Османската империя и жестокото потушаване на Нишкото въстание през 1841 г.

Иван Селимински ***завършва медицина*** и се установява като лекар в Румъния. ***Ражда се*** в Кюстендил **Димитър Поппетров Любенов** — учител; читалищен и революционен деец. ***Ражда се*** в Калофер **Киро Димитров Попов** (Малинков) — лекар и аптекар в Карлово; участва в Априлското въстание. ***Ражда се*** **Васил Радойков** — зограф, иконописвал в Западна България. ***Ражда се*** в Самоков **Иван Тонджоров Алексиев** — учител; протестантски пастор; преводач от английски. ***Ражда се*** в Кюстендил **Георги Антонов Цариградски** — военен фелдшер в турската армия; по време на Руско-турската война 1877-1878 г. е разузнавач и преводач в щаба на **генерал Гурко**. ***Ражда се*** в Шумен **Андон Я. Ченгелиев** — участвал в църковните борби, работи в печатницата на „Цариградски вестник“. ***Ражда се*** в Гайтаниново, Неврокопско, **Спас Прокопов** — учител; един от основателите на учителското дружество „Просвещение“. ***Ражда се*** в Ямбол **Ана Александрова Зографова** — първа учителка в ямболското девическо училище; по време на РТОВ е медицинска сестра. ***Ражда се*** в Шумен **Христо Кръстев Бояров** (Боеров) — медик; член на ТЦБК. ***Ражда се*** в Калофер **Лазар Николов Дагоров** (Павлов) — военен лекар в османската армия. ***Умира*** като студент в Москва **Георги Илиев Бусилин**. ***Умира*** в Русе на 115 години **даскал Тони**, който упражнявал учителската професия до 100-годишната си възраст; учителствувал в града от 1770 до 1830 г.

1 януари. ***Ражда се*** в Брацигово **Васил Ангелов Петлешков** — читалищен деец; занимава се с търговия и аптекарство; ръководител на въстанието в Брацигово през 1876 г.

17 януари. ***Ражда се*** в Соточино, Берковско, **Антон Петрович Кожухаров** — военен; руски възпитаник; доброволец в Сръбско-турската война; участвува в Руско-турската война 1877-1878 г. и загива при форсиране на р. Дунав при Свищов.

22 януари. ***Ражда се*** в Свищов **Григор Димитров Начович** — търговец; един от основателите и председател на българското книжовно дружество „Напредък"; революционен деец; разузнавач по време на Руско-турската война 1877-1878 г.; след Освобождението виден политик и държавник.

10 февруари. ***Ражда се*** в Шумен **Харалан Василев Ангелов** — учител в Жеравна, Варна, Шумен; читалищен и театрален деец; книжовник; сътрудник на сп. „Читалище" и сп. „Училище", на в."Право".

12 февруари. ***Ражда се*** в с. Вайсал, Одринско, **митрополит Партений Софийски** — учител; монах; от 1871 г. ръкоположен за **епископ Велички** и изпратен за помощник на Видинския митрополит **Антим**; от 1892 г. Софийски митрополит.

12 март. ***Умира*** **Кирил Пейчинович**.

4 април. ***Ражда се*** в Клисура **Димитър Калевич** — лекар в Румъния; читалищен деец; участва като лекар в РТОВ; след Освобождението виден общественик и лекар.

1 май. ***Ражда се*** във Вълкова Слатина, Ломско, **Никола Първанов** — забележителен учител и читалищен деец в Лом; преводач; представител на Видинската епархия на събора през 1871 г.

26 май. ***Ражда се*** в Елена **Милан Тодоров Радивоев** — учител в Габрово и Елена; работи в редакцията на в. „Македония".

Юни. ***Ражда се*** в Панагюрище **Петър Пантелеев Карапетров** — читалищен деец; печатар; книгоиздател; управител на печатница; инициатор за създаване на БПД „Промишление" и негов председател; книжовник; издател на в. „Ден"; след Освобождението продължава книжовната си дейност.

Август. **Панайот Рашев** е ръкоположен за дякон при Цариградската патриаршия с духовно име **Панарет (бъдещ митрополит Погонианск и)**.

16 август. ***Ражда се*** в Шумен **Ангел Димитров Пюскюлиев** — военен лекар; участва в църковните борби; сътрудник на възрожденските периодични издания; поет.

26 декември. ***Ражда се*** в Елена **Димитър Петров Моллов** — учител; лекар; доброволец в Сръбско-турската война; член на Българското книжовно дружество.

Ботьо Петков ***открива*** класно училище в Калофер — едно от първите в България.

В Габрово **Николай Хр. Палаузов** със съдействието на учителя **Цвятко Н.Самарджиев** ***съставя*** първия училищен правилник, чрез който се урежда избирането на епитропи, поведението, ваканцията, годишните изпити на учениците и църковните книги,

които трябва да се изучават. Родителите се задължават да не вземат децата си от училище в срок от три години. В противен случай трябва да платят глоба от 100 гроша.

20 юли. В Пазарджик **Никифор поп Константинов** ***встъпва в длъжност главен учител*** с 5000 гр. годишна заплата и прави реформи в българското училище, противопоставяйки се на гръцкото влияние в града. За негов помощник от 1 ноември е назначен **Юрдан Ненов**.

Игумен на Калоферския манастир става **архимандрит Никола Бацаров**.

29 юли. **Неофит Бозвели** и **Иларион Михайловски** са арестувани със съдействието на руския посланик в Цариград и заточени на Света гора.

Геров, Найден: „Стоян и Рада“ (поема, Одеса).

Димитриевич, Йоан: „Служебник малий“ (Бел.).

Неофит Бозвели: „Реч за българската просвета“ (публицистика, в ръкопис, Цар.).

Огнянович, Константин: „Забавник за лето 1845“ (сборник, Париж).

Павлович, Христаки: „Граматика славеноболгарска“ (2 изд., Бел.).

Пиколо, д-р Никола: „Quelques observations sur le texte de Babrius“, Paris.

Русет, х. Александър: Чистописание на новобългарския език“ (Страсбург).

Сапунов, Петър: „Канон молебний к преподобному отцу нашему Йоану Рилскому“ (Бук.).

Сичан-Николов, Христодул: „Болгарска аритметика“ (Бук.).

Стоянович, Васил: „Покрестението на едного свещеника Исидин“ (превод, Бук.).

Стоянович-Мерданчанин, Иван: „Две советователни слова Плутарха“ (превод, Бук.).

Фенелон: „Приключения Телемаха“ (роман, превод от френ. ез. на П. Пиперов, Вн.).

Фотинов, Константин: „Болгарский разговорник“ (Смирна); „Младенец младок Каспар Хаузер“ (повест, превод, „Любословие“, бр. 10-13, ян. 1845 — ян. 1846 г.).

Шишков, Тодор: „История славяноболгарска“ на П. Хилендарски (препис, В. Търново).

Захарий Зограф ***завършва*** иконите „Св. Артемий“, „Св. Иван Рилски и Йоан Богослов“, „Св. Богородица“, „Йоан Кръстител“, „Св. Илия“ за църквата на Плаковския манастир „Св. Илия“ **Матей Зограф** ***създава*** иконата „Св. Богородица“, която с характерните си стилови особености показва бароково влияние. Бого-

родица с детето е между св. Никола и св. Андрей.
Димитър Зограф (брат на **Захарий Зограф**) ***изписва*** притвора на параклиса „Свети архангели Михаил и Гавраил" в Рилския манастир. Стенописите му са забележителни с галерията от образи на български светци — Теодосий Търновски, Георги Софийски, цар Давид Български, Йоаким Осоговски, Параскева Търновска, Димитрий Басарбовски, мъчениците Лазар от „село Севлиевско Дебел дел" и Игнатий от Стара Загора, Анастасия Търновска и др. Със свежо и живо лице е изрисуван ктиторът **Йоан х. Матеович**, станал монах с името **Матей**.
Завършва изписването на параклиса „Свети архангели Михаил и Гавраил" в западното крило на Рилския манастир, осъществено със средствата на **хаджи Михаил** от Тетевен. **Йоан Попович** от Елена ***завършва*** стенописната композиция „Страшният съд" в откритата нартика на църквата в Капиновския манастир.
Костадин Вальов ***създава*** реалистично портретите на ктиторите **Господин Пея** и **поп Ангелко Степанович** в църквата „Св. Димитър" в с. Ярловци, Пернишко.
Георги Владикин (Казака) ***въвежда*** в Свищовското училище „рисувално изкуство, свободни чертежи и человечески фигури". Това начинание е ново за българското училище. Децата рисуват по натура — човешко лице, голо тяло и антични глави. Един от учениците е **Николай Павлович**. Детските рисунки са запазени от известния славист **В. Григорович**.
Завършен е Пазарджишкият иконостас в църквата „Св. Богородица" от дебърски майстори, между които е и пазарджиклията **Димитър Шаренков Церовеца**.
Завършен е иконостасът на църквата „Св. Илия" в Севлиево от резбарите **Никола Матеев** и сина му **Йонко Марангозчията** от Ново село, Троянско, с участието на **поп Кою Витанов** от Трявна. Иконостасът е един от най-художествено изработените у нас, има 3 олтарни отвора и 18 резбарски колонки. Дванадесетте големи икони са рисувани от зографа **Захари Цоньов** от Трявна.
Завършен е иконостасът в църквата на Преображенския манастир, дело на тревненски майстори, които са повторили някои мотиви от тревненската църква „Св. Архангел".
5 март. Оттогава е ***първата запазена рисунка*** на **Николай Павлович** като десетгодишен ученик на **Георги Владикин**, изобразяваща юноша. Рисунката е подписана: *„Николи Христакиев"*.
23 април. Резбарят **Петър** от Габрово ***завършва*** Плевенския иконостас на църквата „Св. Николай". Последовател е на Тревненската художествена школа. Най-характерното за иконостаса е централната олтарна врата, в горната част на която е разработен сюжетът „Св. Георги убива змея".

Уста Колю Фичето ***завършва*** манастирската църква в Плаковския манастир „Св. Илия“. Църквата е еднокорабна, триабсидна с купол и висока открита нартика с 6 колони отпред.
Завършена е Тодор-Каблешковата къща в Копривщица, отличаваща се с интересно вътрешно разположение на собите, богата декорация и изписване и с резбованите си тавани. Дело е на майстор **Генчо Младенов**.

В Казанлък ***е открита*** библиотека с читалня.

1846 **Георги Немцов** ***се замонашва*** в Хилендарския манастир с духовно име **Григорий** (бъдещ Доростоло-Червенски митрополит). **Ал. Екзарх** подава две изложения до руския император във връзка с развитието на българската просвета и с искане за създаване на българска духовна йерархия. Той изпраща и поредния мемоар до министъра на външните работи на Франция, **Фр. Гизо**, в който настоява да се отпуснат стипендии за обучение на българи във Франция и да се осигури издаването на учебни пособия в Парижката държавна печатница.
Отпуснати са нови 20 стипендии за обучение на българи в Русия.
Султан **Абдул Меджид** извършва обиколка из българските земи, по време на която получава няколко десетки изложения с искане за замяна на гръцките владици с български.
Издаден е закон за просветата в Османската империя. ***Ражда се*** в Елена **Юрдан Попниколов Костов** — учител; просветен и читалищен деец; член на ВРО. ***Ражда се*** в Бистрица, Софийско, **Никола Стефанов Крушкин** (Чолака) — монах; член на ВРО; съратник на **В. Левски**; книжар. ***Ражда се*** в Разград (сп. други източници в Крагуевац) **Димо (Димитър) Стойчев Куюмджиев** (д-р Вичев) — военен лекар; участник в революционното движение; заточеник в Диарбекир, от където избягва; лекар в Румъния; участник в СТВ и РТОВ; след Освобождението е лекар, аптекар и търговец. ***Ражда се*** в Елена **Йордан Попхристов Кършовски** — учител; участник в подготовката на Априлското въстание и в Ботевата чета; автор на спомени. ***Ражда се*** във Вълчедръм, Ломско, **Димитър Маринов Бонев** — учител; читалищен деец; след Освобождението виден обществен деец и етнограф. ***Ражда се*** в Браила **Изидор Василиев Михалиади** — музикант; композитор; свири на пиано, виолончело, тромбон и цигулка. ***Ражда се*** **Джорджо Кръстев Момчев** — един от основателите и касиер на читалище „Надежда“ в Търново; член на революционния комитет. ***Ражда се*** в с. Мокреш, Ломско, **Трифон Л. Панов** — участник във Втората българска легия; преводач и секретар в щаба на **княз Черказки**. ***Ражда се*** в Казанлък **Стефан Петков Попов** — виден театрален деец; преводач от френски и италиански език. ***Ражда се*** в Хасково **Димитър Попстефанов** — читалищен и революционен деец; полиглот, владеещ 7 езика; във

връзка с Хасковското съзаклятие заточен в Диарбекир — 1873-1878 г. ***Ражда се*** в Мустафа паша (днес Свиленград) **Станко Попатанасов Разбойников** — учител; читалищен и театрален деец; участва в Априлското въстание; сътрудник на възрожденския периодичен печат. ***Ражда се*** в Търново **Панайот Славков** — медик; осигурява с медикаменти четата на Хр. Ботев; след Освобождението аптекар и кмет на В. Търново. ***Ражда се*** в Габрово **Спиридон Иванов Стоманяков** — участник в църковните борби; един от основателите на Българското книжовно дружество. ***Ражда се*** в Бяла черква **Христо Трифонов** — учител в Мусина; читалищен и театрален деец; участник в четата на поп Харитон; загива при сраженията в Дряновския манастир. ***Ражда се*** в Клисура **Христо Г. Трувчев** — учител в Пловдив и Клисура; книжар; сътрудник на **Хр. Г. Данов**; участва в Априлското въстание; убит в Сопот. ***Ражда се*** в Лясковец **Димо (Димитър) Вълчев Хранов** — учител в Лясковец и Разград; читалищен и театрален деец; издава сп. „Ступан“, сътрудник на **Л. Каравелов** при издаването на сп. „Знание“; преводач в щаба на генерал Гурко. ***Ражда се*** в Струга **Елисавета Димитрова Миладинова-Шапкарева** — дъщеря на Димитър Миладинов; учителка в Кукуш. ***Ражда се*** в Карлово **Стефан Божков Дерибеев** — учител в Калофер, Варна, Шумен, Преслав, Разград; читалищен деец.

1 януари. ***Ражда се*** в Търлис, Неврокопско, **Васил Попилиев Гологанов — митрополит Теодосий Скопски**.

31 януари. ***Умира*** роденият в Церова кория, Търновско, игумен на Капиновския манастир „Св. Никола“ **архимандрит Нефталим**, наследил през 1794 г. **Софроний Врачански** и за 52 години игуменстване направил много за манастира.

Февруари. ***Умира*** в Търново **отец Иван Шаранков**, родом от Янина — установил се като свещеник в Лясковец след Гръцката завера от 1821 г.; по-късно свещеник в Търново; участник в подготовката на Велчовата завера (1835 г.); заклевал съзаклятниците в църквата „Св. Константин“.

15 февруари. ***Ражда се*** в Габрово **Райчо Михов Каролев** — учител; директор на Габровската гимназия; участник в църковното движение; книжовник; след Освобождението е депутат в УС; учител; висш чиновник; министър; директор на Народната библиотека; член на Управителния съвет на БКД.

17 февруари. ***Ражда се*** в Елена **Петко Василев Горбанов** — учител по български език в Роберт колеж; публицист; преводач.

21 февруари. ***Ражда се*** в Свищов **Георги Константинов Желязкович** — търговец; спомагателен член на БКД.

1 март. ***Ражда се*** в Търново **Киро Петрович Тулешков** — печатар; сътрудник на **Хр. Ботев** при списването на в. „Дума на българските емигранти“; революционен деец; издава в. „Български глас“ в Болград; опълченец; автор на мемоари.

8 април. ***Ражда се*** в Костенец **отец Игнатий Рилски** (Христо А. Панов) — учител; сътрудник и съредактор на периодични издания; след Освобождението учител и висш църковен служител.
27 юли. ***Ражда се*** в Чирпан **Георги Данчов** (Зографина) — иконописец и портретист; сподвижник на **Васил Левски**; след Хасковското покушение (1873 г.) е осъден на заточение в Диарбекир.
Лятото. На о. Самос ***умира*** като заточеник заради участието си в революционните борби капитан **Георги Мамарчев**.
8 септември. ***Ражда се*** в Сливен **Мария Доброплодна** (Генчева) — учителка в Тулча; авторка на „Нов буквар"; съпруга на **Сава Доброплодни**.
26 октомври. ***Ражда се*** **Димитър Георгиев Папазоглу** — църковен певец в църквата „Св. Спас" в Търново, читалищен и театрален деец; участва в четата на **поп Харитон**; загива при сраженията в Дряновския манастир.
19 декември. ***Ражда се*** в Стара Загора **Стефан Станев Минчев** — учител; участник в подготовката на Старозагорското въстание.

От тази година учебният процес почти във всички училища ***започва*** в края на август или началото на септември и ***свършва*** в края на юни (Петровден) или на 20 юли (Илинден). В селата учебната година е по-къса.
В Търново ***избухва*** голям пожар на чаршията при който изгарят всички училища. Възстановени са чак през 1858 г.
Найден Геров ***открива*** в Копривщица първото класно училище в България.
В Шумен **Сава Ил. Доброплодни** ***открива*** девическо взаимно училище, в което отначало има 100 ученички.
Христо Протопопович Василев ***отваря*** частно девическо училище в Карлово и ***написва*** граматика за работа с учениците.
Захари Княжески ***прави безуспешен опит да открие*** земеделско училище в Стара Загора.
Христаки Павлович ***основава*** в една от крайните махали на Свищов „Славянобългарско училище „Св. Никола". Основното обучение възлага на своя ученик **Тодор Хрулев**.
В Ловеч ***се явява за учител*** **Петко Славейков** — млад, с по-свободни нрави, „с мустаци едва наболи, с дълъг скъп кожух и с умение да привлича красния пол". Впечатлява града с любовните си авантюри и външният му живот „забулил неговото учителстване".
Филип Велиев ***е условен за учител*** в българското училище в Казанлък.
19 април. **Неофит Рилски** ***пристига*** в Стара Загора по покана на гражданите, за да стане учител, но като вижда окаяното състояние на училището, се сепва и записва в дневника си: *„И егда увидел, коль возмутился не можно изглаголати и в такой скорбы*

былъ даже до вечера, что отчаялся от живота". От незнанието на учениците след изпита „*поболился от муки и решился не отити кнову во училище, но возвратитися въ манастиръ*". Тръгването си възприема като освобождение от „*вечниыя муки и много благодарил от тамъ Бога*".

✝ Българите от Самоков ***изгонват*** гръцкия владика **Йеремия**. За свещеник на българските католици във Варна ***е назначен*** **Петър Арабаджийски.**

15 май. На този ден летописецът **поп Йовчо** отбелязва: „*Султан Абдул Меджит като прохождаше държавата си, дойде в Търново славно с голям алай ... А за владиката Неофит станаха християните на плач и искаха да го изпъдят, защото много отегчи народа, затова просеха да им се даде по язика българин владика*". 27 май. В Русе по време на обиколката на султана група букурещки българи ***връчват протест*** срещу политиката на гръцкото духовенство в България.

Богоров, Иван: „Описвания на село Котел, град Самоков, Рилский манастир..." (статии, в. „Български орел", бр. 1-3, април-септември).

Васкидович, Емануил: „Прискорбное оправдание" (публицистична брошура, Буд.).

Давидов, Пеню: „Молитва, изречена на царя от учениците терновскаго училища... в Тернов на 1846, мая 14" (стихотворен сборник).

Доброплодни, Сава: „Игиономия" (превод, Цар.).

Йованович, Найден: „Буквар или началное учение" (Бук.); „Жития на св. Димитрия... св. Георгия... св. Тирона... св. Евстатия" (превод, Бук.); „Месецослов или календар за лето 1847" (Бук.).

Карастоянов, Никола: „"Кратко описание на светите двадесят манастири... на Св. Гора" (3 изд., Самоков); „Пасхалия" (Бел.).

Касапски, Никола: „Богатство и слава" (превод от немски); „Желание" (стихотв. — сп. „Любословие", бр. 18-20, 22).

Княжески, Захари: „Обичай болгар при сватбе, рождений и крещений детей и погребений"; „Болгарския поверия" (статии, „Журнал М-ва народн. просв.", т. 3 и 52).

Кърчовски, Йоаким: „Чудеса пресвятия Богородици" (2 изд., Бук.).

Ненович, Василий: „Священная история церковна от Вехтия и Новия завет" (2 изд., Бук.).

Неофит Бозвели: „Плач бедная Мати Болгарии" (диалог, ръкопис).

Огнянов, Константин: „Забавник за лето 1846" (сборник, 2 допълн. изд., Париж); „Благодетелното продължение на Танзимата" (превод, Цар.).

Павлович, Христаки: „Граматика славянска"; „Благи обичаи" (превод от **Д. Обрадович**) — книги обявени, но неиздадени, останали в ръкопис.
Попович, Райно: „Кратко толкование на божествения храм" (превод, 2 изд., Бук).
Фотинов, Константин: „Училища за болгарски момичета"; „Должност за отечество"; „Възобразование женскаго пола"; „Мъчно е да познае человек сам себе си" (статии, сп. „Любословие", януари-декември).

11 август. В Шумен учителят **Стефан п. Николов Изворски** ***организира*** първото „школско позорище" — учениците представят пред родителите си на тържеството в края на учебната година сценка, създадена от учителя им. Така ***се поставя началото*** на традиция да се пишат школски диалози. Сред авторите са **П. Р. Славейков, Д. Войников, Кр. Пишурка** и др.

Майстор Миленко ***завършва*** южното манастирско крило на Рилския манастир, където са монашеските килии, общата трапезария за монасите, клисарницата с библиотека и болницата.
В Сопот ***е построена*** църквата „Св. Петър и Павел", дело на **майстор Никола Траянов** от брациговската школа.
Завършена е Райковата къща в Трявна — градско многоделно жилище с приземие и жилищен етаж и с четиристрешен покрив, покрит с каменни плочи.
Завършена е къщата на Д. Георгиади в Пловдив, която е типичен пример за дървено-паянтова архитектура на градска триетажна къща.

Публикуван е първият известен засега запис с невми на новобългарски песни — „Четири български училищни песни" от **Павел Куртович Чалоглу** и **Георги П. Константинов**, учители в Пловдив. Песните са отпечатани на последните страници на гръцки псалтикиен сборник „Антология", издаден в Цариград.
Никола Мутев, получил музикална грамотност в Ришельовския лицей в Одеса, школувал пеене в Неапол и Милано, е редовен студент в Римската консерватория. Завършва композиторския отдел. Още в Рим създава „Балканска рапсодия" за малък оркестров състав и четири български народни песни за висок глас и пиано.
20 декември. Ученическият хор на **Ник. Златарски** ***посреща*** новия търновски **митрополит Атанасий** с „Многая лета". И през следващите години хорът изпълнява песни, посветени на владиката по текст на **Пеню Давидов** и музика на **Ник. Златарски**.

1847 **Никола Карастоянов** ***открива*** печатница в Самоков. ***Ражда се*** в с. Мачуково, Гевгелийско, **Вениамин Мачуковски** — монах в Зографс-

кия манастир; учител в Солун и Кукуш; издава и редактира в. „Цариград"; събира народни умотворения. ***Ражда се*** в Стара Загора **Стефан Калчев Салгънджиев** — учител в Солун и Одрин; сътрудник на възрожденския периодичен печат. ***Ражда се*** в Калофер **Димитър Генков Филов** — учител в Бесарабия; опълченец. ***Ражда се*** в Златарица, Еленско, **Иван Златарски** — просветен и революционен деец. ***Ражда се*** в Търново **Никола Георгиев Кабакчиев** — читалищен и просветен деец; член на Търновския РК; участник в подготовката на Старозагорското и Априлското въстание; емигрант в Румъния; през РТОВ преводач; след Освобождението висш чиновник. ***Ражда се*** в Свищов **Кирияк Антонов Цанков** — член на ТЦБК, на БРЦК; председател на БЦБО в Букурещ; като публицист издава в. „Балкан"; след Освобождението виден държавник. ***Ражда се*** в Дряново **Минчо Д. Цачев** — лекар в турската армия; през Руско-турската война от 1877-78 г. сътрудничи на руската армия. ***Ражда се*** в Дряново **Пенчо Димитров Черковски** — участник във Втора българска легия; учител; участва в подготовката на Априлското въстание; по време на Руско-турската война 1877-78 г. е разузнавач. ***Ражда се*** в Емборе, Кайлярско, **Димитър Василев Македонски** — учител в Битоля, Цариград, Струга; сътрудник на в. „Македония", в. „Право", сп. „Читалище"; автор на учебна литература; преводач. ***Ражда се*** в Цариград **митрополит Василий Доростоло-Червенски** (светско име Васил Михайлов). ***Ражда се*** в Търново **Никола Атанасов Живков** — учител в Търново, Тулча; управител в Русе на книжарницата на **Хр. Г. Данов**; участва в Сръбско-турската война (1876 г.) и в Руско-турската 1877-78 г.; автор на песента „Шуми Марица". ***Ражда се*** в Карлово **Иван Димитров Грозев** — построил край Карлово текстилно предприятие (1874 г.); след Освобождението индустриалец; кмет на София (1894 г.).

Февруари. След тригодишен затвор в Цариград **Г. С. Раковски** е освободен и се установява в турската столица.

12 февруари. ***Ражда се*** в Казанлък **Юрдан Манолов Стателов** — учител; секретар на Търновската митрополия; един от основателите на ученолюбивата дружина „Искра" в Казанлък.

14 февруари. ***Ражда се*** в Елена **Сава Попхристов Кършовски** — учител; член на ВРО; участник в подготовката на Априлското въстание; след Освобождението е съдия, адвокат, журналист и общественик.

25 март. ***Ражда се*** в Казанлък **Христо Христов Манев** (Маньоолу) — търговец на розово масло; след Освобождението кмет на Казанлък.

1 април. ***Ражда се*** в Елена **Йордан Иванов Брадел** — лекар; участник в Руско-турската война 1877-78 г.

3 май. ***Ражда се*** в махалата Цокювци (днес в пределите на гр. Габрово) **Христо Иванов Цокев** — художник; руски възпитаник; автор на портрети, пейзажи и икони.

3 май. ***Ражда се*** в Кюстендил (според някои сведения през 1849 г.) **Йосиф Поппетров Любенов** — лекар; автор на медицинска литература.

14 май. ***Ражда се*** в Ямбол **Боян Петров Керемедчиев** — учител; открил първото българско училище в Бургас.
23 май. ***Ражда се*** в Дермендере (Бесарабия) **Михаил Георгиев Грегов** — участник във Втората българска легия; учител в Сливен; член на революционния комитет в Сливен; участник в Руско-турската война 1877-78 г.
20 юли. ***Ражда се*** в Стара Загора **Начо Николов Планински** — лекар; читалищен, революционен и театрален деец; сътрудник на възрожденския периодичен печат; подпомага с медикаменти въстаниците през 1876 г.; арестуван и осъден на заточение.
24 юли. ***Ражда се*** в Шумен **Димитър Станчев** — учител; революционен деец; сътрудник на възрожденския периодичен печат.
13 август. ***Ражда се*** в Лозенград **Ангел Атанасов Медаров** — учител; заточен за участие в националноосвободителните борби.
2 септември. ***Ражда се*** в Болград **Димитър Панайотов Греков** — съдебен служител и адвокат в Браила; свързан е с дейността на БЦБО.
20 септември. ***Ражда се*** в Лясковец **Моско Поптонев Добринов** — учител в Пловдив; сътрудник на в. „Македония", сп. „Читалище", сп. „Училище" и др.; преводач на учебна литература.
Октомври. ***Ражда се*** в Стара Загора **Петър Иванов Иванов** — учител; музикален деец; книжовник; участник във Втората българска легия, в Старозагорското и Априлското въстание; след Освобождението е висш чиновник; преводач; член на БКД.
24 октомври. ***Ражда се*** в Пазарджик **Атанас Димитров Гюджанов** — иконописец; рисува декора за първото театрално представление в Пазарджик.
10 ноември. ***Ражда се*** в Търново **Димитър Хаджипавли Иванов** — търговец; един от основателите на Цариградското и на Търновското читалища и техен председател; емигрант в Румъния; писар в четата на **Филип Тотю** през СТВ; секретар на БЦБО; сътрудник на възрожденския печат; след Освобождението е чиновник.
21 декември. ***Ражда се*** в Свищов **Георги Йорданов Тишев** — секретар на **Антим I** и заточен заедно с него през 1877 г.; член на Българското книжовно дружество.

В Калофер ***е завършена*** сградата на новото училище край р. Тунджа; учител е **Ботьо Петков**.
Константин Миладинов ***става учител*** в с. Търново, Битолско.
Руският император ***нарежда*** да се отпускат в продължение на 10 години по 10 000 сребърни рубли за нуждите на централното българско училище в Стара Загора. Сумата се отпуска на три години и е в разпореждане на **Александър Екзарх**, но поради неправомерното ѝ използване е спряна.
10 март. **В. Априлов** и **Н. С. Палаузов** ***изпращат*** писмо до Габровската община, в което изразяват желанието си да подпомог-

нат изграждането на ново здание на училището. Поставят условия да е избрано такова място, че „да има въздух чист, да може да ся доведе вода и да ся направи малка градина вътре и горници (стаи) за момчета от селата".
26 октомври. ***Открива се*** взаимно училище в махалата Канлъ ковак в Пазарджик; за учител е условен **Георги Райков**.

Българите от Софийска епархия ***се надигат*** срещу гръцкия митрополит **Мелетий** и отправят молба да им се изпрати по-добър архипастир „християнолюбител, правдолюбител... да просвещава духовно народите".
7 януари. **Ал. Екзарх** ***изпраща изложение*** до руския император, в което настоява да бъде избран един българин, който да представлява и защитава интересите на народа пред Високата Порта и да работи за създаването на българска духовна йерархия.
10 ноември. **Ал. Екзарх** ***отправя искане*** до Високата Порта и Цариградския патриарх за български духовни началници, изграждане на български храм в Цариград и богослужение на роден език.
25 ноември. ***Упълномощен*** официално от цариградските българи, **Ал. Екзарх** ***посещава*** патриарха със същите искания.

Априлов, Васил: „Мисли за сегашното българско учение" (публицистична брошура, Одеса).
Берон, д-р Петър: „Буквар болгарский" (3 изд., Бук.).
Богоров, Иван: „За равнописанието на нашия език" (статия, в. „Български орел", бр. 3).
Васкидович, Емануил: „Наръчна книжка за българските деца и девици" (Бел.); „Първи понятия за детинско употребление" (превод от френски, Бел.); „Християнско поучение или сокращение на священния катехизис" (превод от гръцки, Бел.); „Сокращение на свещенната история" (превод от гръцки, Бел.).
Владикин, Георги: „Новий български буквар" (съвм. с **К. Теодорович**, Буд.).
Йованович, х. Найден: „Месецослов за 1848".
Княжески, Захари: „Въведение в истории болгарских славян" (очерк, Москва).
Константинов, Никифор: „Ръководство към нравствената философия за новоначалните" (учебник, превод, Бел.).
Момчилов, Иван: „Писменница на славянский язик" (Бел.).
Натанаил Зографски: „Зерцало или огледало християнское" (превод, съвм. със **З. Княжески**, Москва); „Святителское поучение к новопоставленнаго свещенника... Сокращенний катехизис" (превод, Москва).
Петрович, Аверкий: „Разговори за сърдечно и душевно образование (прев. от сръбски, Бел.).

Теодорович, Константин: „Библическа повест Вехтаго завета за юност“ (прев. от сръбски, съвм. с **Г. Владикин**, Буд.).
Трендафилов, Николай: „Цветособрание на сичкото презгодишно църковно богослужение“ (превод от гръцки, т. 1-2, Бук.); „Воскресник“ (превод, Бук.).

Христо Йовович от Самоков ***изписва*** къщата си с пейзажи от Цариград и Смирна, с богати растителни композиции, гирлянди и букети с цветя.
Златарят **Тома Сидер** от Крушево (Македония) ***гравира*** отново познатата щампа „Успение на св. Иван Рилски“, в която внася незначителни промени; медната плоча се пази днес в музея на Рилския манастир.

Завършена е Куюмджиоглувата къща в Пловдив. Строена е от майстор **Хаджи Георги** за **Аргир Куюмджиоглу**, богат търговец. Един от зидовете на къщата принадлежи на антична крепост. Най-впечатляващо е пластичното решение на къщата — трите кобилични фронтона; оригиналният портик, чийто колони са разположени по крива линия така, че стените над тях са огънати в двойна извивка, изпъкнала в средата; живописните орнаменти, декоративните дъсчени тавани и други чудесни хрумвания на майстора правят от къщата едно от най-изящните произведения на възрожденската ни архитектура.
Уста Колю Фичето ***построява*** църквата в патриаршеския манастир „Св. Троица“, недалеч от Търново. В строежа са използвани антични материали от римския град Никополис ад Иструм. Църквата е изписана от **Захарий Зограф**, който създава и големите олтарни икони „Исус Христос“, „Св. Богородица“, Св. Йоан Кръстител“ и „Св. Троица“, както и малките „Св. Теодосий Търновски“ и „Св. Лазар от с. Дебел дел“ в параклиса на църквата.
Завършена е църквата „Св. Никола“ в Карлово.
Построена е чешмата на житния пазар в Габрово от махленец на име **Кирчо** — висока 2.50 м, с три обработени лица и три чучура; орнаментирана е с розетки и два гълъба.

Издаден е първият български печатан псалтикиен сборник, с което започва дейността на **Николай Триандафилов**. До 1849 г. той издава в Букурещ четири сборника с църковна музика, чието разпространение довежда до уеднаквяване на църковното пеене в страната.

19 декември. В Трявна ***е открита*** „книгохранителница“ с читалня, предлагаща около 60 книги, сред които „Денница на новобългарското образование“, „Допълнение към книгата Денница“, „Български книжици“ и „Български грамоти“ от **В. Априлов**, както и голям брой руски и няколко френски издания.

1848 **Д-р Стоян Чомаков** ***се установява*** в Пловдив — той е първият дипломиран лекар в града; отваря и собствена аптека. В Тулча ***е ръкоположен*** за свещеник **Енчо Димитров** — активен участник в църковно-националните борби, по-късно архиерейски наместник. Под влияние на революционните събития в Европа в Белград българските войводи и въстанически водачи **Станко Атанасов, Никола Сръндак, Пуйо войвода** и др. ***започват подготовка за въстание*** в българските земи. В Дермендере (Първенец), Пловдивско, ***е построена*** втората по-голяма вълненотекстилна фабрика в България от синовете на предприемача **Атанас Гюмюшгердан**. ***Ражда се*** в Лясковец **Иван Иванов Мънзов** — учител; печатар; издава в. „Тъпан"; участник във Втора българска легия. ***Ражда се*** в Панагюрище **Георги Нейчев Вълков** — учител и читалищен деец; член на революционния комитет в Панагюрище; за участие в Априлското въстание е осъден на заточение. ***Ражда се*** в Търново **Стефан Пенчев** — градски лекар в Букурещ. ***Ражда се*** в Русе **Величко Алексиев Попов** — участник във Втора българска легия; учител в Гюргево и Галац; сътрудник на **Хр. Ботев**; сътрудник на възрожденския периодичен печат; доброволец по време на Руско-турската война 1877-78 г. ***Ражда се*** в Ловеч **Михаил Христов Радославов** — учител в Габрово, Тетевен, Сопот, Ловеч, Шумен; за революционна дейност е арестуван през 1873 г. и заточен в Мала Азия; след Освобождението е съдия и адвокат. ***Ражда се*** в Търново **Георги Д. Сарафов** — завършил медицинско училище в Букурещ; като военен лекар участва в Сръбско-турската (1876 г.) и Руско-турската война от 1877-78 г.; член на Българското книжовно дружество. ***Ражда се*** **Иван Славков** — като военен лекар участва в Сръбско-турската (1876 г.) и Руско-турската война от 1877-78 г. ***Ражда се*** в с. Болджиларе (Медово), Чирпанско, **Сребрю Петров Стойновски** — учител в Чирпан и Оряхово; читалищен деец; сподвижник на **Васил Левски**; участник в Априлското въстание и Сръбско-турската война през 1876 г.; опълченец. ***Ражда се*** в Русе **Марин Дим. Тихчев** — учител в Тулча; по време на Руско-турската война 1877-78 г. е в щаба на руската армия. ***Ражда се*** в Темешвар (Банат) **Асен Ставрев Шишманов** — завършил медицина във Виена; след Освобождението лекар в София. ***Ражда се*** в Свищов **Велизар Яковов** — един от първите свищовски актьори; превежда „Ромео и Жулиета" на Шекспир; завършва фармация в Мюнхен; открива аптека в Свищов; член на революционния комитет. ***Ражда се*** в с. Грознатовци, Трънско, Симо Соколов — войвода на доброволческа чета по време на Сръбско-турската война 1876 г. ***Умира*** **Христо Никович** (даскал Ицко) — килиен учител в Разград; преводач по време на Руско-турската война от 1828-29 г.; преписва дамаскин, в който прави летописни и автобиографични бележки. ***Ражда се*** в Габрово **Христо Колчев Конкилев** — търговец; издател на ръкописен сатиричен вестник „Рак" и сътрудник на други издания; член на Габровския РК; участник в Априлското въстание; опълченец; след Освобождението кмет на Габрово; депутат. ***Ражда се*** в Сопот **Тодор Н. Кошников** —

военен фелдшер в Босна и Сопот; председател на Сопотския РК; участник в подготовката на Априлското въстание и в РТОВ като преводач; прототип на д-р Соколов от романа „Под игото“ на **Ив. Вазов**. ***Ражда се*** **Константин Иванов Везенков** — лекар в трета дружина на Българското опълчение. ***Ражда се*** в Търново **Петър Василев Гюмюшев** — учител; читалищен деец. ***Ражда се*** в Севлиево **Стойчо Загорски** (Стефан Христов) — лекар в Севлиево; читалищен деец; учител. ***Ражда се*** в Калофер **Георги Лазаров Голчев** — учител в българското католическо училище в Одрин; издава учебна литература; представител на даскалската поезия. ***Умира*** **Анатолий** (архимандрит Зографски) — духовно лице в Света гора; наставник при Руската посолска църква в Атина (1838-1844 г.). ***Умира*** в Разград **Христофор Никович**, родом от Лясковец — обществен и просветен деец в Разград.
1 януари. ***Ражда се*** в Калофер **Стефан Х. Кънев** — занаятчия; учител; свещеник; общественик.
22 януари. ***Ражда се*** в Свищов **Яков Димитров Петкович** — лекар; руски възпитаник; като военен лекар участва в боевете по време на Руско-турската война 1877-78 г. при Плевен, Стара Загора, Ямбол; след Освобождението е военен лекар.
8 март. ***Ражда се*** в Копривщица **Малей Лулчев Малеев** — учител; член на революционния комитет в Хасково; преводач по време на Руско-турската война 1877-78 г.
14 март. ***Ражда се*** във Видин **Младен Павлов Калинов** — учител; читалищен деец; от Козлодуй се присъединява към четата на **Хр. Ботев**; след Освобождението е съдия и адвокат.
15 март. ***Ражда се*** в Ловеч **Иван Тодоров Драсов** — член на Ловешкия революционен комитет; сподвижник на **Васил Левски**; член на БРЦК; съратник на **П. Хитов** и **Хр. Ботев**; публицист; редактор на в. „Възраждане“
16 март. **Неофит Хилендарски** ***изпраща*** на **Андрей Робовски** в Елена последното си писмо, в което призовава: *„Драги ми, Андрее, ревнителейши общенародния ползи! Дерзай! Говори! Настой! Ори! Сей!“*.
24 март. ***Ражда се*** в Копривщица **Рада Киркович** (Р. П. Гугова-Киркович) — племенница на **Найден Геров**; учителка в девическото училище в Пловдив.
24 април. ***Ражда се*** в Плевен **Георги Яковлев** (Яковов, Яковлевич) **Кирков** — учител; книжовник; след Освобождението е депутат в УС; главен библиотекар и директор на Софийската народна библиотека; организатор и директор на Държавната печатница; основател на Картографическия институт; действителен член на БКД; дарител.
26 април. ***Ражда се*** в Ямбол **Георги Дражев Георгиев** — учител; председател на Ямболския революционен комитет; участник в четата на **Иларион Драгостинов** и **Стоил войвода**.
25 май. ***Ражда се*** в Копривщица **Петър Стоянов** — военен; руски възпитаник; като руски офицер участва в Сръбско-турската война от 1876 г. и Руско-турската война 1877-1878 г.

4 юни. *Умира* в заточение **Неофит Бозвели**.
21 юли. *Умира* **Христаки Павлович**.
1 август. ***Ражда се*** в Калофер **Георги Иванов Странски** — лекар; приятел на **Хр. Ботев**; член на БЦБО; като военен лекар участва в Сръбско-турската(1876 г.) и Руско-турската война от 1877-78 г.
14 ноември. ***Ражда се*** в Жеравна **Петър Димитров** — учител в Роберт колеж, участва в редактирането на в. „Зорница“, преводач на **Ю. Скайлър** и **Д. Макгахан** при разследване на турските зверства през Априлското въстание.
25 ноември. ***Ражда се*** в Чирпан **Никола Данчов Попгеоргиев** — брат на **Георги Данчов-Зографина**; иконописец; заточен в Ангора (Анкара) за революционната си дейност (1876 г.).
14 декември. ***Ражда се*** в Русе **Ради (Радко) Иванов** — секретар на Русенския РК; емигрант в Румъния; участник в подготовката на Старозагорското и Априлското въстания, в СТВ и РТОВ; учител; след Освобождението е висш държавен чиновник.
21 декември. ***Ражда се*** в Свищов **Никола Христов Сукнаров** — завършил право в Белград; учител и читалищен деец в Разград; по време на Руско-турската война 1877-78 г. е разузнавач; публикува стихотворения.
25 декември (6 януари 1848 г.). ***Ражда се*** в Калофер, в семейството на **Ботьо Петков** и **Иванка Стойкова Дрянкова Христо Ботев Петков** — велик български поет, публицист и революционер.

В с. Хебибчево ***се открива*** килийно училище, в което най-модерно е измислено ходенето до тоалетна. До вратата на стената имало окачена дъсчица и „който ученик излязвал повън, трябвало да я обърне откъм писмото, за да не излязва друг, докле той е по вън; а щом се завърнел, бил длъжен да обърне дъсчицата наопаки за други ученик“.
В Свищов **калугерката Пелагия**, ученичка на **Анастасия Димитрова**, ***открива*** девическо училище.
В Калофер **монахинята Мартина** ***открива*** девическо училище.
Едва 13-годишен **Бачо Киро Петров** ***става учител*** в с. Коювци, Севлиевско, със 115 гроша заплата за шест месеца.
Никола Михайловски ***се уславя за учител*** в Елена. Обогатява програмата с нови предмети — география, физика, логика и психология. Училището се превръща в притегателен център за ученици от други градове и села, които след завършването му стават учители — затова го наричали „даскалоливница“.
Никола Икономов ***открива*** в Разград девическо училище. Сред ученичките е бъдещата му съпруга и поетеса **Станка Николица Спасо-Еленина**. **Йордан Хаджиконстантинов-Джинот** ***става учител*** в Скопие.
1 март. В Пазарджик с материалната помощ на **д-р Петър Берон** и **Александър Екзарх** ***се открива*** първото девическо българско

училище; учителка е монахинята **хаджи Татияна**.
27 март. В бр. 13 на „Цариградски вестник“ ***се публикува*** статия, в която се обяснява смисълът на Бел-Ланкастерската система.
1 септември. ***Открита е*** сградата на първото класно взаимоучително училище в Лом; учител е **Кръстьо Пишурка** с 5000 гроша заплата.

За Велешки митрополит ***е ръкоположен*** **българинът Авксентий**, който се присъединява към водачите на църковно-националното движение след Великденската акция от 1860 г.
6 януари. Римската католическа църква ***провъзгласява*** чрез специална папска енциклика своята нова политика за съюз на християнските църкви под върховенството на Ватикана и при запазване на традиционните за всички църкви обреди.
Юли. ***Избрано е*** първото Настоятелство на българската църква в Цариград.

Януари. В Цариград под редакцията на **Ив. Богоров**, **Ал. Екзарх** и **Т. Бурмов** ***започва да излиза*** седмичникът „Цариградски вестник“ (до 15 дек. 1862).
Богоров, Иван: „Първичка българска словница“ (2 изд., Цар.).
Гранитски, Анастас: „Сборниче за холерата“ (брошура, прев. от турски, Цар.).
Неофит Бозвели: „Разговор с един бесарабски българин“; „Краткое начертание жизни Неофита Димчович“ (биографична проза, в ръкопис, Атон).
Неофит Рилски: „Таблици взаимоучителни“ (2 изд., Бук.).
Йованович, х. Найден: „Месецослов за 1849“ (Бук.); „Чистописание за болгарските юноши“ (Бук.).
Петрович, Аверкий: „Цвет милости или завещание чадолюбивого отца“ (прев. от сръбски, Бел.).
Триандафилов, Николай: „Гледало ради славяно-болгарската новонапечатана псалтика“ (Учеб. по теория на църков. музика, Бук.).
Анонимни издания: „Служба и житие на св. Харалампий“ (Цар.).

Захари Зограф ***изписва*** църквата „Успение Богородично“ в Троянския манастир. Създава интересния ктиторски портрет на хаджи Петър Балюв, Спас Маринов и техните съпруги. Интересна е и композицията, при която портретите на жените са дадени в дълбочина. За първи път през възраждането **Захари Зограф** ***изписва*** св. Кирил и св. Методий заедно в една композиция. Свитъкът със славянския алфавит, който те държат пред себе си, и образът на благославящия ги Христос започват да се повтарят и от други художници при изписване на образите на двамата първоучители. Предполага се, че за модел на тази композиция **З. Зограф** ***е използвал*** гравюрата от „Български буквар“ на **Г. Бусилин**

(1844 г.) **Анастас Карастоянов** ***съставил*** малка „Ирминия“, която се приема за първото ръководство по графични техники у нас. **Стойчо Фандъков** ***завършва*** иконостаса в църквата „Въведение Богородично“ в Горна Джумая.

Майстор Стойо ***издига*** църквата „Св. Атанас“ в Калофер. ***Завършена е*** къщата на Артин Гидиков в Пловдив. Интересно са решени резбованите тавани с розетки и спирали. ***Завършена е*** сградата на Мъжкото класно училище в Шумен.

Триандафилов, Н. „Гледало ради славяно-болгарската нине новонапечатана псалтика за улеснение на псалтиколюбците болгаре...“ (Букурещ). Този преводен труд поставя началото на музикалнотеоретичното мислене у нас.
На годишния акт на Римската консерватория ***е изпълнена*** композираната от **Никола Мутев** „Балканска рапсодия“.

В Лом учителят **Кръстьо Пишурка** ***отделя една стая*** в училището за читалня за възрастни.

1849 Даскал **Драгия Ненов** в специално закупен тефтер „Родослов“ ***документира*** родословието на всичките 107 семейства в Бяла черква. ***Ражда се*** в Панагюрище **Манка П. Попова** — учителка в Пловдив, Габрово, Видин; сътрудничка на сп. „Читалище“. **Ражда се** в Габрово **Алекси Христов** — завършил медицина в Москва; лекар в родния си град; въвежда изучаването на хигиена в училище; урежда болница в Габрово по време на Руско-турската война 1877-78 г. ***Ражда се*** в Габрово **Андрей Манолов Димитров** — учител; революционен деец. ***Ражда се*** в Ново село, Щипско, **Александър Орушов** — учител, поет и композитор; общественик. ***Ражда се*** в Шипка, Казанлъшко, **Григор Д. Караджов** — учител, участник в Априлското въстание. ***Ражда се*** в Кратово **Иван Цветков Каранов** — учител, участник в Кресненско-Разложкото въстание; депутат в УС. ***Ражда се*** в Чирпан **Георги Тенев Кочев** — учител и революционен деец; заточеник в Диарбекир; след Освобождението е чиновник. ***Ражда се*** в Лясковец **Петър Иванов Кьорчев** — учител и църковен певец; читалищен и театрален деец; сътрудник на възрожденския печат; член на ВРО; участник в подготовката на Априлското въстание; след Освобождението е чиновник и адвокат.
20 януари. ***Ражда се*** в Негован, Солунско, **Иван Маджаров** — учител; свещеник; председател на българската община в Сяр и Солун.
1 февруари. **Златан Груев Кинов** (бъдещ Сливенски митрополит) ***е ръкоположен*** за свещеник в Пловдив.
8 февруари. ***Ражда се*** в Пловдив **Иван Евстатиев Гешов** — обществен деец; изпраща дописки за Априлското въстание в английски вестници.
19 март. ***Ражда се*** в с. Котеновци, Ломско, **Алекси (Бранко) Ангелов** — учител; сподвижник на **Ан. Кънчев**, **Зах. Стоянов**; опълченец.

20 април. ***Бунт*** във Видинско начело с **Пуйо войвода**.
1 май. Сръбските власти ***залавят*** **Пуйо войвода** и съратниците му и ги предават на видинските османски управници.
25 май. ***Ражда се*** в Калофер **Христо Рачев Чобанов** — завършил медицина в Букурещ; член на БРЦК от 1875 г.; военен лекар в руската армия по време на Руско-турската война 1877-78 г.
28 май. ***Ражда се*** в Русе **Никола Тахов Обретенов** — учител; читалищен деец; председател на революционния комитет в Русе; участник в четата на **Христо Ботев**; заловен и осъден на заточение.
Август. Унгарски и полски революционери начело с **Лайош Кошут се установяват** в България.
11 юни. **Убит е** при грабеж в Сливенския балкан **Папа Витан Млади** (Витан Коюв Витанов).
9 септември. ***Ражда се*** в Буйновци, Габровско, **Никола Дончев Войновски** — военен ръководител на Христо-Ботевата чета.
10 септември. ***Ражда се*** в Стрелча, Пазарджишко, **Генчо Динчев Джумайов** (Генчев) — учител; сподвижник на **Левски**; член и председател на революционния комитет в Елешница.
5 октомври. ***Умира*** **Агапий Врачански** — епископ във Враца; подпомага новобългарското образование.
10 октомври. ***Ражда се*** в Болград **Васил Кирилов Василев** — председател на БЦБО в Болград.
14 октомври. ***Ражда се*** **Димитър Димитров Агура** — учител в Болградската гимназия.

Дамаскин Велешки ***се уславя*** за учител във Велес; въвежда взаимоучителната метода.
Йоаким Груев ***е назначен*** за учител в класното училище в Копривщица.
Манол Лазаров ***се главява за учител*** в Ловеч; спечелва си голяма почит в града заради сладкодумието, песните и стихотворството му, както и за участието му в борбата за независима българска църква.
В Кюстендил ***е построена*** специална сграда за взаимното училище.
Есента. Като учител в Копривщица **Найден Геров** ***оставя*** преди тръгването си подробен правилник, по който да се водят учителите. В него се урежда отношението към учениците и избора на надзиратели (епитропи).

Август. ***Излиза*** султански ферман, с който се разрешава да се построи български храм в Цариград на мястото, подарено от княз **Стефан Богориди** в квартала „Фенер". За първи път в този документ османската власт официално споменава отделен „булгармилитане" — български народ — вместо дотогавашното „руммилет".

9 октомври. В Цариград тържествено *е осветен* българският храм „Св. Стефан".

Априлов, Васил: „Заветът на Василия Евстатиева, сина Априлова" (Завещание на български и гръцки, Одеса).
Геров, Найден: „Извод от физика. част 1" (Бел.).
Гранитски, Анастас: „Описвание на холерата" (2 изд., Цар.); „Християнское поучение или краткий катехизис" (прев. от гръцки, Цар.); „Пития или гледание за щастие" (прев. от гръцки, Цар.); „Буквар за малките деца" (съвм. с А. Никопит, Цар.).
Дефо, Даниел: „Чюдесиите на Робинзон Крузо" (роман, превод на **Ив. Богоров**).
Динков, Константин: „Враческия молитви" (Бел.).
Йованович, х. Найден: „Буквар или началное учение" (2 изд., Бук.).
Йокай, М.: „Еничерите" (роман, превод от **Ив. Богоров**, Цар.).
Славейков, Петко: „Гроб", „Елегия", „Песен" и др. — стихотворения-дебют, „Цариград. вестник" (бр. 43, 59, 60, 61, 62 от април-август).
Стоев, Георги: „Любовникът или неговите в Цариград от любов приключения" (роман, прев. от гръцки, Цар.).
Триандафилов, Николай: „Кратка ирмология" (Бук.).
Чернович, Тоню: „Буквар болгарский заради децата" (Цар.).
Чинтулов, Добри: „Стара майка се прощава със сина си"; „Изпроводяк на едного българина из Одеса"; „Китка от Балкана" — стихотворения-дебют, „Цариград. вестник" (бр. 59-62 от август).
Шафарик, Павел: „Цветообрание на старославенската книжнина" (превод на **Хрисант Йоанович** от сръбски, Бел.).
Анонимни издания: „Буквар болгарский за началните училища" (Цар.); „Молитви при божественной литургии" (Цар.); „Календар „Казамия" за 1849 година" (Бел.).

В Трявна **П. Р. Славейков** *създава* училищен театър с репертоар от школски диалози, писани от него.

Захарий Зограф *изографисва* църквата в Преображенския манастир, като успява да вплете моменти от бита на съвременните му хора, да прояви чувство към родната природа, поради което работите му са ранна проява на българска светска реалистична живопис. Той рисува много български и славянски светии и автопортрета си. Украсява и външните стени на църквата с гирлянди с растителни мотиви, с рисувани арки, с колони и със сюжета „Колелото на живота", изобразено и в Троянския манастир. **Захарий Зограф** *рисува* за църквата в Плаковския манастир „Св. Илия" иконата „Христос Велик Архиерей и дванадесетте апостоли", която е една от най-интересните композиции в неговото творчество.

Анастас Карастоянов ***изработва*** голямата щампа „Разпятие", с която разкрива напълно гравьорските си възможности на художник. В работата си прибягва и до ръчно оцветяване на щампата.
Моско Одринчанин ***рисува*** част от стенописите в главната църква на Бачковския манастир. С изразителен рисунък се отличава ктиторският портрет на тогавашния игумен на манастира **йеромонах Кирил**.
Никола Дамянов — дебърски майстор-резбар от рода **Рензовци** — ***завършва*** дверите и балдажините на църквата „Св. Богородица" в Щип. ***Завършен е*** иконостасът на църквата „Св. Димитър" в с. Тешево, Гоцеделчевско; предполага се, че е дело на резбари от Пинд планина.
13 октомври. **Алекси Атанасов** ***завършва*** изписването на църквата в Горноводенския манастир „Св. Кирик и Юлита".

Построена е църквата „Св. Богородица" в Калофер от брациговския майстор **Стойо Иванов**.
Майстор **Никола Фичев** (Колю Фичето) ***завършва*** Къщата с маймунката в Търново.

Кръстьо Пишурка ***започва*** да публикува в „Цариградски вестник" и другаде школски и градски песни. Някои от тях са включени по-късно в „Разна любовна песнопевка" от **М. Лазаров**, 1858 г. и в „Сбор от български песни. Книжка първа" от **Кр. Пишурка**, 1864 г.
В Болград ***се установява*** **Никола Мутев** — завършил композиторския отдел на Римската консерватория; по-късно основава музикално дружество.
Найден Геров ***изработва*** училищен правилник, в който между другото са показани задълженията на учителите в църква — точка „В": *„да не четът, нито да пеят на язик, който не отбира народът"*; точка „Ж": *„да научат ученицити и да им дават ряд всякой празничен и неделен ден да пеят или Херувимската песен, или причастен"*.

1850 ***Ражда се*** в Церова кория, Търновско, **Иларион Пенчев** — монах; дякон на митрополит **Григорий Доростоло-Червенски**; след Освобождението е учител в Солунската мъжка гимназия и в Одринската семинария; председател на Серската църковна община; Неврокопски митрополит. ***Ражда се*** в Петрич **Иван Константинов** — иконописец, портретист, пейзажист, театрален декоратор. ***Ражда се*** в Браила **Аника М. Костович** (Яръмчукоева) — една от първите български актриси; участничка в театралната трупа на **Д. Войников**; дарителка; сътрудничка на възрожденския печат. ***Ражда се*** в Арбанаси **Тома Антонов Кърджиев** — печатар; читалищен, театрален и хоров деец; учител; секретар на българския митрополит в Русе; член на ВРО; участник в

подготовката на Старозагорското и Априлското въстания, в СТВ и РТОВ; след Освобождението е обществен и политически деец. ***Ражда се*** в Свищов **Пантелей Наботков** — учител в Пловдив; участва в Априлското въстание; по време на Сръбско-турската война от 1876 г. организира доброволчески чети. ***Ражда се*** в Болград **Димитър Радионов Начев** (Начов) — завършва медицина; преподавател в Болград; градски лекар; член на Българското книжовно дружество; дописник на в. „Отечество"; автор на учебник по хигиена. ***Ражда се*** в Пирдоп **Димитър Тодоров Ночев** — революционен деец; участник в Ботевата чета. ***Ражда се*** в Градец, Котленско, **Петър Николов Пармаков** — военен; руски възпитаник; военен ръководител на Първи революционен окръг през 1876 г.; участник в четата на **поп Харитон**; загива в сраженията при Дряновския манастир. ***Ражда се*** в Болград **Стефан Василев Парушев** — народен представител в румънския парламент през 1876 г.; доброволец в Руско-турската война 1877-78 г. ***Ражда се*** в Клисура **Христо Филипов Попов** — учител и читалищен деец; секретар на революционния комитет в Клисура; участва в Априлското въстание като помощник на **П. Волов** и **Г. Бенковски**; сътрудник на сп. „Читалище". ***Ражда се*** в Браила **Матилда Константинова Попович** — една от първите български актриси. ***Ражда се*** в Русе **Никола Петров Сакеларов** — музикант; изучава пиано, цигулка и флейта; през 1872 г. основава първия струнен оркестър в Русе; читалищен и театрален деец; член на революционния комитет в Русе; осъден на заточение. ***Ражда се*** в Търново **Петър Станчев** — учител; театрален деец; заточен заради революционната си дейност. ***Ражда се*** в Русе **Тодор Станчев** (Хаджистанчев) — учител в Русе и Никопол; основател на певческо дружество и хор в Русе; драматург и публицист. ***Ражда се*** в Трявна **Витан Николов Сърнев** — зограф; представител на Тревненската живописна школа. ***Ражда се*** в Ловеч **Никола Мойнов Астарджиев** — печатар; участник в Ботевата чета;, опълченец. ***Ражда се*** в Казанлък **Теодора Бакърджиева** (Миразчиева, Миразчийска) — актриса в трупата на **Д. Войников**; куриер на БРЦК. ***Ражда се*** в Трявна **Ангел Досюв Витанов** — иконописец. ***Ражда се*** в Севлиево **Никола Дабев** — учител; секретар на революционния комитет в Севлиево; подготвя въстанието в Ново село. ***Ражда се*** в Търново **Тодор Димитров Кънчев** — участник в Сръбско-турската война. ***Умира*** **Ангелко Палашов**. ***Умира*** **Тодор Николов Пирдопски**. ***Умира*** **Кръстю-Стари Захариев**. В документ на Търновската митрополия ***е записано***, че **Паскал** е „обезчестил малолетната **Райда** и че доброволно е решил да се ожени за нея, когато тя стигне законната възраст".

Йон Йонеску де ла Брад, румънски учен и общественик, предприема пътуване до Цариград и отпечатва на френски език пътеписа „Земеделска екскурзия в Добруджа".

Януари. Търновският митрополит ***разтрогва*** брака между **Роксандра** и **Димитър Георгиеви** от Свищов, тъй като „първата била крайно студена към мъжа си, който заради това напуснал къщата ѝ".

10 февруари. ***Ражда се*** в Котел **Петър Матеев Матеев** — завършил Роберт колеж; английски поданик на турска служба; преводач в щаба на генерал Гурко по време на Руско-турската война 1877-78 г.
10 март. ***Ражда се*** в Трявна **Иван Кънчев Димитров** — иконописец, портретист.
13 март. ***Ражда се*** в Котел **Стефан Матеев Томов** — учител в Ямбол, Котел; след Освобождението протестантски пастор в Търново.
10 април. ***Ражда се*** във Винга (Банат) **Леополд Иванов Косилков** — учител и ръководител на българската община във Винга; книжовник и книгоиздател.
24 април. ***Ражда се*** в Цариград **Светослав Миларов** (Светослав Николов Сапунов) — участник във Втора легия; сътрудник на **П. Р. Славейков** в редакцията на в. „Македония"; редактор на в. „Възраждане"; сътрудник на хърватски, чешки и руски вестници; автор на интересни спомени.
5 май. ***Ражда се*** в Прилеп **Константин А. Поменов** (Помянов) — учител и читалищен деец в Пловдив, Одрин; завършва право във Виена; след Освобождението съдия и министър.
25 май: ***Ражда се*** в Стара Загора **Петър Кабакоев** — учител; читалищен деец; книжовник; след Освобождението е чиновник.
27 май. ***Начало*** на въстанието в Северозападна България.
29 май. Въстанието ***обхваща*** Белоградчишко, Кулско, Видинско и Ломско.
15 юни. ***Ражда се*** в Беброво, Еленско, **Сава Милков Мирков** — завършил медицина; доброволец в Сръбско-турската война (1876 г.); лекар на Втора опълченска дружина по време на Руско-турската война 1877-78 г.
27 юни. ***Ражда се*** в Сопот **Иван Минчев Вазов** — велик български писател.
6-7 юли. ***Преговори*** между водачите на въстанието и представители на османските власти.
8 юли. ***Умира*** **Койчо Икономов** (Попикономов).
15 юли. ***Бележка*** в кондиката на църквата „Св. Георги" в Струга, написана от **Ст. Чакъров**, съобщава, че по заповед на гръцкия владика Дионисий е изгорена *„цичката ни библиотека от различни старобългарски книги — печатни и ръкописни. Злоупотреблението стана вътре в църковний двор."* 2 август: Осемнадесетчленна делегация от представители на въстаналите българи ***пристига*** в Цариград за преговори с правителството.
Септември — декември. Съдружникът на **Г. С. Раковски, Мустафа бей**, успява да го вкара в затвора за неизплатени дългове. Според някои сведения, **Раковски** излиза от затвора с опадали вежди и мустаци, вследствие на опит от страна на фанариотите да бъде отровен.
4 септември. ***Умира*** **йеромонах Партений** — дългогодишен игумен на Троянския манастир.

14 септември. ***Ражда се*** в Орешак, Троянско, **Максим Скопски и Пловдивски** (светско име Мартин Пенчев Пелов) — учител и революционен деец; висш духовник след Освобождението.
23 октомври. ***Ражда се*** в Ниш **Михаил Атанасович** (Атанаскович) — участник във Втората българска легия; лекар; сътрудник на **Л. Каравелов** като член-основател на дружество „Знание".
30 октомври. ***Ражда се*** в Стара Загора **Христо Шиваров** — учител в родния си град; секретар на революционния комитет; участва в подготовката на Старозагорското въстание.
1 ноември. ***Ражда се*** в Кишинев **Анастасия Ангелова Головина** — работи като лекар-психиатър след Освобождението.
6 ноември. В Османската империя ***е създаден*** нов търговски закон, заимстван от френския търговски кодекс.
11 ноември. ***Ражда се*** в Трявна **Ангел Ангелов Кънчев** — виден революционер; помощник на **В. Левски**, осъществява обиколка из Тракия; учредява революционни комитети в Русе, Троян и другаде; театрален деец; събирач на народни песни; масон.

В Копривщица сестрата на **Найден Геров**, **Ивана хаджи Герова**, ***открива*** девическо училище, поддържано от абаджийския еснаф.
Добри Чинтулов ***се уславя*** за учител в Сливен; въвежда за първи път изучаването на руски език след преустройство на учебната програма.
В Егри дере (Крива Паланка) ***е завършена*** двуетажната сграда на училището, построена с дарение на **Митре П. Нешев**.
Пролетта. Преди смъртта си севлиевският благодетел **хаджи Стоян Николов** ***завещава*** на общината 60 хил. гроша и няколко дюкяна за издръжка на училището.
1 септември. В Пловдив ***се открива*** българско средно училище „Св. св .Кирил и Методий „с цел в него да се обучават бъдещи учители и свещеници". Мястото за училището подарил чорбаджи **Стоян Тодорович**, а с парите, завещани от съпругата му, се изградило зданието. За учител поканили **Найден Геров**, който за първи път образувал два класа.

По силата на традиционно действащата в Османската империя милет-система английската дипломация успява да издейства издаването на специален ферман, с който се признава съществуването на протестантски народ в държавата на султана.
14 май. Църквата „Св. Стефан" и метохът в Цариград официално са обявени за ***народен имот***. Приетият същия ден „Уговор" прави някои промени и уточнения в организацията на българската църковна община. Избрано е новото настоятелство.
Ноември. **Иларион Михайловски** ***се завръща*** в Цариград от заточение на Света гора.

Септември. Във Виена *започва да излиза* „Мирозрение — списание помесечно“ с редактор **Иван Добровски**.

Байрон, Дж. Гордон: „Абидонска невеста“ (повест, превод на **Н. Д. Катранов**, Москва).

Бернарден дьо Сен-Пиер: „Индийска хижа“; „Павел и Вергиния“ — романи, преведени от **Ан. Гранитски**, Цар.).

Берон, д-р Петър: „Буквар болгарский“ (4 изд., Бук.).

Гранитски, Анастас: „Знаменитаго астронома Казимия месецослов предвещателний... за лето 1850“ (Цар.).

Изворски, Стефан: „Огледало за българските училища или правила заради възпитанието на децата“ (прев., Цар.).

Караминкови, Стоян и Христо: „Диплография или как се държат търговски книги“ (Цар.).

Кралевски, Т. М.: „Разговори французко-гречески-болгарски за болгарете, които желаят да приемнат начала французкаго и греческаго язика“ (Цар.).

Неофит Рилски:“Новий завет“ (превод, 2 изд., Смирна).

Никопит, Антон: „Детска енциклопедия“ (прев. от гръцки, Цар.); „Учения за децата“ (прев. от гръцки, Цар.).

Онуфрий Хилендарски: „Духовний зрак“ (прев. от руски, Цар.).

Палаузов, Спиридон: „Австрия со времени революции 1848 г.“ (брошура, С. Петербург).

Петков, Ботьо: „Календар, съставен от предсказанията на знаменитий астроном Казимия за 1851 година“ (Цар.).

Пиколо, д-р Никола: „Животът на Цезар“ от Николай Дамаскин (на гръц. ез.).

Радов, Пенчо: „Календар вечний“ (Цар.).

Рашич, Милан: „Любител на болгарското просвещение“ (сборник, Земун).

Симеонов, Иван: „Пътеводител на благочестието“ (сборник на гръц. ез., Цар.).

Хрулев, Теодор: „Буквар или началное учение“ (Будапеща).

Дюма, Ал. „Наполеон Бонапарт или тридесет години из историите французки“ (драма в шест действия, прев. от сръбски **Христо Драганов/ич/**. Цар.)

Захари Зограф *изписва* притвора на църквата „Св. Атанасий“ във Великата лавра на Атон. Създава сюжети от Апокалипсиса, композиции, изобразяващи Вселенските събори, и изписва монументалните образи на св. Богородица и св. Атанас.

Завършена е къщата на **Андрей Георгиади** в Пловдив. Строена е от майстор **хаджи Георги**. Тя е пример за симетрична пловдивска къща. Симетричните фасади са оформени пластично с еркери и портали, стаите са богато орнаментирани.

Завършена е къщата на **А. Куманов** в Тетевен. Впечатляваща е декоративната украса на стенните долапи.
Построена е къщата на **С. Памукова**. Типична Странджанска къща — приземна сграда с нисък каменен цокъл, многоделна, двуогнищна, с малко покрито пространство (одер) на главното лице. Помещенията са разположени едно зад друго в дълбочина.
Майсторите **Кръстю, Апостол** и **Христо *съграждат*** камбанарията в Плаковския манастир „Св. Илия".

За пръв път в България в Копривщенското училище ***е въведено*** като учебна дисциплина нотно пеене.
Първи запис на Добри-Чинтуловото стихотворение „Къде си, вярна ти любов народна", направен от **Никола Г. Белчев**.
Начало на разпространението на Чинтуловото стихотворение „Българийо, мила майко" като песен по мелодия, вариант на песен от **Антон Панов** (Антон Пан).
В Шумен ***е създаден*** от унгарския революционер-емигрант **Михай Шафран** оркестър от 9 души — чужденци. През годините на пребиваване си в Шумен **М. Шафран** създава редица музикални творби, изпълнявани в града и през следващите десетилетия.
18 март. Унгарските емигранти ***представят*** в Шумен пиесата на Сиглигети „Беглецът", като в антрактите е изпълнявана музика.
Септември. Унгарските емигранти показват в Шумен ***първото оперно представление*** у нас — комичната опера „Кръстникът" от неизвестен италиански композитор.
Ноември. Оркестърът на **М. Шафран** свири в Търново.

1851 В Зографския манастир ***е подстриган*** за монах **Мелетий** — бъдещ Софийски митрополит.
Умира след дълго боледуване **Иван Кунчев** — бащата на **Васил Левски**. Умира и по-малката му сестра **Мария**. **Левски** остава сирак на четиринадесетгодишна възраст и започва да помага на майка си в изхранването на семейството.
След коледните празници градската община в Казанлък взема решение жените, невестите и девойките да не носят никакви жълтици като украшения. Дописка в „Цариградски вестник" (бр. 22) ни убеждава, че заповедта е нарушавана, и мюдюринът е прибрал жълтиците.
Ражда се в Сопот **Аврам Иванов Гуджев** — доброволец в Сръбско-турската война, офицер в Българското опълчение. ***Ражда се*** в Одрин **Атанас Цвятков Узунов** — учител в Сливен; драматург; революционен деец; поддържа връзка с **В. Левски** и е негов заместник от 1873 г.; заради Хасковското приключение е заточен в Диарбекир, откъдето избягва през 1876 г. ***Ражда се*** в Сопот **Гана Найденова Стоилова** — учителка; член на революционния комитет в Клисура; участва в Априлското въстание. ***Ражда се*** в Казанлък **Георги Константинов Хаканов** — завършил медицина в Букурещ; лекар в Казанлък и Стара

Загора; по време на Руско-турската война 1877-78 г. работи в Търновската болница. ***Ражда се*** в Калофер **Иван Хр. Стрелухов** — известен резбар; работи в църквите на София, Търново, Бяла Черква; участва в четата на **поп Харитон**; убит в Дряновския манастир. ***Ражда се*** в Златарица **Минко Маринов Радославов** — учител и революционер. ***Ражда се*** в Охрид **Наум Спространов** — учител по турски език в Охрид; полиглот; един от основателите на читалището в Охрид. ***Ражда се*** в Шумен **Панайот Вичев Волов** (Симеонов) — Главен апостол на IV революционен окръг.

1 януари. ***Ражда се*** в Копривщица **Тодор Лулчов Каблешков** — просветен, културен и читалищен деец; книжовник; организатор на Априлското въстание; член на РК в Пазарджик; председател на РК в Копривщица; помощник-апостол на Панагюрски революционен окръг; написва „Кървавото писмо", с което обявява началото на Априлското въстание; след разгрома му е заловен.

Февруари. ***Издаден е*** ферман за изкупуване на господарските земи в Северозападна България от българските селяни и за обезщетяване на земевладелците със съкровищни бонове.

12 април. ***Ражда се*** в Стара Загора **Димитър Михалев Наумов** — създава през 1875 г. образцово земеделско стопанство в Шамлии (Горно Ботево), Старозагорско; преводач в щаба на руската армия по време на Руско-турската война 1877-78 г.

21 април. ***Ражда се*** в Горна Джумая **Георги Димитров Измирлиев-Македончето** — учител; учредител на Гюргевския РК; военен ръководител на Първи (Търновски) революционен окръг. 11 май. В Пловдив за първи път ***тържествено е отбелязан*** Празникът на славянските първоучители — светите братя Кирил и Методий.

12 май. ***Ражда се*** в Габрово **Владимир Николаевич Палаузов** — завършил право; преподавател в Одеския университет; преводач от руски език; дописник на в. „Македония".

17 юни. ***Ражда се*** в Шоп Тайраклии (Бесарабия) **Олимпий Спиридонов Панов** — секретар на БРЦК; съратник на **Левски, Л. Каравелов** и **Хр. Ботев**; член на БЦБО; опълченец по време на Руско-турската война 1877-78 г.; сътрудник на възрожденския периодичен печат.

21 юли. ***Ражда се*** в Свищов **Никола Ангелов Славков** — военен; участник в подготовката на Старозагорското въстание; пом.-апостол във Врачански революционен окръг.

15 ноември. ***Ражда се*** в Плевен **Михаил Иванов Тепавски** — военен; руски възпитаник; участва в Сръбско-турската (1876 г.) и Руско-турската война (1877-78 г.).

18 ноември. ***Ражда се*** в Хасково **Георги Хаджииванчев Минчев** — читалищен деец; член на Хасковския революционен комитет; във връзка с Хасковското съзаклятие е осъден на заточение в Диарбекир, откъдето успява да избяга.

Никола Михайловски ***се уславя за главен учител*** в Търново. **Юрдан Ненов** ***се уславя за учител*** в Панагюрище. Преподава предмети, които почти не са въвеждани от други учители — антропология, начална психология, логика, писмовник, реторика, упражнения за произнасяне на слова, астрономия, етика, метафизика и др.

Пролетта. ***Основано е*** първото българското училище в Силистра в дома на **Пандели Диамандиев**, който отстъпва една голяма стая от къщата си. ***Учител е*** **даскал Тодор** от Котел — руски възпитаник.

Букурещката българска община ***отправя*** „окръжно писмо до сънародниците си в разните градове из цяла България" — огнен призив за борба срещу гръцкото духовенство в българските земи. В обръщението се казва: *„Всинца като под един сигнал трябва да изхвърлим гръцкото духовенство вън от границите на нашето отечество, както е изпъдено от Влахо-Молдавия, Сърбия и от самата Гърция докато духовенството на нашата църква се намира под непосредствената власт на Фенер, дотогава нашият народ ще върви от ден на ден към пропастта. Без народна йерархия няма спасение."*

Българинът **Панарет** (Петър Иванов Мишайков) ***е ръкоположен*** за Ксантийски митрополит. Със султански ферман ***католиците*** от Османската империя (арменци и др.) ***са признати*** като отделна независима църковна общност с право на своя юрисдикция.

15 август. За архиерей на българския храм „Св. Стефан" в Цариград ***е ръкоположен*** **Стефан Ковачевич — епископ Лаодикийски.**

23 ноември: **Архимандрит Партений** ***открива*** богословско училище при Зографския манастир, в което преподава.

Богоров, Иван: „Кратка география математическа, физическа и политическа" (Бук.).

Василев, Христо: „История на великий Александра" (роман, превод, 2 изд., Цар.).

Виланд, Кр.: „Абдиритите и магарешката сянка" (прев., Цар.).

Геров, Найден: „Болгарски училища" (статия в „Цариград вестник", бр. 57 от 20 октомври).

Гранитски, Анастас: „Гигиена (наука за сохранение на здравието)", (превод от френски, Цар.).

Грънчаров, Никола: „Съкратена свещенна история" (Цар.).

Йованович, х. Найден: „Буквар и начално учение" (3 изд., Бел.); „Начала на християнското учение" (2 изд., Бел.); „Чистописание за болгарските юноши" (2 изд., Бел.); „Нови български песни с царски и други..." (стихотворен сборник, Бел.); „Снотълковател" (Бел.).

Княжески, Захари: „Приятелски совети на родителите" (превод,

2 изд., Смирна).
Ксавие дьо Местър: „Кавказките пленници“ (повест, превод от **П. Кисимов**, Цар.); „Младата сибирянка“ (повест, превод от **Ал. Екзарх**, Цар.).
Неофит Рилски: „Аритметика“ (Бел.).
Палаузов, Н. Х.: „Жизнеописание Юрия Ив. Венелина“ (Одеса).
Палаузов, Спиридон: „Ростислав Михайлович, русский удельний княз на Дунае в 13 в.“ (очерк, С. Петербург).
Петков, Ботьо: „Нещо за безграмотните человеци“ (превод, 2 изд., Смирна); „Психология или душесловие за учение на децата“ (превод, 2 изд.).
Раковски, Г. С.: „Три съня“ (есеистични фрагменти, ръкопис).
Шлецер, А. Л.: „Въведение във всеобщата история“ (превод на **Ат. Чолаков** от руски, Цар.).
Анонимни издания: „Отговорът на г. Бореевата книжка, наричаема „Въпрос на святите места“ (полемична брошура, Цар.).

Хаджиконстантинов-Джинот, Йордан. „Минерва и девет музи и Остримеч се разговарят ради изгубена Болгария“ (Цариградски вестник, бр.48); „Разговор или прави человек“ (Цариградски вестник, бр.53-54); „Диалози“
Шилер, Фр. „Разбойници“ (прев. **Дим. Шишманов**, преводът не е издаден.

Майстор **Никола Фичев** (Колю Фичето) ***завършва*** църквата „Св. Никола“ в гр. Дряново.
Изгражда се жилищната постройка на Струпецкия манастир от **майстор Витю** от Брусен — една изящна творба на дървената възрожденска архитектура. Състои се от три етажа, всеки от който има големи чардаци към двора на манастира. Дървените колони са с декорирани капители.
Октомври. ***Завършена е*** чешмата на площада в Трявна, долепена до часовниковата кула. Тя е с надпис: *„В лето 1851 октомври от селска община се подновявам,/ тека и сички жадни напоявам./ Пътници — минете и споменете.“*

Нови български песни с царски и други нови песни или похвали и съдба баща сос сина. Издаде ся с трудом и иждивением от **Хаджи Найдена Йоановича** (Белград).
Аверкий Попстоянов съчинява песен срещу гръцките владици, която добива голяма популярност.
Иван Стоянов от Мерданя, Търновско, публикува в „Цариградски вестник“ (В, 53, 22 септ.) „Ученическа песен“.
Неофит Рилски завършва ръкописа на пълен псалтикиен сборник от чужди и свои мелодии на целия богослужебен кръг. Той е автор и на изпълняваните до днес „Блажен муж“, „Похвалная песен преподобнаго отца нашего Йоанна Рилскаго“, полиелея

„Раби господа“ и др. Заедно с **Неофит Рилски** работят **свещенодякон Кирил** — изтъкнат преводач на класически църковни песнопения, **свещеномонах Атанасий**, автор на част от „херувимските песни“, **монасите Аверкий, Анакий, Исай, Константин, Ксенофонт** и др. представители на Рилската певческа школа.

В Шумен **М. Шафран** дава частни уроци по музика на **Д. Войников**, който усвоява цигулка, флейта, китара и пиано; на **Костаки Хаджихристов** — цигулка, китара и флейта; на **Елена Хаджигеоргиева, В. Друмев** и др.

Началото на годината: В Шумен унгарските емигранти уреждат първите в нашите земи балове и концерти с изпълнение на модерна европейска музика, на които канят местни българи.

Април: По настояване на **Анастас Хаджистоянов** в Шумен е организиран от **М. Шафран** първият български оркестър (цигулки, флейта, контрабас) с музиканти **С. Янчев, Н. Патоев, Д. Войников, Д. Дюгмеджиев, С. Попов, З. Милев, Т. Куцаров, Ж. Попов** и др. Оркестърът просъществувал до Кримската война, като изпълнявал европейска танцова и оперна музика (откъси от „Норма“, „Лучия ди Ламермур“, „Травиата“, „Пуритани“, „Сомнамбула“), революционни маршове („Ракоци марш“, „Емигрантен — полка“, „Марсилезата“) и балкански фолклор. Обучението на оркестрантите се осъществява по донесени от чужбина учебници по солфеж.

1852 ***Създадени са*** тъкачески манифактури в Търново и Шумен. **Киряк Динков Държилович** заедно с брат си **Константин *открива*** в Солун печатница и книжарница за български и гръцки книги. **Васил Левски *става послушник*** на вуйчо си **Василий**, проповедник и таксидиот на Хилендарския манастир в Карлово и околностите му. Младият **Васил** обикаля постоянно с вуйчо си за събиране на таксит (помощи), учи църковно пеене и богослужение, пее в местния църковен хор. **Константин Петкович**, родом от Бащино село, завършва Славянска филология в Петербург, по-късно е руски дипломат в Дубровник (1857-1869), в Палестина и Бейрут.

Ражда се в Пазарджик **Яков Д. Матакиев** — учител и читалищен деец; председател на Пазарджишкия революционен комитет. ***Ражда се*** в Хасково **Михаил Хаджииванчов Минчев** — търговец; секретар на Хасковския революционен комитет; във връзка с Хасковското съзаклятие осъден на заточение, откъдето избягва през 1876 г.; след Освобождението кмет на Хасково. ***Ражда се*** в Търново **Тодор Лука Лефтеров** — просветен и читалищен деец, участник в Априлското въстание. ***Ражда се*** в Троян **Цвятко Иванов Златев** — учител; член на ВРО; по време на РТОВ преводач; след Освобождението е висш чиновник. ***Ражда се*** в Свищов **Янко Стефанов Ковачев** — търговец; сътрудник на възрожденския печат; заедно с **Христо Г. Данов** открива печатница във Виена; след Освобождението притежава печатници в Пловдив и

София; издава сп. „Българска илюстрация“ (1880-1882 г.). ***Ражда се*** в Русе **Куни В. Кутинчев** — учител, читалищен и театрален деец. ***Ражда се*** в Лом **Петър Иванов Берковски** — учител; участник във Втора българска легия; революционер. ***Ражда се*** в Елена **Петър Василев Горбанов** — главен учител в Шумен; преводач и чиновник с особени поръчения по време на Руско-турската война 1877-78 г.

28 януари. ***Ражда се*** в Кратово **Ефрем Цветков Каранов** — учител; след Освобождението е участник в македоно-одринското освободително движение; читалищен и музеен деец; фолклорист и етнограф; редовен член на БКД.

1 февруари. ***Ражда се*** **Янко Маринов Ангелов** (Иван; псевд. Аврамчо Чорапчиев) — един от основателите и секретар на БЦБО в Гюргево.

2 февруари. ***Ражда се*** в Стара Загора **Атанас Трифонов Илиев** — участник в подготовката на Старозагорското въстание; редактор на в. „Ден“; след Освобождението е чиновник и учител; уредник на „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“; книжовник; фолклорист; дарител; автор на спомени.

9 март. ***Ражда се*** в Търново **Йордан Пенчев** — завършва фармация в Букурещ; по време на Сръбско-турската война (1876 г.) работи в Румънския червен кръст.

23 март. ***Убит е*** **Атанасий Чолаков Хилендарец**.

1 април. ***Ражда се*** **Стефан Христов Бочаров** — лекар в руската болница край Габрово; участник в Шипченската епопея.

2 май. **Спиридон Николаев Палаузов** ***защитава*** в Петербургския университет дисертация на тема „Век болгарского царя Симеона“.

25 май. ***Ражда се*** в Търново **Филип Стоянов Симидов** — учител в Лясковец, Цариград, Велес; публицист; поет; преводач; автор на учебници; член на революционния комитет в Лясковец и Бяла Слатина; член на БЦБО в Букурещ; участник в Сръбско-турската война (1876 г.); мемоарист.

8 октомври. ***Ражда се*** в Болград **Николай Иванов Николаев** — учител; основател и ръководител на първия катедрален хор в Болград.

14 октомври. ***Ражда се*** в Панагюрище **Павел Станев Бобеков** — учител; публицист; председател на Привременното правителство на IV революционен окръг.

14 ноември. ***Ражда се*** в Котел **Кръстю Иванов Мирски** — учител в Тулча; сътрудник на възрожденския периодичен печат; автор на книги с учебно съдържание.

4 декември. ***Ражда се*** в Търново **Сава Атанасов Муткуров** — военен; руски възпитаник; участник като офицер в Сръбско-турската (1876 г.) и Руско-турската война (1877-78 г.); след Освобождението висш военен.

18 декември. ***Ражда се*** в Болград **Данаил Цонев Николаев** — военен; руски възпитаник; доброволец в Сръбско-турската война (1876 г.); командир на рота в Българското опълчение (1877-78 г.).

Като управител на шуменските училища **Сава Доброплодни** ***издава*** „Водител на взаимните училища“, което се счита за първото систематическо педагогическо съчинение у нас и е най-подробното изложение на Бел-Ланкастеровата метода до този момент. Ползва се от много учители.

Никола Козлев ***става учител*** в килията към църквата „Св. Димитър“ в Лясковец.

Димитър Миладинов ***се уславя за учител*** в Битоля.

Григор Пърличев ***се уславя за учител*** в Прилеп.

26 октомври. **Никифор Попконстантинов** ***става учител*** в Елена и преподава от 1 до 4 клас отечествена история, землеописание, физика, всеобща история, гръцки, руски, френски език и др.

Архимандрит Поликарп (Петър Цанков) ***е ръкоположен*** за Патароликийски епископ и е назначен за предстоятел на българската църква в Цариград. По искане на населението за Врачански епископ ***е ръкоположен*** българинът **Доротей**. Търновският митрополит **Неофит** ***го хиротонисва*** срещу откуп от 100 000 гроша, платени от баща му **х. Иван Спасов**. По-късно **Доротей** ***е изгонен*** от епархията заради провежданата от него прогръцка политика.

Март. За Ловчански епископ ***е ръкоположен*** българинът **Иларион** (по-късно Кюстендилски митрополит).

Васкидович, Емануил: „Детинско прибавление или различни нравствени поучения и нравоучителни истории“ (учебник, Цар.).

Велтман: „Райна, княгиня българска“ (повест, превод от **Й. Груев**, Бел.); „Райна, българска царкиня“ (превод на **Ел. Мутева**, С. Петербург).

Геров, Найден: „Няколко мисли за българский язик и за образованието на българите“ (полемич. съчинение, Цар.).

Гранитски, Анастас: „Училище за децата“ (превод, Цар.).

Грънчаров, Никола: „Съкращенна свещенна история“ (2 изд., Бук.).

Доброплодни, Сава: „Водител за взаимните училища“ (Земун).

Емануилович, Йоан: „Басни езопови“ (прев. от гръцки, Бел.).

Златев, Христо: „Опитна числителница“ (превод, Цар.).

Йованович, х. Найден: „Календар за лето 1852“ (Бел.); „Наставник и ученик“ (Бел.); „Правила за сохранение на здравето“ (Бел.)

Касапски, Никола: „Начатоци на християнското учение“ (превод, Бел.); „Пространний християнский катехизис“ (превод, Бел.).

Константинов, Йордан х.: „О церковном или славянском язику“; „Обичаи в Долной Мизии или Западной Болгарии“; „Обичаи славянски“; „Педагогизъм за българските деца“ и др. статии, „Цариградски вестник“ (бр. 69-70, 92, 94-96, 101-102 и др.).

Обява в „Цариград вестник“ (бр. 79) ***оповестява*** подготвени за издаване съчинения: „Мисли върху писанието“; „Някои сочине-

ния зело полезни за деца и учени стари"; „Како се крещава младенец".
Натанаил Зографски: „Приятелское писмо от българина к гръку" (полемична брошура, Прага); „Детински подарок" (Прага).
Неофит Рилски: „Христоматия славянскаго язика" (Цар.).
Палаузов, Спиридон: „Век болгарскаго царя Симеона" (изследване, С. Петербург).
йером. Пантелеймон: „Замечания за някои градове и села в Русия" (пътепис, останал в ръкопис, публикуван през 1895 год.).
Петкович, Константин: „Древняя чешкая песна о суде Любуши" (превод, С. Петербург).
Попстоянов, Аверкий: „Оглашение кратко" (Бел.).
Славейков, Петко: „Български пословици" (изд. на Руската акад.); „Басненик" (превод, Бук.).
Фотинов, Константин: „Душесловие" (ч. 2, превод, Смирна).
Щопов, Иван: „Список за българските книги, които са издадени до сега" (библиография, Цар.).
Анонимни издания: „Календар Казимия за 1852 година" (Цар.); „Народно просвещение за българските училища" (брошура, Цар.).

Николай Павлович *изпраща* на брат си **Димитър** в Белград своя графически автопортрет.
Есента: В Самоков в щампарницата на **Карастояновци** пристига майсторът-гравьор **Яков Прайнин** от княжество Баден, който заедно с друг немец-гравьор запознава **Николай Карастоянов** и сина му **Анастас** с медорязането и с цялата технология за изработване и отпечатване на щампите. Правят и нова дървена машина за отпечатване на металните гравюри. На тази машина започват да се отпечатват по-чисти и по-изящни гравюри.

Построена е къщата на Бобевски в Тетевен. Делението на къщата е на „голяма соба" и на „малка соба", названието „стая" все още не е познато.
Около тази година ***е завършена*** прочутата Венкова къща в Трявна.
Изградена е църквата „Св. Йоан Кръстител" в Лопушанския манастир под силното влияние на главната църква в Рилския манастир.
Завършена е църквата „Св. Марина" в Пловдив. Строена е две години и се предполага, че е дело на брациговският майстор **Никола Томчев Устабашийски**.
Построена е Деяновата къща в Панагюрище, забележителна с каменната си пластика — птици, растителни орнаменти, два гълъба, пиещи вода от един съд — символ на обичта на двамата братя, живеещи в къщата.

Славейков, П. Р. „Смесна китка“ (Букурещ).
Славейков, П.Р. „Песнопойка или различни песни, сатири и гатанки на българский язик за увеселение на младите“ (Букурещ). Това е първият стихотворен сборник, издаден през Възраждането, който съдържа текстове на градски песни: „Що си кахърна, мила душице“, „Отгде да начена“, „Ах, прости ми, ой душице“, „С вярна клетва ме измами“ и др.

1853 По инициатива на **Хр. Георгиев, Ив. Бакалоглу, Хр. Мустаков и д-р П. Берон** в Букурещ ***се създава*** българска Епитропия (Настоятелство). **Хр. Ботев** ***започва*** образованието си в Калофер при **Ботьо Петков**. ***Ражда се*** в Казанлък **Антон Попов Попов** — самоук художник; театрален деец; участник в Сръбско турската война (1876 г.). ***Ражда се*** в Шумен **Рачо Матев Рачев** — учител в Шумен; един от първите музикални педагози; създава певчески хор в Шумен; автор на сборници с музикални произведения. ***Ражда се*** в Трявна **Симеон Цонев Симеонов** — иконописец; портретист; изработва знамето на Тетевенската въстаническа чета през 1876 г., на която сам е знаменосец; опълченец; участва в боевете при Стара Загора и Шипка. ***Ражда се*** в Ловеч **Илия Луканов Лилов** — учител и революционен деец; съратник на **Васил Левски**. ***Ражда се*** в Сопот **Станислава (Славка) Петрова Караиванова-Балканска** — създателка заедно с майка си **Неделя Петкова** на девическото образование в Македония; участничка в Априлското въстание; ***умира*** през 1926 г. ***Ражда се*** в Клисура **Владимир Рашков Блъсков** — син на **Р. Блъсков**; учител. ***Умира*** **Георги Митов Цветанов** от Самоков. ***Ражда се*** в Котел **Панайот Жечев** — лекар; читалищен деец; участва в Сръбско-турската война като полкови лекар. ***Ражда се*** в Гложене, Тетевенско, **Антим, митрополит Търновски** (светско име Лило Кънчев) — ректор на Одринското духовно училище и инспектор на българските училища и екзархията; протосингел на Одринския митрополит; след Освобождението Търновски митрополит (1901 г.). ***Ражда се*** в Одрин **Христо Георгиев Бъчеваров** — печатар, словослагател в Одринската областна печатница; купува част от печатницата на **Петко Р. Славейков** и в сътрудничество с него издава в. „Звънчатий Глумчо“ и в. „Шутош“; с **П. Карапетров** издава в. „Ден“, а с **Д. К. Попов** в Букурещ — в. „Българин“. ***Ражда се*** в Беброво, Еленско, **Иван Радев Зринов** — учител; печатар; редактор на сп. „Китка“. ***Умира*** в Киприяновския манастир (Бесарабия) **йеромонах Манасий**, родом от Дебър — заслужил таксидиот на „Зограф“, подпомогнал материално бъдещия митрополит **Натанаил Охридски**.
7 януари. ***Ражда се*** в Стара Загора **Иван Петров Салабашев** — следва математика в Пражкия университет; доброволец в Сръбско-турската война (1876 г.).
18 януари. ***Ражда се*** в Панагюрище **Атанас Петров Шопов** — читалищен и театрален деец; публицист; преводач; публикува стихотворения;

писар на Българското книжовно дружество; участник в Руско-турската война (1877-78 г.) в състава на Втора гвардейска дивизия.
20 януари. ***Ражда се*** в Елена **Стефан Савов Бобчев** — публицист и обществен деец.
23 януари. **П. Р. Славейков** ***сключва*** в Трявна брак с **Ирина Райкова**, дарила го с пет сина и две дъщери.
24 март. ***Умира*** **Йоаникий (Йонко) Витанов** — един от най-изтъкнатите представители на Тревненската иконописна школа.
1 май. Група цариградски българи (между които и **Г. С. Раковски**) ***подават молба*** до специалния руски пратеник в Цариград, **княз А. С. Меншиков**, с искания за независима българска църква и право на обучение на български език в училищата.
14 юни. ***Умира*** **Захари Зограф**.
24 юни. ***Ражда се*** в Сливен **Димитър Стоянов Иванов** (Хаджиивanов) — учител в Ямбол; член на революционния комитет; след Априлското въстание е заточен в Болу, Мала Азия; сътрудник на сп. „Читалище", в. „Право" и др.
Юли. **Г. С. Раковски** ***създава*** в Цариград „Тайно общество", което си поставя за цел *„да преуготовлявами народа всягда да бъде готов, щото в благовремие да действа съгласно с русийское напредване в Турция"*. От октомври до декември **Раковски** изгражда мрежата на тази първа общонационална революционна политическа организация в България.
Юли. **Николай Хр. Палаузов** ***представя*** пред **М. Д. Горчаков** изложение „За сегашното положение на българите в Европейска Турция".
8 август. ***Умира*** **Стойко Попович**, бащата на **Г. С. Раковски**.
12 август. ***Ражда се*** в Чирпан **Стоян Стоянов Заимов** — учител в Хасково и член на революционния комитет в града; във връзка с покушението на **Хаджи Ставри** е заточен в Диарбекир, откъдето избягва; член на Гюргевския комитет; Първи апостол на Врачански рев. окръг; публицист.
16 август. ***Ражда се*** в Стара Загора **Начо Атанасов Начов** — учител в Чирпан, Стара Загора и Горна Оряховица; член на Българското книжовно дружество.
17 август. Български емигрантски дейци от Браила, Галац, Букурещ ***се обръщат*** с молба да **император Николай I** да помогне за освобождението на българския народ.
23 септември. ***Ражда се*** в Пловдив **Константин Стоилов Константинов** — завършва Роберт колеж и право в Хайделберг; след Освобождението е висш държавен служител, министър и министър председател.
23 септември: ***Умира*** в Прага **Иван Василев Шопов** — първият български библиограф.
4 октомври. Подкрепян от западните държави, султанът ***обявява война*** на Русия.

4 октомври. ***Ражда се*** в Сливен **Стефан Панаретов Хаджиилиев** — учител по български език в Роберт колеж, сътрудник на възрожденския периодичен печат; след Освобождението пръв български пълномощен министър във Вашингтон.
17 октомври. ***Ражда се*** в Трявна **Иван Петков Славейков** — син на **Петко Р. Славейков**; завършил Роберт колеж; учител и читалищен деец; член на Българското книжовно дружество; сътрудник на възрожденския периодичен печат.
Ноември. По договореност между руското командване и българските емигрантски дейци и организации в Букурещ и Одеса ***започва набиране на доброволци*** за участие във войната срещу Османската империя.
Декември. Английският и френският флот ***навлизат*** в Черно море.
Декември. Разкрит, че сътрудничи на руската армия, **Г. С. Раковски** е повикан и задържан в Шумен от **Юмер паша**.

Христо Златев, възпитаник на Университета в Пиза, Италия, ***става учител*** в Анхиало (Поморие).
Григор Пърличев ***се уславя за учител*** в Охрид.

От името на цариградските българи **К. Д. Петкович** ***съставя*** обширна записка „за древните права на Българската православна църква", която представя в руската императорска мисия в Цариград.
В Рим ***е основано*** „Християнско ориенталско дружество" за разпространение на католицизма, начело с **папа Пий IX**, което действа в най-близки връзки с Франция.

Антоний Хилендарец: „Кратко описание на св. преславна гора Атонска" (Цар.).
Василев, Христо: „Високи умни хитрости Бертолдови" (превод, Бел.).
Венелин, Ю. Ив.: „Критически издиряния за историята българска" (превод на **Б. Петков** от руски, ч. 1-2, Земун).
Георгиев, Иван: „Буквар церковний или началное книжное учение" (Цар.).
Гранитски, Анастас: „Истинний глас на България" (брошура, Цар.); „Книга, нарицаемая митарства" (3 изд., Цар.).
Даскалов, Христо: „Оруженосецът Наполеонов" (повест на **Кс. дьо Местър**, превод, Цар.).
Доброплодни, Сава: „Здравословие" (превод, 2 изд., Земун); „Писменик" (Земун); „Безумний учител" (комедия, оповестена за отпечатване, но неиздадена).
Икономов, Никола: „Земледелие" (Бел.).
Йованович, х. Найден: „Календар за лето 1853" (Бел.); „Годишно предзнание или пророчество или календар вечний" (превод от гръцки, 7 изд., Бел.); „Повести забавни и любопитни на Н. Ходжа..." (превод от турски, Бел.).

Кисимов, Пандели: „Повести сравнения“ (прев. от гръцки, Цар.).
Княжески, Захари: „Совети за непразни жени и правила как да постъпват с новорожденните младенци“ (прев. от руски, Цар.).
Константин, Йордан х.: „Что е юрук?“; „Ответ г. С. Радулову“ (статии, „Цариградски вестник“, бр. 113-114, 120, 124).
Оповестени в „Цариградски вестник“ (бр. 115, 150) готови за издаване книги, сред които са: „Географически карти“, „Филиал Сократов“ (драма), „Дионисий тиран“ (драма), „Дамон и Фидиас ради приятелство“ (драма), „Хронология“, „Книжица песен песней царя Соломона“.
Королев, Велко: „Месецослов или календар вечний“ (Цар.).
Ксавие дьо Местър: „Проказаний на градът Аост“ (повест, преведена от **Ирина Екзарх**, Цар.).
Неофит Рилски: „Новий завет“ (превод, 3 изд. Бук.); „Типик церковний“ (превод, Цар.).
Обрадович, Доситей: „Две приказки за славните жени и за Аза человекомразеца“ (превод на **Станка-Николица Спасо-Еленина** от сръбски, Бел.).
Пиколо, д-р Никола: „Допълнение към гръцката антология“ (превод на френски ез.).
Радулов, Сава: „Нравоучение за децата“ (превод, Одеса).
Спасо-Еленина, Станка-Николица: „Многострадална Геновева — съчинение на проза и на позорище“; „Касия царица“ (роман) — преводи, обявени, но неиздадени.
Турноградска, И.: „Борис, първи християнски цар на българите“ (превод, Цар.).
Шишков, Тодор: „Библиотека за прочитане“, тритомно издание, оповестено, че е подготвено за печат в „Цариградски вестник“ (бр. 148 от ноември) с характер на христоматия, като е дадено съдържанието на всяка от трите части.
Шмид, Христофор: „Благочестие в колиба“; „Дъга“ — преводи от руски на **Дим. Тошкович**, издадени в Одеса.

Голдони, Карло. „Памела уженена“, прев. **Ирина Георгиева-Екзарх**. Цар.
Доброплодни, Сава. „Михал. Комедия на четири действия“ Земун.

Златарят **майстор Стоян** от Свищов ***завършва*** 12-те ковани икони, сребърния кръст и сребърната кутия, поръчани му за свищовската църква „Свето Преображение“. Рисувани са само лицата на светците. Декоративните мотиви, фигурите и символичните изображения са постигнати с изискана техника.
Около тази година ***е завършен*** иконостасът на църквата „Св. Георги“ в Трявна от резбарите **Драгошин Марангозов, дядо Пеню Ошанеца и дядо Колю** от Новаковци. Иконостасът е от три

отвесни дяла; в колонките му са вградени пластични цветове на лилия; търсена е ботаническа правдоподобност при изображението на розетки — дъбови листа, кокичета, жълъди, плодове и др.

Завършена е жилищната кула в новостроящия се Араповски манастир „Св. Неделя". Тя е масивна триетажна сграда с дебели каменни стени, придаващи ѝ вид на крепостна кула. На третия етаж има интересен голям стенопис, представящ Самсон, убиващ лъв.

Д. Чинтулов *създава* стихотворението си „Българи юнаци", разпространявано като революционна песен. По време на Кримската война през Шумен ***минават*** братята **Гаетано и Джузепе Доницети**, което активизира проникването на творби на Доницети и Верди сред музикантите в града.

1854 **Димитър Петкович**, родом от Бащино село — един от първите български студенти в Петербург; завършва с кандидатска степен и постъпва на работа във ведомството на **княз А. М. Горчаков**. За Погонянски митрополит със седалище в Букурещ Цариградският патриарх ***ръкополага*** **Панарет Рашев**. **Хр. Ботев *продължава*** образованието си в Карлово, където се премества като учител баща му **Ботьо Петков**. ***Ражда се*** в Дупница **Христо Г. Меджидиев** — учител; участник в Априлското въстание. ***Ражда се*** в Габрово **Никола Венков Саранов**, учител; член на революционния комитет в Габрово. ***Ражда се*** в Стара Загора **Зюмбюля Иванова Талимóва** — учителка във Велес, Сливен, Хасково, Габрово; сътрудничка на в. „Век" и сп. „Училище". ***Ражда се*** в Калофер **Петко Христов Тъпчилещов** — търговец; завършил Роберт колеж и Търговска академия в Лондон; секретар и настоятел на българското читалище в Цариград. ***Ражда се*** в Арбанаси **Георги Антонов Кърджиев** — учител и книжовник; след Освобождението е учител, редактор и книгоиздател; общественик. ***Ражда се*** в Търново **Христо Донев** (Тамбурата) — участник в Априлското въстание; член на военния съвет в четата на **поп Харитон**. ***Ражда се*** в Стара Загора **Екатерина Ангелова Иванова** (Шишкова-Кимрянова) — учителка в Елена, Търново, Горна Оряховица, Севлиево. ***Умира*** **Елена Стефанова Мутева**. ***Умира*** **Антон Панов** (Антон Пан). ***Умира*** **Георги Х. Пешаков**. ***Умира*** **Петър Филипович Гарка** — известен дебърски майстор-резбар.

Януари. **Г. С. Раковски *е арестуван*** в Шумен и затворен за около един месец, след което окован е изпратен в Цариград, но успява да избяга.

25 януари. ***Ражда се*** в Търново **Георги Николов Златарски** — превежда „Лукреция Борджия"; след Освобождението става основател на българската геологическа наука.

31 януари. ***Ражда се*** в Търново **Стефан Николов Стамболов** — революционен деец; поет и публицист; участник в Старозагорското въста-

ние; апостол на Търновския революционен окръг; участник в Руско-турската война (1877-78 г.); след Освобождението виден държавник и министър-председател.
31 януари. ***Ражда се*** в Копривщица **Михаил Ив. Маджаров** — учител; след Освобождението политически деец; министър.
2 февруари. ***Учредено е*** Одеското българско настоятелство.
3 март. ***Ражда се*** в Търново **Александър Кочов Людсканов** — виден политически деец след Освобождението.
4 март. **Стоимен Райнов Димитров** ***приема*** в Рилския манастир монашество с духовно име **Синесий** — бъдещ Охридски и Скопски митрополит.
9 март. Дейците на местната Епитропия ***учредяват*** в Букурещ Средоточно българско попечителство — бъдещата Добродетелна дружина. Организацията е призната от руското правителство. Подобни български дружества се създават в Галац, Браила и др. румънски градове.
11 март. Руските войски ***преминават*** Дунава и превземат добруджанските селища Исакча, Мачин, Тулча. Много местни българи се включват като доброволци в руската армия. ***Организиран е*** български доброволчески корпус.
Март. Англия и Франция ***обявяват война*** на Русия в подкрепа на Османската империя.
15 март. ***Ражда се*** в Пловдив **Иван Гешов Стефанов** — публицист и дипломат.
23 март. ***Умира*** **Славчо Попниколов** от Трявна.
1 април. ***Умира*** **хаджи Геро Добревич-Мушек**.
14 април. Средоточното българско попечителство ***излага целите*** на организацията в обръщение до **М. Д. Горчаков**.
22 май. ***Убит е*** от турците **х. Минчо Цачев** от Дряново.
30 май. ***Умира*** **Руска Стойкова Мамарчева** — майката на **Г. Раковски**.
18 юни. **Г. С. Раковски** ***формира*** в Цариград чета от 12 души и с нея се насочва към Котленския Балкан, очаквайки приближаването на руските войски.
28 юни. ***Ражда се*** **Иван Савов Андонов** — учител; секретар на революционния комитет в Чирпан.
Юли. ***Умира*** **Пеню Давидов Карапапазов**.
6 юли. ***Умира*** **Иван Николов Образописов**.
15 юли. ***Ражда се*** в Ловеч **Васил Христов Радославов** — учител в Тетевен, Габрово, Ловеч; сътрудничи на възрожденския периодичен печат; завършва право в Хайделберг; след Освобождението министър и министър-председател; оставя интересни спомени.
Лятото. ***Настъпва обрат*** във войната. Започва оттеглянето на руските войски, а заедно с него и ново изселническо движение сред българите.
Август-декември. Поради оттеглянето на руските войски **Г. С. Раковски** ***разпуска четата*** и се укрива в Котел при сестра си **Нанка**.

11 август. ***Ражда се*** във Видин **Михалаки Георгиев Лозанов** — учител във Видин; след Освобождението виден български писател.
23 август. ***Ражда се*** в Шумен **Анастас А. Стоянов** — музикален деец.
3 септември. ***Ражда се*** в Тулча **Спас Иванов Соколов** — учител; революционен деец във Врачански революционен окръг; присъединява се към четата на **Христо Ботев**; осъден на заточение.
18 септември. ***Ражда се*** **Стефан Ботев Петков** — брат на **Христо Ботев**; учител; журналист.
26 септември. ***Ражда се*** в Лясковец **Добри Ганчев Ганчев** — Учител и публицист; след Освобождението е учител по български език на **княз Фердинанд I** и на **Мария Луиза**.
2 ноември. ***Ражда се*** в Севлиево **Стефан Иванов Пешев** — читалищен и революционен деец; организатор на въстанието в Севлиевско през 1876 г.; заловен и обесен.
18 ноември. ***Ражда се*** в Търново **Иван Панов Семерджиев** — учител в Горна Оряховица; войвода на Горнооряховската чета през 1876 г.; арестуван и обесен заедно с **Бачо Киро Петров**.
5 декември. ***Ражда се*** в Трявна **Ангел Симеонов Симеонов** — зограф от Витановия род.
25 декември. **Г. С. Раковски** ***се отправя*** през Търново към Свищов и Влашко.

Кузман Шапкарев ***става учител*** в Охрид.
Никола Ковачевски ***открива*** първото светско училище в с. Ковачевица, Неврокопско, и въвежда взаимоучителната метода.
Поради Кримската война (1853-1856 г.) в България ***се затварят*** училищата. Отварят се след войната, а някои чак през 1858 г.
2 февруари. В Одеса ***се основава*** Одеско българско настоятелство, което си поставя за цел да подпомага бедни ученици-българи, да съдейства за търговски и културни връзки между българи и руси. С това то продължава делото на **В. Е. Априлов, Н. С. Палаузов**. Негови членове са били **Н. Хр. Палаузов, Ст. Д. Тошкович, Н. М. Тошков, К. Н. Палаузов**. Натрупан бил капитал до 2.II.1861 г. — 15 322 рубли, а до 1877 г. — 82 900 рубли, употребени са за народополезни нужди.
31 август. В Копривщица ***започва да се води*** „Кодик на Обществените училищни заведения“, в който всяка година се вписват учителите, учителките, настоятелите и годишните приходи и разноски за училищата.

Геров, Найден: „Письма из Болгарии“ (на руски ез., прев. **Н. Палаузов**, Одеса).
Гранитски, Анастас: „Поучителни речи на старите философи“ (превод, Цар.); „Практическа медицина“ (превод, Цар.).
Драганов, Димитър: „Кратко и ясно описание за сватби...“ (превод, Н. Сад).

Златев, Христо: „Свещенна история“ (ч. 1-2, Бел.).
Йованович, х. Найден: „Баснословие Синтипи философа“ (2 изд., Бел.); „Философско поучение“ (Бел.).
Круша, Захари: „Календар, сочинен от знаменитаго астронома Казимия за лето 1854“ (прев. от гръцки, Самоков).
Манчев, Драган: „Църковно песнопение, събрано и съчинено от различни певци“ (Цар.).
Палаузов, Николай: „Писмо на едного болгарина из Мачин до едного приятеля в Одеса“ (брошура, Одеса); „Подвиг простаго рускаго человека“ (превод, „Цариградски вестник“, бр. 118 от 18 април).
Попович, Райно: „Езопа фригийскаго басни“ (превод, Бел.).
Раковски, Г. С.: „Дневник за движението на четата на Г. С. Раковски“; „Неповинен българин“ — документална проза, ръкопис.
Салганджиев, Янко: „Разговори вероизповедни, нравни и исторически“ (превод от гръцки, Цар.).
Филаретов, Сава: „Караманная книга для русских воинов, находящихся в походах против турок по болгарским землям“ (С. Петербург).

Хаджиконстантинов-Джинот, Йордан. „Басня, в която Бърборко и Дадолко се сговарят да лъжат селяните“ (Цариградски вестник, бр.190). Комичен диалог.
Павел Грамадов ***организира*** сред българските опълченци в Кримската война Войнишки агитационен театър.

Николай Павлович ***създава*** първия си живописен автопортрет.
Никола Константинов (Одринчанин) ***рисува*** иконата „Св. Спиридон“ за параклиса „Св. Никола“ в Асеновград.
Никола Образописов ***рисува*** икони за църквата в Лясковец, където е на голяма почит. В този град той научава вестта за смъртта на баща си **Иван Образописов**. Толкова е нажален от загубата, че населението му устройва хоро, за да разсее скръбта му.

Изградена е Лютовата къща в Копривщица. Интересна е украсата ѝ в съчетание с алафранга и изписани архитектурни елементи и пейзажи в т. н. „синя стая“.

Най-ранната година, в която е регистрирано изпълнение на Чинтуловото стихотворение „Стани, стани, юнак балкански“ като песен.
В Москва ***излиза*** сборник с народни песни на **Мих. Страхович**, в който е отпечатана българската песен „Мать пастуха“ — една от най-ранните публикации на българска песен със съвременни ноти.
Славейков, П. Р.: „Веселушка за развеселяване на младите“

(Цар.).

В Сливен *е открита* обществена библиотека с читалня.

1855 **В. Левски** *напуска* Карлово заедно с вуйчо си и отива в Стара Загора. Там постъпва в класното училище, пее в църковния хор, проявява се като отличен ученик. **Драган Цанков** *се установява* в Цариград и тайно се покръства в католическата лазаристка мисия. *Основава* ученолюбива дружина „Община за българска книжнина“ и започва активна пропаганда в полза на уния с Римската църква. В Самоков *е открита* фабрика за стъкло. *Ражда се* в Бяла черква **Петко Тодоров Франгов** — учител в Севлиевско и Търновско; участник в четата на **поп Харитон** и в сраженията при Дряновския манастир. *Ражда се* в Търново **Никола Лазаров Ненов** — просветен деец, публицист и книжовник. *Ражда се* в Свищов **Богдан Митев Манчев** — учител. *Ражда се* в Габрово **Тота Венкова** — учителка в Габрово; след Освобождението лекар. *Ражда се* в Цариград **Георги Димитров Золотович** — лекар; доброволец в СТВ; член на БЦБО; сътрудник на руския печат. *Ражда се* в Пазарджик **Константин Петков Величков** — учител; драматург; преводач; поет; участник в Априлското въстание.

Януари. Търновският митрополит *разрешава* на **Иванчо Христов** от Казанлък да напусне съпругата си **Елисавета Груюва**, тъй като била „завладяна от страст на пиянство“.

Април. За пръв път е регистрирано *позоваване* на **Паисий Хилендарски** и неговата „История“ в периодичния печат от **П. Р. Славейков** в очерка „Търново“, печатан в „Цариградски вестник“.

10 юни. *Ражда се* в Калофер **Димитър Кръстев Попов** — публицист; редактор на в. „Сутрина“ и в. „Българин“; автор на стихове, разкази, фейлетони.

29 юни. *Ражда се* в Тулча **Петър Енчев Димитров** — учител; един от учредителите на БЦБО и негов секретар; участник в Старозагорското въстание.

3 юли. *Ражда се* в Акерман (Бесарабия) **Петър Димитров Груев** — участник в Руско-турската война 1877-78 г.

6 октомври. *Ражда се* в Търново **Панайот Николов Семерджиев** — учител в Хасково и Търново; автор и преводач на художествена и учебна литература.

Краят на годината. *Прекратени са* военните действия между Османската империя, нейните западни съюзници и Русия.

В Жеравна по молба на черковно-училищните настоятели *приступа за учител* **Стефан Вълков**, който реформира учебната работа и въвежда нови методи и взаимоучителните таблици.

Юрдан Ненов *се уславя за учител* в Сопот; превежда учебници от руски, сръбски и гръцки и по тях, както са в ръкопис, преподава

в училище.
Нешо Бончев ***става учител*** в Панагюрище; засилва интереса на учениците към фолклора, събира народни песни и умотворения.
Янко Т. Кочев ***основава*** първото класно училище в Чирпан, като следва програмата на Пловдивското.
В Тулча ***се открива*** славянобългарско взаимно училище, наречено „Светла България".
8 април. **Марин Софрониев** постъпва като учител в Горнокрайското училище в Ловеч.

Архимандрит Теодосий Хорозов с помощта на брат си **Кесарий** ***възстановява*** Капиновския манастир и става негов игумен.

Агапий Рилски: „Краткое советование духовно и поучение..." (сборник, Самоков).
Берон, д-р Петър: „Slawische Philosophie enthaltend die Grundzuge der Natur und Moralwissenschaften nebst einen Anhang uber die Willensfreiheit und die Unsterblichkeit der Seele", Prag.
Давидов, Пеню: „Повест или поучение християнское" (прев. от сръбски, Бел.).
Данов, Христо: „Старопланинче. Календар за 1856" (Бел.).
Димитриевич, Христо: „Служба с житие и страдание св. великомуч. Георгия Новаго" (Самоков).
Икономов, Георги: „Огледало на гръко-арнаутските магесници, шарлатани и биляро-бозаджии, хекими" (полемич. брошура, Цар.).
Йованович, х. Найден: „Календар за лето 1855" (Бел.).
архим. Калиник Паисиев: „Святий божий град Йерусалим"; „Описание на Йерусалим" — преводи, оповестени за печат, но неиздадени.
Кефалов, Михаил: „Душезаповед със завещание за търновската в България болница на губернския секретар Михаил Кефалов, тетевенец" (брошура, Бук.).
Колев, Стефан: „Общи знания всякому человеку нужни" (прев. от сръбски, Бел.).
Обрадович, Доситей: „Венец азбучний" (превод на **Т. Хрулев**, Бук.).
Павлов, Михаил: „Речник на думи турски и гръцки в язика българский" (Бук.).
Попович, Райно: „Христоития" (2 изд., Цар.).
Славейков, Петко: „Скратение на священната история за употребление в народните училища" (превод, Цар.).
„Български народни поверия и стари обичаи. Митология"; „Първий мореплавател. Поема в две песни Геснера германца" (поема) — „Цариградски вестник" (бр. 221-224, 232-240, 252-253).
Шишков, Тодор: „Малка енциклопедия или первоначални позна-

ния за децата“ (прев. от френски, Цар.); „Остров Борнгхолм (повест на **Н. Карамзин**, превод, „Цариградски вестник“, бр. 154-157, януари); обявена в „Цариградски вестник“ (бр. 148 от 21 ноември), но неиздадена антология от чужди съчинения със заглавие „Библиотека за прочитане“.

Анонимни издания: „Буквар за малките дечица по взаимните училища“ (Цар.); „Календар за лето 1855 с предвещания на астронома Казамия“ (Цар.).

Никола Карастоянов ***издава*** книгата „Служба с житием и страданием светого великомученика Георгия Новаго“, в илюстрациите на която се чувства влиянието на манастирската щампа. Гравюрата с образа на св. Георги Нови е от **Анастас Карастоянов**. **Никола Образописов** ***създава*** иконата на св. Хараламби в църквата на Долнолозенския манастир „Св. Спас“. Тя е с 12 житийни сцени, които някои определят като първите жанрови композиции в живописта на Българското възраждане.

В Габрово ***е изграден*** т. нар. „Баев мост“ от майстора **Минчо Стоянов**. Той е петсводест с три допълнителни отвора (гивгири) за високите води и масивни каменни парапети. Украсата му е постигната чрез последователно сменящи се различни оцветени каменни блокове. ***Изградена е*** Млъчковата къща в Копривщица — едноетажно жилище с нисък цокъл и с кобиличен фронтон на главното лице.

1856 **Иван Кишелски** ***съставя*** „Проект за безсмъртното общество“, предвиждащ организиране на всестранна подготовка на българския народ, с оглед извоюване на национално самоуправление. **В. Левски** ***завършва*** успешно два класа на Старозагорското училище и по настояване на вуйчо си се записва в курс за свещеници. Казанлъшкият търговец **Христо Христов** за първи път ***прилага*** парно дестилиране на розово масло и ***построява*** манифактурна работилница за такова производство. ***Ражда се*** в Горна Оряховица **Христо Недялков** — учител, публицист, поет; сътрудник на в. „Стара планина“ и в. „Век“. ***Ражда се*** в Чирпан **Тане (Таньо) Пеев** — учител в Хасково и Чирпан; участник в подготовката на Старозагорското въстание. ***Ражда се*** в Калофер **Светослав Николов Тъпчилещов** — завършил Роберт колеж; след Освобождението е частен секретар на **княз Александър I**; началник на канцеларията на **Фердинанд I**. ***Ражда се*** в Русе (или Тулча) **Антон Франгя** — автор на стихотворения, публикувани в сп. „Читалище“; след Освобождението е министър. ***Ражда се*** в Болград **Васил Х. Маринов** — учител. ***Ражда се*** в Панагюрище **Тодор Димитров Белопитов** — секретар на Панагюрския революционен комитет. ***Ражда се*** в Пловдив **Константин Калчев** — общественик; участник в Априлското въстание и в Съединението; депутат в УС; банкер.

Януари. ***Ражда се*** в Казанлък **Михаил Тенев Колев** — публикува преводи в сп. „Читалище"; след Освобождението е виден държавник и индустриалец.
Януари. ***Ражда се*** в Панагюрище **Райна Попгеоргиева Футекова-Дипчева** — учителка; ушива знамето за Априлското въстание по поръка на Г. Бенковски.
1 януари. ***Ражда се*** в Струга **Царевна Димитрова Миладинова-Алексиева** — дъщеря на **Димитър Миладинов**; учителка в Шумен, Етрополе, Свищов.
7 януари. ***Ражда се*** в Елена **Стоян Николов Михайловски** — учител; след Освобождението виден български писател и държавник.
18 януари. ***Ражда се*** в Севлиево **Никола Генев Колчев** — учител; участник в подготовката на Априлското въстание; опълченец.
5 февруари. ***Ражда се*** в Сливен **Петър Иванов Данчов** (псевд. Драган Сливиус) — след Освобождението юрист, министър на правосъдието.
18 февруари. Султанът ***оповестява*** нов реформен акт, **Хатихумаюн**, с който потвърждава дадените от Гюлханския хатишериф гаранции за въвеждане на буржоазен правов ред в Османската империя и за равноправие на всички поданици без разлика на народност и вероизповедание.
20 март. ***Ражда се*** в Стара Загора **Теофана Попова** — учителка в Стара Загора и Севлиево.
23 март. ***Ражда се*** в Търново **Иван Костадинов Сарафов** — доброволец през Сръбско турската война (1876 г.); опълченец по време на Руско-турската война (1877-78 г.).
30 март. ***Подписан е*** Парижкият мирен договор, с който приключва Кримската война между Русия от една страна и Османската империя, Великобритания, Франция, Австрия, Прусия, Сардинското кралство от друга. Договорът променя съществено статуквото по Източния въпрос и перспективите пред българското освободително движение. Русия губи правото на единствен покровител на християните в Османската империя. Такива стават всички велики сили, гарантирали целостта и независимостта на Турция. Високата Порта е провъзгласена за член на съюза на европейските държави — „европейският концерт". Става задължително споровете и несъгласията между една или няколко от великите сили и Турция да се решават с дипломатически средства (на конференция или конгрес на силите), преди да се предприемат военни действия с общо съгласие.
Април. ***Ражда се*** в Калофер **Кирил Ботев Петков** — учител; участник в четата на брат си **Христо Ботев**; заточен в Мала Азия.
26 април. ***Ражда се*** в Сливен **Добри П. Минков** — завършва Роберт колеж; придружава **Ю. Скайлер, Дж. Макгахан и д-р Шнайдер** при обиколките им в Сливенски окръг след Априлското въстание; след Освобождението висш държавен служител.
10 май. ***Ражда се*** в Ловеч **Иван Киров Урумов** — учител в Ловеч; завършва ботаника в Хайделберг и след Освобождението е автор на

първите учебници по ботаника.
12 май. ***Обявено е*** въстание в Северозападна България начело с **Иван Кулин** и **Димитър Петрович** — т. нар. Димитракиева буна.
18 май. ***Ражда се*** в Пирот **Спас Вацов Киров** — завършва Физико-математическия факултет в Загреб; след Освобождението е учител; основател и пръв директор на централната метеорологическа станция.
12 юни. ***Ражда се*** в Лерин **Спиро Константинов Гулабчев** — учител в Цариград; след Освобождението разпространява народническа литература; развива идеите на анархизма.
Юли. След кратък престой в Белград **Г. С. Раковски** ***се премества*** в Нови сад, където започва да събира стари ръкописи, сведения за обичаи, реликви от славното минало.
29 юли. ***Начало на въстание*** в Търновско и Габровско начело с **Никола Филиповски (капитан Дядо Никола)**.
31 юли. Въстаническият отряд на **Н. Филиповски** ***се установява*** в Соколския манастир край Габрово.
1 август. След престрелка с турски части южно от Габрово въстаническата чета на **капитан Дядо Никола** ***е разпръсната***, войводата ***е заловен*** чрез предателство и ***убит***.
19 октомври. ***Ражда се*** в Габрово **Константин Никифоров Попконстантинов** — след Освобождението висш военен.
25 октомври. ***Ражда се*** в Копривщица **Никола Илиев Беловеждов** — учител; революционер; помощник на **Т. Каблешков** и **П. Волов**.
5 декември. ***Ражда се*** във Видин **Димитър Мишев Димитров** — учител; секретар на Българската екзархия; автор на учебници.

Сава Доброплодни ***открива*** в Шумен първото в България класно девическо училище — отначало с един клас, в който се преподава българска граматика, история, география, зоология, псалтикия и ръкоделие.
Христо Пулеков ***е назначен за учител*** във Враца, където въвежда годишна преценка на учебната работа чрез публични изпити по история, български език, география, аритметика и др. **Кузман Шапкарев** ***става учител*** в Струга. **Иван Гологанов** ***става учител*** в Търлис. **Йоаким Груев** ***поема ръководството*** на Пловдивското класно училище „Св. св. Кирил и Методий". **Христо Г. Данов** ***става учител*** в Клисура, където отваря класно училище и е инициатор за създаване на читалище. **Васил Манчев** ***става учител*** в Свищов.
5 септември. **Марин Софрониев** ***е назначен за учител*** в Хаджистояновото училище в Севлиево. Той изготвя правилник на поведението на учениците и въвежда нови предмети.

Цариградската българска община ***подава адрес*** до султана от името на 6 400 000 българи с искане за възстановяване на независимата българска църква и гражданско самоуправление. В Цари-

град ***се събират*** представители на различни български общини, подкрепящи адреса до султана за църковна и административна автономия.

Архимандрит **Кесарий Хорозов**, родом от Елена, ***възстановява*** Мерданския манастир около Търновско и става негов игумен.

Берон, д-р Петър: „Буквар болгарский“ (5 изд., Цар.).

Блъсков, Илия: „Десят божии заповеди или кратко християнско поучение“ (превод, Бук.).

Блъсков, Рашко: „Нов български буквар в полза на първоначалните ученици“ (Бук.).

Велтман, А.: „Райна, княгиня българска“ (прев. **Е. Мутева**, 2 изд., Одеса).

Геров, Найден: „Български речник. Свезка 1“ (С. Петербург); „Болгарския народния песни“ (Изв. на Руската академия на науките, С. Петербург, т. 5).

Икономов, Георги: „Краткий най-новий писмовник“ (Бук.), „Кратко землеописание“ (Бук.).

Йошев, Георги: „Последни часове от животът на имп. Николай I“ (превод, Одеса).

Карастоянов, Никола: „Началное учение“, (2 изд., Самоков).

Натанаил Зографски: „Святителское поучение к новопоставленаго свещенника“ (превод, 2 изд. Н. Сад).

Попстоянов, Найден: „Кратка антропология или наука за человека (превод, Бел.).

Пшеловский, Г. К.: „Опасност на въображението“, повест, превод от френски; „Цариградски вестник“, бр. 307-308.

Раковски, Г. С.: „Предвестник Горскаго пътника“ (сборник, Н. Сад).

Рашич, Милан: „Славянобългарский народний календар за високосното годище 1856“ (Вн.).

Селимински, д-р Иван: „Отношението на българите към съседните християнски народи“ (студия, на гръц. ез.).

Сичан-Николов, Христодул: „Болгарска аритметика“ (2 изд., Цар.).

Славейков, Петко: „Месецослов за 1856“ (Цар.); „Нова мода календар за 1857“ (Цар.); „Пословици или притчи народни“, „Цариградски вестник“ (бр. 255-264).

Софроний Врачански: „Евангелие поучително“ (2 изд. на „Неделник“, Н. Сад).

Теодорович, Павел: „Многострадална Геновева“ (драма, превод от сръбски, Бел.).

Анонимни издания: „Календар за лето високосно 1856. С предвещания на астронома Казамия“ (Цар.); „Сокращенна болгарска история“ (брошура, Цар.).

Йованович, Василий: „Многострадалната Геновева. Жалостно позорище на пет действия“, прев. от сръбски **Павел Тодоров**, Белград.

15 август. В Шумен ***е представена*** пиесата на **Сава Доброплодни** „Михал“, с което се поставя началото на българския национален театър.

28 ноември. В Лом ***е представена за пръв път*** в България от театралната трупа на **Кръстьо Пишурка** популярната през Възраждането пиеса „Многострадалната Геновева“.

12 декември. В Лом ***е представена*** от трупата на **Кр. Пишурка** историческата пиеса „Велизарий“ от Х. К. Траутшен.

Николай Павлович ***създава*** с молив и туш графика, отразяваща селския бит — „Гроздобер“. Тя се приема като първа жанрова композиция в българското изкуство.

Майстор **Алекси Изограф** ***рисува*** иконата „Св. Козма и Дамян“ (за църквата в с. Спасово, близо до Чирпан), която го представя като един от най-талантливите колористи от епохата на Възраждането.

В Рилския манастир ***се доставя*** голяма желязна преса, на която **монахът Калистрат**, запознал се с техниката и технологията на модерните графични заведения в Белград, започва да отпечатва литографски отпечатъци. С разпространението им се поставя началото на по-силното влияние на манастирската щампа в българската възрожденска култура.

Васил и Филип Аврамови, дебърски майстори резбари, ***завършват*** иконостаса в църквата „Св. Благовещение“ в Прилеп.

В Плаковския манастир „Св. Илия“ **уста Колю Фичето** ***завършва*** жилищните сгради и високата камбанария, която е забележителен архитектурен паметник на Възраждането ни. Камбанарията е висока 26 м.

Със средствата на **братя Хорозови** от Елена и по време на игумена **Теодосий** ***е построено*** дъговидното двуетажно еркерно крило на Капиновския манастир.

Изградена е Ослековата къща в Копривщица. Интересно решена вътрешна украса с растителни мотиви е резбованият таван в т. н. „синя стая“. Къщата е едноетажна с приземен и жилищен етаж, с портик на главното лице.

Майстор Кольо Гайдарджията ***построява*** прочутата с дървената си архитектура Лафчиева къща в Дряново.

Майстор Никола Герман от Смолско ***построява*** църквата „Св. Георги“ в Панагюрище.

Завършен е по времето на архимандрит **Софроний** комплексът от сгради на Араповския манастир „Св. Неделя“, изграден на мястото на старо аязмо.

Построена е жилищната кула на чорбаджи **Мано** в с. Граница, Кюстендилско.

В Лом **Кр. Пишурка** ***създава*** читалищен хор. В града ***е внесено*** първото пиано. Оркестърът на **М. Шафран** ***свири*** в Пловдив.
15 август. В Шумен в антрактите на първото театрално представление ***свири*** оркестър.
28 ноември. В Лом в края на представлението на „Многострадалната Геновева“ **Кр. Пишурка** в ролята на графинята ***изпълнява*** песента „Зигфриде граде“. Песента се пее на много места в България, където пиесата е поставяна. С „Многострадалната Геновева“ ***е свързана*** и песента „О, невинна ми душице“.
12 декември. В Лом при постановката на „Велизарий“ ***свири*** оркестър, ***изпълнявана е*** и вокална музика, вероятно създадена от **Кр. Пишурка**.

17 (по други данни 30) януари. ***Основано е*** първото българско читалище в Свищов и е приет неговият устав, наречен „Закон № 1 от законите на Народните български читалища“. В първото читалищно ръководство влизат **Емануил Васкидович,** който подарява на читалището личната си библиотека, **Йоан Д. Станчов, Апостол Конкевич, Цветко Радославов, Васил Манчов** и др.
23 април. ***Основано е*** читалище „Постоянство“ в Лом по инициатива на учителя **Кръстьо Пишурка**.
Май-юни. ***Основано е*** читалище в Шумен по инициатива на **Сава Доброплодни**.
Юли. Свищовското читалище **отпуска** четиригодишна стипендия на **Димитър Хр. Павлович** за учението му във Виена.

1857 **Найден Геров** ***е назначен*** за руски вицеконсул в Пловдив. **Николай Стефанов Богориди** ***е назначен*** за каймакам на Молдова. **Христо Г. Данов, Йоаким Трувчев и Нягул Бояджийски** ***основават*** в Пловдив „Дружествена книговезница“. **Д-р Петър Протич** ***е избран*** за професор по хирургическа патология в Букурещкото медицинско училище. **Сава Филаретов** ***завършва*** Историко-филологическия факултет на Московския университет. ***Ражда се*** в Струга **Милица Димитрова Миладинова-Икономова** — дъщеря на **Димитър Миладинов**; учителка в Струга. ***Ражда се*** в Солун **Васил Георгиев Папазович** — музикант. ***Ражда се*** в с. Бяла черква **Ирина Кирова Петрова-Тотева** — дъщеря на **Бачо Киро**; учителка в родното си село. ***Ражда се*** в Русе **Атанас Маринов Узунов** — участник в Старозагорското въстание; след Освобождението е военен. ***Ражда се*** в Казанлък **Стефан Костов Икономов** — участник в Априлското въстание; учител; след Освобождението учител, главен секретар на Българската екзархия в Цариград и на Светия синод, председател на Славянофилското благотворително дружество в София. **Ражда се** в Търново **Христо Минчев Белчев** (псевд.

Яворин) — съпруг на **Мара Белчева**; поет; след Освобождението министър на финансите. *Умира* **Антон Никопит**.
18 февруари. ***Ражда се*** в Шумен **Преслав Савов Доброплодни** — син на **Сава Доброплодни**; след Освобождението учител.
21 февруари. ***Ражда се*** в Шумен **Андрей Рашков (Райков) Блъсков** — син на **Р. Блъсков**; революционер; опълченец.
Март. **Раковски *се свързва*** с българските емигрантски дейци в Сърбия начело с **Иван Кулин** и се опитва да ги убеди, че в България няма благоприятни условия за подготвяното от тях въстание.
12 март. ***Ражда се*** в Търново **Константин (Коста) Атанасов Паница** — участник в Априлското въстание и в Сръбско-турската война (1876 г.); опълченец в Руско-турската война (1877-78 г.); след Освобождението военен.
20 март. ***Ражда се*** в Търново **Евстатий Мартинов** — учител в Търново и в Петропавловската семинария.
5 април. ***Ражда се*** във Верона **принц Александър фон Батенберг** — бъдещ български княз.
5 май. **Епископ Поликарп *обявява*** от амвона на българската църква в Цариград, че на 11 май ще се чества за първи път паметта на братята св. Кирил и св. Методий.
15 май. ***Ражда се*** **Рачо Петков Славейков** — син на **Петко Р. Славейков** — член на дружество „Промишление" и доброволец в Руско-турската война (1877-78 г.).
18 май. В „Цариградски вестник" се появява дописка за честването празника на св. Кирил и св. Методий в Цариград и се отправя призив *„по всичката България да празнуват на всякое лето паметта на тия светии"*.
Юни. **Любен Каравелов *заминава*** за Русия да продължи образованието си. Постъпва като слушател в Историко-филологическия факултет на Московския университет.
5 юли. ***Ражда се*** в Болград (Бесарабия) **Стефан Иванович Краев** — военен в руската армия; след Освобождението български офицер; един от създателите на военното законодателство в България; автор на исторически съчинения.
10 юли. ***Ражда се*** в Калофер **Атанас Вучков Тинтеров** — учител; след Освобождението професор във Висшето училище в София.
21 юли. ***Ражда се*** в Котел **Божил Райнов Хаджидачов** — учител; директор на Солунската мъжка гимназия; публицист и преводач.
6 август. ***Ражда се*** в Стара Загора **Зюмбюля Стефанова Колчева** — учителка в Клисура; ушива знамето за въстаниците по време на Априлското въстание.
15 август. ***Ражда се*** в Стара Загора **Васил Атанасов Иванов** — учител в родния си град.
28 септември. ***Ражда се*** в Русе **Евстати И. Петков** — учител, скромен поет и преводач.

Октомври. **Г. С. Раковски** ***е арестуван*** от австрийската полиция и отведен в Земун, за да бъде предаден на османските власти. По-късно е експулсиран във Влахия.

18 октомври. ***Ражда се*** в Стара Загора **Михаил Савов** — след Освобождението висш военен.

Декември. В Яш **Г. С. Раковски** ***подготвя*** „Позив на спомоществование за учръждения на една Българска книжовна община", в който изтъква необходимостта от просвета за подбуждане и поддържане на националното съзнание на българите.

В София ***пристига*** **Иван Денкоглу**, известен патриот и благодетел, заедно с възпитаника си **Сава Филаретов**. **Иван Денкоглу** ***дарява*** пари за двуетажно училищно здание, което се строи в двора на църквата „Св. Крал", но за съжаление, изгаря през 1880 г.

В Цариград в квартала „Фенер" към сградата на метоха ***се отваря*** българско училище „Св. св. Кирил и Методий", което в началото е основно (взаимно) и главно (класно). ***Учители са*** **Петко Р. Славейков, Стефан Изворски** и др.

Илия Блъсков ***става учител*** в Айдемир, Силистренско.

Рашко И. Блъсков ***основава*** класно училище в Калипетрово, Силистренско.

Лазар (Райко) Йотов Лазаров, ученик на **Неофит Рилски**, ***открива*** в Тетевен взаимно училище.

14 октомври. **Т. Бурмов** ***се завръща*** в Габрово, поема ръководството на Габровското училище и извършва редица реформи. Въвежда нови предмети — логика, физика, геометрия, френски език и др.

Гръцките патриаршески митрополити на Търново и Пловдив **Неофит и Хрисант** са окончателно ***отзовани*** от двете български епархии.

Старозагорските българи ***престават да плащат*** владичина на митрополита и пристъпват към самостоятелно управление на църковно-общинските дела.

Българският студент в Московския университет **Хр. Даскалов** ***обнародва*** в „Русская беседа" две статии против гръцкото духовенство, в които пламенно защитава българското искане за независима църква. Статиите предизвикват силни възражения от страна на руския печат, в който българското църковно-национално движение се представя като пагубно за православието начинание на няколко заблудени и честолюбиви българи.

Оберпрокурорът на руския синод **А. П. Толстой** ***издава*** специална брошура в защита на Цариградската патриаршия и единството на православието.

Католическата Конгрегация за разпространение на вярата ***откри-***

ва своя мисия в Никопол. Един от първите протестантски мисионери в България **д-р Алберт Лонг** ***се установява*** в Шумен.
7 март. **Найден Геров** ***изпраща*** до директора на руския Азиатски департамент подробно изложение относно искането на българите за възстановяване на църковната им самостоятелност.
Ноември. Портата ***нарежда*** на Цариградския патриарх да свика църковно-народен събор, който да обсъди и представи проект за реформи в духа на Хатихумаюна.

Дружеството „Българска дружина“ ***започва*** издаването на „Месецослов на българската книжнина“ с гл. ред. **Димитър Мутев**.
26 юни-23 октомври. В Нови сад ***излиза*** първият революционен вестник на **Г. С. Раковски** „Българска дневница“.
Васкидович, Еманоил: „Буквар за първоначалните ученици“ (съвм. с **Г. М. Владикин**, Н. Сад); „Кратка енциклопедия за децата“ (Бук.).
Груев, Йоаким: „Първи знания за деца“ (Бел.).
Доброплодни, Сава: „Свещенна история“; „Всемирна история“ — преводи, обявени в „Цариградски вестник“ за издаване, но неиздадени.
Иванов, Ангел: „Ковчег цветособрания, съдържащ всю церковную еднолетнию службу“ (превод, ч. 1-2, Цар.).
Кръстевич, Илия:“Буквар“ (Бук.).
Ненов, Йордан: „Черноносящая госпожа“ (повест, превод, Цар.).
Неофит Рилски: „Новий завет“ (4 изд., Бук.).
Партений Зографски: „Кратка свещенна история на вехто и новозаветната църква“ (превод, Цар.); „Първа част на граматиката за членовете“, статия, „Цариградски вестник“ (бр. 315-316 от февруари).
Пишурка, Кръстю: „Аделаида алпийска пастирка“ (повест на **Ж. Мормантел**, превод от сръбски в стихове, Бел.).
Поликарп Патароликийски: „Житие и история св. Кирила и Методия, болгарских просветителях“ (Цар.).
Радов, Пенчо: „Месецослов или календар вечний“ (2 изд. Бел.).
Радулов, Сава: „Галерия из Монтионовски премии за добродетел и подвиги самоотворжения“ (прев. от руски, Одеса).
Раковски, Г. С.: „Горский пътник. Повествителен спев“ (поема, Н. Сад); „Невинни грешници“ (разказ); „Живописец и зрител“ (диалог); „Китайский цар“ (диалог) — „Бълг. дневница“, септември-октомври.
Славейков, Петко: „Скратение на турската история“ (превод, Цар.); „Подновението и успехът на българщината в Търново“ (записки, „Цариградски вестник“, бр. 311-313); Обява в „Цариградски вестник“ (бр. 336) за подготвената, но неиздадена книга „Турска, английска, французка и руска история“.
Хрулев, Тодор: „Кратко детинско наставление“ (Бук.).

Шишков, Тодор: „Малка енциклопедия“ (2 и 3 изд., Цар.).

Шишманов, Дим.: „Добрият син. Драма в три действия“; пиесата не е публикувана.

Отпечатана е книгата на **епископ Поликарп** (внук на **Софроний Врачански**) „Житие и история святых наших Кирилла и Методий, болгарских просветителей“, в която е поместена гравюра, изобразяваща двамата братя един срещу друг и помежду им свитъка със славянската азбука. Предполага се, че композицията е рисувана от **Корнилий Тромонин**, а гравирана от **Алекси Атанасов**.

Станислав Доспевски *създава* портрета на **Елисавета Чалъкова**. С преобладаващите дълбоки кафяви и охрови тонове и използването на черния цвят художникът е успял да открои светлото лице с леки синкави сенки и да придаде простота и сдържаност на образа на възрастна жена, излъчваща достойнство.

Майстор Витьо от Брусен със съдействието на черепишкия монах **Йосиф *завършва*** жилищните сгради на Струпецкия манастир. Те са внушителни, триетажни, с просторни чардаци, дървени колони (60 на брой), с изящен парапет и са най-представителните във възрожденската ни манастирска архитектура.

„Българска гъсла. Издава ся с иждивения на **С. Зафирова и Ц. Желева**.“ Цариград. Това е първата известна ни засега публикация на български градски песни (любовни и училищни), записани с невми. Песните са „гласоударени по европейски от **Ц. Желев**“ и са предимно във валсов ритъм. Други мелодии наподобяват грегориански хорали, което подсказва влиянието на мисионерите-протестанти, а мелодията на песента „Зората позлатяваше върха“ е заимствана от операта „Норма“ на **В. Белини**.

Славейков, П. Р. „Нова песнопойка. Избрана от ветата и от Веселушка с приложение на много още други нови песни и сатири и от най-употребителните турски песни.“ Цариград.

Оркестърът на **М. Шафран *свири*** в Свищов. Учениците в Пловдив ***отбелязват*** Деня на светите братя Кирил и Методий „с няколко песнопения пред иконата им“.

11 май. В Лом хорът на **Кр. Пишурка *изпълнява*** песента „Да запеем с любов за нашите просветители“.

Илия Р. Блъсков *създава* обществена читалня в Айдемир, Силистренско.

Г. С. Раковски *абонира* Свищовското читалище за в. „Сръбска Дневница“.

Шуменското читалище ***е абонирано*** за 15 вестника на различни езици.

Свищовското читалище *издава* „Буквар за първоначалните училища“ от **Ем. Васкидович и Георги М. Владикин.**

1858 ***Издаден е*** „Закон за земите“ в Османската империя, в който са отразени резултатите от извършената по-рано аграрна реформа. Специална обява в „Цариградски вестник“ ***оповестява***, че традиционният Габровски събор на 14 ноември няма да се състои и „завсегда се унищожава“. В Москва ***е основан*** Славянски комитет. **Иван Андреев Богоров** ***завършва медицина*** в Париж. **Христо К. Даскалов** ***извършва*** археологически проучвания в търновската църква „Св. 40 мъченици“, разчита и по-късно обнародва някои стари каменни надписи, между които и тези от колоните на **хан Омуртаг** и **цар Иван Асен II**. **Райко Попов Добрев** ***е подстриган за монах*** в Рилския манастир с духовно име **Рафаил** и е назначен за протосингел на Велешкия митрополит **Авксентий**. В писмо до руския археолог **П. Севастиянов Димитър Миладинов** съобщава, че почти не могат да се намерят ценни славянски ръкописи, *„тъй като в манастира „Трескавец“ или „Златоврьх“ в Прилеп купища различни ръкописи по нареждане на гръцките архиереи послужиха да си разпалват пещите, за да пекат в тях хляб... същата съдба имаха и ръкописите на Кичевския манастир „Преподобни Наум“ край Охрид и другаде“*. ***Ражда се*** в Търново **Тодор Иванчов** — след Освобождението лидер на Либералната партия, министър и министър-председател. ***Ражда се*** в Стара Загора **Илия Добрев Куртев** — учител; член на ВРО; участник в Старозагорското въстание, РТОВ, Съединението и войните 1912-18 г.; след Освобождението е учител, чиновник, общественик, военен. ***Ражда се*** в Самоков **Михаил Белстойнев** — иконописец. ***Умира*** **Христо Иванов Кършовски.**

Александър Пелимон, румънски публицист, отпечатва книга „Впечатления от пътуване в Румъния“, в която дава сведения и за някои български градове. **Димитрие Болинтиняну**, румънски публицист и държавник, издава книга „Пътуване по Дунав и в България“, която отразява пътешествието му през 1851-1852 г. **Димитрие Ралет**, румънски общественик и писател, отпечатва на румънски език в Париж „Спомени от пътешествие из Румъния, България и Цариград“.

25 януари. ***Ражда се*** в Свищов **Симеон Николов Ванков** — военен; опълченец.

28 януари. ***Ражда се*** в Шумен **Стоян Петров Данев** — участник в Сръбско-турската война; след Освобождението държавник.

28 януари. ***Ражда се*** в Йерусалим **Христофор Георгиев Хесапчиев** — след Освобождението висш военен; автор на интересни спомени.

7 март. Поради опасността да бъде арестуван и предаден на турските власти, **Г. С. Раковски** ***напуска*** Молдова и преминава в Русия.

Април. **Г. С. Раковски** ***се установява*** в Одеса, където по-късно съставя първия си „План за освобождение на България“.

12 април. ***Ражда се*** в Пирдоп **Стефан Георгиев Паприков** — учител; участник в Априлското въстание; след Освобождението висш военен.

15 май. *Ражда се* в Лом **Виктория Кръстева Пишурка** — учителка в Габрово и Лом.
28 май. С императорски указ Одеското българско настоятелство *е утвърдено* като благотворителна организация, подчинена на руския Свети синод и Херсонския архиепископ.
Лятото. **В. Левски** *се завръща* в Карлово заедно с вуйчо си и се установява в метоха на Хилендарския манастир.
27 юли. *Ражда се* в Горско Сливово, Севлиевско, **Петър Иванов Пешев** — учител; след Освобождението адвокат, министър.
1 септември. *Ражда се* в Подмочани, Русенско, **Трайко Цветков Китанчев** — учител до и след Освобождението; участник в СБВ; народен представител; виден деец на македоно-одринското движение; председател на ВМОК; книжовник.
26 октомври. *Ражда се* в Габрово **Станимир Стефанов Станимиров** — след Освобождението учител в Габрово; възпитател на царските деца; секретар на Св. Синод.
26 октомври. *Ражда се* в Калофер **Димитър Тончев** — след Освобождението виден политик и държавник.
Ноември. В редактираното от **Димитър Мутев** сп. „Български книжици" (кн. 21.) *намира място* статията „Как правят сиренето швейцарците и техните мандраджии".
7 декември. **В. Левски** *приема монашество* в Сопотския манастир с духовно име **Игнатий** и продължава службата при вуйчо си.
8 декември. *Умира* **Райно Попович**.
26 декември. *Умира* **Андрей Дойнов Робовски**.

Ботьо Петков *се установява като учител* в Калофер.
Йордан Хаджиконстантинов-Джинот *става учител* в Прилеп и въвежда взаимоучителната метода; неделен ден държи патриотични беседи пред възрастни в училищния салон.
Петър Оджаков *става учител* в Плевен.
Лука Павлов *става учител* във Видин и издава помагала по аритметика и „писмени състави" в помощ на обучението.
Иларион Макариополски *става директор* на българското училище в Цариград.
Пролетта. В София *се открива* девическо училище, в което за първа учителка е назначена **Неделя Петкова** с препоръка на **Найден Геров** до **Сава Филаретов**. Ученичките ѝ са 105.
8 юли. За първи път в Габровското училище *се провежда* годишен изпит на учениците. Подготвят го учителите **Т. Бурмов, Цв. Недев, Никифор П. Константинов**, а изпитващ е **д-р Васил С. Берон**.
20 август. **Христо Пулеков** *е назначен за учител* в класното училище в Копривщица.

В Кукуш, център на Полянската епархия, гръцките книги *са премахнати* от църквата, а един светогорски монах отслужва първа-

та служба на славянски език.
Свещеник **Христо Аврамов** ***извършва*** първото богослужение на български език в силистренската църква.
Аверкий Попстоянов ***става игумен*** на Осоговския манастир, където развива активна народополезна дейност.
Януари. ***Избран*** за Александрийски патриарх е българинът по потекло **митрополит Калиник**, владика на Солунска епархия, който отказва да заема патриаршеския престол и остава в Солун.
Октомври. ***Открит е*** патриаршеският църковно-народен събор, на който от 45 представители само трима са българи.
5 октомври. **Иларион Михайловски** ***е ръкоположен*** от Вселенския патриарх за епископ Макариополски и избран за предстоятел на българския храм „Св. Стефан" в Цариград.

Януари. В Цариград ***започва да излиза*** сп. „Български книжици" с първи гл. ред. **Димитър Мутев**, по-късно — **И. Богоров, Гавр. Кръстевич, Т. Бурмов, С. Филаретов** (до юни 1862 г.).
Берон, д-р Васил: „Български народни песни из сборникът на Василя Берона" (материали в „Бълг. книжици", кн. 11-12).
Богоров, Иван: „Просветение и книжнина на българите" — статия в „Бълг. книжици" (бр. 16-18, 20, 22-24).
Ваклидов, Христо: „Електрически телеграф" (превод, Цар.); „Книжка за благонравието" (превод, Цар.).
Васкидович, Емануил: „Чистописание" (съвм. с **Г. Владикин**).
Гранитски, Анастас: „Търговско ръководство" (превод, Цар.).
Груев, Йоаким: „Гуслица или нови песни" (стихотв. сборник, Бел.); „Сирота Цветана" (повест, побългарена, Цар.); „Кратка всеобща история от Смарагдова" (превод, Цар.); „Основа за българска граматика" (Бел.); „Робинзон" (превод от сръбски, Бел.).
Грънчаров, Никола: „Древна египетска история" (превод, Бук.).
Даскалов, Христо К.: „Возрождение болгар или реакция в Европейской Турции" (брошура, Москва).
Кръстевич, Гаврил: „Кратко изследване за българската древност" (Цар.).
Марков, Христо: „Читалище за децата" (превод, Бел.).
Миладинов, Константин: „Православни църковни братства в Югозападна Русия" (превод, Москва).
Мутев, Димитър: „Народна книжнина и българска старина" (статия в „Бълг. книжици", м. март).
Мутева, Елена: „Бог" (стихотв.); „Басня" и „Турски приказки" (превод) — посмъртно в „Бълг. книжици", май-юни.
Найденов, Иван: „Французшко-български разговорник" (Цар.).
Натанаил Зографски: „Краткое сказание за преподобнаго отца нашего Димитрия Басарбовскаго" (брошура, Цар.).
Обрадович, Доситей: „Ижица" (превод на **Т. Хрулев**, Бук.).
Павлев, Лука: „Кратка аритметика" (Бел.); „Писмени състави"

(Земун).
Палаузов, Спиридон: „Последните страници от българската история"; „Синодик на царя Бориса. Ръкопис от 14 век" — студии, сп. „Български книжици" (бр. 3-6, 7-8, февруари-април).
Партений Зографски: „Началное учение за децата" (Цар.); „Сказание о странствовании и путешествии по России, Молдавии, Турции, Святой земли... инока Партения" (пътепис); „Мисли за българският език" („Бълг. книжици", януари-март).
Петков, Ботьо: „Нещо за безкнижните человеци" (превод, 3 изд., Цар.).
Радулов, Сава: „Всеобща география" (превод, Одеса).
Раковски, Г. С.: „Изступленний дервиш или возточний вопрос" (публицистична брошура, ръкопис); „Автобиографично писмо до Иван С. Иванов" (ръкопис).
Робовски, Андрей: „Жертва или служба Авраамова" (превод, Цар.); „Учебна книжка за образованието" (превод, Цар.); „Хранилище души" (превод, Цар.).
Сичан-Николов, Христодул: „Граматика или буквеница славенска" (Цар.).
Славев, Георги: „Статистическо описание на каазата Ески Захра" (Цар.).
Славейков, Петко: „Буквар" (Цар.).
Стоу, Хариет Бичер: „Чичева Томова колиба" (роман, превод **Дим. Мутев**, Цар.).
Хрулев, Тодор: „Кратка аритметика" (Бук.); „Кратка география" (Бук.); „Кратка свещенна история" (Бук.); „Образец на българското чистописание" (Бук.).
Шмидт, Христофор: „Цветоносното панерче" (повест, превод на **Мина Пашов**, Цар.).
Анонимни издания: „Питания за четението" (брошура, Цар.); „Разговори български-гречески-турски-французки-англо-италиански" (Цар.).

Николай Павлович ***рисува*** дипломната си работа „Музикант" като студент във Виенската академия.
Зографът **Никола Константинов** ***рисува*** иконата „Св. Йоан Предтеча" за църквата „Св. Неделя" в Брацигово.
Книжарят **хаджи Найден Ив. Татарпазарджийски** ***издава*** в Белград изображения на Иван Владимир и Иван Шишман, заимствани от „Стематография" на **Хр. Жефарович**.

Колю Фичето ***изгражда*** моста над р. Росица в Севлиево и хана на **Хаджи Николи** в Търново.
Завършена е църквата в Присовския манастир „Свети Архангел Михаил" от майстора **Петко Христов** от Дебелец. Тя е еднокорабна, с една абсида и нартика.

Брациговският **майстор Иван Боянин** ***завършва*** съборната църква в Етрополския манастир „Св. Троица". Тя е солидна кръстокуполна каменна сграда с 5 купола с осмостенни барабани.

„Разна любовна песнопевка." Събрал **М. Лазаров Софиянец**, а издал **Пенчо Радов**, Белград. Сбирката съдържа текстове на градски песни от **П. Р. Славейков, Янко Хр. Бърнев, Д. Чинтулов** и други възрожденски поети.

„Читалище за децата." Превел. **Хр. Марков**, Белград. На с. 71 е публикувана „Песн: „Ясен месец лъсна" от **Й. Груев**, „изпеена в Копривщенското българско училище".

Д. Войников ***въвежда*** в шуменското училище светско нотно пеене. От това време датират и първите му композиции на училищни песни.

В Свищов ***е внесено*** първото пиано.

Основано е читалище в Белград по инициатива на **Г. С. Раковски**. Сред най-активните му членове са българските младежи, ученици в сръбската столица — **П. Ив. Берковски, Ник. Първанов** и др.

Основано е читалище „Заря" в Хасково от търговеца **Христо Ст. Златаров-Менторът, поп Димитър** и др.

Основано е читалище „Зора" в Дупница от учителя **Димитър Янакиев Бисеров**.

Свищовското читалище ***издава*** „Чистописание за българските юноши" от **Ем. Васкидович** и **Георги М. Владикин**.

1859 Българските студенти в Москва **Л. Каравелов, Н. Бончев, М. Дринов, Р. Жинзифов, В. Попович** и др. ***създават*** книжовно дружество „Братски труд". В Преображенския манастир ***се замонашва*** **Харитон** (Халачев) — по-късно активен участник в революционното движение и в Априлското въстание. ***Умира*** **хаджи Найден Йоанович** (Йованович).

Е. П. Южаков, руски публицист, публикува в сп. „Современник" статия „Един месец в България".

10 февруари. ***Ражда се*** в Габрово **Илия Миларов** (Илия Николов Сапунов) — след Освобождението директор на Народната библиотека и Народния театър; автор на исторически и литературоведски трудове.

25 март. ***Ражда се*** в Горна Оряховица **Анастас Тодоров (Георгиев) Бендерев** — учител; участник в Сръбско-турската война 1876 г.

1 май. ***Ражда се*** в Разград **Стефания Икономова-Мирска** — дъщеря на **Никола Т. Икономов** и **Станка-Николица Спасо-Еленина**; след Освобождението учителка във Варна и Балчик; преводачка от руски език.

2 май. ***Ражда се*** в Котел **Георги Георгиев Губиделников** — след Освобождението юрист; народен представител; един от основателите на българската търговска банка; учреден е благотворителен фонд на негово име (1920 г.).

Юни. В Одрин *се създава* „Общество“ — обединение на българските и гръцките първенци с цел да се запознаят великите сили със страданията на християните в Османската империя и да се изглади българо-гръцкият църковен конфликт.

1 август. *Умира* **Стефан Богориди** (Стойко Цонков Стойков) — внук на **Софроний Врачански**; висш турски чиновник; управител на о-в Сомос; подарява къщата и мястото си в Цариград за българска църква.

29 септември. *Ражда се* в Търново **Вела Атанасова Живкова** (Благоева) — учителка в Търново и Цариград; участва като медицинска сестра в Руско-турската война 1877-78 г.; след Освобождението се проявява като писателка, педагог, редакторка на социалистически издания; съпруга на **Д. Благоев**.

1 октомври. *Ражда се* в Горна Оряховица **Марин Желязков Бъчеваров** — учител в Церова кория, Търновско; след Освобождението пръв професор по астрономия.

25 октомври. Водачите на емиграцията в Южна Русия — **Ст. Д. Тошков, П. М. Тошков, Н. Палаузов, К. Н. Палаузов и В. Рашеев** — *се обръщат* с апел към „родолюбивите българи“ да спомогнат за издаването на български вестник на френски език, както и за отпечатването на готови трудове на **Г. С. Раковски**.

Сава Доброплодни *става директор* на прогимназията в Сливен. **Искрьо Мачев** *става учител* в Панагюрище и участва в основаването на читалище „Виделина“.

Иван Н. Момчилов от Елена *основава* класно училище в Горна Оряховица.

1 януари. В българската църква в Цариград след службата на **Иларион Макариополски Партений Зографски** в реч *призовава* за откриване на централно българско училище.

1 май, неделя. В Болград (Бесарабия) *е открито* централно българско училище. Първият му директор е **Сава Радулов**.

11 /24/ май. След призива на **Йоаким Груев** („Цариградски вестник“, 1858 г., бр. 376) и укрепването на българските училища, денят на братята св. св. Кирил и Методий става общобългарски празник и *се.чества всеобщо*.

21 май. В Търново *се провежда* специално събрание на видни граждани и представители на всички еснафи, на което е избран постоянен съвет от 14 търновски първенци под председателството на **митрополит Григорий**. Съветът се грижи за делата на митрополията и си поставя за задача откриване на Духовна семинария в Търново.

Септември. Българската община в Букурещ *избира* Ефория за изграждане на болница и училище в Търново. В нея влизат **М. Кефалов, Г. Атанасович, П. Протич, Хр. Мустаков, Ав. Георгиев и Г. Василияди**. Училището, определено като окръжна гимназия,

е завършено през 1880 г.
8 септември. Учителят **Сава Филаретов** *съставя* „Главни правила за управлението на Софийското общенародно българско училище“, чрез които *се уреждат* отношенията на гражданите към училището и учителя и положението на учениците.
15 октомври. **Димитър Мутев** *става директор* на Централното българско училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Болград на мястото на **Сава Радулов**; преподава физика и естествена история.
20 октомври. В Битоля учителят **Васил Манчов** *открива* със свои средства първото българско училище в града, плаща сам наема за помещението, разноските по отоплението, както и заплатите на своите помощници **поп Стоян и Коста Илиев**. Средствата добива от частни уроци по френски език, който преподава на децата на турските първенци.

✞ Цариградският патриарх при участието на всички източни патриарси — Йерусалимски, Антиохийски и Александрийски — и в присъствието на чуждите представители в османската столица *тържествено полага* основния камък на новата българска църква в Цариград.
Протестантският мисионер **д-р Алберт Лонг** *се премества* от Шумен в Търново. Пропагандата на протестантите в българските земи не успява да привлече значителен брой последователи.
Отхвърлена е властта на Цариградската патриаршия в Пазарджик.
След поредното надигане на българите от Кукуш, гръцкият епископ *е отзован*, но вместо българина **Партений Зографски** е назначен друг грък. Възмутените кукушани се отказват от Патриаршията и сключват уния с католическата църква срещу обещанието да им се даде българин за владика. Обезпокоени от това, Патриаршията, руските дипломати и българските водачи в Цариград изпращат в Кукуш епископ **Иларион Макариополски**, който успява да върне униатите в православието срещу обещанието да бъде назначен за епископ **Партений Зографски**.
Юли. **Архимандрит Калиник**, вероятно родом от Търново, *е избран* за митрополит на Нишка епархия.
29 октомври. **Архимандрит Партений Зографски** *е ръкоположен* за Полянски епископ в Кукуш и като такъв въвежда български език в училищата и богослужението.

28 март. В Цариград *започва да излиза* два пъти в седмицата в. „България“ като орган на униатското движение с гл. ред. **Драган Цанков**.
Берон, д-р Васил: „Първа българо-френска граматика“ (Бук.).
Войников, Добри: „Краткий катехизис“ (Цар.).

Гранитски, Анастас: „Разговори французко-български“ (Бук.).
Данов, Христо Г.: „Примери за краснописание“ (Буд.); „Пространна числителница“ (Буд.); „Пространно свещенно битописание“ (Буд.).
Даскалов, Христо К.: „Открития в Тирнове, древней столице болгарской“ (студия с документален характер в „Чтения императ. общества истории и древностей российских“ (М., кн. 2).
Иванов, Ангел: „Воскресник, содержащий воскресния служби и в края с няколко примери за музическото правописание“ (прев. от гръцки, Цар.).
Кесаров, Кънчо: „Българска сметница“ (Цар.).
Колесов, Ради: „Повест на Генрих Айсенфелски“ (превод, Цар.).
Кръстевич, Гаврил: „Писма за някои си мъчнотии на българското правописание“ (брошура, Цар.).
Марков, Христо: „Азбуквар и първа книжка за чтение“ (Бел.).
Неофит Рилски: „Новий завет“ (3 изд. — Лондон, 5 изд. — Бук., 6 изд. — Бук.); „Таблици взаимоучителни“ (3 изд., Цар.).
Партений Зографски: „Кратка славенска граматика“ (Цар.).
Попович, Васил: „Отривок из рассказов моей матери“ (разказ, на руски в сп. „Русская беседа“).
Радулов, Сава: „Българский буквар“ (Одеса).
Раковски, Г. С.: „Показалец или ръководство как да ся изискват и издирят най-стари черти нашего бития, язика...“ (брошура, Одеса); „Смърт и жизнеописание покойнаго княза Стефана Богориди“ (статия, „Цариград вестник“, бр. 445 от 22 август).
Селимински, д-р Иван: „Политиката на Русия и на великите държави към Турция и подвластните ѝ народи“ (студия, на гръц. ез.).
Славейков, Петко:“Два български ръкописа“; „Четири паметника“ — архивни материали; „Програма и нареда на Търновското училище“, „Бълг. книжици“ (май-август).
Фери, Габриел: „Ловеца“ (превод, Цар.).
Хрулев, Тодор: „Българска граматика“ (Бук.).
Анонимни издания: „Календар за лето 1859 с предвещания на астронома Казимия“ (Цар.); „Съновник“ (Цар.).

Иванов, С. П. „Вълхви. Позорие в пет действия. Проситба и женитба у три отделения.“ Ръкописите не са намерени.
Попович, Васил. „Монолог или мисли на владиката Илариона напред да изгори българските книги от книгохранителницата на Търновската митрополия.“ („Месяцослов на българската книжнина“, кн.II-III.)
Софокъл. „Антигона“; прев. **Йордан Хаджиконстантинов-Джинот**. Преводът не е издаван.

Николай Павлович живее в имението Присяка на **д-р Петър Берон** и ***илюстрира*** трудовете му „Космобиографически атлас“ и „Метеорологически атлас“; ***създава*** и втория си автопортрет. **Станислав Доспевски *открива*** в дома на **Найден Геров** в Пловдив първата художествена изложба в България, на която представя свои картини.

Зографът **Александър (Алексо) Димитров *рисува*** иконата „Св. Мина“ за копривщенската църква „Св. Никола“, в която впечатляват точният рисунък и стремежът към реалистична форма.

Февруари. Тревненските резбари, **братята Цоню и Симеон Симеонови *сключват*** договор с епитропите в с. Кованлък за изработване на иконостаса в църквата „Успение Богородично“ за 15 хил. гроша. Епитропите поставят условие иконостасът да е подобен на тези в Плаковския и Килифаревския манастири.

Изградена е църквата „Св. Неделя“ в Араповския манастир. Тя представлява триконхална трикорабна сграда с един купол и предверие.

Възстановена е след разрушение часовниковата кула в Свищов; висока е 23 м и е снабдена с четири циферблата.

Марков, Хр. П. „Азбукар и пръва книжка за чтение“, Белград. На с. 59 е публикувана „Песн, изпена в Пловдивското българско училище: „С песни към създателя“ от **Й. Груев**.

След завръщането си от френския колеж в Цариград **Д. Войников *развива*** изключително активна музикална дейност в Шумен: преподава частни уроци по цигулка, флейта и китара на младежи и девойки, като при него получават музикална грамотност **Анастас А. Стоянов и Рачко М. Рачев**, които поставят непосредствено след Освобождението основите на детската музикална литература. **Войников създава** ученически хор, който изпълнява двугласни, тригласни и четиригласни светски и духовни песни; ***организира*** първия ученически оркестър от 15 младежи; ***нотира*** в аранжимент за оркестър 13 шуменски народни песни („Ябълчица род родила“, „Де се е чуло, видяло мома в тъмница да лежи“, „Дойне ле, Димитрова“, „Илин пелин, що са пелин полюлява“, „Горице ле, зеленике“, „Вила се лоза винена“, „Неда с буля си играе“, „Кукувицата кукува“, „Защо си ме дала, майчо“, „Ой, Радо, Радо, момиче младо“, „Петърчо отдолу идеше“, „Мари Димитро ле, русокосо момиче“, „Жениш ма, мамо, годиш ма“).

В Пловдив ***са внесени*** музикални инструменти, включително и първият орган от католическия свещеник **Доминикус Фр. Мартилети**.

Основано е читалище в Пловдив.

Юли. ***Основано е*** читалище в Тулча по инициатива на **Стефан п.**

Николов Изворски, който се обръща чрез печата към всички книгоиздатели и книжари да му изпращат книгите, с които разполагат. Със същата цел пише и на **Г. С. Раковски**. През следващите години Тулчанското читалище развива активна лекционна и театрàлна дейност, като със събраните приходи подпомага училищата в района.

Есента. Шуменското читалище *преустановява* временно дейността си.

1860 Русия *организира* преселническа акция за българи към южните си области, с която се стреми да противодейства на разрастващото се униатско движение. През тази и следващата година в българските земи *трайно са заселени* няколко десетки хиляди черкези от Кавказ и татари от Крим. *Открита е* за експлоатация първата на Балканския полуостров железопътна линия Черна вода — Кюстенджа (64 км), построена с английски капитали.

С притурка към Търговския закон Високата Порта *урежда* търговски съдилища по френски образец и търговски апелативни съдилища във вилаетските центрове.

В Сливен *е учредено* дружество със странното наименование „Иди питай и съдружие". *Ражда се* в Търново **Елисавета Цанева Райкова** — учителка. *Ражда се* в Шумен **Христо Г. Попов** — учител; след Освобождението военен; министър. *Умира* **Атанас Минчов** от Бобошево, Севлиевско. *Умира* **Иван Симеонов Балабанов**. *Умира* **Христо Мустаков** — търговец; подпомага българската просвета.

Януари. **Г. С. Раковски** *напуска* Одеса и се отправя към Белград.

7 януари. *Ражда се* **Емануил Манолов** — композитор.

20 февруари. **Раковски** *се установява* в Белград.

19 май. *Започва* инспекционна обиколка на великия везир **Мехмед Кабръзлъ паша** в българските земи. Той получава 1500 колективни изложения с искания за прилагане на обещаните от Хатихумаюна реформи и удовлетворяване на българските желания за църковно-национална самостоятелност.

11 юли. Унгарският учен **Феликс Каниц** *предприема* пътешествие из българските земи, което описва в редица статии и в книгата си „Дунайская Болгария и Балканский полуостров" (СПб, 1876 г.).

9 септември. *Умира* **Димитър Зограф**.

21 октомври. *Ражда се* в Русе **Екатерина В. Пенева-Каравелова** — съпруга на **Петко Каравелов**; учителка; общественичка; учредителка на „Българския женски съюз"; председател на българската женска секция към Международната лига за мир; преводачка.

Шуменската община *получава* първата сума от 400-те австрийски жълтици, които ѝ дарява **Петър Берон** за развитието на селските училища.

В централното българско училище в Болград *се основава* печат-

ница. Инициатор и учредител е **Д. Мутев**. Тук излиза сп. „Общ труд“, печатат се някои книжки на „Периодическо списание“ и мн. др.

Бачо Киро Петров ***въвежда*** взаимоучителната метода в училището в Бяла черква и започва да преподава обща и българска история, география, нравоучение, естествена история и хигиена.

Филип Велиев и неговият помощник **Сава Дойков** ***провеждат*** през лятото годишни изпити в Одринското българско училище. За тях руският консул **Н. Д. Ступин** ***пише*** в доклада си до Азиатския департамент: *„Отговорите на учениците бяха дотолкова удовлетворителни, че удивиха всички, които бяха присъствували на подобен изпит миналата година... Самите гърци, гордеейки се със своето главно училище... съзнават, че ги заплашва сериозно съперничество“.*

Манол Лазаров по покана на **Сава Филаретов** ***става учител*** във взаимното училище в София. Помощник му е **хаджи поп Ангелко**. През същата година в девическото училище ***започва работа*** **Рахила Г. Барак**.

Илия Блъсков ***се уславя за учител*** в Шумен.

1 януари. В Шумен от представители на 12 еснафа ***се подписват*** закони за уреждане на шуменските учебни заведения. Чрез тях ***се уточняват*** длъжностите на учителите и наказанията при нарушение от тяхна страна на законите, поведението на учениците и работата на училищните настоятели.

3 февруари. **Т. Бурмов** след разногласия с някои габровски чорбаджии ***напуска*** града и в Цариград ***поема*** редактирането на сп. „Български книжици“.

Пролетта. **Спас Зафиров** ***постъпва учител*** в Главното пловдивско училище. Преподава гръцки и френски по Олендорфовия метод.

22 октомври. В Пловдив ***е открито*** първото в България протестантско мисионерско училище с едногодишен курс на обучение.

✞ За Велеградски епископ ***е ръкоположен*** българинът **Генадий**.

5 февруари. **Хаджи Николи Минчооглу** — делегат на Църковно-народния събор от Търновско — ***подава протест***, към който се присъединяват и другите български представители на събора. Поради отказ на Цариградската патриаршия да удовлетвори дори минималните български искания за църковна самостоятелност е заявено, че българите не признават Цариградската патриаршия, че няма да ѝ плащат данъци, и че настояват за незабавно възстановяване на Търновската патриаршия и Охридската архиепископия.

16 февруари. ***Закрит е*** Патриаршеският събор, който отхвърля българските искания за църковна самостоятелност.

3 април. ***Великденска акция*** на цариградските българи, в която се

включват и сънародниците им от много селища на страната. ***Отхвърлена е*** властта на Цариградската патриаршия във Видин, Враца, Г. Джумая, Ниш, Велес, Русе, Ловеч, Елена, Чирпан, София, Самоков, Стара Загора, Нова Загора, Казанлък, Габрово.

25 ноември: **Г. С. Раковски** ***посещава*** сръбския княз **Михаил Обренович**. ***Решено е*** белградското правителство да нареди на представителя си в Цариград да посредничи пред Патриаршията за постигане на споразумение в спора с българите.

18 декември. 120 българи начело с **Драган Цанков** ***подписват*** в Цариград от името на 3000 български униати акт за уния с католическата църква.

22 декември. Във възвание до българския народ цариградските българи, начело с епископ **Иларион Макариополски, *заявяват***, че „здравата и голямата част на народа стои вярна на народната си вяра" и ще постоянства да добие по законен път желаната църковно-национална независимост.

В Москва ***е поставено началото*** на сп. „Братски труд", около което се обединяват със своята литературно-творческа дейност **Л. Каравелов, К. Миладинов, Р. Жинзифов, Н. Бончев, В. Попович** и др. През 1860 г. излизат още кн. 2 и 3.

1 септември. В Белград ***започва да излиза*** в. „Дунавски лебед" под редакцията на **Г. С. Раковски**. Замислен е като седмичник и е обявен като „граждански, любословни и забавни вестник".

Берон, д-р Петър: „Atlas meteorologique", Paris.

Блъсков, Рашко: „Три повести за децата" (сборник).

Бурмов, Тодор: „Българите и гръцкото високо духовенство" (публицистична брошура); „Смешното и смехотворците" (статия, публикувана анонимно във в. „Съветник", бр. 29, 32-33 от октомври-ноември).

Велиев, Филип: „Граматика гръкобългарска"

Венелин, Юрий Ив.: „О поникнования новоболгарския писменности" (в превод на **Н. Даскалов**).

Веркович, Стефан: „Народне песне македонски бугара" (сборник, Белград, кн. 1).

Войников, Добри (Д. Попов): „Сборник от разни съчинения" (антология от преводни творби).

Доброплодни, Сава: „Пространний буквар за децата"

Друмев, Васил: „Нещастна фамилия" (повест, „Български книжици", бр. 13-22 от м. юли-ноември); „Нещо за наша критика" (статия, публикувана анонимно в „Цариградски вестник", бр. 478 от 9 април) — първи опит за дефиниране статута на литературната критика.

Иванов, х. Ангел: „Ковчег цветособрания" (сборник в три части, отпечатан в Цариград, съдържащ църковните служби и песнопения по време на богослужението).

Каравелов, Любен: „Загорец", „Желание", „Пастир" (стихотворения) и „Славене в Немско" (статия) — „Братски труд" (бр. 3) — дебют на поета и публициста; „Атаман болгарских разбойников" (повест — известна по-късно като „Воевода", на руски език, сп. „Наше время", бр. 50) — дебют на белетриста.

Касабов, Иван: „Освобождението на сърбите под Кара Георгия и Милоша Обреновича" (брошура, Бел.).

Миркович, Георги: „Кратка и методическа българска граматика".

Неофит Рилски: „Типик" (2 изд., Цар.).

Палаузов, Спиридон: „По вопросу о болгарском патриаршестве"; „Ян Хуниади" — брошури, публикувани в С. Петербург на руски ез.

Пулеков, Христо: „Копривщица" (статия-описание на града, сп. „Български книжици", бр. 16-17 от м. август).

Пърличев, Григор: „Сердарят" (поема, отпечатана на гръцки ез. в Атина).

Радов, Пенчо: „Месецослов или календар вечний" (3 изд., Бук.).

Раковски, Георги: „Глас едного българина"; „Няколко речи Асеню первому..."; „Кратко разсъждение върху тъмния лъжовния начала, на коих е основана стара повестност"; „Българский за независимо им свещенство днес възбуден въпрос и нихна народна черква в Цариград"; „Отговор на богословская гръцка брошура" — книги с публицистичен и научно-популярен характер. „Българский въпрос пред Отоманската порта"; „Българский народен наш въпрос"; „Подкупници папищашки или техния драматизъм" и др. — статии, свързани с борбата за църковна независимост („Дунавски лебед", бр. 6, 9 и 12, 12-13, 13-14 и 24).

Робовски, Стоян: „Краткий преглед на въведението на всеобщата география" (учебно пособие, Цар.); „Български народни песни от сборника на Стояна поп Андреева Робовскаго" и „Български народни гатанки..." (материали, публикувани в сп. „Български книжици" през февруари-март).

Славейков, Петко: „Български народни песни" (сборник); „Букварче". „Кирил и Методий, славянски просветители, подвизите на животът им" (преведена статия на **Филарет Черниговски**, „Бълг. книжици", кн. 3, юни-септември); „Глас от пусто горе Тилилейско" (фейлетонен цикъл, в. „България" — бр. 59, 68, 71, 76, 82, 91-92).

Сю, Евгений: „Скитникът евреин" (роман, преведен и издаден от **Хр. Ваклидов**)

Теохаров, Георги: „Няколко думи за българската книжнина" (статия, сп. „Братски труд", кн. 1).

Шишков, Тодор: „Първа храна на здравия човешки ум — школска и домашна книга за децата" (превод, Цар.). „Наръчна българска граматика"; „Българска словесност"; Кратка енциклопедия";

„Всеобща география"; „Начална етика"; „История на новозаветната църква" — книги, обявени във в. „България", бр. 78 от 14 септември, че са готови за печат, но не са издадени.

Войников, Добри. „Разговор между двама ученика Слави и Димитрий върху българската народност" („Български книжици", кн.10); „Разговор между трима ученика Мирча, Стояна и Недя, дяда Дима, Мирчев баща, даскал Цоня и Бояна, школски епитроп" („Български книжици", кн.21); „Диалози" — вторият диалог е преработен от автора в комедията „Чорбаджията" (Браила, 1864 г.).

В София *гостува* немска театрална трупа.

Николай Павлович *илюстрира* „Няколко речи о Асеню първому" на **Г. С. Раковски** и *издава* в Белград първата си литография „Райна в пещерата при стрика си Бояна" по романа на **А. Ф. Велтман** „Райна, княгиня българска".

За посрещането на булката си тридесетгодишният самоковски зограф **Никола Образописов** *изписва* зидовете на оградата от портата до кладенеца на къщата си с образи на музиканти, образци за които е взел от едни албум с илюстрации-гравюри на походите на Наполеон — виенско издание от 1810 г.

14 октомври. **Николай Павлович** изпраща писмо до **Н. П. Тъпчилещов**, в което описва историческите извори за картините си: *„За сега ся преуготовлявам да издам две представления из Асенювия век, сиреч: ликът Асенюв според стари современни пари, и второ — неговата победа над гърците, според надписа, що ся намира в търновската джамия, некогаш българска църква. Подир можи да издам от Симеоновия век нещо, само ако издиря доста прави костюми..."*

Колю Фичето *изгражда* моста над Дряновска река до Дряново. *Изградена е* Пангаловата къща в кв. Райково, Смолян. Интересни са стенните долапи, свързани декоративно с алафранга.

Построена е църквата в Живовци, Монтана. Тя е забележителна с каменната пластика върху рамката на южната врата — два гълъба с разперени крила, готови да хвръкнат.

Белчев, Н. Г. „Песнопойче", Цариград. Съдържа композирани от автора любовни и училищни песни. Поместена е и една „Песен, сочинена от преводителевата любовница".

Д. Войников *създава* песента „Молба за учение" — първата българска композиция за хор и оркестър.

Анастас Пенчев, цигулар в Шуменския ученически оркестър, *започва* ръкопис на първата българска школа по китара, в която има вариации на Марсилезата, на украински, полски и турски песни, преписи от опери на Белини и Верди и от инструментални

произведения.
Петър Иванов ***се завръща*** в Стара Загора и оглавява Музикалната дружина в града, като започва да обучава музикантите по ноти и сам да композира.

Основано е читалище „Съгласие" в Битоля по инициатива на **П. Димков Радевич**, учил в Атина и Виена.
Основано е читалище „Юрий Венелин" в Одеса.
Основано е читалище „Зора" в Сливен от **С. Доброплодни, Д. Чинтулов** и с пръв председател **Стефан Гидиков**; читалището развива активна просветна и театрална дейност.
Основана е „българска книжовна община" в Цариград и е направен опит да се учреди читалище в кв. „Бейоглу".
25 март. ***Основано е*** читалище в Ст. Загора от учителя **Тодор Шишков**.
27 декември. ***Основано е*** читалище в Казанлък, което е настанено в сградата на главното училище и събира библиотека от над 1 000 тома.

1861 **В. Левски** ***решава да се посвети*** на борбата за освобождението на България. ***Умира*** **султан Абдул Меджид I**, заменен на престола от **Абдул Азис**. През тази и следващата година ***са сключени*** нови търговски договори между Османската империя и Франция, Англия, Испания, Русия, САЩ, Холандия, Прусия и др. ***Водят се*** тайни преговори между правителствата на Сърбия и Гърция за съюз, предвиждащ и подялбата на българските земи (главно в Македония). В Търново ***е открита*** фабрика за предене на коприна от италианеца **Дойно Викенти**.
В Североизточна България се появява **„свети Ангелуш"** — бакалин от Силистра, който обявява, че се „вижда със света Богородица", и така си спечелва славата на пророк, ясновидец и церител. „Осветява" кладенци, извори и чешми и ги обявява за „чудотворни". За да предотвратят брожения, властите го арестуват и заточват на о. Родос.
14 февруари. ***Ражда се*** във Виена **Фердинанд Сакс Кобург Готски** — български княз от 1887 г.
18 февруари. ***Ражда се*** в Калофер **Никола Иванов Иванов** — опълченец; след Освобождението е участник в СБВ; началник-щаб на войската (1894-1896 г.); министър на войната (1896-1899 г.); командир на Втора армия в Балканската война; ръководител на обсадата и овладяването на Одринската крепост; генерал от пехотата; участник във Втората балканска война.
Май. Управата на Рилския манастир под натиска на Патриаршията със специално писмо ***отзовава*** някои свои таксидиоти (**йером. Игнатий** от Пазарджик, **отец Кирил** от Карлово, **йером. Герасим** от Пловдив) заради участието им в борбата за църковна независимост.

6 май. На Гергьовден седемнадесетгодишният **Петко Киряков** ***става*** войвода на хайдушка дружина, с която през лятото нанася няколко поражения на местни османски части.
26 юли. **Г. С. Раковски** ***се връща*** в Белград след пътуването си до Одеса, което предприема, за да обясни на руските власти вредата от преселването на българите в Русия.
14 август. ***Влиза в действие*** първият търговски кодекс в Османската империя, подготвен с активното участие на **Гаврил Кръстевич**.
Есента. **Л. Каравелов** ***съставя*** проект за българско политическо и културно-просветно дружество „С какво може да се помогне на българите?".
Ноември. ***Умира*** **Александър Русет**.
21-25 ноември. В Белград **Г. С. Раковски** ***съставя*** втория си „План за освобождението на България".
23 декември. ***Умира*** **Наум Ходжов** — учител, въвел взаимоучителната метода в Струга.

В Шумен пристига „**свети Ангелуш**". Мало и голямо се стича при него, като всички оставят пари за черквата, където се настанява **Ангелуш**. За един месец черквата добива приход от него 17 000 гроша. С тези пари долномахленци в Шумен, подпомогнати с още 13 000 гр. от **М. Байнов, Братя Герджикови и Р. Гьокчеренски**, още същата година построяват училище.
Кузман Шапкарев ***става учител*** в Прилеп.
Тодор Запрянов ***е назначен за учител*** в Хасково.

След като отказват да плащат църковния данък на Патриаршията, българите от Скопска епархия ***застават*** местния гръцки архиерей да нареди премахването на гръцкия език в богослужението и да смени помощниците си, които злоупотребяват при събирането на владичината.
Отхвърлена е властта на Цариградската патриаршия в Разград и Плевен.
Игнатий Родоски ***е назначен*** от Патриаршията за Кюстендилски митрополит, но българското население не го приема и след време той е отстранен от епархията.
За Врачански епископ ***е назначен*** българският монах **Паисий**, но местните българи се надигат срещу патриаршеския поставеник и той е принуден да се оттегли.
Февруари. Цариградската патриаршия ***отлъчва*** от църквата **Иларион Макариополски, Авксентий Велешки и Паисий Пловдивски**.
27 февруари. Българинът **Панарет Ксантийски** ***е назначен*** от Цариградската патриаршия за Пловдивски митрополит на мястото на митрополит **Паисий**, но българското население не го приема и той остава в Цариград.

2 април. Архимандрит **Йосиф Соколски** ***е ръкоположен*** в Рим от папата за архиепископ на българската униатска църква в Цариград.
14 април. По искане на Цариградската патриаршия Високата Порта ***изпраща*** **Иларион Макариополски и Авксентий Велешки** на заточение.
1 юни. С берат на **султан Абдул Меджид** ***официално е призната*** българска униатска църква и български католически народ.
5 юни. **Архиепископ Йосиф Соколски** ***се отказва*** от унията, укрива се в руското посолство в Цариград и тайно заминава за Одеса.
12-16 юли. Авторитетно представително тяло от пълномощници на различни български земи ***изработва*** и поднася на министъра на външните работи **Али паша** нова петиция по църковния въпрос — т. нар. „осем точки". Българите приемат да не се отделят от Патриаршията, но в замяна на това настояват за пропорционално на тяхната численост участие в нейното управление. Цариградските българи отправят молба до посолствата на големите европейски държави да ходатайстват пред Високата Порта за удовлетворяване на българските искания за самостоятелна църковна йерархия.

Две издателства — в Цариград и в Земун — отпечатват „Календар за 1861 година с предвещания на астронома Казамия".
Берон, д-р Васил Ст.: „Логика" (Виена).
Берон, д-р Петър: „Panepisteme ou sciences phisique et naturelles et sciences metaphysiques et morales", т. 1-7 (Париж, до 1867 г.).
Булгарин, Фадей В.: „Съчинения" (солиден том, от руски език в превод на **П. Каляндж**и).
Войников, Добри: „Кратка българска история" (Вн.).
Галаудет, Т. Х.: „Психология или душеславие за децата" (3 изд., превод от гръцки, вероятно осъществен от **Б. Петков** — според **Н. Начов**, или от **К. Фотинов** — според **Иван Шишманов**).
Груев, Йоаким: „Първи познания за деца"; „Уроци по землеописание".
Данов, Христо: „Буквар за малки деца".
еп. Иларион Макариополски: „Завет болгарскому народу 1861, 29 априлий" (агитационен „хвърчащ лист", Цар.).
Йошев, Георги: „Кратка всеобща история" (прев. от руски, Бел.).
Калянджи, **Павел**: „Кратка читанка" (отпечатани 1 и 2 изд.) и „Български буквар" (2 изд.).
Каравелов, Любен: „Памятники народнаго бита болгар" (т. 1, Москва); „Неда" (повест, на руски ез. в „Русский вестник" — бр. 7); „Библиография болгарской литературы" (статия, на руски в сп. „Библиограф. записки" — бр. 9).
Манчев, Драган: „География на европейска Турция".
Миладикови, Димитър и Константин: „Български народни пес-

ни“ (сборник, отпечатан в Загреб с помощта на епископ **Й. Щросмайер**).
Мутевски, Тонко: „Отечество или старо огнище“ (брошура).
Натанаил Атонозографски: „Отговор от Българското общество“ (брошура, отпечатана с псевдоним **Н. Богдан**).
Онуфрий Попович: „Няколико подробности за българская църква в Цариград“ (ръкопис, публикуван от **проф. В. Златарски** като „Автобиография“ през 1911 г. в „Изв. на ист. друж.“, кн. 3).
Палаузов, Спиридон: „Реформи и католическая реакция в Венгрии“; „Политическое и этнографическое состояние народностей Австрии“; „Венгрия в современних ея отношениях к Австрии“; „Одно из средств австрийской политики“ — брошури, С. Петербург.
Паничков, Димитър: „Календарче за 1862“.
Петрович (вер. Аверкий Петрович): „Българо-немски речник“; „Народни разговори за всестранно научение на българския народ“ — според обява във в. „Въсток“ (бр. от 11 май 1865), двете книги са излезли в гр. Бауцен.
Попски, Димитър: „Ода за Софроний“ (създадена през 1813 г., останала в ръкопис, отпечатана от **Г. С. Раковски** в „Дунавски лебед“ — бр. 54 от 10 окт.).
Попстоянов, Найден: „Кратко землеописание“ (превод, Вн.).
Пърличев, Григор: „Скендер бег“ (поема, създадена за участие в литературния конкурс на Атина, останала в ръкопис).
Раковски, Г. С.: „Преселение в Русия или руската убийствена политика за Българите“ (полемична брошура, Бук.); „Български въпрос“, „Българските представители в Цариград и народний ни въпрос“, „Няколко подробности за българската народна църква в Цариград“ и др. — поредица от статии, посветени на борбата против униатството и Патриаршията („Дунавски лебед“ — бр. 27, 33-34 и 41, 46-47, 53-54).
Славейков, Петко: „Смешний календар за нова година“.
Собия, Франциско: „Начално ръководство за длъжностите на человека“ (учебно пособие, прев. на **П. Р. Славейков**).
Софроний Врачански: „Житие и страдания грешнаго Софрония“ (автобиографична повест, създадена около 1806-1807 г., останала в ръкопис; за пръв път публикувана в „Дунавски лебед“ в броевете от 17 октомври до 24 декември).
Хрулев, Тодор: „Кратка география“ (2 изд.); „Самоучител за турский язик“; „Мъдри наставления за децата“ и „Кратък катехизис“.

Николай Павлович ***създава*** картините „Срещата на Светослав с Цимисхий при Доростол“, „Руските войски начело със Светослав побеждават гърците при Доростол“. Изпраща на 8 май по един екземпляр от литографиите в Москва на **А. Т. Велтман** — авто-

рът на „Райна българска княгиня“ — с благодарност и с уверение, че ще продължава да създава картини по неговия роман.

Зографът **Захари Христов Попрадойков** ***стенописва*** църквата „Свети Иван Предтеча“ в Карабунар, Пазарджишко, и ***рисува*** автопортрета си реалистично, в модно облекло „алафранга“ — 18-годишният момък е показал несъмнен талант.

Станислав Доспевски ***създава*** портрета на сестра си **Домника Ламбрева**, който със своята възвишена романтична характеристика и като идеал за българка се свързва от някои изследвачи с образа на Гергана от „Изворът на Беленогата“ на **Петко Р. Славейков**. Образът се отличава с лиризъм, духовна чистота и женственост, хармониращa с осъзнато чувство за достойнство.

Зографът **Пенчо х. Найденов** от Троянско ***създава*** иконите за втория ред на иконостаса в църквата на Тетевенския манастир.

С дарение на **Пенчо Попгеоргиев** и жена му **Дела** е изграден храмът „Успение Пресветая Богородица“ в Дряновския манастир, за който **Никола М. Йонков** изрязва красив иконостас и **Иван х. Василев** рисува иконите.

Майстор Колю Фичето (Никола Фичев) ***завършва*** църквата „Св. св. Кирил и Методий“ в Търново.

В Русе ***е организиран*** бал в салона „Ислях Хоса“; според обява във в.“Дунав“: *„Вход свободен, с две госпожи — 20 гроша.“*

След като **М. Шафран** ***напуска*** Шумен, **Д. Войников** ***поема ръководството*** и на оркестъра от възрастни музиканти. Под негово диригентство оркестърът изпълнява наши и чужди творби. Част от тях са написани от самия **Д. Войников**. На годишните изпити в Шумен ученическият оркестър ***изпълнява*** нотираната и аранжирана за оркестър от **Д. Войников** народна песен „Ябълчица род родила“.

Във в. „България“ (г. III, бр. 114) ***е публикувана*** от **Т. Икономов** „Песн, която пеели при пристигването на Негово Високопреосвещенство Йосифа Соколски“. В предговора към „Български народни песни, събрани од братя Миладиновци Димитрия и Константина“ **Конст. Миладинов** ***съобщава,*** че песните са и нотирани, но *„огромността от книгата не позволи да ся печатат... песните со ноти“*.

Константин Попов Търновски ***изпраща*** на **Раковски** нотите на съставения от него „марш български“, който е изпълняван от „музикалната банда“ в Браила, *„за да посъживи слушателити българи“*.

Във Варна ***е основана*** музикална дружинка от българи и чужденци.

В Пловдивското централно училище ***е въведено*** обучение по нотно пеене, осъществявано от протестантския мисионер **Дж.**

Кларк.
В Сливен *е внесено* първото пиано.

11 май. *Основано е* читалище в Карлово, което се абонира за „Дунавски лебед" като „чист български и народен лист". Читалището подпомага училищата във Войнягово, Дъбене и др.
20 юли. По време на престоя си в румънската столица **Г. С. Раковски** *подготвя* „Позив към букурещките българи за основание на Българско читалище в Букурещ". Позивът е записан в кондиката на читалището. Пръв **Г. С. Раковски** подарява на читалището сто екземпляра от своя „Горски пътник" *„да се продават в полза Букурещкаго читалище"*.
15 септември. *Основано е* читалище „Братска любов" в Букурещ в три стаи на главната столична улица. Сред учредителите са **д-р Г. Атанасович, Ив. М. Балкански, Ив. Д. х. Бакалоглу, Козма Тричков, Д. Протич, Дим. Ценович** и др. За настоятел е избран **Петър Кутов**, за деловодител — **Георги Зафиров**, за касиер — **Костаки Д. Русович**. На читалищната дейност съдействат **В. Левски, Л. Каравелов, П. Хитов, Ив. п. Хр. Кършовски** и др. При основаването на читалището са изработени устав и печат. Организираната библиотека е снабдена с всички издания на **Г. Раковски** и е абонирана за „Дунавски лебед" и за още 25 периодични издания на осем езика. **Д-р П. Берон** предоставя на читалището по няколко тома от всичките си съчинения.
26 октомври. *Основано е* читалище в Габрово с председател **Ив. Манафов**. Читалищното ръководство прехвърля книгите, подарени от **В. Априлов** на училището, в читалищната библиотека и събира капитал от 10 000 гроша.

1862 **Драган Манчов** *отваря* книжарница в Пловдив и започва книгоиздателска дейност. В Османската империя *е издаден* Закон за морската търговия. В Цариград *е създадено* българско „Параплувно търговско дружество „Провидение". В Горна Оряховица *е основана* търговско-банкерска фирма „Буров, Д. А. и съдружие". *Умира* **Калист Луков Хамамджиев** от Сопот — учител. *Умира* **Макарий (Макрия) Негриев** — дебърски майстор-резбар.
Дж. М. Макензи и **А. П. Ърби**, английски пътешественички, предприемат пътуване през българските земи, последвано от второ през следващата година. В резултат издават книгата „Пътуване из славянските провинции на Европейска Турция" (1877 г.)
1 януари. В Букурещ *е обнародван* Уставът на Добродетелната дружина — дотогавашното Средоточно българско попечителство.
7 януари. *Умира* в цариградския затвор **Константин Хр. Миладинов**.
11 януари. *Умира* в цариградския затвор **Димитър Хр. Миладинов**.
3 март. **В. Левски** *напуска* Карлово и през Пловдив и София се отправя към Белград, за да се включи в Първата българска легия, организира-

на там от **Г. С. Раковски**.
Март — април. **Г. С. Раковски** *организира* Привременно българско началство в Белград. Започва формирането на Първата българска легия.
10 април. *Умира* **Кесарий Попвасилев**.
6 май. *Умира* преждевременно **Стефан Ганчев Сарафов**, родом от Търново — много надежден възпитаник на духовната семинария в Одеса, на когото е посветен романът „Ученик и благодетели" на **В. Друмев**.
3-5 юни. Под ръководството на **Г. С. Раковски** българските легисти *участват* активно в боевете с турците в Белград. Според някои сведения, за проявената храброст в боевете **Васил Иванов Кунчев** получава прозвището **Левский — Левски**.
14 юни. *Обявено е* въстание в Търновско и Габровско (т. нар. Хаджиставрева буна).
15 юни. **Г. С. Раковски** *завършва* Статута на Привременното българско началство в Белград, в който се определят организацията, целта и задачите на ръководното тяло на „всеобщото българско въстание".
15 юни. *Умира* в манастира „Св. Троица" край Търново **Драгия Ненов — йеромонах Дамаскин** — автор на Белочерковския препис на „История славянобългарская" (1843 г.).
29 юни. *Умира* **Ради Иванов Колесов**.
1 август. **Г. С. Раковски** съставя Позив към българите за въстание.
7 септември. По решение на сръбското правителство Българската легия *се разпуска.* **Г. С. Раковски** пише на **П. Хитов** да не се вдига въстание, *„...защото из Сърбия няма нищо да бъде. Сърбите се помириха с турците".*
Есента. **В. Левски** чиракува и учи абаджийство в Белград, в свободното си време посещава казармата за усвояване на военни знания. В края на годината заминава за Букурещ.
16 декември. *Умира* **Васил Хадживълков** — участник в Руско-турската война 1828-29 г., в Заверата 1835 г.; доброволец в Кримската война 1853-56 г.; оставя интересни спомени.

В Габрово *е открито* второто в България класно девическо училище, което в началото е двукласно. **Илия Христович** *е назначен* за главен учител в Габрово и на 7 май уволнява стария учител **Цвятко Недев Самарджиев**, възстановен по-късно по настояване на габровци.
В Комрат (Бесарабия) *е създадено* българско централно училище. За главен учител в него *е назначен* **Павел Каляндж**и. Училището е двугодишно и двукласно. В него се изучават българска и руска история, българска и руска граматика, зоология, ботаника и др.
Димитър Фингов *се установява* като учител в Калофер и работи заедно с **Ботьо Петков**. Преподава български език, всеобща история, естествена история, география, физика и др. Определена му

е 9 000 гроша годишна заплата.
Сава Доброплодни *става учител* във Варна.
Ана Зографова, ученичка на **Добри Чинтулов**, *става първата учителка* в Ямболското девическо училище.
Ради Колесов *става учител* в Ямбол след освобождаването си от затвора (бил е осъден като участник в четата на **Никола Филиповски**).
Янко Мустаков *става учител* по музика в Свищов.
1 януари. Българската добродетелна (благодетелна) дружина вписва в устава си, че си поставя за цел да спомага бедни ученици-българчета, които след завършване на образованието си да се връщат в България като учители, както и да надзирава управлението на българските черкви и училища в Букурещ. Сред най-активните членове на дружината са **Евлоги и Христо Георгиеви**, митрополит **Панарет Рашев, М. Колони, д-р Атанасович** и др.

✝ *Отхвърлена е* властта на Цариградската патриаршия в Охрид.
1 януари. След *забягването* на **Й. Соколски** в Русия за предстоятел на българската униатска църква със султански берат *е назначен* свещеникът **Петър Арабаджийски**.
Март. Новият велик везир **Фуад паша** *назначава* смесена българо-гръцка комисия, която да обсъди българските предложения за решаване на църковния въпрос (т. нар. „осем точки").
18 юни. *Започват* заседанията на българо-гръцката комисия.

Пребивавайки в Пловдив, **Ив. Богоров** *започва да издава* в Белград стопанското списание „Журнал за наука, занаят и търговия", от което излиза само кн. 1 в 240 стр.
Берон, д-р Петър: „Рибния буквар" с надслова „Буквар болгарский с различни поучения за болгарските училища" (6 изд., Цар.).
Богоров, Иван: „Отговор на г-н Мутевата статийка" (полемична брошура, Цар.).
Груев, Йоаким: „Основа за българска граматика" (2 изд.).
Данов, Христо: „Буквар или взаимоучителни таблици".
Динков, Георги: „История града Него"; „Самокрайни мнения за напредването на българския народ"; сб. „Стихотворения" — подготвени и обявени, но неиздадени книги.
Евстатий Хилендарски: „Препис от хрисовула Йоана Александра царя и самодержца всем блъгаром и греком" (сп. „Български книжици", бр. 30 от м. април).
Зафиров, Спас: „Практическо изучение на Французкия език".
Каравелов, Любен: „Сирото семейство" (разказ, „Московские ведомости", бр. 62) и „Болгарская литература и журналистика" (статия, „Московские ведомости", бр. 153-154).
Колесов, Ради: „Гуслица" (стихосбирка, според достоверни източници отпечатана, но не стигнала до нас).

Манчев, Драган: „Кратка география за малки деца“ и „Календар за 1862“ (Вн.); „Гръцко-български разговорник“ (Земун).
Пастори, Андрей: „Българско-италианска граматика“.
Пелико, Силвио: „За длъжностите на човека“ (в превод на Д. **Тошкович**, Болград).
Селимински, д-р Иван: „Българският черковен въпрос“ (студия, на гръц. ез.).
Славейков, Петко: „Залъгалка или любовно разговорниче за разтуха на младите“ (стихосбирка, Цар.).
Филаретов, Сава: „Служба на св. Кирила и Методия“.
Анонимни издания:“Гледателная книжка за привременните человечески случки“ (Цар.); „Разсудителний катехизис за употребление на съединените българи“ (униатско изд., Цар.); „Служба на преподобните отци, равноапостолите Кирил и Методий“ (Цар.).

Шуменското читалище *поставя* побългарената от **Д. Войников** Молиерова пиеса „По неволя доктор“. Зографите **Досю Коев Витанов** и синът му **Витан** *рисуват завеси* за театъра в Силистра.

Николай Павлович *създава* илюстрациите към книгата на Ариф паша „Старите облекла в Отоманската империя“ и *рисува* портретите на **Никола Златарски, Анастасия Златарска, Ст. Серафидиев** и **Иван Чернев**, в които постига индивидуална характеристика.
Ал. Попгеоргиев *рисува* портрета на учителя-революционер **Ради Колесов** от Ямбол.
Тома Хитров *открива* фотографско ателие в Букурещ. Снима видни български революционери. Негови са ранните портрети на **Панайот Хитов**.
Октомври. **Поп Павел Зограф** и синът му **Никола** от Шипка *изписват* храма в Соколския манастир.

Станкович, К. „Български полка и кадрил“, нотирани от **К. Станкович**; в две части. Издадени от **Т. Райнов и А. Михайлов**. Това е първата, известна засега, българска клавирна творба.
Д. Войников *създава* оркестровите композиции „Шумла полка“ и „Кадрил“.
Вероятно **Д. Чинтулов** създава не само текста, но и музиката на песента „Вятър ечи, Балкан стене“.
Христофор Петров Чалгаджиев *основава* в Разград оркестър от 13 души, сред които **Бърни Г. Бърнев, Цанко Марков, Кънчо Жеков, Димитър Филков**. **Хр. Чалгаджиев**, учил цигулка в Англия, изработва сам част от музикалните инструменти (включително арфа за съпругата си **Теофана** и няколко цигулки). След създаването на Разградското читалище той преподава в него музика и танци. **Хр. Чалгаджиев** и съпругата му устройват заедно със завършилата френски колеж **Мюккерем ханъм**, която внася

първото пиано в Разград, домашни концерти в конака на нейния син **Руфат бей**.

Основано е читалище „Виделина“ в Пазарджик по инициатива на **Стефан Захариев**. Сред основателите му са художникът **Станислав Доспевски** и учителят **Йордан Ненов**. Читалището развива изключително активна народополезна дейност.

Основано е читалище „Св. Седмочисленици“ в Самоков от **Иван Д. Доспевски**.

Към украсата на Белградското читалище, която включва картини от българската история, портрет на **Ю. Венелин** и пр. е прибавено и знамето на Първата българска легия.

Членове на Габровското читалище начело с **Ник. Стефанов** под влияние на **Г. С. Раковски** правят опит за въстание и са принудени да емигрират.

14 януари. ***Основано е*** читалище „Св. св. Кирил и Методий“ в Карнобат по инициатива на учителя **Димитър В. Караджов**.

1863 В България ***преминава*** четата на **Стоян и Георги Капитански. Георги Николаевич Минков *открива*** в Николаев Южнославянски пансион. Във Виена **Гр. Начович, Н. С. Ковачев** и др. ***учредяват*** българско книжовно дружество „Напредък“ с цел да подпомага обучението на българските младежи в чужбина. Като студент в Чехия **Васил Д. Стоянов *съставя и издава*** на чешки език етнографска карта „Европейска Турция, Черна гора, Гърция, Йонийските острови“. Българското „Параплувно търговско дружество“ в Цариград ***закупува*** от Англия един параход, но скоро загубва правата над него и пропада. ***Основано е*** кредитно-банково акционерно дружество Българска банка „Звезда“. В Цариград ***е организирана*** първата в Османската империя промишлена изложба. ***Започва*** изграждането на железопътната линия Варна — Русе. ***Основано е*** Дружеството на колата Ниш — София. ***Умира*** **Михаил Недялков Попович** от Севлиево — свещеник; книжовник; скромен поет през 30-те години.

Димитрие Папазоглу, румънски историк, издава на румънски и френски език „Пътеводител за река Дунав от Железни врата до Черно море“ с характеристика и на български градове.

5 януари. ***Умира*** **Марко Павлов**.

13 януари. ***Умира*** **Димитър Стефанов Мутев**.

Март-май. **Г. С. Раковски *води*** дипломатически разговори в Цетина и Атина за общи действия на балканските народи против Османската империя.

Април. По време на престоя си в Атина **Раковски *се сгодява*** с **Фросо х. Христова**, произхождаща от видно гръцко семейство.

25 април. ***Умира*** **Николай Стефанов Богориди**.

Пролетта. **В. Левски *напуска*** Румъния и се завръща в Карлово, където отново става певец в местната църква. След тримесечно задържане в

Пловдивския затвор е освободен и известно време посещава Пловдивското класно училище.
18 септември. **Г. С. Раковски** ***пристига*** в Букурещ, където се установява до края на живота си.
12 ноември. С параход от Цариград **Христо Ботев** ***заминава*** за Одеса да продължи образованието си.
13 ноември. ***Умира*** **Сава Филаретов.**
16 ноември. ***Умира*** **Константин Геров Добревич.**
19 ноември. **Ботев** ***е приет като стипендиант*** на руското правителство във Втора Одеска гимназия.
12 декември. **Иван Николов Ведър** ***става член*** на масонска ложа в Цариград. Той е един от първите българи, получили масонска степен.
25 декември. ***Умира*** архимандрит **Серафим**, родом от Самоводене, Търновско — сподвижник на **Отец Зотик** при възстановяване на Преображенския манастир; със заслуги като игумен на манастирите „Св. Троица" и „Св. Преображение Господне".

В Стара Загора ***е открито*** третото в България класно девическо училище от учителката **Анастасия Тошева**. Първият випуск излиза през учебната 1869-1870 г.
В Копривщица ***е открито*** класно девическо училище.
В Одрин ***е създадено*** българско католическо училище.
Рахил Г. Барак ***става учителка*** в Кюстендилското девическо училище.
Февруари-март. Учителят **Тодор Хрулев** ***е арестуван*** от свищовската турска полиция направо от училището.
Есента. **Никола Михайловски** ***се завръща*** от Цариград в Търново и отново става главен учител.

Пахомий Рилски приема унията и ***е издигнат*** в архимандритски сан.
2 юни. Българо-гръцката комисия по църковния въпрос ***приключва*** работата си.

25 март. В Цариград, в печатницата на „Цариградски вестник", ***започва да излиза*** седмичникът „Съветник", обявен като „народен български вестник" с редактори **Т. С. Бурмов и Н. Михайловски**.
31 май. В Браила, в печатницата на **Ст. Расидеску** ***започва да излиза*** седмичникът „Българска пчела", обявен като „вестник политически, любословен и търговски" под редакцията на **Хр. Д. Ваклидов**.
15 юни. В Цариград, в печатницата на **А. Минасоглу** ***започва да излиза*** двуседмичникът „Гайда", обявен като „сатирически вестник за свестяване на българите", издател и редактор — **П. Р. Славейков.**
Блъсков, Илия: „Животът на св. Йован Предтеча" (превод).

Богоров, Иван: „Основа заради направа на една фабрика“ (брошура, Цариград); „Просветение и книжнина на българите (статия, сп. „Български книжици“, бр. 16, 17, 18, 20, 22-24 от август-декември); „Издирвания върху естеството и причините за богатството на народите“ (статия, „Съветник“, бр. 39, 40, 43-46 от декември).

Ваклидов, Христо: „Буквар за французкий язик“; „Книжка за благонравието“ (2 изд., превод).

Груев, Йоаким: „Начала от българска граматика“; „Първи познания за деца“.

Дочков, Иван С.: „Български народен календар за 1863“.

Друмев, Васил: „Родина и отечество“ — раздел в кн. „Другар за децата“ на **П. Каляндж**и.

Евстатий Хилендарски: „Килия в нашето село“ (документална повест, „Съветник“, кн. 6, 8, 17 и 23 от 29 април, 13 май, 15 юли и 26 август).

Жинзифов, Райко: „Новобългарска сбирка“(стихотворен сборник, Москва); „Несколько слов о сочинениях болгарина Раковскаго“ (статия, „Русский архив“, вып. 1); „Несколько слов о взаимном сочувствии южнии и славян русских“; „По поводу тысячилетней годовщини св. Кирила и Мефодия“ и „Бесарабские болгаре и управляющий ими комитет“ (статии, в. „День“, броевете 3, 18 и 50).

Каляндж, Павел: „Другар на децата“ (учебник с антологично съдържание, Одеса).

Манчев, Драган: „Първа наука за малки деца“; „Български народен календар за година 1864“.

Обрадович, Доситей: „Извод от съветите на здравия разум“ (превод на **П. Р. Славейков**, Цариград; в същата година — и 2 изд.).

Оджаков, Петър: „Практическо наставление във френский язик“.

Паничков, Димитър: „Буквар за децата“.

Пиколо, д-р Никола: „История на животните“ от Аристотел (критично издание на гръц. ез.).

Първанов, Никола: „Буквар“ (Бел.).

Радулов, Сава: „Учебник за българский язик“ (превод от руски).

Славейков, Петко: „От пусто горе Тилилейско“ (цикъл фейлетони, в. „Гайда“, броевете от 15 юни и 27 юли).

Хрулев, Теодор: „Кратко землеописание“; „Краткий речник за чуждестранните речи, които се нахождат в българский язик“; „Детинско душесловие“; „Първи знания“; „Канон молебний“ (Браила).

Анонимни издания: „Българский буквар за народните български училища. С прибавление на една малка читанка“ (Бел.); „Възглас към всичкия български народ“ и „Към българите“ (Цар.) — брошури с антиуниатско съдържание и насоченост.

Икономов, Теодосий. „Ловчанският владика или бела на ловченския сахатчия“ Комедия в три действия (Болград) — първа българска комедия със сюжет из българския живот. Пиесата е поставена (вероятно същата година) в Самоков от **Ив. Д. Доспевски**.

1 септември. Създаденият през май Болградски народен театър ***дава*** първото си представление — пиесата „Билярдорачитель“, изпълнена на руски, и диалогът „Иван и Стоян“ от **П. Р. Славейков**.

8 септември. Болградският народен театър ***представя*** на молдавски „Селска сватба“ и на български „Михал“ от **С. Доброплодни**.

Никола Ив. Образописец ***иконописва*** малката църква „Св. св. Петър и Павел“ в метоха „Орлица“ над гр.Рила. Там създава и една от най-забележителните си стенописни композиции „Пренасяне мощите на св. Иван Рилски“.

Завършена е къщата на **Недкович** в Пловдив. Тя е строена за търговеца **Никола Недкович** в централната част на стария Пловдив. Скрита е зад висок ограден зид. В оста на влизането четири каменни колони, свързани в горния край с полукръгли арки, носят издадения над портика салон на етажа, оформен отвън с триъгълен фронтон. Всички стаи са богато декоративно оформени.

Завършена е Хаджиангеловата къща в Търговище. Характерна е с интересното декоративно решение на парапета.

Laprade, J. „Сватбата на хайдут Янча“, повест. Превод на **Ив. Мънзов** (Браила). Втората част на книгата е песнопойка, в която за пръв път са публикувани част от революционните песни на **Д. Чинтулов** („Стани, стани, юнак балкански“, „Българи, юнаци“, „Вятър ечи, Балкан стене“) и други популярни бунтовнишки и училищни песни, като „Я гледайте, мили братя“ от **В. Друмев**.

Т. И. В. М. „Отечество, свобода или смърт“ (Белград). Книгата съдържа и Чинтулови песни („Стани, стани, юнак балкански“, „Българи, юнаци“).

Славейков, П. Р. „Залъгалка или любовно разговорниче, издадено за разтуха на младите“ (Цариград).

Д. Войников ***създава*** „Повременни спеви“ — композиция за хор и оркестър, замислена като театрална музика. Тя съдържа няколко творби, сред които „Тъмен облак се зададе“, по чиято мелодия по-късно се пее стихотворението на **Хр. Ботев** „Зададе се облак тъмен“, и „Коя ли съдба“, мотиви от музиката на която лягат в основата на популярната през 70-те години „Песен на панагюрските въстаници“ по текст на **Ив. Вазов**.

Набавени са музикални инструменти в българското училище в Болград.

11 май. В Браила на празника на св. Кирил и св. Методий детски хор изпълнява народни песни, а оркестър свири „Хей, братя българи, наедно“ и „Вятър ечи, Балкан стене“.

Основано е читалище „Цвят“ във Видин. По клевета на гръцкия владика в началото на лятото турската власт конфискува книгите от библиотеката на читалището и арестува някои от неговите членове. Това довежда до замиране на дейността му за няколко години.

Основано е читалище „Напредък“ в Елена от учителя **Никифор Попконстантинов**. Читалището се помещава в къщата на учителя **Никола Михайловски** и притежава богата библиотека от книги и периодични издания.

Председател на читалище „Напредък“ във Виена ***става*** **Димитър Ген. Анев**.

1864 В България ***преминават*** четите на **Христо Македонски и Петър Стоянов, Стоян Люцканов, Панайот Хитов и Коста войвода**. Като „скиталец и книгопродавец“ из България **Петър Мусевич** ***събира*** „старини за турски народен музей в Цариград“, а през 1876 г. е в затворите на Пловдив и Одрин заради участие в революционното движение. **Иван Богоров** ***основава*** акционерно дружество за построяването на памучна фабрика в Пловдив. В Калофер **Йосиф Бацаров** и синът му ***основават*** фабрика за гайтани. Османското правителство ***провежда*** административна реформа. ***Основани са*** земеделски каси. **Граф Николай П. Игнатиев** ***е назначен*** за руски посланик в Цариград. **Андрей Петкович**, родом от Бащино село, Велешко, ***получава*** кандидатска степен в Юридическия факултет на Петербургския университет и ***постъпва*** на служба в Министерството на външните работи на Русия като консул в различни държави.

15 март. В писмо до **М. Балабанов Раковски** дава да се разбере, че интимните му отношения с **Фросо х. Христова** не го занимават; „посрамената“ в очите на обществото годеница умира наскоро.

19 април. На Великден **В. Левски** ***се отказва*** от монашеството, след няколко дни напуска Карлово и става учител в близкото село Войнягово.

Ноември. За управител на Дунавския вилает, обхващащ земите на Северна България, ***е назначен*** **Мидхат паша**.

Декември. В турския затвор ***попада*** **архимандрит Пахомий** — участник в църковните борби, по-късно приел униатството, променил вярата си и с името **Махмуд ефенди** служил в цариградски джамии.

Построено е училището „Св. Кирил и Методий“ в Скопие. Създадено е в разгара на борбата против фанариотското иго и на мястото на старо училище в черковния двор на катедралата „Св. Богородица“.

Петър Сарафов ***открива*** училище в Либяхово.
Костаки Попов (Търновски) ***става учител*** в Браила и в помощ на обучението ***издава*** помагала за взаимното обучение, писмовник и практическа метода за преподаване на френски език.
Васил Чолаков ***става учител*** в Панагюрище.
В Копривщица *„чрез обще съгласие... от временните училищни настойници и учители"* ***се взема решение*** в училището да се води „записна книга", в която да *„ся излагат и записват повременно всичките училищни деяния"*. В нея са поместени: „Закон за настоятелството" и „Длъжностите на селяните към училището и закон за учителите".
4 март. Към Болградското централно училище ***се открива*** тържествено пансион, чрез който се помага на деца, както от Бесарабия, така и от българските земи.
Април. Като учител в Шумен **Илия Блъсков** получава от благодарните родители за Великден необичайно количество подаръци — 200 кравая и повече от 1000 червени яйца.

От заточение ***се завръщат*** българските архиереи **Иларион Макариополски и Авксентий Велешки**.
Епископ **Генадий Велеградски** ***е избран*** за Дебърски митрополит. Като такъв развива активна дейност за въвеждане на български език в училищата и в богослужението и затова през 1867 г. ***е отстранен*** от епархията.
Пътувайки из българските земи, министърът на просветата **Едхем паша** ***съветва*** християнското население да се съедини с католическата църква.
21 февруари. Цариградската патриаршия ***дава отрицателен отговор*** на умерените български искания по църковния въпрос, формулирани през 1861 г. в т. нар. „осем точки".

Януари. В Цариград, в печатницата на **А. Минасоглу**, е ***поставено началото*** на евангелисткото периодическо списание „Зорница" с редактор **Алб. Лонг**.
28 януари. В Браила ***започва издаването*** на седмичното литературно списание „Зорница" с управител **Хр. Д. Ваклидов**.
Март. В Болград, в училищната книгопечатница, ***започва издаването*** на поредицата „Духовни книжки за поучение на всяк християнин" с уредник **Рашко Блъсков**.
8 март. В Букурещ ***излиза*** бр. 1 на седмичника „Будущност" — *„вестник граждански, любословни и търговски"* с гл. ред. **Г. С. Раковски**.
19 юли. В Букурещ ***е отпечатан*** бр. 1 — единствен, на „Бранител" — замислен да излиза два пъти в седмицата, с гл. ред. **Г. С. Раковски**.
25 юли. В Цариград ***започва да излиза*** седмичникът „Турция" —

„вестник за народните интереси“ с редактор **Никола Генович**.

Блъсков, Димитър: „Изгубеният рай Милтона“ (превод на песен първа в сп. „Духовни книжки“, бр. 7); „Който българин свързи ученията си в чужда земя, той няма дух народен, дух българский“ (статия, „Българска пчела“, бр. 19 от 6 октомври).

Блъсков, Рашко: „Въведение във всеобщата история“ (превод, по **Шлецер**)“; „Състоянието на българските черкви и училища в Турско“ (обявена в „Българска пчела“, в бр. 17 от 22 септември, но неиздадена книга).

Ваклидов, Христо: „Българо-французкий и французко-българский речник“; „Французки буквар“ (2 изд.); „Книжка за благонравието“ (4 изд.); „Кратка свещенна история“ — отпечатани в Браила.

Васкидович, Емануил: „Българска христоматия“; „Старец Стати“; „Малка енциклопедия“; „Поучително детонаставление“ и др. (обявени в „Българска пчела“, в бр. 47 от 17 април, но неиздадени книги).

Вебер, Георг: „Кратък учебник по всеобща история“ (Болград) — превод на **Н. Казанакли**.

Войников, Добри: „Кратка българска граматика“ (Браила).

Груев, Йоаким: „Основа за българска граматика“ (3 изд.); „Османска граматика“.

Друмев, Васил: „Ученик и благодетели или чуждото си е все чуждо“ (роман, „Съветник“, бр. 8-41).

Жеков, Недьо: „От сборника Недялка Ж. Николова...“ (стихотворения в сп. „Духовни книжки“, бр. 1).

Иванов, Ангел: „Славик... Сочинен на божественното и свещенно църковно пение от разни искусни певци“ (Цар.).

Икономов, Теодосий: „Слово в деня на празнуването паметта на св. Кирила и св. Методия“ (Болград).

Каравелов, Любен: „Дончо“ (разказ, „С. Петербургские ведомости“, бр. 118); „Българска книжнина“ (рецензия за стихосб. „Новобългарска сбирка“ на **Р. Жинзифов** в сп. „Българска пчела“, бр. 3-6).

Манчев, Драган: „Български буквар, нареден по най-нова метода“ (Браила); „Кратка география“ (2 изд., Браила).

Милковски, Сигизмунд: „Ясен I. Приказка из българската история“ (Болград, превод от полски на **Б. Димитров**, вер. псевдоним на **Хр. Г. Данов**).

Мънзов, Иван: „Методически разговори български и румънски“; „Халима или баснословни арабски повестности“ (превод, част от сб. „Хиляда и една нощ“).

Обрадович, Доситей: „Ижица“ (2 изд., прев. от **Т. Хрулев**, Бук.).

Петков, Ботьо: „Слово на празника Кирила и Методия“ (статия, в. „Съветник“, бр. 14-15 от 4 и 11 юли).

Попов, Николай: „Дойнова сватба или оженяне на един селянин

в Търново“ (Бук.).
Радулов, Сава: „Практическо изучение на румънския язик“ (превод).
Раковски, Г. С.: „Българский вероизповеден въпрос с фанариотите и голямата мечтана идея за панелинизма“ (полемична брошура, Бук.).
Търновски, К. Ив.: „Практическа метода за изучаването на французкия език“ (превод, Браила).
Анонимни издания: „Сбор от български песни“ (сбирка от лични и фолклорни творби); „Просвещен поп или как станува человек истинен християнин“; „Мария, солдатска дъщеря“; „Колибарската дъщеря“; „Василчо или благочестиво дете“; „Малечкий Хенрих и неговият бавач“ (превод).

Войников, Д. „Училищно театро или комически представления, собствени да бъдат представени в салона на едно възпитателно заведение“ (Браила). Съдържа „Чорбаджията“, комедия в три действия.
Каравелов, Л. „Сцени из домашния живот на нашите чорбаджии“ (Гайда, бр.1-3).
Славейков, П. Р. „Малакова. Комедия в едно извършване“ (Гайда, бр.22-24).

В Араповския манастир „Света Неделя“ младият иконописец **Георги Данчов** и учителят му **Алекси Атанасов** ***завършват*** изписването на църквата. От стенописите най-ценни са цикълът от 10 оригинални композиции из живота и дейността на Кирил и Методий и цикълът от 10 сцени от живота на Иван Рилски, в които българските селяни са изрисувани в типично национално облекло.
В Пазарджик **Станислав Доспевски** изработва 12 големи икони за църквата „Св. Богородица“ в Ново село край Щип. В иконите си влага реалистични разбирания, въвежда нови образи и композиции. Рисува и своя шедьовър — иконата „Св. апостол Андрей“ за малката църква „Св. Благовещение“ в Преображенския манастир. Стенописва къщата си с интересни композиции, някои от които с руски архитектурни мотиви.
В Калофер братята **Димитър и Антон Станишеви** ***отварят*** резбарска и мебелна работилница, с което се дава началото на т. нар. Калоферска резбарска школа, която се отличава с използването на няколко шаблонни типа иконостас и един образец на владишки трон и проскенитарий. Характерни за тях са стругованите колонки. **Николай Павлович** ***рисува*** портретите на **Теофания д-р Павлович, Д-р Димитър Павлович** и **Иван Чернев**.
Зографът **Анастас Кърклийски** ***рисува*** икона с образите на св. Кирил и св. Методий и с четири житийни сцени.

Хр. Г. Данов ***поръчва*** във Виена литография с образите на св. Кирил и св. Методий. Изображенията са рисувани от **Кацлер**, а гравюрата е подготвена от **Обенхаймер**. Ползвали са за образец руската гравюра „Просветители славян“ (1863 г.) и работи на чешки художници (**Петер Майкснер, Емил Лауфер**), разработващи темата „Св. Методий обръща в християнска вяра българския княз Борис“. Литографията става модел за тревненските, дебърските и други зографи, които я възпроизвеждат — понякога с детайлите.

Завършено е изписването на параклиса „Въведение Богородично“ в Капиновския манастир със средствата на **братя Хорозови** от Елена, чийто ктиторски портрет ***е изписан*** над входа и е един от най-изразителните във възрожденското изкуство. Предполага се, че изписването е дело на **Алекси Атанасов**.

Анастас Карастоянов ***усвоява*** в Белград фотографската техника и ***открива*** фотографско ателие, в което снима видни наши възрожденци — **Любен Каравелов, Васил Левски, Панайот Хитов, Илю Марков, Стефан Караджа** и др.

26 март. Зографът поп **Георги Петров** от Трявна ***сключва договор*** за позлатяване на иконостаса в църквата „Благовещение“ в Преображенския манастир, като обещава *„до Димитровден да ги изкарам без повреда, варак, боя и други такива се от мене, а те ще ма хранят дор го искарам“*.

25 ноември. **Николай Павлович** ***изпраща*** от Стара Загора до в. „Съветник“ обявление за основаване на рисувално училище, за неговата програма и условията за приемане на ученици.

Завършена е Буйновата къща в Банско, отличаваща се с богатите си резбовани тавани.

Съборена е старата часовникова кула в Разград и ***е построена*** нова от тревненския майстор **Тодор Тончев**. Камбаната е донесена от Унгария, а механизмът е от старата кула. Висока е 26 м.

Славейков, П. Р. „Славейче или събрание на различни песни български и турски за разтуха на младите“ (Цар.). Съдържа любовни стихотворения, много от които пригодени към мелодия, напр. „На нощта си ясен месец“; „Изгрей, изгрей, зора златна“; „По моря се скитам ази“; „Плачи, въздишай и тъжи“ и др. В стихосбирката е посочена мелодията, на която се изпълняват повечето от творбите.

Мих. Буботинов ***публикува*** „Гимна на България, пеяна в Средец“ („Зорница“ — 1 и 7, Браила) и „Гимна на българските първоучители св. Кирил и Методи, пеяна у Средец, 11 май 1864“ („Съветник“, 2, 10).

Д. Войников ***създава*** оркестрова композиция „Валс“ и публикува в сп. „Духовни книжки“ (бр.2, 3 и 7) две песни и една кантата за

Кирил и Методий и „Песн народа и царю".
След емигрирането на **Д. Войников** диригент на шуменския оркестър *става* цигуларят **Анастас Пенчев**.
В Пловдив *„се е подкачила да се разпространява европейската музика"* (Н. Геров). В града има десетина пиана, а **Н. Геров** *закупува* първия (засега известен) у нас хармониум.

Основано е читалище в Горна Джумая от учителя **Дим. Янакиев Бисеров**.
По инициатива на **Дим. Душанов** карнобатското читалище *е наречено* „Кирил и Методий". В библиотеката му се съхранява препис от „История славянобългарска" на **Паисий Хилендарски**, както и множество руски книги.
След емигрирането на **Д. Войников** читалището в Шумен *преустановява* своята дейност.
11 май. Читалище „Братска любов" в Букурещ *става организатор* на ежегодните чествания на празника на славянските просветители.

1865 ***Преминава*** в България четата на **Желью войвода**. ***Изключен е*** от Одеската гимназия, след като престава да посещава учебните занятия, **Христо Ботев**, но остава в града. ***Назначен е*** за главен лекар на Централната болница в Дамаск **д-р Георги Вълкович**. ***Открит е*** от фирмата на **братя Гешови** търговски клон в Манчестър, Англия. ***Открита е*** в Килифарево от търновския търговец **Ангел Попов** фабрика за производство на хартия за писане, амбалажна хартия и мукава. ***Основано е*** в Русе Дружеството на колата Русчук — Плевен. ***Умира*** **Васил Алексиев Кюрдалиев** — пътуващ книжар; учител-реформатор. ***Излиза*** в списание, редактирано от Eduard Charton в превод на френски език стихотворението на **Д. Чинтулов** „Къде си, вярна ти любов народна" със заглавието „Български национален марш". ***Умира*** **Добри Желязков Фабрикаджията**.
Руският духовник **архимандрит Антоний** преминава през България с мисия до Йерусалим и оставя пътепис „Пътуване из Румелия".
15 януари. **Г. С. Раковски** ***започва да преподава*** българска история на българските студенти в Медицинското училище в Букурещ.
30 януари. ***Умира*** в Диарбекир **Тодор Тодоров Хрулев**.
Февруари. ***Умира*** в Бъзъу **епископ Поликарп Патароликийски**, родом от Котел, замонашил се в Синайската обител „Св. Екатерина" — таксидиот на манастира; един от първите български архиереи, положил усилия в защита на българската кауза в църковното движение.
2 февруари. ***Умира*** **митрополит Авксентий Велешки**.
16 март. ***Умира*** **Никола Пиколо**.
11 май. По случай празника на светите братя Кирил и Методий учениците по история, водени от **Г. С. Раковски**, заедно с **Хаджи Димитър** и **архимандрит Натанаил** излизат край Букурещ на угощение с печени

агнета, приготвени по хайдушки от Хаджи Димитър. След веселбата младежите се упражняват в стрелба с револвери.
Есента. Английското правителство *възлага* на двама свои дипломати да обикалят българските земи и да се запознаят подробно с настроенията и желанията на българския народ.
6 октомври. *Ражда се* в Пловдив **Антон Стоянов Каблешков** — след Освобождението виден български юрист; участва в изработването на закони по гражданско, търговско и наказателно право; доцент по търговско право; основател на първото българско юридическо списание; участва в ръководството на БКД; дарител.
23 декември. *Умира* **Янко Стефанов Богориди** — син на **Стефан Богориди**; драгоман-секретар на турското посолство в Лондон и Париж.

Пуска първия си випуск Болградското централно училище. Първите българи, завършили първото българско средно общообразователно учебно заведение с български матуритетни дипломи, са: **П. Бондарев, Д. Греков, И. Иванов, Ат. Иванов, Д. Начев** и **Н. Шопов**.
Преобразува се в Карлово, благодарение усилията на учителите **Ботьо Петков, Марко Танталов и Димитър п. Петков**, старата елино-българска школа в българско класно училище, развило се постепенно до V клас.
Отпуснати са със съдействието на руския консул в Битоля, **Хитров**, като стипендия за Охридското училище, наречено по името на квартала „Кошишко“ — 300 рубли годишно.
Аргира Димитрова, ученичка на **Добри Чинтулов**, *става учителка* в девическото училище в Сливен.
Кузман Шапкарев *става учител* в Кукуш.
Тодор Пеев *става учител* в Силистра и *реформира* училището, като въвежда изучаването на чужди езици, физика и химия; участва в борбата срещу гръцкото духовенство в града.
28 януари. *Създават се* в Копривщица по идея на учителя **Веселин Груев** закони за училищно настоятелство, за задълженията на селяните към училищата, за учителите, които влизат в сила, след като са прочетени в църквата пред всички. С тези закони се дават изключителни права на учителите, но и повече изисквания. Член 4 гласи: *„Никой няма право да съди и мъмре учителите за каквото и да било, освен настоятелството, което ще е посредник помежду селяни и учители“*. Член 6: *„Най-сетне селяните от как изберат и потвърдят настоятелството, престават да се месят в училищните работи, освен кога ги привика настоятелството да иска за нещо мнението им“*. Член 7: *„Във време на преданието не е простено на учителите да се занимават със свои работи или да се събират на разговор. В преданието трябва да са търпеливи и с кротост да слушат и разпитват учениците в уроците им.“*

1 юли. ***Главява се*** в Прилеп за учителка **Неделя Петкова**, която става първооснователка на девическото образование в Македония.

✝ ***Отхвърлена е*** властта на Цариградската патриаршия в Силистра, Варна, Скопие. Българите от Силистра ***прогонват*** гръцкия владика **Дионисий** и цялата епархия отказва да му плаща владичина. Той се оттегля в Тулча, където съществува малка гръцка община. ***Назначен е*** за ректор на Богословското училище на о-в Халки **Антим,** бъдещ български екзарх.

Свещеник **Константин Дъновски** ***освещава*** първата българска църква във Варна „Св. Архангел Михаил".

17 ноември. Свещеник **Рафаил Попов** ***е ръкоположен*** за епископ на българската униатска църква в Цариград.

3 март. В Русе ***започва да излиза*** седмичникът „Дунав" — *„вестник, който съдържава вътрешни и външни новини и всякакви разсъждения"*, официално издание на турската власт за Дунавската област.

11 май. В Белград ***излиза*** бр. 1 на седмичника „Въсток" с редактор **Никола Първанов**.

Юли. В Букурещ ***е отпечатан*** бр. 1 (и единствен) на „Българска старина" — списание за фолклор, история и етнография, редактирано от **Г. С. Раковски**.

7 август. В Цариград ***започва да излиза*** седмичният вестник „Време" с редактор **Т. Бурмов**.

Берон, д-р Васил Ст.: „Българо-френски буквар" (Болград).

Блъсков, Илия: „Изгубена Станка" — „повест съвременна", тогава излязла в Болград с името на **Рашко Блъсков**.

Богданович, Иполит. „Душица", прев. **Богдан Запрянов** (Бук.).

Богоров, Иван: „Различни познания за ученици" (сборник, Вн.); Пътеписни очерци за Свищов, Търново, Пловдив, Калофер и Хасково, публикувани във в. „Турция" (бр. 1, 2, 7, 11, 23).

Гранитски, Атанас: „Житие на св. Кирила и Методия" (Бук.).

Груев, Йоаким: „Основа за българска граматика" (4 изд., Вн.); „Уроци по землеописание" (2 изд., Вн.).

Иванов, Игнат: „Математическа, физическа и политическа география" (превод); „Курс по всеобща история от Шулгин" (превод) — подготвени и обявени за печат, но неиздадени книги.

Михайловски, Никола: „Очерки из историята и народните сказания" (превод, съвм. с **Ив. Момчилов**, Вн.).

Момчилов, Иван: „Сборник от образци за изучаването на старобългарския язик"; „Граматика за старобългарския язик"; „Описание на светия град Йерусалим" (превод) — издадени във Вн.

Мънзов, Иван: „Халима. Баснословни арабски повестности" (превод, Браила).

Натанаил Зографски: „Буквар славено-български заради училище на скопско черногорско село Кучевиста“ (Бук.) и „Произшествие в Скопска епархия от 1860 до 1865 година“ (полемична брошура, Браила); „Ответ писавшему в 18 брой на „Българска пчела“ (полемична брошура, Браила, с псевд. **А. Богдан**).
Оджаков, Петър: „Цуй или философ“ (побългарена, откъс от книгата „Чувствителният човек“ от **Д. Обрадович**, Русе).
Павлович, Николай: „За устроението на едно заведение за живопис“ (статия, в. „Гайда“, бр. 18 от 1 март).
Петкович, Константин: „Обзор Афонских древностей“ (приложение към „Записки Императорской Академии наук“, С. Петербург, №4).
Радов, Пенчо: „Месецослов или календар вечний“ (Киев, 5 изд.).
Раковски, Георги: „Основни начала за българската най-стара повестност“; „Българското старонародно вероизповедание“; „О древности българскаго язика“; „Преимуществото българскаго язика над староелинскаго или истинний състав елинскаго язика“; „Кимбри или кимери с народни песни“ — статии (сп. „Българска старина“, кн. 1).
Славейков, Петко: „Народни притчи и пословици“ (записани и преработени, в. „Гайда“, бр. 17 и 19); „Българските вестници“ (статия, в. „Турция“, бр. 46-47 от 5 и 12 юни).
Селимински, д-р Иван: „Духовното завещание на д-ра Ивана Селиминский“ (брошура, Болград).
Софроний Врачански: „Евангелие поучително“ — поредното издание на „Неделника“, подготвено от **А. Гранитски** и отпечатано от **Петър Стоянов Търновчанин** (Бук.).
Чорапчиев, Иван: „Начална книга за французкий язик със забавни прочити“ (2 изд., Русе).

Йованович, Василий. „Многострадалната Геновева. Жалостно позорище на пет действия“, прев. от сръбски **Павел Тодоров** (Белград, II изд.).

Николай Павлович *рисува* третия си автопортрет.
Георги Данчов *заминава* за Цариград, където година и половина *изучава* техниката на гравиране върху камък в литографската работилница на арменеца Исарион. Тук *усвоява* и фотографията и става един от първите фотографи у нас.
Н. П. Клепарски *създава* литографията „Сборен портрет на българските царе“.
В „Евангелие поучително“ на **Софроний Врачански**, издадено в Букурещ от **Петър Стоянов**, наред с гравюрите, илюстриращи отделните раздели, *е поместен* и литографически портрет на **Софроний Врачански**.
Найден Брайкович *отпечатва* цветната литография „Кръщение-

то на княз Борис, фамилията и воинството му в Преславския дворец от Кирил и Методий". Творбата е една от първите литографии, при които оцветяването се получава с помощта на поредица камъни, а не чрез допълнително нанасяне на тоновете с ръка.
Станислав Доспевски ***рисува*** икона на св. св. Кирил и Методий (днес в църквата в с. Устово), на която двамата първоучители са изписани в тежки владишки одежди, като Кирил държи хляба, а Методий — чашата с причастието. Този модел се повтаря и от други живописци.
Антон Станишев, дебърски майстор-резбар, ***завършва*** иконостаса на църквата „Св. Крал" в София.
27 септември. От писмо на **Станислав Доспевски** до **Найден Геров**, разбираме, че ***е подготвил*** рисунка, представяща чудесата на св. Йоаким Осоговски, за отпечатване на щампа в Русия.

Построена е църквата „Рождество Богородично" в гр. Елена **от неизвестен майстор**. Тя е трикорабна, куполна, триапсидна с открита нартика.
Построена е камбанарията-часовникова кула в Банско, строена три години от банския **майстор Григор Благов Доюв** и помощника му **Лазар Глушков**. Часовниковият механизъм ***е изработен*** от банския майстор **Тодор Ив. х. Радонов**. Висока е 30 м.
Майстор Милан от Млачево ***издига*** четириетажната постройка на кулата-камбанария в Троянския манастир.
Майстор Колю Фичето (Никола Фичев) ***е повикан*** в Русе от **Мидхад паша** за строежа на Беленския мост. Майсторът поискал отсрочка от две седмици, за да си направи сметките. Върнал се в Търново и направил макета на моста от лоена свещ и 6 оки восъчни свещици. Приел да строи моста за 700 000 гроша.

Руският музикант **Дмитрий Агрениев-Славянски** ***прави опит*** да започне първата си концертна обиколка в чужбина от Русе, но още на пристанището е екстрадиран от турските власти.
Изидор (Сидер) В. Михаилиди, учил в Браила пиано при частен учител-италианец, е ученик по пиано във Виена, където слуша изпълнения на Лист, Талберг и др. Заедно с брат си **Михаил** композира клавирни пиеси и двамата ***дават концерти*** в салон, устроен в техния дом в Браила и в салон „Рали".
Янко Мустаков от Трявна, учил музика в Букурещ, ***създава*** в Свищов младежки музикален кръжок, като ***обучава*** членовете му на нотна грамотност.
В Ломската църква ***се изпълнява*** литургичната драма на **Кр. Пишурка** „Опелото на Исус Христос".
В Пловдив католическият свещеник **Д. Фр. Мартилети** ***създава*** голям църковен хор и оркестър към католическата църква „Св. Лудвиг".

В Шумен *е внесено* първото пиано в дома на **х. Анастас Стоянов**, виден търговец и меценат.

Основано е читалище „Зора“ в Неврокоп (дн. Г. Делчев) от учителя **Атанас Кръстев**. Основната му дейност е борбата против гърцизма.

Основано е читалище в Търговище.

11 май. *Основано е* читалище „Виделина“ в Панагюрище с председател **Петър Карапетров**. **Симеон Хаджикиров** *подарява* библиотеката на баща си и закупува нови книги. Читалището *води борба* срещу протестантската пропаганда на д-р Лонг; отпуска стипендии на ученици, включително на **Павел Бобеков**, за да завърши медицинско училище в Цариград; събира фолклорни материали по молба на **Марин Дринов**; подкрепя издаване на книги. Развива активна просветна, театрална и революционна дейност.

1866 **Васил Левски** *напуска* Войнягово и през следващия месец *се установява* в Добруджа. **Христо Ботев** *се записва* в Историко-филологическия факултет на Одеския университет. **Петко войвода** *заминава* за Италия, среща се с **Джузепе Гарибалди**, който съществено повлиява върху оформянето на революционните му възгледи. През лятото като командир на отряд Петко войвода спечелва няколко сражения с турците в хода на наскоро избухналото Критско въстание. **Г. С. Раковски, П. Хитов, Ф. Тотю, Хаджи Димитър, Стефан Караджа, Христо Македонски** и др. *се установяват* в с. Циганка край Букурещ в мошията на **Н. Балкански** и *основават* Върховно народно българско тайно гражданско началство. **Александър Екзарх** *е назначен* за съветник в турското посолство в Париж, където работи в продължение на 10 години. Дружествата на колата Ниш — София и Русчук — Плевен *се сливат* и осигуряват сухопътния транспорт по пътя Ниш — София — Плевен — Търново — Свищов — Русчук — Варна, както и София — Кюстендил — Г. Джумая.

Излиза обява (1 л.) за „Лотария в полза на човеколюбивите заведения на Цариградското православно общество“ (Цар.).

Открита е за експлоатация железопътната линия Русе — Варна. През тази и следващата година отново *се водят* сръбско-гръцки преговори за подялба на българските земи при евентуално разпадане на Османската империя.

Умира **Атанас Пенчев** — музикален деец, цигулар в Шумен, композитор. *Умира* **Димитър Станишев**, дебърски майстор-резбар. *Умира* **Никола Матеев** от Ново село (дн. Априлци) — известен майстор-резбар. *Умира* **Паскал**, родом в с. Козос маде, Сливенско — преписвач и разпространител на Паисиевата история; построил училище със свои средства.

Февруари. След детронирането на княз Александър Куза от румънските либерали **Г. С. Раковски** ***предлага*** на военния министър да организира българска част, която да посрещне евентуално турско нашествие, провокирано от преврата срещу княз Куза.
25-26 март. Поради опасения, че може да бъде предаден на османските власти, **Г. С. Раковски** ***напуска*** Букурещ и временно ***се установява*** в Браила, където е принуден да се крие от преследванията на новото румънско правителство.
Март-май. В Букурещ ***се създава*** **ТЦБК**.
Март-октомври. **В. Левски** ***е учител*** в добруджанското село Еникьой. Тук развива активна обществено-политическа дейност: събира младежите, устройва борби, състезания и военно обучение, обикаля околните села и привлича съмишленици.
31 май. ***Умира*** **Мария Доброплодна**.
6-7 април. Скъсал с идеята за създаване на румъно-български съюз, **Г. С. Раковски** ***се прехвърля*** в Русия.
Август. След завръщането си в Букурещ **Раковски** ***се среща*** с румънски ръководни дейци, спречква се с **Иван Касабов** по повод създаването на ТЦБК без неговото участие.
Октомври. **Христо Ботев** ***става учител*** в българското село Задунаевка в Бесарабия.
Октомври. **В. Левски** ***напуска*** Еникьой и ***заминава*** за Влашко, където се установява за кратко време в Галац.
4 ноември. ***Умира*** **Константин Петров Райнов**.
7 ноември. **В. Левски** ***пише*** от Яш на **Раковски** и се интересува за състоянието на народните работи.

Мидхат паша ***публикува*** „Устав за народното просвещение в Дунавския вилает", чрез който се цели реализирането на образователна система, имаща за цел отоманизирането на българските училища и господството на турския език в обучението. Поради острите реакции на българската общественост и особено на учителите, този проект не се осъществява.
Град Русе е ***посетен*** от **султан Абдул Азис**. За посрещането му българската община ушива за първи път на всички ученици формени бели дрехи. Възхитен от посрещането, султанът подарява за учениците и учителите 500 турски лири.
Открива се в Пловдив първото класно девическо училище „Благовещение" с главна учителка **Рада Киркович**.
Открива се първото българско училище в Солун в собствения дом на учителката **Славка Динкова. Станка и Никола Икономови** се преселват в Русе, където ***стават учители*** в класното мъжко и девическо училища. **Никола Първанов** ***се установява като учител*** в Лом и преустройва учебните програми.
Открива се в Солун светско мъжко и девическо училище по инициатива на учителя **Георги Динков**.

15 юни. В Жеравна ***се полагат основите*** на новата училищна сграда, строена точно по указанията, дадени от **С. Доброплодни** в неговия „Водител на взаимните училища". Завършена е през 1868 г.
Лятото. **Никола Еничерев** ***става учител*** в Прилеп.

Българските общини в Щип и Велес ***изпращат*** в Цариград прошение за отделянето им от Цариградската патриаршия.
Отхвърлена е властта на Патриаршията в Прилеп.

Декември. В Русе, в печатницата на Дунавската област, ***е отпечатан*** бр. 1 на сп. „Източник мнения" (на български и турски език) с редактор-издател **Исмаил Кемал**, като следващият втори, последен брой, е от м. януари 1868 г.
3 декември. В Цариград ***започва да излиза*** „Македония" — „вестник политический и филологический", редактиран от **П. Р. Славейков**.
Богоров, Иван: Пътеписни очерци за Чирпан, Ст. Загора, Сливен и Карнобат във в. „Турция" (бр. 27, 29-30, 31-32, 43).
Бънян, Джон:"Пътешественикът от този свят до онзи" (превод на **Алб. Лонг** от англ. език, Цар.).
Велтман, А. Т.: „Райна княгиня" (повест, 2 изд., преводач **Й. Груев**).
Войников, Добри: „Кратка българска граматика" (2 изд., Вн.)
Груев, Йоаким: „Малко землеописание" (Вн.); „Първи познания за децата" (4 изд., Вн.).
Доброплодна, Мария: „Нов буквар за първоначалните момчета и момичета" (Болград).
Дринов, Марин: „Страшни ли са за народността ни фанариотите и езуитите" (в. „Время", бр. 12 и 14 от 29 окт. и 12 ноем.) — дебют на историка.
Енчев, Димитър: „Литературата и образованите хора" (статия, в. „Время", бр. 17 и 21).
Жинзифов, Райко: „Отношенията на византийските императори към България през последните ѝ царе" (статия, в. „Время", бр. 28-30, 34-37, 44-47); „Из заметок путешественика по Македонии" (пътепис, „Современная летопись", бр. 32-40).
Захариев, Стефан: „За любовта към отечеството и за народната гордост" (статия, в. „Время", бр. 29-31); „Разкази от стари ръкописи..." (в. „Время", бр. 35 от 16 април).
архим. Йосиф Соколски: „Няколко думи към българския народ" (статия-обръщение за отказ от католицизма и унията, в. „Время", бр. 17 от 3 декември).
Каравелов, Любен: „На чужой могиле без слез плачут" (повест, на руски ез. в „С. Петербургские ведомости", бр. 68-69); „Божко" (разказ, „Русские ведомости", м. август); „Турецкий паша (запис-

ки болгарской монахини)“ (повест, „С. Петербургские ведомости“, бр. 181 и 205).

Кисимов, Пандели: „България пред Европа“ (полемична брошура, Бук., отпечатана и на френски език, в превод на **Ат. Андреев**).

Манчев, Драган: „Буквар за малки деца“ (Вн.); „Буквар, нареден по най-нова метода“ (3 изд., Вн.); „Календар с българските празници за 1867“ (Вн.); „Различни познания за малки деца“ (2 изд., Вн.).

Михайловски, Никола: „Малка българска читанка“ (Вн.).

Оджаков, Петър: „Начални познания от география“ (Вн.); „Разни и полезни наставления за деца“ (превод, Русе); „Лясковска сватба“ (статия, в. „Турция“, бр. 28-30, 36-37); „Един поглед върху народните български песни“ (статия, в. „Време“, бр. 23-24).

Петков, Ботьо: „Българска граматика“ — според обява, подготвено, но неосъществено издание.

Пърличев, Григор: „Слово в Охридското елинско училище“ (статия, в. „Време“, бр. 1-3).

Радулов, Сава: „Нравоучение за децата“ (2 изд., Болград); „Български буквар“ (2 изд., Болград); „Практична метода за изучаване на румънския език“ (3 изд., Болград); „Сравнително землеописание“ (превод, Болград).

Раковски, Г. С.: „Житие Г. С. Раковскаго“ (ръкопис, незавършена автобиография).

Славейков, Петко: „Габровското училище и неговите първи попечители“ (публицистичен очерк, Цар.); „Живите да работят“ (стихотворение), „Орел, рак и щука“ (басня), „Гайда“ (бр. 1, бр. 13); „Дядо Дечо или припомняния на детинский ми възраст“ („Гайда“, бр. 2-12).

Цанков, Драган: „Българска история“ (Вн., 2 изд.).

Чолаков, Васил: „Описание на с. Панагюрище“ (поселищен очерк, Цар.).

Шапкарев, Кузман: „Български буквар“ (Цар.).

Шафарик, Йосиф: „Кръщение на южните славяни. Кирил и Методий — славянска литургия“ (откъс от „История на южнославянските литератури“, превод на **Н. Първанов**, в. „Време“, бр. 40, 45, 47).

Анонимни издания: „Новий завет“ (Цар., книгопеч. на А. Минасиана, 1 и 2 изд.); „Росни капки“ (сборник, Цар.).

Войников, Д. „Райна княгиня“, драма в пет действия (Браила).

Йорданов, Стойко Г. „Алтънлъ Стоян войвода“, драма в две действия. Творбата остава в ръкопис.

Х. Д. „Стоян войвода след падането на българското царство“, трагическо представление в три действия. (Бук.). Съществуват спорове за авторството, като пиесата се приписва или на **Хр. К. Даскалов**, или на **Д. Войников**.

Д. Войников ***създава*** в Браила театрална трупа, която дава представления в продължение на десет години. От 1868 г. в нея участват и жени.

24 януари. ***Дебют*** на Браилската театрална трупа с постановката на „Стоян войвода", запомнил се със спонтанния опит на един от зрителите, **Никола Странджата** (прототип на Иван-Вазовия герой Странджата от повестта „Немили-недраги"), да застреля артиста, изпълняващ ролята на Зинан паша — похитителят на българската принцеса Мария.

10 и 17 април. ***Представена е*** в Браила от театралната трупа на **Д. Войников пиесата** „Райна княгиня". **Г. Раковски** ***предоставя*** униформата си като костюм за театъра. Трупата ***дава*** същото представление и в Букурещ.

Септември. В периодичния печат **Тодор Икономов** ***започва полемика*** срещу нуждата от театър. В защита на тази най-демократична културна институция застават **Ник. Войводов, Д. Войников, П. Р. Славейков, Ил. Блъсков и др.**

Георги Данчов по поръчка на **Найден Геров** ***създава*** първите си жанрови картини — 19 листа, свързани с българския бит — „Ръченица", „Българска сватба", „Пастир", „Седянка". Рисунките са предназначени за етнографска изложба в Москва, състояла се през 1867 г.

Отпечатани са български илюстрирани прокламации, подписани от **Д. И. Мутевски** (предполага се, че е измислено име). Текстът ***е съставен*** от **Г. С. Раковски**. Прокламациите са рисунки-възвания в духа на Паисий Хилендарски и намират отклик в европейския печат.

Николай Георгакопулос „Българолюбец" ***издава*** в Букурещ една наивна литография „Иван Асен, цар на българо-румъните, славно победи латините в сражението при Одрин, год. 1205, април 3-15".

Антон Станишев, дебърски майстор-резбар, ***завършва*** иконостаса на църквата „Св. Никола" в гр. Дряново.

26 април. ***Завършено е*** изписването на Генчо-Стойковата къща в Копривщица. Забележителни са фасадата на къщата и декоративното оформление от резба и стенописи. На входния портал е изписано пано с ренесансов характер на орнамента. Най-богат е таванът на салона — в средата има голяма дърворезбена розетка, а целият е апликиран с профилирани летви, образуващи тесни правоъгълници.

Построена е църквата „Св. Богородица" в Габрово от **майстор Генчо Кънев** — една от най-големите и красиви сгради в града.

„Правила за пение и свещени песни с напевите им" (Цар.). Сбирката съдържа основи на теория на музиката, разделени в 13 глави, и нотирани десет училищни и 64 религиозни песни с текс-

тове на български език, хармонизирани за тригласно изпълнение. Използва се като учебник. Според Н. Кауфман, мелодията на Чинтуловата песен „Вятър ечи, Балкан стене“ е възникнала под влияние на една от тези песни.

В музиката, *създадена* от **Д. Войников** към пиесата „Стоян войвода“, прозвучава ранен вариант на бъдещия ***национален химн „Шуми Марица“***. Мелодията е проникнала в Шумен чрез полските емигранти и е получила широко разпространение в няколко възрожденски песни, най-популярна от които е „Солнце-зорница“ по текст на **А. П. Гранитски**.

Д. Войников ***пише*** театрална музика към пиесата си „Райна княгиня“, включваща партии за хор, оркестър, солист, трио и гуслар. Диригент на шуменския оркестър след ранната смърт на **Анастас Пенчев** става **Костаки Хаджихристов**.

След установяването на Казак алая в Сливен в града ***е отворено казино*** от полските офицери. В него се събира сливенската интелигенция, устройват се забави, танцуват се европейски танци. В оркестъра на Казак алая ***свирят*** известни български музиканти — **Йордан Панов, Георги Добрев, Христо П. Пипков, Димитър Баларов, Пенчо К. Гръблев** и др.

11 май. На празника на св. св .Кирил и Методий в Габрово оркестър, организиран от **Никола Янакев Златев Търновец** и под диригентството на **Пенчо Караколев** ***изпълнява*** маршове и народни песни.

Възобновява дейността си след известно прекъсване под името „Просвещение“ Казанлъшкото читалище, основано през 1860 г. — включва се активно в борбата за църковна независимост; развива театрална дейност; подпомага училищата в района; издържа един студент по медицина в Букурещ.

Активизира дейността си след известен период на дезорганизация Ломското читалище под ръководството на **Никола Първанов**.

Основано е читалище „Зора“ в Русе по инициатива на **Драган Цанков** — развива изключително активна просветна, културна и революционна дейност. ***Основано е*** читалище в Цариброд, вероятно от учителя **Младен Здравков Дилберов**.

Организирана е читалня за възрастни в Бяла черква от **Бачо Киро Петров**.

Създадено е Дружество за разпространение на грамотността сред българите в Кишинев по инициатива на **Павел Грамадов** и др.

12 март. ***Изработен е*** уставът на българското читалище в Цариград с пръв председател **х. Мина Пашов** и подпредседател **Георги Груев**. Сред инициаторите за създаването му са **Никола Хр. Тъпчилещов, Станчо Н. Брадински, Никола Бракалов, Петко Р. Славейков, Йосиф Дайнелов, Тодор Бурмов, Стефан Илич, Гав-**

рил Кръстевич, Димитър Павлов Иванов и др.
10 април. С водосвет и речи на х. **Мина Пашов и Петко Р. Славейков** *тържествено е открито* читалището в Цариград. Постепенно Цариградското читалище се превръща в координатор на дейността на останалите читалища. То полага особени грижи за съхраняване на народностния облик на българските земи в Тракия и Македония, за което е поддържано от всички по-големи читалища. Неоценима роля в живота на Цариградското читалище изиграва **Петко Р. Славейков**.
Юли. *Основано е* читалище в Устово (днес кв. на Смолян) от учителя **Димитър Димов Македонски**. То подкрепя местното училище, предоставя средства за украсата на църквата в селото.

1867 **ТЦБК** *отправя* до султан **Абдул Азис** и до Великите сили Мемоар (Принапомнюване) с искане за пълна духовна и политическа автономия на българите в Османската империя под формата на турско-български дуализъм. След пристигането си от Москва в Белград **Л. Каравелов** *основава* „Български комитет“ от 12 души, за който изработва „Закон и наредба“. **Григор Начович** — активен деец на ТЦБК — *издава* със средствата на Добродетелната дружина „Апел до великите сили-гарантки“ с политически искания, сходни с Мемоара на ТЦБК до султана. **Иван Андреев Богоров** *участва* като български представител на Славянския конгрес в Москва. В Галац **Никола Войводов** *подготвя чета* за преминаване в България, но замисълът му е разкрит и осуетен. **Л. Каравелов** *сключва брак* с Наталия Петрович. *Умира* **Антим Ризов** (светско име Атанас) — игумен на Зографския манастир. *Умира* в Елена **Никола Коюв Грънчаров** — учител и свещеник в Елена; преводач на църковна и учебна литература. *Умира* в Цариградския затвор **Петър Атанасов Муткуров**.
1 януари. **Г. С. Раковски** *съставя* „Привременен закон за народните горски чети за 1867 лето“. От името на Върховното българско началство се определят целите, организационната структура и управлението на българските чети. През пролетта **Раковски** *подготвя* и „Закон за българското народно въстание, по който ще се управлява българската народна войска в 1867 лето“.
14 януари. По руско внушение Добродетелната дружина *подготвя* „Програма за политически отношения на сърбо-българите (българосърбите) или на тяхното сърдечно отношение“.
Февруари. *Публикуван е* Уставът на ТЦБК — „Основно законоположение на народните тайни комитети“.
24 февруари. Франция *предлага* на Високата Порта проект за реформи в духа на Хатихумаюна.
Март. **Васил Левски** *заминава* от Добруджа за Букурещ, за да участва в революционната акция, подготвена от **Г. С. Раковски** и от ръководеното от него Върховно народно началство.

Април. По препоръка на **Раковски Левски** ***е избран за знаменосец*** на четата на **Панайот Хитов**.
5 април. Представително събрание на български емигранти от Букурещ, Браила, Галац, Измаил и Одеса ***приема*** „Проекто-протокол за създаване на Югославско царство“ от Сърбия и България в естествените им етнически граници.
11 април. **Н. П. Игнатиев** ***връчва*** на османското правителство два алтернативни проекта за реформи, предвиждащи предоставяне на административно самоуправление на българския народ.
28 април. Четата на **П. Хитов** ***преминава*** Дунав при Тутракан и навлиза в българските земи.
Краят на април. **Хр. Ботев** ***напуска*** Задунаевка и ***се връща*** в Калофер, за да бъде в помощ на семейството си.
Май. **ТЦБК** ***се обръща*** с „Обявление към българския народ“, в което се потвърждават исканията за мирно извоюване на политическа автономия за българския народ в Османската империя.
Май. **Л. Каравелов** ***публикува*** във в. „Голос“ статия против гръцките тайни преговори за подялба на българските земи в Тракия и Македония.
8 май. В приписка към дамаскин, съставен и илюстрован от **Тодор Пирдопски** през 1827 г., се отбелязва: *„1867, май 8-и. Явно да бъде как бехме събрани ния отдолу назначените свещеници: п. Стефан, п.Захария; уч.: Ц. Иванов, Панчо... Павел Пирдоп... от Камарци в училището. И като пихме по една чаша-две винце, почетохме и житието на святаго Иван Богослова, с който чрез молитвата да бъдем в царството небесно“*.
11 май. **Хр. Ботев** ***произнася*** в Калофер дръзка бунтовна реч на празника на св. св. Кирил и Методий.
17 май. Четата на **Ф. Тотю** ***преминава*** Дунава при Свищов и се насочва към Стара планина.
19 май. ***Сражение*** на четата на **Филип Тотю** при с. Върбовка.
28 май. Четата на **П. Хитов** ***обсъжда и приема*** в Стара планина „Закон за българското въстание, по който ще се управлява българската народна войска в 1867 г.“
1 юли. **Л. Каравелов** ***издава*** „Прокламация до българския народ“, с която го призовава на въоръжено въстание.
2 юли. Част от голямата Зайчарска българска чета, формирана в Сърбия, начело с **Ив. Кулин, Е. П. Българов и Н. Пешов**, ***преминава*** от Зайчар през Връшка чука в България, но скоро се връща в Сърбия, където е разоръжена и разформирована от властите.
8 август. ***Убит е*** **Никола Кръстев Войводов** от турската полиция на кораба „Германия“ в Русенското пристанище.
21 август. ***Умира*** **Иван Г. Селимински**.
26 август. ***Сключен е*** първият сръбско-гръцки договор с антибългарска насоченост, предвиждащ подялба на българските земи при евентуално разпадане на Османската империя.

Септември. ***Започва*** формирането на Втората българска легия в Белград.
Октомври. Белградското правителство ***екстернира*** **Л. Каравелов** от Сърбия и той се установява в Нови сад.
9 октомври. ***Умира*** **Г. С. Раковски** в Букурещ.
15 октомври. **Хр. Ботев** ***заминава*** за Влашко, като възнамерява по-късно да продължи образованието си в Одеския университет. Установява се за кратко в Букурещ.
17 октомври. За С. Петербург през Белград и Виена ***е изпратена*** специална българска делегация — **Хр. Георгиев, Г. Шопов и Н. Геров** — която моли руското правителство за „покровителство и помощ" за извоюване на църковна и политическа самостоятелност на българския народ.
23 декември. **Хр. Ботев** ***пристига*** в Браила и ***постъпва*** на работа в печатницата на **Д. Паничков.**

В Русе по инициатива на даскал **Никола П. Михайлов** ***е основано*** първото в града „Дружество (братство) за поддържане на бедни ученици в училището „Св. Георги", намиращо се в махалата Чукур-Чифлик.
Като управител на училищата в Русе **Драган Цанков** ***се обявява*** срещу проекта на Митхад паша и пред членовете на русенската община заявява: *„Аз не съм съгласен да се слеят българските училища с другите, защото нашите деца... бързо напредват в науката и ний не можем да носим на гърба си другите народности".*
Нестор Марков ***е назначен за учител*** в Хасково и взема активно участие в борбата за църковна независимост в града.
Като учител във Враца **Симеон Лазаров Подбалкански** ***въвежда*** билети (каваларии) за наказание и награждаване на учениците. Билетите са били напечатани на червена, жълта, зелена, синя и бяла хартия. На всеки билет в средата бил отпечатан орел, а около него *„Симеон Лазаров"*, името на учителя. Тенекиените са имали квадратна форма. Според цвета и стойността на билетите е била различна. Най-скъпи били червените по 50 пари, после идели жълтите по 40 пари, зелените по 30 пари, сините по 20 и белите по 10 пари. Тенекиените стрували, колкото червените. Който е имал повече от тия билети, можел е винаги да се откупи за сторена простъпка или ненаучен урок. Затова и първата грижа на всеки ученик е била да си набави колкото е възможно повече от тия билети. За лошото поведение и слаб успех на учениците, които не са могли да се откупят, са били налагани наказания.
8 април. Румънският **княз Михаил** ***подарява*** 1 000 австрийски жълтици на българското училище в квартала „Фенер", Цариград.
20 август. **Димитър Душанов и Рахил Г. Барак** сключват брак и ***започват учителската си дейност*** в Казанлък.

Полянският **епископ Партений** ***е ръкоположен*** за Нишавски митрополит в Пирот.

За игумен на Араповския манастир ***е назначен*** **Гервасий** (по-късно Левкийски епископ и Сливенски митрополит), който открива там училище и оказва съдействие на **В. Левски** и **Г. Бенковски**.

Униатският **епископ Рафаил Попов** ***открива*** духовно училище в Одрин.

Май. Новият цариградски **патриарх Григорий VI** ***представя*** на руския посланик в Цариград **Н. П. Игнатиев**, а след това и на османското правителство проект за решаване на българския църковен въпрос чрез създаване на полунезависима българска църква — Екзархия — под върховенството на Патриаршията с диоцез, обхващащ териториите между Дунава и Стара планина.

Септември-октомври. В Одрин властта ***започва да издава*** седмичника „Едирне“ — *„вестник за вътрешни и външни новини и други полезни неща“* — с материали на български, турски и гръцки език, като българската част е редактирана от **Ст. Джансъзов**.

Октомври. В Букурещ ***започва да излиза*** седмичникът „Народност“ — *„български всеобщ вестник“*, с редактори **Ив. Богоров, Ил. Грудов и Ив. Касабов**.

10 ноември. В Браила ***е поставено началото*** на седмичника „Дунавска зора“ — *„вестник за волните българи“*, с ред. **Д. Войников.**

Багаров, Иван: „Камък падна от небето или послание на господа нашего Исуса Христа“ (Русе).

Блъсков, Илия: „Изгубена Станка“ (повест, 2 изд. с автор **Р. И. Блъсков**, Русе).

Блъсков, Рашко: „Календар с предвещанията на знаменития астролог Казимия за година 1867“ (превод и побългаряване, Болград).

Богоров, Иван: Пътеписни очерци за Варна, Добрич и Търговище във в. „Турция“ (бр. 27, 31 и 35).

Борисова, Елена: „Краснописание“ (Буд.).

Ботев, Христо: „Майце си“ (стихотворение-дебют, в. „Гайда“, бр. 19 от 15 април).

Бурмов, Тодор: „Съвременните наши калугери“ (брошура, Вн.); „Братско обяснение на българин към братята му българи“ (брошура, Бук.); „Проектът на Вселенската патриаршия за решението на Българският въпрос“ (полемична брошура, Бук.).

Василев, Христо п.: „История на великий Александра Македонца“ (роман, превод от гръцки ез., Бук.).

Веркович, Стефан: „Древняя болгарская песня об Орфея“ (Москва).

Гвераци, Фр.: „Беатриче Ченчи“ (италианска повест, превод **Д. Блъсков**, Русе).

Григорий (Немцов Хилендарец): „Български въпрос“ (брошура, текст и на гръцки език, Цар.); „Въпросът“, „Българите и съседите им“, „Исторический очерк на старата българска църковна йерархия“ (статии и на гръцки език, публикувани във в. „Македония“, бр. 14-15 и бр. 17).

Груев, Йоаким: „Песни, пеяни в различни случаи в българското в Пловдив училище“ (сборник, Вн.); „Начертание на всеобщата история“ (превод, Вн.).

Жеков, Недьо: „Стълп православия или кратки черти от животописания св. Теодосия Търновскаго“ (брошура, Бел.).

Захариев, Стефан: „Невянка, болярска дъщеря“ (повест, побългарен вариант на „Наталья болярская дочь“ на **Н. Карамзин**, Цар.).

Каляндж и, Павел: „Български буквар“ (3 изд., Болград).

Каравелов, Любен:“Болгари стараго времени“ (повест, на руски език в „Отечественние записки“, т. 173-174); „Из записок болгара“ (документален очерк, на руски език в „Русский вестник, т. 68); „Вук Стефанович Караджич“ (очерк, на руски език във „Филолог. записки“, бр. 1).

Кисимов, Пандели: „Глас на живущи вън от отечеството си българин“ (политическа брошура, печатана анонимно в Прага).

Матей Преображенски: „Молебни канони“ (Русе); „Подобни на осъмтях гласове“ (Русе).

Матинчев, Николай: „Повредите от пияние вино и ракия“ (брошура, Вн.).

Мелетий Зографски: „За светите тайнства в Православната църква и за отношението към тях на православните“; „Изяснение на православното богослужение“ (преводи от руски ез., С. Петербург).

Мутевски, Тонко: „Поглед към народний въпрос“ (брошура, Буд.); „Припятство на народний успех“ (беседа-брошура, Бук.).

Мънзов, Иван: „Халима или баснословни арабски повестности“ (превод, св. 2, Русе).

Обрадович, Доситей: „Разговор“ (брошура, превод от сръбски, Вн.); „Ижица или Аз-буквица“ (превод от сръбски на **Ник. К. Грънчаров**, Русе).

Оджаков, Петър: „Разни и полезни наставления за младите“ (сборник от български, сръбски и немски текстове, Русе).

Павлович, Николай: „Заведение за живопис, как да се устрои в България и позив за поддържането му“ (брошура, Русе).

Раковски, Г. С.: „Българските хайдути. Тяхното начало и тяхната постоянна борба“ (брошура, Бук.); „Глас едного родолюбца за съюз Югославянии“ (брошура).

Славейков, Петко: „Завещания за учебните заведения в Габрово“ (текст и на гръц. ез., Цар.); „Сметка на душеприказчиците на В. Априлов“ (брошура и на руски ез., Цар., Одеса); „Левът, младий крал на животните“ (иносказателна приказка, превод); „Осем дена царуване или историята на Мазанела“ (роман от **П. Шевалие**, превод, Цар.); „Исторически примери върху нравствеността“ (сборник, превод, Цар.).
Христов, Иван: „Раните на Българско“ (революционна брошура).
Шиваров, Илия: „Събрание от черковни молитви и песни, употребявани в различни случаи“ (превод, Русе, 2 изд. през 1869 г.).
Анонимни издания: „Българский народний глас“ (политическа брошура в дуалистичен дух, Русе); „Калугерство“ (брошура, Вн.); „Слово, изречено по тържественний обред, сторен в памят на умрелите за отечество българи и на славнопочившите Никола Войводов и Цвятко Павлов на 20 август“ (брошура, Браила); „Новий завет“ (Ню Йорк); „Помежду нас“ (политическа брошура, Бук., инициали **С. Г.**).
Vellison D.: Les plaies de la Bulgarie (Galatz, стихосбирка „Раните на България“).

Д. Войников ***създава и режисира*** пиеса за подвига на революционерите Никола Войводов и Цвятко Павлович, играна на български от Войниковата трупа и на румънски в превод на **Димитър Великсин** от трупата на румънската актриса Фани Тардини. Ръкописът не е открит.

Цоню Захариев-Млади ***създава*** иконата на св. Богородица в църквата „Св. Богородица“ в Габрово, която е сред най-добрите постижения на тревненските образописци.
В брошурата си „Заведение за живопис — как да се устрои в България и позив за поддържането му“ **Николай Павлович** ***приема***, че заведението за „прекрасно художество“ трябва да се състои от три отдела: „Копирни“, „Антикови“ и „Природни“.
Георги Данчов ***рисува*** автопортрета си, който е ново явление в творчеството му и с реализма си е свързан със светското изкуство.
Никола Образописов ***създава*** една от най-хубавите си икони на св. Богородица Одигитрия за домашния иконостас на сина си Борис.
Завършен е резбованият иконостас в църквата „Успение Богородично“ в с. Арбанаси с иждивението на **хаджи Димитър, Марко, Йоан и Христо Попов**.
Монахът **Калистрат**, изучил техниката на гравюрата във Виена, ***урежда*** щампарницата в Рилския манастир със закупена за целта преса (струваща 8 500 гроша) и ***устройва първото у нас*** графично заведение с по-модерни съоръжения. Днес в манастирската му-

зейна сбирка се пазят два негови литографически камъка — единият с изображение на цар Иван Шишман, а другият е „изображение честнаго крест Господнъ“ с обяснителен текст за значението на кръста.

Антон Станишев, дебърски майстор-резбар, ***завършва*** иконостаса на църквата „Св. Богородица“ в Търново.

Май. В Хилендарския манастир по повод празнуването деня на славянските първоучители — 11 май, ***е отпечатана*** със средствата на **проигумена Антим Хилендарец** голямата щампа с образите на св. св. Кирил и Методий. Тя е една от най-разпространените в българските земи.

Лятото. **Станислав Доспевски** ***изписва*** в Баткунския манастир „Свети Петър и Павел“ иконите „Св. Богородица“, „Христос“, „Св. Безсребреници Козма и Дамян“, „Убрус“, ***създава*** портретите на игумена Герасим и сестра му — монахинята баба Лула. Стаята, в която живее, украсява с декоративни стенописи — цветя и фигура на лъв.

Колю Фичето ***завършва*** най-забележителното си творение — мостът над р. Янтра край Бяла. Беленският мост е дълъг 276 м, 9 м широк, с 14 сводови отвора, в горната част на паластрите са изработени барелефи на нимфи, грифони, лъвове и двуглави орли. Мостът е строен две години.

Колю Фичето ***завършва*** църквата „Св. Троица“ в Свищов.

Майстор Георги Новаков Джонгар ***построява*** църквата в Ново село до Щип. Тя е внушителна сграда с високи куполи.

Построена е часовниковата кула в Орхание (днес Ботевград). Висока е 30 м. Камбаната ***е дело*** на **Лазар Димитров** от Банско. Ветропоказателят на кулата ***е направен*** през 1870 г. от **майстор Васил Иванов**. Часовниковият механизъм е ръчна изработка с два барабана, около които се навиват въжета.

1 май. В Жеравна ***е построена*** „Черковната чешма“, известна с големия си надпис в стихотворна форма. От него разбираме, че чешмата е построена от **Вълчо Хаджи Ненов** и достроявана от неговите наследници. Надписът е като малка родова хроника.

Петър Зл. Груев ***прави запис*** с невми на дивдядовската народна песен „Богдан в механа сидеше“.

Основано е читалище „Надежда“ в Прилеп по инициатива на учителя **Никола Еничерев**, на **Методи Кусев** и др. То се превръща в културен център за целия Прилепски район. Организира еснафски дружества, неделно училище, просветни беседи по време на големия Прилепски панаир.

Основано е читалище „Цвят“ в София.

Читалище „Св. Седмочисленици“ в Самоков ***активизира дейността си*** — открива училище в Долната махала на града, подпо-

мага „сиромашки ученици“, отваря неделни училища и пр. Има богата библиотека, открива книжарница, организира театрални представления.

Цариградското читалище ***отправя*** чрез в. „Македония“ апели за събиране на книги за училищата в Македония. Отзовават се мнозина, сред които и **Хр. Г. Данов**, който изпраща „богат дар от учебни книги“. Председателят на читалището **Петко Р. Славейков** ***разгръща*** огромна дейност за активизирането на просветното дело в Тракия и Македония. За набиране на средства ***се организира*** лотария.

7 януари. В Букурещ на ул. „Куза Вода“ с водосвет, извършен от бившия Погонянски **митрополит Панарет Рашев**, в присъствието на мнозина български търговци и ученици от медицинското училище ***е открито*** новото помещение на читалище „Братска любов“. Букурещкото читалище изиграва важна роля за съхраняване на националното самосъзнание у българите, живеещи в румънската столица. Развива активна лекционна дейност; продава литографии на Н. Пандурски и книги на Г. Раковски.

19 март. ***Основано е*** читалище „Пчела“ в Чирпан от учителя **Янко Т. Кочев**, художника **Георги Данчов** и др.

1868 **Васил Левски** ***се разболява*** тежко и е опериран. За него се грижат приятелите му и брат му **Христо**. По нареждане на румънското правителство ***са арестувани*** няколко български революционери във връзка с преминаването на четата, предвождана от **Х. Димитър** и **Ст. Караджа**. **В. Левски** ***е пуснат*** на свобода поради незарасналата рана след операцията в Белград. **Хр. Ботев** ***става*** секретар на **Жельо войвода** и се готви да премине в България с неговата чета, но революционната акция е осуетена. **Тодор Ив. Стоянович** ***завършва медицина*** в Монпелие, Франция, с дисертация, която е първият български медицински труд в областта на урологията. В Цариград ***е основано*** Българско благодетелно братство „Просвещение“. **Тодор Запрянов**, след като изучил фотографията във Виена, ***отваря*** в Браила фотографско ателие. ***Умира*** **Агапий Рилски**, проигумен на Рилския манастир, книжовник и учител. ***Умира*** **Михаил Райчев Кифалов**. ***Умира*** в Троян **Христо Иванов Гадев** — свещеник. ***Умира*** в Ловеч **Янко** (Венко) **Христов Бърнев** (псевд. Дряновец) — учител в Ловеч, Търговище, Габрово; дописник на в. „България“ и в. „Македония“; преводач от руски на религиозна литература.

Бенямин Калай, унгарски дипломат и държавник, оставил пътепис, в който споделя впечатления и от България. **М. Ф. Карлова**, руска пътешественичка, пребивава в Югозападна България и оставя ръкопис, публикуван през 1870 г.

Март-април. **Левски** ***пише*** от Белград писмо на **П. Хитов**, в което го уведомява, че е решил да работи по нов начин за освобождението на България.

Април. Сръбското правителство *разтурва* Втората българска легия.
31 май. На събрание в метоха на българската църква 35 българеки първенци *обсъждат и приемат* „Устав за управлението на българската община в Цариград".
Юни. В Букурещ *е създадено* „Българско общество", начело с **Ив. Касабов, Д. Ценович** и др. бивши членове на ТЦБК.
Юни-юли. **В. Левски** *посещава* Зайчар, *за да организира* с другарите си чета за България, но местните власти го задържат известно време в затвора.
6 юли. Четата на **Хаджи Димитър и Стефан Караджа** *преминава* Дунава близо до устието на р. Янтра край Свищов.
7 юли. *Първо сражение* на четата в Караисенските лозя.
9 юли. *Самоубива се* тежко раненият в битката при Вишовград **Иван Попхристов** (Ванката Христович).
10 юли. *Сражение* на четата в местността „Канлъдере", Севлиевско. Турците *пленяват* ранения **Стефан Караджа**.
18 юли. *Последното голямо сражение* на четата начело с **Хаджи Димитър** на връх Бузлуджа. Загиват войводата и повечето четници.
31 юли. В Русе *е обесен* **войводата Стефан Караджа**.
Юли. *Обесен е* в Търново **Димитър Иванов Мънзов**.
Юли. *Загива* **Еремия Петров Българов**.
Юли. **Л. Каравелов** *е арестуван* и изпратен в будапещенския затвор (3 август 1868 — 4 януари 1869).
Септември. **Христо Ботев** *постъпва* в Медицинското училище в Букурещ, но скоро го напуска. Участва като актьор в трупата на **Д. Войников**.
Октомври-декември. **В. Левски и Хр. Ботев** *живеят заедно* в запустяла воденица край Букурещ.
11 декември. С помощта на Българското общество в Букурещ **В. Левски** *започва* от Цариград обиколка на българските земи с проучвателна и агитационна цел.

Девическото училище в Стара Загора, *основано* от **Анастасия Тошева**, *става петокласно*. Така то подготвя много учителки за България. Освен образователните предмети, се въвежда ръкоделие, като училището приема поръчки от гражданите за шиене на *„всякакъв вид заръчени дрехи"*.
Йосиф Ковачев *е назначен за учител* в Габровското училище и започва да преподава по звучната метода. Остава само три седмици в Габрово, но от него научава звучната метода **Цвятко Недев**, който я утвърждава в училището.
Тодор Шишков *е назначен за учител* в Търново. Преподава български език, българска история, френски език, словесност, рисуване, физика, аритметика и пеене.
По инициатива на **Нестор Марков** в Плевен *се открива* общинско девическо училище, в което за учителка била поканена **Тодорка**

от Свищов.

Стоян Веженов ***става учител*** в Старозагорското мъжко петокласно училище и съдейства за обзавеждане на кабинетите по физика, химия и биология. В Стара Загора ***се провежда първият*** в България учителски събор. За него **Ст. Веженов** ***печата*** допис-ка във в. „Македония", бр.49 от 29.10.1869 г.

Димитър Блъсков ***е назначен за учител*** в Дивдядово, Шуменско, и по негова инициатива ***е построена*** нова сграда за училището. Към училището ***се изгражда*** общежитие за външни ученици и площадка с две успоредки.

Никола Първанов ***възстановява*** в Лом женското дружество и го нарича „Помощник на българската просвета". **Георги Голчев** ***става учител*** в българското католическо училище в Одрин. **Теодосий Икономов** ***става директор*** на Болградската гимназия. **Димитър В. Македонски** ***става учител*** в класното училище в Битоля.

В Стара Загора ***се открива*** трикласно богословско училище, което предоставя добри условия, но в него се записали само 14 младежи от града.

След завършване на юридическото си образование в Париж **Лука (Вълчо) Нейчов** ***се установява учител*** в Русе. Като човек ерген и със свободни нрави, отсяда в една от гостилниците, поръчва си обяд и за да е пълно удоволствието, не пропуска чаша вино. Още не отпил от нея и скача ужасен — френският възпитаник видял вътре една муха. Викал и ругал съдържателя и за почуда на всички го дал под съд. Русенци щели да си изпочупят краката да съобщават нечуваната новина, а кадията занемял. Речовит бил Вълко, та спечелил делото и гостилничарят бил глобен. От това приключение му лепнали прякора „Даскал Муха".

Епископ Антим ***е назначен*** за Видински митрополит.

Българите от Прилеп след продължителна борба ***прогонват*** гръцкия владика от града.

Октомври. Високата Порта ***представя*** на Цариградската патриаршия два проекта за цялостно разрешаване на българския църковен въпрос — предоставяне на българите право на самостоятелна църковна йерархия, обхващаща цялото българско население в Османската империя.

В Болград ***е поставено началото*** на „Общ труд" — *„повременно книжевно списание"* с ред. **Т. Икономов**; излизат кн. 1-3.

Берон, д-р Васил Ст.:"Първа българско-немска граматика" (Болград).

Богоров, Иван: „Няколко дена разходка по българските места" (пътепис, Бук.).

Ботев, Христо: „Към брата си“ (стихотворение, в. „Дунав. зора“, бр. 14 от 12 февруари); „Първи поетически опити — проза и стихотворения“ (сборник, подготвен и обявен в „Дунав. зора“ за отпечатване, но неиздаден); „Органическо възпитание от д-р Шнел“ (превод, подготвен за печат, но неиздаден).

Войников, Добри: „Песни любовни, хороводни, сватбенски и смешни“ (стихосбирка, Браила); „Разни стихотворения от Д. П. Войникова“ (сборник, Браила); „Зрелище у Стара планина“ (цикъл фейлетони, „Дунав. зора“, бр. 15, 18, 20, 25, 32, 35, 45; бр. 4 от 2 дек.; бр. 7 от 24 дек.; продължава през 1869 г.); „Черен арап и Хайдут Сидер. Героическа епопея от г. Н. Козлев“ (рецензия в „Дунав. зора“, бр. 48-49).

Жеков, Недьо: „Опитно разсъждение върху тъмните начала, на които е основана старата повестност на българския народ“ (оповестено в „Дунав. зора“, но неиздадено съчинение).

Захариев, Стефан: „Святий Димитър Солунски и македонските славяни с българите“ (превод, Цар.).

Каравелов, Любен: „Страници из книги страданий болгарскаго племени“ (сборник от повести и разкази, Москва); „Е ли крива судбина?“ (повест, на сръбски език, в. „Матица“, бр. 9-21); „Южнославянская библиография за 1867 г.“ (статия, „Журнал мин. нар. просвещения“, т. 138).

Касабов, Иван: „България и източний въпрос“ (брошура, Бук.); „Братството на сърбите с българите“ (статия, с продължение във в. „Народност“, бр. 29-33).

Кисимов, Пандели: „Епизод от хайдушките наречени чети в България на 1867 г.“ (съчинение с очерково-белетристичен характер, Бук., в. „Народност, бр. 22-29); „Криво да седим, право да говорим“ (политическа брошура, Бук.); „Черти от военен дух у съвременните българи“ (ист. очерк, с продълж. в „Дунав. зора“, бр. 24-33 от 22 април до 8 юли, бр. 3-14, 16, 24-28, 31, 36 от 25 ноември до 10 август 1869 г.).

Козлев, Никола: „Черен арап и Хайдут Сидер“ (поема, сп. „Общ труд“, кн. 3); „Бивол Голе и мечка стръвница“(стихотворение, „Общ труд“, кн. 3)

Кочев, Янко: „Словосъчинение, наредено и допълнено от Янка Т. Кочова“ (учеб. помагало, Цар.).

Кънчев, Ангел: „Към българите“ (възвание за борба с поробителя, в. „Дунав. зора“, бр. 23 от 15 април).

Кършовски, Иван: „Славянски разговори“ (превод, обявен в „Дунав. зора“, но неиздаден).

Манчев, Васил: „Методический буквар за французкий язик“ (Вн.).

Манчев, Драган: „Китка за малки деца“ (детска стихосбирка, Вн.).

Матей Преображенски: „Притчи Варлаамови“ (Русе).

Михайловски, Никола: „Малък български писмовник“ (Цар.); „Черти от американски живот“ (превод, Цар.).
Момчилов, Иван: „Буквар с картинки“ (Вн.); „Граматика за новобългарския език“ (Русе).
Мусевич, Петър: „Пътни записки“ (поселищни очерци за градове от Югозападна България, в. „Македония“, бр. 42 и 44 от 1867 и бр. 6 от януари 1869 г.).
Путятин, Родион: „Катехизически поучения“ (превод **Н. Михайловски**, Русе).
Славейков, Петко: „Български народни песни“ (свръзка 1); „Иванчо и Марийка“ (нравоучителна приказка); „Разбойникът в Балкана“ (превод); „Лодойска. Поляшка историческа приказка от В. Шербюлие“ (превод); „Първа читанка“; „Питомка или правила за прилично поведение между човеците“ (превод) — всички печатани в Цариград; „Сравнителна граматика“ (обявена в „Македония“, но неиздадена книга).
Стоянов, В. Д.: „Кратък статистически преглед на Българско и българите“ (обявено в „Дунав. зора“, но неиздадено съчинение).
Тил Ойленшпигел: „Тилу Бухалът“ (превод, обявено в „Дунав. зора“, но неиздадено съчинение).
Шапкарев, Кузман: „Голяма българска читанка“ (Цар.); „Кратко землеописание за малечки деца“ (Цар.).
Христович, Илия: „Кратки познания за науката“ (превод); „Теория за словесността“; „Зоология за по-горните класове“; „Човекът или неговото развитие от рождението му до пълното му самопознание“ (превод) и др. — книги, подготвени и обявени за печат, но останали неиздадени.
Хюбнер, Отон: „Начало на политическата икономия“ („книга за училищата и за народа“, превод **Н. Михайловски**, Цар.).

Войников, Д. „Покръщение на Преславский двор“, драма в четири действия. (Бук.)
В Цариград *са представени* пиесите „Малакова“ от **П. Р. Славейков** и „Фарсът на чорбаджиите“ (от неуточнен автор).
11 май. В Браилския обществен театър *е дадено* първото представление на пиесата „Покръщение на Преславский двор“ — реж. **Д. Войников**. В спектакъла участва и **Хр. Ботев** в ролята на жреца Светолид. В тази постановка за пръв път участват жени-актриси — **Матилда Попович и Александрина А. Йованова**.
11 май. В Цариград от учениците на Роберт колеж *е представена* пиесата на **Д. Войников** „Райна княгиня“ — реж. е учителят **Петко Горбанов**.
30 май. Браилската театрална трупа *гостува* в Националния театър в Букурещ с пиесата „Покръщение на Преславский двор“ и играе в присъствието на румънския княз **Карол I**.

Декември. В Цариград *са дадени* от учениците от Медицинското училище две представления на „Многострадалната Геновева“.

Станислав Доспевски *създава* портрета на Кирил Нектариев, отличаващ се с дълбок психологизъм.

Никола Образописов *рисува* иконата „Успение Богородично“ за църквата в Драгалевския манастир и *започва изписването* на Бельовата църква в Самоков, където създава интересните композиции „Разрушението на Содом и Гомор“, „Изцелението на слепия“, „Рождество Христово“ и др.

Стойчо Фандъков, брат му Димитър и Петър Белио мустак *изпълнили* новата централна част на иконостаса в Бельовата църква край Самоков.

Антон Станишев, дебърски майстор-резбар, *завършва* иконостаса на църквата „Св. Спас“ в Търново.

Колю Фичето *изгражда* „Осмостенната чешма“ в Соколския манастир. Тя е оригинален архитектурен паметник с височина около 5 м, изградена от бигор с дебелина 30 см и покрита с ламаринен покрив. Според легендата, парите за нея дал Митхад паша, за да се отсрами от кражбите на турските войници, плячкосали църквата „Св. Иван“.

Под настоятелството на **Христофор и Никита** *се възстановява* църквата в манастира „Седемте престола“.

Завършена е сградата на т. нар. „Жълто училище“ в Пловдив. 25 октомври.

Изградена е „Патевата чешма“ в Карлово, отличаваща се с барокова пищност. Моделирана е от сиво-зелен андезит.

Груев, Йоаким. „Песни, пеяни в различни случаи в българското в Пловдив училище“ (II изд., Вн.)

П. Тодоров ***публикува в сп. „Общ труд“ (г. I, кн. 3) статията „За възпитанието у древните народи гърци и римляне“, съдържаща и факти от историята на музиката.***

Д. Войников *включва* шест авторски хорови песни в сборника „Песни любовни, хороводни, сватбени и семейни“. Там е поместено и стихотворението „Пълната луна ясно грей“, към което от **Ф. Товачовски** е пригодена музика, напомняща руски романс. Творбата е изпълнявана „в Славянската беседа у Виена“.

Янко Ст. Мустаков *организира* в Свищов първия многогласен хор към църквата „Свето Преображение“, който изпълнява църковна и светска музика.

Във Виена са изпълнени няколко музикални композиции, в това число и ораторията „Страшния съд“ от руския композитор Ал. В. Лазарев. По този повод **Д. Войников** *публикува* във в. „Народност“ (г. I, бр. 39) първи опит за музикална критика.

Иван П. Христов Кършовски *публикува* във в. „Дунавска зора“

(г. II, бр. 7) „Песън на храбрия български войвода Стефан Караджа".

Януари. В Русе *е организиран бал*.

27 януари. **Ив. Ангелов** (Селвили) *публикува* във в. „Македония" (г. II, бр. 9) статия „За музиката", илюстрирана с нотния текст на народната песен „Куне момиче". Между 1857 г. и 1875 г. **Ангелов** *издава* шест книги с църковна музика *„по новата метода на музиката... от изобретателите на реченатa метода Григория Протопсалта... и Хурмузия Книгохранителя"*.

6 юли. При тръгването си за България четниците на Хаджи Димитър *пеят марш*, създаден по стихотворението на **Димитър Великсин** „Позив към всичките българи за освобождение на отечеството. Български бунтовнически марш".

Основано е читалище в Болград. Помещава се заедно с българската книжарница в дома на покойния **Н. Златанов**. По-късно *е преместено* в сградата на главното училище. Към читалището освен библиотека, читалня и неделни беседи *е организиран* и любителски театър.

Читалище „Братска любов" в Букурещ *издава* в отделна книжка „поради важността им" подлистниците на в. „Народност" „Епизод от хайдушките наречени чети в Балкана на 1867 г."

Свищовското читалище *подпомага* издаването на „Методический буквар за французкий язик" от **Васил Манчев**.

Пловдивското читалище, основано още през 1859 г., *активизира дейността си*, като постепенно се превръща в културен и просветен център за цяла Тракия и Македония. *Възстановена е* дейността на читалището в Ст. Загора, което осъществява внушителна културна и просветна работа, организира библиотека с над 15 000 тома книги и събира капитал за строеж на собствена сграда.

Цариградското читалище *променя* устава си, в който започват да се оформят общонационалните цели на организацията. *Продължава изпращането на книги в македонските български градове*, които за годината достигат 2834 екземпляра.

Февруари. Противоречията между „стари" и „млади" *довеждат* до създаването на второ читалище в Букурещ, организирано от членове на Добродетелната дружина.

Краят на годината. *Основано е* читалище в Аджар (Свежен), Пловдивско, чиято главна цел е подпомагане на училищното дело и откриване на девическо училище. Дейността му е подкрепена от аджарци, живеещи в Цариград.

1869 Делегация на идейния кръг „Млада България" *се среща* с ръководителите на италианското и руското революционно движение **Джузепе Мацини, Александър Херцен и Михаил Бакунин**. Търновският търговец **Стефан Карагьозов** *откупува* от италианеца **Д. Викенти** фабрика-

та за предене на коприна. След завръщането си от Италия **Никола Златев** ***поставя началото*** на фотографията в Търновския край. На неоткрити засега негови снимки имало надпис: *„Никола Янаки Златев светлописец Търново“*. В Диарбекир ***умира*** като заточеник след Хаджиставревата буна (1862 г.) **йеромонах Йоасаф Йоаникиев**, родом от Арбанаси, Търновско. С баща си, **йеромонах Йоаникий**, и брат си, **йеромонах Теодосий**, той монашества в Преображенския манастир; избиран е за игумен на Лясковския манастир. ***Обесен е*** **Костаки Танасов Паков** — учител; писар в четата на Филип Тотю. ***Умира*** **Димитър Молеров** от Банско.

4 януари. **Л. Каравелов** ***е освободен*** от будапещенския затвор и се установява в Нови сад.

10 януари. 51 български емигранти в Румъния ***изпращат*** прошение да Парижката конференция на великите сили с искане за предоставяне на политическа автономия на българите в Османската империя.

10 януари. ***Умира*** в Мала Азия заточеникът **Тодоран Петков**, родом от Свищов — учител и революционер.

21 януари. ***Обнародван е*** Устав на българската църква и училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Букурещ. Църквата тържествено ***е открита*** на 11 май, а училището ***започва да функционира*** през септември.

Февруари. **Хр. Ботев** ***заминава*** за Александрия, където учителства два месеца.

24 февруари. **В. Левски** ***се завръща*** в Румъния след обиколката си из българските земи.

9 март. Във вестника на **Ив. Касабов** „Народност“ ***е обнародвана*** програмната статия на **Л. Каравелов** „Мои братя“.

10 март. **Капитан Петко войвода** ***отправя*** от Атина печатно възвание към всички, които *„желаят да помогнат на потиснатите християни в Турско“*.

Април. **Л. Каравелов** ***пристига*** в Букурещ.

20 април. ***Умира*** **Захари Струмски**.

1 май-26 август. **В. Левски** ***прави*** втората си обиколка из България, при която ***създава първите революционни комитети*** в някои селища и се убеждава, че народът не е готов да въстане без продължителна системна подготовка, която да се ръководи от Централен комитет вътре в страната.

3 юни. Дружината на **капитан Петко войвода** ***слиза*** на българския бряг близо до устието на р. Марица.

Юли. **Хр. Ботев** ***се установява*** в гр. Измаил, където работи като учител от 13 август.

Август. ***Умира*** **Ботьо Петков.**

26-30 септември. В Браила ***е основано*** Българско книжовно дружество — по-късно Българска академия на науките.

Октомври. ***Създава се***, според някои български историци, **БРЦК** в Букурещ.

8 декември. ***Умира*** **Иван Николов Момчилов**.

В Щип **Йосиф Ковачев** ***открива*** курс за подготовка на учители и за първи път у нас въвежда хоспетиране. Така възниква първото българско педагогическо училище у нас с двегодишен курс на обучение.

Унгарецът **Кирил Коломан Ронже** ***е назначен за учител*** в Шуменското класно училище и за първи път в България въвежда гимнастиката. В двора на училището той построява висилка, успоредка, стълба, люлки, халки, въже, трамплин и др. В празничен ден шуменските граждани след службата в черквата са се събирали пред метоха, за да се любуват на упражненията и състезанията между учениците.

Димо (Димитър) Хранов ***се уславя за главен учител*** в Разград, където организира сбирки на учителите от региона и съставя „Устав на българските училища в Разградско окръжие".

Драган Цанков ***поема ръководството*** на русенските училища. За да подобри материалната издръжка на училищата, той ***свиква събор***, на който ***се избира комисия*** със задача да съдейства за увеличаване на приходите. Въвéжда преподаването на алгебра, геометрия, физика, химия и френски език.

Учител по френски език в Русенското класно училище става **Вълко Нейчов** (Даскал Лука).

Димитър Енчев ***става главен учител*** в Русенското училище и се оженва за **Антонина Димитрова**, внучка на **Георги Мамарчев**, с която заедно развива просветна дейност.

Богдан Горанов ***е условен за учител*** в София.

Петко Горбанов ***става учител*** в Роберт колеж в Цариград.

Христо Павлов, възпитаник на Новорусийския университет, ***става учител*** в Пловдив.

Анастасия Узунова-Желязкова, сестра на **Атанас Узунов** ***се уславя за учителка*** в Пловдив и ***основава*** женското дружество „Майчина грижа". ***Основано е*** в Търново от **Евгения Кисимова** женско благотворително дружество „Радост", чиято цел е да подпомага девическото образование в града.

Стефан Бобчев ***отбелязва***, че през това време в Елена една от забележителностите, която показвали на всеки новодошъл в града, бил гвоздеят върху един дирек в старото училище, с който **даскал Андрей Робовски** заковал за ухото ученика Иван х. Николов. Ученикът заслужил тази крайна мярка заради непослушанието си. Не го спасило дори и това, че бил син на един от богатите еленчани.

11 май. ***Основано е*** в Казанлък от учителката **Рахил Д. Душанова** „Женско дружество за възпитание на слабия пол", което събирало необходимите средства за издръжка на девическото училище.

1 септември. ***Открито е*** от **Евлампия Векилова** първото в Силистра девическо училище.

5 октомври. В лятната резиденция на **Александър II** „Ливадия" **К. Н. Палаузов**, делегат на Одеското българско настоятелство, поднася на руския император адрес със записка, отнасяща се за българския църковен въпрос и девическото образование в България. Молбата е за стипендии на български девойки, които да се подготвят за учителки в руски женски гимназии. Такива стипендии са отпуснати през 1872 г. в Киев.

Пловдивското духовно протестантско училище ***е преместено*** в Стара Загора под името Богословски пастирски курс.

Началото на годината. Цариградският патриарх **Григорий VI** ***се обръща*** с послание към православните църкви, в което предлага да се свика вселенски събор за разрешаването на българския църковен въпрос. Предложението е одобрено само от представителите на „гръцките" църкви — Александрийската, Антиохийската и Йерусалимската патриаршии и църквата на гръцкото кралство. Руската, сръбската и румънската православни църкви не приемат предложението, защото българският въпрос не засяга догмите и каноните на вярата.

Февруари. Османското правителство ***назначава*** смесена българо-гръцка комисия, включваща **Гаврил Кръстевич, х. Иванчо Пенчович, Георги Стоянович, Фотиади бей, Александър Каратеодори и Христаки Зографос,** която под председателството на Великия везир Али паша работи до юни върху проект за разрешаване на българския църковен въпрос.

Започва издаването на „Летоструй или домашен календар" с редактори **Хр. Г. Данов, Й. Груев и Я. Ковачев**.

Започва издаването на „Солун" — *„вестник за земледелчески, търговски и разни други съобщения"* — като орган на официалната власт в Солунската област, списван на турски, гръцки, български и еврейски език.

1 февруари. В Букурещ ***започва да излиза*** в. „Тъпан" с периодичност три пъти в месеца, с ред. **Ив. Мънзов** и уредник **К. Цанков**.

4 март. В Цариград ***е поставено началото*** на седмичника „Право" — *„вестник за народни, политически и книжевни новини"* с ред. **Ив. Найденов**.

25 юли. В Букурещ ***започва печатането*** (на български и румънски ез.) на седмичника „Отечество" — *„вестник политически и книжевни"*, с ред. **Пандели Кисимов**.

7 ноември. В Букурещ ***е поставено началото*** на седмичника „Свобода" — *„вестник политически и книжевни"*, с редактор **Л. Каравелов.**

Бисеров, Димитър: „Дупница. Кратко историческо, географическо и статистическо описание" (в. „Турция", бр. 32).

Блъсков, Илия: „Две сестри, Добра и Грозданка“ (побългарена повест, Русе); „Азаил и неблагодарний селянин“ (превод, Русе).
Богоров, Иван: „Френско-български и българско-френски речник — ч. I“ (Вн.); „Упътване за българский язик“ (Вн.).
Геров, Найден:“Поп Богомил, първий подвижник между българите“ (брошура, извлечена от в. „Македония“, бр. 48 от 25 октомври).
Груев, Йоаким:“Българска история“ (Вн.); „История на Османската държава“ (Вн.).
Дефо, Даниел: „Робинзон на островът си“ (роман, превод **П. Р. Славейков**, Цар.).
Добровски, Иван: „Г. А. Хилфердинг. Съчинения в два тома“ (превод, обявен в „Дунав. зора“ за отпечатване, но неиздаден).
Дринов, Марин: „Поглед връх произхождението на българский народ и началото на българската история“ (Вн.); „Исторически поглед на българската църква от самото ѝ начало и до днес“ (Вн.); „Писмо до българските читалища“ (статия, в. „Македония“, бр. 42 и 44); „Българско литературно дружество“; „Празникът на Йоана Хуса в Прага“ (статии, „Дунав. зора“, бр. 35 и 40).
Друмев, Васил: „По делото на Българското книжевно дружество“; „Значението на Българското книжевно дружество“; „Кои са най-вързлите неприятели на един народ“; „Дядо Йосиф Соколский“ — статии, „Дунав. зора“ (бр. 42, 44, 50, 51).
Душанов, Димитър: „Бисер и безценни камъни за украшаване душите и сърцата на децата“ (превод, Цар.).
Душанова, Рахил: „Пресад на мъдрост или сбор от философски поучителни мисли и наука за възпитанието детинско и за новоуженените“ (сборник, превод, Цар.).
Жинзифов, Райко:“Современное состояние греко-болгарскаго церковнаго вопроса“ (статия, сп. „Правосл. обозрение“, броевете от май, юли и ноември).
Никифор и Йеротей: „Служба и житие на Йоан Търновски“ (част от ръкопис. сборник от 1824 г. — „Отечество“, бр. 10-13 от 26 до 17 окт.).
Иловайски, Д.: „Скъсена всеобща история“ (превод от **Др. Манчев**, Вн.).
Каравелов, Любен: „Е ли крива судбина?“ (повест, на сръбски ез., Н. Сад); „Горка судбина“ (повест, на сръбски ез. в „Матица“, бр. 8-11, на български ез. в „Свобода“, бр. 1-6); „Сока“ (повест, на сръбски ез. в „Српски омладински календар“); „Сирото семейство“ (повест, в. „Свобода“, бр. 7-8); „Брачо моя“ (открито писмо, в бр. 41 на „Застава“, в бр. 16 на „Народност“).
Касабов, Иван: „Към български народ...“ (прокламация, от името на „Привр. бълг. правителство“, м. април, 1 л.).
Кесаров, Кънчо: „Читанка за народните училища“ (Цар.).

Кишелски, Иван: „Протест от един българин против някои си български работи в Букурещ“ (полемична брошура).
Кръстевич, Гаврил: „История блъгарска“ (том първи, Цар.).
Манчев, Драган: „Общий поглед въз всеобщата история“ (учебно помагало, превод, Вн.); „Бащин язик за малки деца“ (Вн.); „Бащин язик (книга за родители и наставници)“ (Вн.).
Михайловски, Никола: „Кратко землеописание“ (Цар.); „Исторически изследвания за Охридската и Ипекската архиепископии“ (превод, Цар.); „Белият папагал или сцени от американския живот“ (роман, превод, Цар.).
Момчилов, Иван: „Начален прочит“ (учебник, Вн.).
Мутев, Димитър: „Естествена история за първо запознаване с естеството“ (посмъртно издание, Вн.).
Радулов, Сава: „Практична метода или способ как да изучи человек лесно французкий язик“ (превод, Болград).
Савич, Ангелаки: „Masca josu“ (сборник, Браила).
Славейков, Петко: „Сиромах Богдан или способ за обогатяване“ (превод по **Б. Франклин**); „Наръчен наставник за най-потребните неща на всяка къща и на всякого человека“ (сборник); „Спомен за тищелетието от дена на смъртта на св. Кирила“; „Кратка читанка“; „Искрици или разни поучителни приговорки“; „Хубавинка Янка“ (побългарена повест), „Цариградските потайности“ (роман, ч. 1 и 2, ч. 3 — 1875 г.); „По въпроса за жените“ (сборник) — всички издадени в Цариград.
Тонджоров, Иван: „Кратки начала от нравствена философия“ (превод от английски език, Вн.).
Търновски, Костаки: „Французка граматика за класическите граждански училища“ (превод, Вн.).
Узунов, Александър: „Теглилата на жителите от румънска Бесарабия“ (брошура, съвм. с **Ив. Теохар** и **Ст. Найденов**).
Чолаков, Васил: „Православний глас против протестантският прозелитизъм в България“ (полемична брошура, Русе).
Шиваров, Илия: Събрание от черковни молитви и песни, употребявани в различни случаи (II изд., Вн.)

Войников, Д. „Райна княгиня“, драма в пет действия. II изд. Браила.
12 май. В Браила в салона „Рали“ ***е представена*** пиесата на **Д. Войников** „Покръщение на Преславский двор“. Ролите на Кирил и Методий ***изпълняват*** **В. Друмев и Д. Войников.**
Пролетта. ***Първо театрално представление*** в Пловдив на пиесата „Многострадалната Геновева“.
Юни. В Казанлък ***е представена*** пиесата „Момичешки разговори“ от **Д. Т. Душанов** (публикувана през 1870 г. във в. „Македония“).

25 и 26 декември. В Плевен *е дадено първото театрално представление* на „Многострадалната Геновева“ — реж. **Нестор Марков**.
27 декември. *Възстановеното* читалище „Архангел Михаил“ в Шумен *дава* първо представление на комедия. Заглавието на творбата не е установено.
Краят на декември. В Казанлък *е дадено първото театрално представление* — „Зла жена“ от **Й. С. Попович**. Декорите са рисувани от зографа **Петко Ил. Ганин.**

Николай Павлович *създава* картините „Аспарух с дружината си на път към Дунава“, „Аспарух минава Дунава и се установява в Мизия“, „На Крум поднасят отсечената глава на византийския император Никифор“.
Станислав Доспевски *рисува* портрета на жена си Мариола Доспевска.
Христо Цокев *рисува* автопортрета си.
Георги Данчов *рисува* портрета на Пейо Кюркчията.
Полският художник **Хенрих Дембицки** *отпечатва* литографията „Второто сражение на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа“.
Самоковският зограф **Никола Образописов** *изписва* църквата на Долнолозенския манастир „Св. Спас“. Някои библейски сцени художникът повтаря почти без изменение, както са в Бельовата църква. *Създава* портрета на игумена Кирияк от Враца, който възстановява черквата в 1821 г.

Построена е църквата „Св. Архангел“ в Калофер от **майстор Генчо Кънев**.

Мавридов, Х. Цигулка с народни и любовни песни, съставени и други събрани от **Х. Мавридов**. Болград.
Иван П. Христов Кършовски *публикува* във в. „Народност“ (г. II, бр. 26 и бр. 31) „Песн на св. Кирила и Методия“ и „Песн, изпена в Гюргевското училище след свършване на изпитите в 1869 г.“
Григор Пърличев *създава* няколко стихотворения, които се разпространяват като песни и добиват голяма популярност — „Докога, братя мили българи“, „Чуйте, чеда македонци“, „Песен за унищожението на Охридската патриаршия“.
Устроен е първият бал в София от **Богдан Горанов** в чест на сестра му. **Йорданка Филаретова** съобщава, че на бала присъствали всички по-първи граждани със семействата си и чужденци-европейци. Свирила градската музика, съставена от 17 души. Покрай народната музика и танци се изпълнявало и „европейско хоро“.
В Браила *се създава* Филхармонично дружество „Муза“, което съществува до 1878 г. Неговите прояви често придружават театралните постановки на Браилския дружествен театър. Сред чле-

новете на „Муза“ са получилите музикално образование **братя Григор, Изидор** (Сидер) и **Михаил В. Михаилиди**. Освен музиканти, Изидор и Михаил са и композитори. Изидор популяризира в Браила камерната инструментална миниатюра.
В дома на **Добри Войников** в Браила ***се сформира*** камерен състав, който музицира в домашна обстановка. Съставът включва **Д. Войников,** съпругата му **Кириакица** — учила пиано в Парижката консерватория, племенника му **Анастас Стоянов, В. Друмев и В. Стоянов.**
11 май. Под диригентството на **Михаил Михаилиди** браилското Филхармонично дружество „Муза“ ***участва*** в празника на Славянските първоучители.
12 юни. Пианистите **Изидор и Михаил Михаилиди** и цигуларят **Васил Георгиев Папазович** ***изнасят концерт*** в салона „Рали“ в Браила.

Основано е от **Бачо Киро Петров** читалище в Бяла черква, което по предложение на **Матей Преображенски** е наречено „Селска любов“. Читалище „Селска любов“ е сред най-активните български културни огнища до Освобождението.
Основано е читалище „Общий труд“ в Дряново по инициатива на учителя **Христо Максимов**.
Основано е читалище „Единство“ в Жеравна по инициатива на учителя **Харалан Ангелов**, с подкрепата на Сливенското читалище и с пръв председател **Стефан Вълков**. Читалището развива активна просветна и театрална дейност.
Основано е читалище „Напредък“ в Клисура, което в дейността си среща сериозни пречки от страна на турските власти.
Основано е читалище в Копривщица от учителя **Найден п. Стоянов**, който изготвя устава му.
Основано е читалище в Кукуш, подкрепено от **Константин Дръжилович**, който му подарява български и гръцки книги, от **П. Р. Славейков, Кузман Шапкарев**, от Цариградското читалище и др.
Основано е читалище „Пробуда“ в Мъглиж, Старозагорско.
Основано е читалище в Пирдоп от учителя **Александър Груев**; уредена е богата библиотека, четат се сказки.
Основано е читалище в Прага.
Основано е читалище „Съгласие“ в Разград от **Димо В. Хранов**.
Основано е читалище „Развитие“ в Рахманлии (Розовец), Пловдивско, от учителите **Тодор Велчев Бресковски и Малин Попов**.
Основано е читалище в Смядово, Шуменско, по примера на читалището в Шумен.
Основано е читалище „Кирил и Методий“ в Солун.
Основано е читалище „Постоянство“ в Табор от българските ученици в земеделското училище.
Основано е читалище в Шипка, Старозагорско.

Настоятелството на букурещкото читалище „Братска любов“ ***организира*** подписка за събиране на финансова помощ. Отзовават се 24 души измежду „младите“, а също така **П. Хитов** и **Ив. Кършовски**. Читалищните членове вземат решение да се издадат няколко книги „в полза на народа“ и да се уреди „народна българска печатница — Букурещ“ като дружествено предприятие, за което са издадени и специални акции за по 10 австрийски жълтици с 5% годишна лихва. Читалището предприема действия и за уреждане на национален музей. Всички тези инициативи обаче не успяват поради липса на подкрепа от страна на по-заможните българи.

Кюстендилското читалище под председателството на **дядо Георги** ***успява да прогони*** гръцкия владика от града.

Пловдивското читалище ***поема издръжката*** на две училища в града и ***построява*** със свои средства нова училищна сграда в Новата махала.

Пловдивското, Копривщенското и Татарпазарджишкото читалища ***поддържат*** едно българско училище в Одрин.

Свищовското читалище ***отпечатва*** новия си устав и ***подпомага*** издаването на „Най-практическа метода на първоначално изучаване на децата“ от **Янко С. Мустаков**.

Председател на цариградското читалище продължава да е **П. Р. Славейков**. Читалището ***отпечатва*** учебници за българските училища — Буквар, Читанка и Свещена история, които веднага се разпращат *„за употребление в първоначалните училища“*. В пограничните с Гърция и Сърбия села и градове ***изпраща*** български свещеници и учители, снабдени с „достатъчно количество“ учебници. Започва обсъждането на въпроса за печатен орган на читалището. Обогатява се библиотеката му. Организират се сказки.

18 януари. ***Основано е*** от учителя **Ив. П. Кършовски** читалище „Съединение“ в Гюргево, което осъществява активна лекционна и театрална дейност. В проявите му вземат участие **Л. Каравелов, Хр. Ботев, Сава Катрафилов, П. Хитов** и др.

28 февруари. ***Открито е*** читалище в Егридере паланка (Криворечна паланка) от учителя **Димитър Поппетров Любенов** и от **Д. К. Петров**. Читалището ***се включва*** в борбата за независима българска църква и за просвета.

Април. ***Основано е*** читалище „Напредък“ във Враца, което открива неделно училище за възрастни. **Кр. Пишурка** му посвещава стихотворение „Един град и читалището му с краестишие“.

Май. ***Основано е*** читалище „Братство“ в Кюстендил от **Г. Дромухарски, Васил Ив. Лекарски** и др.

Май. Читалище „Съгласие“ в Тулча ***възобновява*** дейността си след идването в града на **Тодор Икономов** и постепенно се превръща в едно от най-активните български културни средища. Сред приоритетните му задачи е грижата за българските учили-

ща в Северна Добруджа.
Май. ***Основано е*** читалище в Ямбол.
8 юни. По инициатива на **Димитър Павлов Иванов**, доскорошен касиер на Цариградското читалище, е ***основано*** читалище „Надежда" в Търново. Развива активна лекционна и театрална дейност, подпомага откриване на читалища в района, създава богата библиотека.
Юни. ***Основано е*** читалище в Браила, едно от най-дейните читалища извън пределите на България. Развива активна лекционна и театрална дейност, подкрепя инициативите на БКД, подпомага освободителната борба. Изиграва изключителна роля за запазване на националното съзнание на браилските българи.
13 юли. ***Основано е*** читалище „Напредък" в Г. Оряховица по инициатива на видните революционни и просветни дейци **Вичо Грънчаров и Радко Радославов** и със съдействието на Търновското читалище „Надежда". Читалището развива лекционна и театрална дейност, издържа две девойки в Старозагорското училище, подкрепя създаването на ученическото дружество „Любов" и на женското дружество „Майчина любов".
27 юли. ***Основано е*** читалище „Братство" в Енина, Старозагорско, от учителя **Георги С. Маджаров.**
15 август. ***Основано е*** читалище „Напредък" в Долната махала на Шумен от учителя **Илия Блъсков**. То работи в тясно сътрудничество с първото шуменско читалище „Архангел Михаил", основано през 1856 г. като често дейността му надхвърля по мащабите си тази на централното.
Есента. ***Основано е*** читалище в Габарево, Старозагорско, по инициатива на учителя **Михаил Попвасилев** и с председател **Стефан Карапетров**. Основателите на читалището **Цвятко Георгиев** (съратник на **В. Левски**), **Ст. Попиванов, Т. Ганчев** и др. са и членове на местния РК.
1 октомври. ***Основано е*** читалище „Съгласие" в Плевен от учителя **Нестор Марков**. Съдейства за откриване на читалища и в околните села. Подпомага училищата, издържа две девойки в Габровското училище, развива театрална дейност. Чрез Цариградското читалище финансира български училища в Македония.
Октомври. Българската община във Велес ***предприема опити*** за основаване на читалище, срещу което се съпротивляват чорбаджиите-гръкомани. До края на годината официално разрешение е получено и читалище „Просвещение" започва събиране на книги за библиотеката си, *„за да не пилеят младежите напразно времето си по кафенетата"*. Велешкото читалище ***подпомага*** откриването на училища в Струмица и другаде.
8 ноември (Архангеловден). ***Възстановено е*** Шуменското читалище и е наречено „Архангел Михаил".

9 ноември. ***Основано е*** „мъжко“ читалище „Напредък“ в Калофер от учителя **Димитър Фингов**. Скоро след това е създадено и „женско“ читалище „Просвещение“.

Ноември. Русенското читалище „Зора“ ***взема решение*** за финансова подкрепа на Цариградското читалище *„пред вид на големите длъжности, които е зело върху себе си като предводител на сичките читалища“*.

Краят на годината. ***Основано е*** читалище в Айтос по инициатива на учителя **Господин Димов**. То е единственото читалище в Бургаско и е създадено с подкрепата на Сливенското читалище, от което получава устав, подаръци и книги.

1870 **Стефан Стамболов** ***заминава*** за Одеса и ***постъпва*** в местната Духовна семинария като руски стипендиант. **Д-р Георги Вълкович** ***е назначен за директор*** на болницата в Цариград и професор по хирургия във Военномедицинското училище. В Цариград ***е основано*** Българско заемателно дружество „Напредък“, което се занимава с търговска и кредитна дейност. В Самоков ***е открита*** фабрика за кибрит. ***Умира*** **Константин Павлов Павлов** — лекар в Ловеч и Свищов; участник в църковните борби. ***Умира*** **Христо Иванов Крантов**, учител и книжовник.

10 януари. В дописка до в. „Македония“ **Р. Радославов** съобщава, че в Търново ***се организира*** Книжовно дружество.

31 януари. ***Ражда се*** в с. Плевня, Драмско, **Ангел Букорещлиев** — музикален деец, композитор.

3 май. По инициатива на **Петър Карапетров, Стефан Бобчев, Петко Р. Славейков, Константин Величков, Иван Найденов** и др. ***се създава*** Българско печатно дружество „Промишление“ в Цариград с цел издаване и разпространение на преводна и оригинална художествена и научна книжнина.

Април. ***Умира*** **Елисавета Димитрова Миладинова-Шапкарева**.

27-28 май. **В. Левски** ***се завръща*** в България и продължава работата по изграждането на Вътрешната революционна организация.

13 юли. ***Умира*** **Пенчо Минев Друмев** от Стара Загора, учител и книжовник.

25 юли. В Търново ***умира*** **Кръстьо Найденов Момчоолу** — деец на църковните борби и просветното дело в Търновския край.

1 август. В женевското списание „Народное дело“ ***е публикувана*** „Програма на БРК“, съставена от **Л. Каравелов**.

14 октомври. **В. Левски** ***започва да работи*** по съставянето на Проектоустав на Вътрешната революционна организация — „Наредба на работниците за освобождението на българския народ“. ***Поръчва*** на някои емигрантски дейци изработването на печат за нуждите на „Привременното правителство в Българско“.

15 октомври. В Разград ***е основано*** женско дружество „Майчина грижа“ (вж. в. „Право“, 9 ноември 1870 г.).

В Русе ***е учредено*** първото женско благотворително дружество „Ступанка“, целта на което е да се грижи за възпитанието и образованието на девиците.

В Котел учителят **Стефан Томов** ***започва да преподава*** етика по учебника „Нравствена философия“, превод от английски и издаден от **Хр. Г. Данов**.

Арсени Костанцев ***се главява за учител*** в Неготино, където въвежда за първи път звучната метода и гимнастика, според указанията и фигурите в „Летоструй“ на **Хр. Г. Данов**.

В Пловдив ***се провежда*** епархийски учителски събор. В него участват **Ф. Велиев, С. Зафиров** и др. ***Обсъжда се*** въпросът за уеднаквяване на учебните програми.

Тодор Шишков ***подава оставка*** като учител в българското училище в Търново и с разрешение на търновския мютесариф Хайдар ефенди ***отваря*** частно училище. В него той преподава на завършилите петокласното училище в града предметите за шести клас, за да могат да продължат образованието си в чуждестранните университети.

Цани Гинчев ***става учител*** в Русенското мъжко класно училище.

Заедно с **Димитър Енчев и Нестор Марков** ***реформират*** учебното дело и изработват нови учебни програми. **Йосиф Ковачев** ***пише*** „Ръководство за първоначалното обучение по четенето и писането по звучната метода“, което ***успява да издаде*** чак през 1879 г.

Богдан Горанов ***става учител*** в Търново и преподава турски и немски език. Той съдейства училището да стане четирикласно.

Мирчо Попов ***се главява за учител*** в Хасково и взема активно участие в борбата против гръкоманите.

Стефан Попов ***става учител*** в Свищов и в помощ на обучението ***издава*** писмовник и сборник с упражнения за граматическите правила на френския език.

5 февруари. Видинската училищна комисия ***изпраща*** следното известие до учителите: *„От днес занапред се заповедува на учителите сека среда увечер на саата 12 спроти четвъртък да дваждат на заседание заедно с Комисията, за да разглеждат за общеполезни работи на училището“*. Учителите изпращат „контраизвестие“: *„Пардон. Комисията не е още на висота, за да е в състояние да заповяда на учителите: тя може само да ги умолява“*.

13 юни. Назначеният за учител в с. Жеравна **Харалан Ангелов** ***започва да води*** дневник: *„Огледало за успехът на учениците от главното училище в Жеравна“*, който днес е ценен документ за учебното дело в селото.

Бившият Дебърски митрополит **Генадий** ***е назначен*** за Велешки митрополит, по-късно се отказва от Цариградската патриаршия и ***подава оставка***.

3 февруари. В Плевен *е ръкоположен* за **йеродякон Марин Пенчев Пелов-Максим** — бъдещ Скопски и Пловдивски митрополит.
27 февруари. Султан **Абдул Азис** *издава* ферман за учредяване на самостоятелна българска църква — Екзархия — с диоцез, обхващащ почти всички български земи. На основание чл. 10 от фермана в останалите извън диоцеза на Екзархията македонски и тракийски епархии *започва* движение за присъединяване към българската църква.
2 април. Цариградската патриаршия *се обръща* с послание до българските епархии, в което *отхвърля* фермана от 27 февруари като незаконен и противоканоничен. Патриаршията *изпраща* до Високата Порта няколко протестни писма, в които се опитва да възрази, че светската власт няма право да решава църковни въпроси, макар че по същия начин — със султански хат — Патриаршията присъединява през 1767 г. диоцеза на автокефалната дотогава Охридска архиепископия.
12-13 ноември. **Одисей Николов** *е ръкоположен* от **митрополит Антим Видийски** за йеродякон и йеромонах с духовно име **Симеон** и *е назначен* за негов протосингел във Видин.

В Браила *започва издаването* на „Периодическо списание на Българското книжовно дружество“ с редактор **Васил Д. Стоянов**.
В Браила *има данни* за издаването на хумористичен лист „Кукуригу“ с редактор **Б. Запрянов**.
В Браила *е поставено началото* на седмичника „Хитър Петър“ — *„малък лист за много работи“* с редактор **Ангелаки Савич.**
15 февруари. В Болград *започва да излиза* седмичникът „Пътник“ — *„лист за книжевност, полезна забава и търговия“* с редактор **Б. Запрянов**.
1 октомври. В Цариград *започва печатането* на сп. „Читалище“ с първи гл. редактор **Марко Балабанов** (по-късно: **Л. Йовчев, П. Р. Славейков, Ст. Бобчев** и др.).
5 ноември. В Букурещ *започва да излиза* сп. „Училище“, редактирано от **Рашко Блъсков.**
Блъсков, Илня: „Злочеста Кръстинка“ („повест народно-българска“, Русе); „Азаил и неблагодарния селянин“ (превод, Русе, 2 изд.); „Календарче за година 1871“ (Русе).
Ботев, Христо: „Елегия“, „Делба“ (стихотворения, в. „Свобода“, бр. 37 и 39).
Булвер, Е. Л.: „Последните дни на Помпея“ (роман, превод от **Н. Михайловски**, Цар.).
Вазов, Иван: „Борба“ (стихотворение, „Пер. сп. на БКД“, бр. 2) — първата публикувана творба на поета.
Векилски, Михаил: „История на Ферхада и Ширин“ (превод от турски език, Русе).

Горбанов, Петко: „Песен на ризата“ (стихотворение на **Томас Худ**, превод във в. „Съветник“, бр. 1 от 27 окт.)

Груев, Йоаким: „Въздушни явления или що е въздух, вятър, роса, слана, мъгла, облаци, дъжд, сняг, град, гръмотевица и светкавица, небесна дъга и как може да се прокобява за времето кога ще се развали“ (брошура, превод от полски, Вн.); „Нютон“ (биограф. очерк) и „Чест, слава и любов“ (исторически анекдот, превод) — „Летоструй“, бр. 2.

Добровски, Иван: „А. Гилфердинг. Повестност на българите и сърбите“ (превод от руски ез., сп. „Мирозрение“, кн. 1 от м. октомври).

Драгинов, поп Методи: „Летописен разказ за помохамеданчване на чепинските българи“ (част от кн. „Географско-статистическо описание на Татарпазарджишката кааза“ на **Ст. Захариев**).

Дринов, Марин: „Тисещелетието на народната българска църква (статия, в. „Македония“, бр. 26); „Нови паметници за историята на българите и на техните съседи“ и „За новобългарското азбуке“ (статии в „Пер. сп.“, бр. 1-2).

Друмев, Васил: „Животописание. Значение на животописите“, „За отхраната“ — статии в „Пер. сп.“ (кн. 1, 2, 3).

Душанов, Димитър: „Кратка българска история по питание и отговор за първоначалните училища“ (Цар.).

Душанова, Р.: „Женско сърце“ (приказка; превод, поместен в пиесата „Зла жена“, побългарена от **Д. Душанов**).

Жинзифов, Райко: „Кървава кошуля. Приказка из съвременният български живот“ (поема, Браила); „Решение греко-болгарскаго вопроса“ и „Судьби болгарской церкви“ — статии в сп. „Правосл. обозрение“ (в броевете от м. март, май, юни, юли).

Захариев, Стефан: „Географско-статистическо описание на Татарпазарджишката каза“ (Вн.) — едно от първите сериозни поселищни съчинения през Възраждането.

Каравелов, Любен: „Хаджи Ничо“ (повест, Бук.); „Български глас. От БРЦК“ (революционна брошура, анонимна, Бук.); „Войвода“ (повест, в. „Свобода“, бр. 48-52); „Дончо“ (повест, в. „Свобода“, бр. 9-18); „Мъченик“ (разказ, в. „Свобода“, бр. 20-32); „Наказао је Бог“ (повест, „Млада Србадия“, бр. 1-2).

Кръстевич, Алеко: „Водачът по пътя на живота и нравствеността в класическите поучения“ (превод, Вн.).

Лабуле, Едуард: „Париж в Америка“ (роман, преведен от **П. Р. Славейков** и **Петко Горбанов**, Цар.).

Лачоглу, Г. Х. Н.: „Зборник от разни български народни приказки и песни“ (съвм. с **Н. М. Астарджиев**, ч. 1, Русе).

Мавридов, Христо: „Цигулка с народни и любовни песни“ (стихосбирка, Болград).

Матей Преображенски: „Повести на изгубеното дете и Велизарий, военачалникът на Юстиниан велики“ (превод, Русе); „Защи-

та на православието, нападнато от протестантските мисионери“ (полемично съчинение, Русе).

Немцова, Божена: „Старобългарски, простонародни наименования на звездите и ветровете“ (статия, превод от чешки на **Кр. Мирски**, сп. „Читалище“, кн. 16 от 15 май).

Павлович, Николай: „Разяснение на картината „Разделение на българското племе от петте Кубратови синове“ (Вн.); „Разяснение на картината „Крум побеждава Никифор“ (Вн.).

Петров, Бачо Киро: „Описание на село Горни турчета и две-три народни приказки“ (сборник, Русе).

Пишурка, Кръстьо: „Момина китка или книга за всекиго“ (побългарена творба на **Мари льо Пренс дьо Бомон**, Вн.).

Попов, Величко: „Счастлива среща. Съвременна горско-хъшовска спев“ (стихосбирка, Бук.).

Първанов, Никола: „Извод из българската граматика (Законите на българския език)“.

Радулов, Сава: „Начална граматика за изучение на български язик (по К. Говоров)“.

Славейков, Петко: „Предвещание или пълно изтълкование на сънищата, виденията и явленията, извлечено от най-изпитаните древни и нови списания за тайнствените науки“ (сборник); „Песнопойка или събрание на разни песни български и турски“ (стихосбирка); „Кратки приказки за децата“ (сборник); „Три приказки за децата“ (сборник); „Готварска книга или наставления за всякакви гозби“; „Кратък месецослов за година 1870“ — всички отпечатани в Цариград; „Що е роман“ (статия, сп. „Читалище“, кн. 1 от 1 ноември).

Стоянов, Васил Д.: „Няколко думи за изучаване и обработване на български сегашен език и за народната ни книжнина“ (статия, „Пер. сп.“, кн. 1-2).

Чолаков, Васил: „Наръчна книга за различието на протестантското учение от истините на православието“ (брошура, Вн.). „Книга за българското правописание“; „Описание на българските нрави и обичаи“ — обявени в „Свобода“, но неиздадени книги.

Фьойлет, Октав: „Дневникът на бедния момък“ (роман, превод **П. Р. Славейков**, Цар.).

Владикин, Ив. С., „Позорищни дела. I. Владислав, крал български. II. Велики княз Борис“ (Бук.).

Войников, Д., „Велислава, българска княгиня“, драма в пет действия (Браила).

Коцебу, А., „Изпаднал търговец или смъртна жертва, драма в три действия; побългарил **Кръстьо Пишурка** (Вн.).

Манчев, Б., „Изгубена Станка“, драматизация по едноименната повест на **Илия Блъсков** (Бук.).

Манчев, Б., „Сватбата на княгиня Елена“, ист. драма, обявена в „Изгубена Станка“, но неиздадена творба.
Попович, В., „Наяве и насъне все то или списателски истерики в два отдела“, комедия („Пътник“, бр.5-8).
Попович, Й. Ст., „Зла жена. Смешно представление в три действия“, побългарил **Дим.Т. Душанов** (Цар.).
Шекспир, „Макбет“, прев. **Св. Миларов**, драмата не е издадена.
Шилер, Фр., „Разбойници“, драма в пет действия, прев. **Нешо Бончев** (Браила).
Шмид, Кр., „Ружица от Елограда“, прев. **Тодор Х. Станчев** (Русе).
В Пазарджик ***е представена*** „Многострадалната Геновева“ с реж. **Г. Консулов**. Декорите рисуват **Ст. Андонов и зографът Атанас Дим. Гюдженов.**
В Пловдив ***е представена*** „Многострадалната Геновева“.
Януари. В Свищов ***е създаден*** Народен театър с реж. учителя **Петър Д. Бърнов** и художник **Николай Павлович**, който освен декори рисува и завеса. За нуждите на Свищовския Народен театър **Игнат Иванов** ***превежда*** „Женитба“ от Гогол, а **Велизар Яковов** — „Ромео и Жулиета“ от Шекспир.
Януари. В Шумен ***е представена*** „Многострадалната Геновева“.
1 февруари. Свищовският Народен театър ***представя*** „Многострадалната Геновева“. Представлението ***е открито*** от **Дим. Е. Шишманов** със слово „За произхода и значението на театъра“. Пиесата е играна четири пъти.
3 февруари. В Сливен ***е дадено първо театрално представление*** — „Многострадалната Геновева“. Режисьор е учителят **Г. Икономов**, а декорите изработва арменецът **Дживан**, който прави включително и имитация на водопад. Артистите са с „маски“, има суфльор.
7 февруари. В Сливен ***е показана*** пиесата „Скъперникът“ от Молиер и е дадено второ представление на „Многострадалната Геновева“.
9 февруари. Свищовският Народен театър ***представя*** „Райна княгиня“ от **Д. Войников**.
21 март. Търновското читалище „Надежда“ ***устройва първото театрално представление*** в града — „Многострадалната Геновева“.
27 март и 1 април. В Самоков ***е представена*** „Многострадалната Геновева“.
13 април. В Болград ***е представена*** пиесата „Стоян войвода“ от Българския свободен дружествен театър „Искра“, създаден от учениците в Болградската гимназия.
17 април. ***Премиера*** в Браила на „Велислава, българска княгиня“ от **Д. Войников**. Особено се отличават **Екатерина Мих. Василева** в ролята на Велислава и **Аника Х. Костович** в ролите на царица Мария и на Кира-Мара.

18 април. В Стара Загора *е представен* „театър на модите“ — вероятно „Момичешки разговори“ от **Д. Т. Душанов**. През следващите месеци в града *е играна* пиесата „Шарлатаните доктори“ по Молиер.
3 май. Браилската театрална трупа *представя* пиесата на **Д. Войников** „Велислава, българска княгиня“ в Галац.
3 май. Ямболското читалище *дава първото театрално представление* в града — пиесата „Многострадалната Геновева“.
10 и 12 май. В Болград *е представена* драмата на **Д. Войников** „Покръщение на Преславский двор“.
11 май. Браилската театрална трупа *представя* за втори път в Браила пиесата на **Д. Войников** „Велислава, българска княгиня“. Приходът е в полза на Българското читалище „Напредък“ във Виена.
25 юни. Трупа от румънски артисти *играе* пиесата „Стоян войвода“ в Гюргево.
5 юли. *Представена е* от учениците на **Д. Войников** в Браила пиесата му „Фантасканий учен“.
12 юли. В Търново *е представена* пиесата „Не ще може или Глезен Мирчо“, побългарена от **Т. Шишков**. На представлението *присъства* и **В. Левски,** придружен от **Хр. Ив. Големия.**
Октомври. Болградската ученическа трупа *представя* драматизираната от **Богдан Манчев** повест на **Илия Блъсков** „Изгубена Станка“.
Зимата. В Силистра по инициатива на **Сава Доброплодни** *е създадено* театрално дружество, което до март 1872 г. *дава* 15 представления. Сред играните пиеси е „Многострадалната Геновева“ с режисьор **Георги Дацков**.
Декември. В Г. Оряховица *са дадени* няколко представления на „Многострадалната Геновева“.
25 декември. В Казанлък *е поставена* „Многострадалната Геновева“.
25 декември. В Габрово *е поставена* „Многострадалната Геновева“, като до май 1871 г. *са дадени* пет представления.
25 декември. В Бяла черква *са поставени* пиесите „Зла жена“ от **Й. Ст. Попович** и „Стоян войвода“. За заблуда на цензурата режисьорът **Бачо Киро** *започва* представлението на втората пиеса с първо действие на „Многострадалната Геновева“. „Стоян войвода“ *е играна* шест вечери пред зрители и от съседните села.
26 декември. В Калофер *е поставена* „Зла жена“ от **Й. Ст. Попович** с режисьор **Д. Г. Фингов.** Актьорите играят с „маски“.
26 декември. В Стара Загора *е представена* „Многострадалната Геновева“ — реж. **Начо Планински**.
26 декември. В Сливен *са представени* „Многострадалната Геновева“ и „Наяве и насъне все едно или списателски истерики“ от **В. Попович**.

27 декември. В Русе *е представена* „Ружица“ от **Т. х. Станчев**.
Краят на декември. В Разград *са дадени* няколко представления на „Многострадалната Геновева“. С тази постановка разградската трупа гостува и в с. Арнауткьой.
Краят на декември. В Севлиево *е представена* „Многострадалната Геновева“.

Николай Павлович *създава* завеса с изписана лира, универсални декори, костюми, както и специална декорация за постановката „Многострадална Геновева“. **Н. Павлович** следва идеята за пълен илюзорен декор с достоверност на епохата. *Създава* и литографията „Крум пренася жертва под стените на Цариград“.
Книгоиздателството на **Хр. Г. Данов** *известява* в „Летоструй“, че разполага с цветни литографически изображения на Кирил и Методий.
Строителят и резбарят **уста Генчо Кънев** *изработва и монтира* амвон на църквата „Св. Георги“ в Трявна като дар.
В Белград *е отпечатана* щампа с образите на св. Кирил и св. Методий. Тя е характерна с оригиналното си композиционно решение — цялото изображение в кръстовидно поле, а братята са представени в цял ръст на пиедестал, символизиращ извървения от тях път.
Отпечатана е гравюрата „Рождество Богородично“ на **Георги Хр. Клинков**, представител на фамилия от гравьори-щампари **Клинкови**. Гравирана е със средствата на самоковеца **Михал Г. Гунев**. Гравюрата е разнообразена чрез вмъкване на самоковски пейзаж. През тази година и **Никола З. Клинков** *подготвя* няколко дървени калъпи за отпечатване на 6-7 гравюри на дърво, най-хубавите от които са „Св. Георги“ и „Св. Димитър“.
Хенрих Дембицки *отпечатва* литографията „Симеон Велики влиза в Цариград“.
Антон Станишев, дебърски майстор-резбар, *завършва* иконостаса на църквата „Св. Възнесение“ във Враца.

Изградена е Гьорджевата къща в Смолян, кв. Райково.
Завършена е сградата на Девическото класно училище в Шумен, наречено „Андрейково“.
Завършена е сградата на класното училище в Карлово.
Построена е църквата „Св. Троица“ в Севлиево — дело на **майстор Генчо Кънев**.
Изградена е Динковата къща в Панагюрище, забележителна с каменната си пластика — птици и растителни мотиви.
Построен е мостът при с. Ганчовец, Габровско, от **майстор Иван Пенчев**.

„Българска песнопойка с различни български и турски песни за разтуха на младите от И. К. А.“ (Цар.).

Славейков, П. Р. „Песнопойка или събрание на разни песни български и турски“ (Цар.).
Във в. „Свобода“ (г. I, бр. 28 от 24 май) ***е публикувана*** „Песента на Стефан Караджа“ с уточнение: *„Тая песен се пее по България и е записана отвъд балкана от Г.“*
В сп. „Читалище“ (г. I, кн. 3) ***е публикувана*** „Песен на добродетелта“ от **Т. Шишков** с уточнение: *„Тази песня е тонисана по гласа на чехската народна песня „Хоро, хоро, зелена си!“ А испята е от учениците на господина Т. Шишкова при едно театрално представление по случай на раздаването на наградите в първите числа на юлия 1870 г.“*
Организирано е първото българско певческо дружество в Русе с диригент **Тодор Хаджистанчев**. Първата му проява е хорово изпълнение в църквата „Св. Троица“ на Димитровден.
Създадени са хорове в Стара Загора с диригент **П. Иванов** и в Плевен с ръководител **даскал Георги**.
Създаден е оркестър в Пловдив под ръководството на **Д. Мартилени**.
Учителят по цигулка, китара и флейта в Шуменското класно училище **Костаки Хаджихристов** ***създава*** ученически оркестър. Негов ръководител е ученикът **Атанас А. Стоянов**.
Янко Ст. Мустаков ***организира*** в Свищов любителски струнен оркестър и композира около 15 духовни и светски песни за хор по текстове на **Кр. Пишурка** („Опелото на И. Христос“, нотирано за 4 гласа), **П. Р. Славейков, Ив.Вазов** и др. български поети. **Янко Ст. Мустаков** ***пръв включва нотно пеене*** в музикалния си кръжок.
Васил Г. Папазович от Солун ***завършва*** Музикалното училище в Браила и продължава образованието си в Прага. Той е първият българин, абсолвент по цигулка на Пражката консерватория. След като специализира музика в Париж, се установява в Браила, където изнася концерти в частни домове и свири във Филхармоничното дружество.
Свищовското читалище ***награждава*** с 200 гроша **Никола Слепия** (Сопотненеца), пътуващ музикант-флейтист, прототип на Колчо Слепеца от „Под игото“ на **Ив. Вазов** — *„за услугите му при театралните представления“*.

Основано е от **поп Минчо Кънчев** читалище в Арабаджиево (Коларово), Старозагорско, което е абонирано за български вестници и за списанията „Читалище“ и „Училище“.
Основано е читалище в с. Върбовка, Търновско.
Основано е читалище в Бобошево, Кюстендилско, със съдействието на Кюстендилското и Дупнишкото читалища.
Основано е читалище в Галац.
Основано е читалище в Гарван, Силистренско, от учителя **Неделчо Балкански**.

Основано е читалище в Змеево, Старозагорско, от учителя **Д. П. Петров**.
Основано е читалище в Мангалия от **братя Никола и Димитър Попови**.
Основано е читалище „Пчела" в Мачин. *Основано е* читалище в Меджидие.
Основано е читалище „Съединение" в Михалци, Търновско, по инициатива на **Матей Преображенски**.
Основано е читалище „Нов живот" в Мусина, Търновско, от учителя **Димитър Георгиев Беляковеца, Хр. Иринчев, брат на Бачо Киро, Аврам Стамболски** и др. и по инициатива на **Матей Преображенски**.
Основано е читалище „Наука" в Ново село, Търновско, от **Матей Преображенски**.
Основано е читалище „Тракия" в Одрин, което е подкрепяно в своята дейност от Цариградското, Сливенското, Пловдивското и Старозагорското читалища. Води борба срещу католическата пропаганда.
Основано е читалище в Омуртаг от учителя **Петър Янакев**.
Основано е читалище „Искра" в Оряхово от учителя **Тома Младенов** и от **протосингел Алипий**.
Основано е читалище в Плевня, Драмско, от учителя **С. П. Джансъзов. Димитър Шопов**, лекар в селото, му дарява едногодишен абонамент за в. „Право".
Основано е второ — „новомахленско" — читалище в Пловдив по идея на първото Пловдивско читалище и с председател **Георги Константинов**. Задачата му е да поеме просветната и църковна борба в Новата махала на града и така да облекчи работата на главното.
Основано е читалище „Съгласие" в Плоещ. Част от членовете му издават ръкописен вестник „Модел" на български и румънски език.
Основано е второ — „долномахленско" — читалище в Свищов, към което *е организирано* от **Дим. Шишманов** театрално дружество.
Основано е читалище „Росица" в Севлиево от **Георги Сл. Драгошинов, Стойчо Хр. Загорски** и др.
Основано е читалище „Трезвеност" в Сухиндол от учителя **Васил Неделчев** по идея на **Матей Преображенски** и **Бачо Киро Петров**.
Основано е читалище „Напредък" в Морсалково (Спасово), Старозагорско, от **Съби Иванов**, който подарява 40 австрийски жълтици на читалището и място за построяване на църква и училище в селото. Приема се устав, а селяните внасят помощ в пари и жито.
Основано е читалище „Съгласие" в Тетевен с председател **Станю**

Врабевски. Дейността му е тясно свързана с местния революционен комитет „Кардам".

Основано е читалище „Съгласие" в Тича, Сливенско, от учителя **Иван П. Михайлов**.

Основано е читалище в Троян по препоръка на **В. Левски** и **Матей Преображенски** и с първи членове **Васил Бочев, Марко Колев, Васил х. Калчев** и др.

Основано е читалище „Заря" в Тулово, Старозагорско, от учителя **Станчо Чернев**.

Основано е читалище „Братолюбие" в Харманли с финансовата подкрепа на хасковския търговец **Христо Ст. Захариев-Менторът** и други граждани.

Основано е читалище в Черна вода (Добруджа, дн. в Румъния), вероятно от учителя **Трендафил Петров**.

За председател на читалище „Виделина" в Пазарджик ***е избран*** председателят на местния революционен комитет **Георги Консулов**.

За председател на читалище „Постоянство" в Табор ***е избран*** **Ангел Кънчев**, а за секретар — **Кръстю Ив. Мирски.** Читалището работи за българо-чешкото сближаване. Подготвя за превод на български чешки книги, урежда сказки, поддържа връзки с Тулчанското читалище.

За председател на Цариградското читалище ***е избран*** **д-р Хр. Стамболски**.

Читалището в Браила ***публикува*** правилник за вътрешния ред. Дейността на читалището ***се свързва*** и с работата на **БКД**, което се помещава в читалищната зала. В читалището изнасят сказки членовете на БКД.

Читалището в Копривщица ***обявява конкурс*** за най-добро съчинение на тема „История на българския език" или „Учебник за българската история".

Читалище „Селска любов" в Бяла черква ***издава*** книгата „Описание на село Горни Турчета" от **Бачо Киро Петров**.

Читалище „Съгласие" в Тулча ***издава*** в Цариград книгата „Кратки наставления за възпитанието на децата. Разкази, четени в Тулчанското читалище".

Габровското читалище ***поема издръжката*** на пансион за външни ученици, дава средства за обучението на двама младежи, изпраща 350 буквара за училища в Македония, организира лекционна и театрална дейност.

Старозагорското читалище ***издържа*** един ученик в Табор, подпомага близки и далечни училища, подкрепя създаването на множество селски читалища в района.

Читалището в Горна Джумая ***получава*** като подарък книги от Рилския и Зографския манастир. **Спиро Константинов** ***абонира*** читалището в Прага за в. „Свобода".

Януари. Читалище „Братска любов“ в Букурещ ***продава*** портрета на **Раковски**, направен по картината, нарисувана от италианеца **А. Сако** в Браила.
Януари. Читалището в Гюргево ***урежда*** сказка на **Л. Каравелов** за „Положението на българите в Румъния“.
Януари. В Казанлък ***е основано*** второ читалище. То се помещава в главното училище, където организира неделно училище. По същото време в града е създадено и трето читалище, наречено „Куленско братско дружество“.
Януари. ***Открито е*** читалище „Съгласие и напредък“ в Котел от учителя **Ст. П. Филипов**.
Януари. ***Основано е*** читалище „Напредък“ в Нова Загора. Негови председатели по различно време са учителите **Диню П. Сивков и Атанас Богданов**.
Януари. Пловдивското читалище ***решава да подкрепя финансово*** Цариградското.
1 януари. ***Основано е*** по препоръка на **В. Левски** читалище „Наука“ в Ловеч, което развива просветна дейност, като същевременно служи и за прикритие на местния РК. В настоятелството му влизат: **Ив. Драсов, Иванчо Колев, Цвятко х. Павлов, Дим. Пъшков** и др.
Началото на годината. ***Основано е*** читалище „Съгласие и напредък“ в Балчик като „дружество за просвета и подпомагане на училищата в околните села“.
Пролетта. ***Създадено е*** читалище „Любов“ в Бабадаг по инициатива на учителя **Стефан Н. Грозданов**. Изработен е уставът и е направен абонамент за вестници. Цариградското читалище изпраща 350 книги за библиотеката му. Читалището в Бабадаг ***отваря училища*** в българските села в Добруджа, подарява им книги и им осигурява учители.
1 март. ***Основано е*** читалище „Възрождение“ във Варна. Дейността му е насочена срещу националната асимилация на българите в черноморския град, както и към подпомагане на селски училища във Варненско и Балчишко.
1 март. В Карлово ***е създадено*** второ читалище под името „Ученолюбива дружина“, което съществува успоредно със създаденото още през 1861 г. читалище „Кирил и Методий“. Ученолюбивата дружина ***развива*** активна лекционна и театрална дейност, създава неделно училище и се грижи за построяване на нова училищна сграда и за откриване на V клас; членовете ѝ се включват в местния революционен комитет.
1 март. ***Основано е*** читалище „Звезда“ в Мустафа паша (Свиленград).
23 април. ***Основано е*** читалище „Просвещение“ в Хаджиоглу Пазарджик (Добрич) от учителя **Калчо С. Бобчевски**.

Април. ***Основано е*** читалище „Искрена любов“ в Беброво, Търновско, по инициатива на **Ив. П. Михайлов, Дим. Николов, П. Симеонов, Ст. Робов, М. Недев** и др. учители. Председател вероятно е **Никифор М. Моллов**, който абонира читалището за в.“Право“ и пише дописка за създаването му до в.“Право“. Към читалището е уредена библиотека. То е подкрепено както от общината, която му осигурява помещение и средства, така и от сродни организации от Елена, Бяла черква, В. Търново и др. Бебровското читалище ***отваря*** девическо училище в селото и ***подпомага*** училищата в околните села.

Април. След прекъсване от седем години ***е подновена дейността*** на читалище „Цвят“ във Видин. То е едно от най-добре организираните читалища до Освобождението. Притежава собствена добре обзаведена сграда, сравнително богата библиотека, грижи се за учебното дело в града и по селата в района. Организира неделно училище. Поддържа връзки с руското консулство в Русе, откъдето получава като подарък книги. Видни негови дейци са **Д. В. Хранов, Найчо Цанов, Михалаки Георгиев** и др.

Май. ***Основано е*** читалище в Градец, Сливенско, по инициатива на учителя **Хр. Попфилипов**, което организира неделно училище.

Краят на май. ***Основано е*** читалище в Брезник по инициатива на учителя **Дим. Тонджоров** и със съдействието на Софийското главно училище.

31 май. Казанлъшкото читалище „Просвещение“ ***организира*** учителски събор.

12 юли. ***Открито е*** читалище „Съединение-напредък“ в Лясковец от учителя **Георги П. Дацков**.

1 септември. ***Основано е*** читалище „Надежда“ в Силистра от **Сава Доброплодни**.

Септември. Читалище „Съгласие“ в Разград ***организира*** районен учителски събор.

Декември. ***Основано е*** читалище „Балкански просветител“ в Райково (днес кв. на Смолян) от учителя **Стоян Бобутанов.**

1871 В Белград сред българската общност ***е учредено*** ученическо дружество „Добра надежда“ с председател **Никола Сукнаров.** В с. Жеравна ***се основава*** овчарско дружество, което си поставя за цел: *„да се грижи за нравственото издигане на населението, за улесняването му в материално отношение, да съхранява между членовете си другарски връзки, да подпомага направата на чешми, пътища и мостове и ежегодно учебните заведения в общината“*. **П. Р. Славейков *обявява*** лотария, чрез която за пръв път у нас се опитва да популяризира изданията си. **Константин Стоилов *завършва*** Роберт колеж с бакалавърска степен. **Велизар Яковов *завършва*** висше фармацевтично училище в Мюнхен и е първият дипломиран български фармацевт. ***Умира*** **Павел Божигробски** — игумен на Лесновския манастир край Кратово; виден прос-

ветен деец в Македония. *Загива* на барикадите по време на Парижката комуна **Стефан Захариев Струмски** — студент по медицина в Париж. *Умира* **Наньо Тодоров Хаджикосев**. *Умира* **Досю (Теодосий) Коюв Витанов** — иконописец. *Умира* **Стефан Секулов Захариев**.
Чезар Болиак, румънски писател и общественик, отпечатва пътеписа си за Североизточна България „От Русе до Варна".
Януари. **Хр. Ботев** ***напуска*** Измайл, тъй като мястото за учител по български език е закрито.
6 февруари. **В. Левски** ***съставя*** писмо-позив към българите от името на Привременното българско правителство, с което се приканват всички, особено по-заможните, да се включат в борбата и да я подпомогнат материално.
26 февруари. *Умира* **Теодосий (Богдан) Сотиров Икономов**.
10 март. **Л. Каравелов** ***издава*** писмото-позив, съставено от **Левски**, като го подписва от „Привременно правителство в България — I отдел от ЦБРК"
13 март. В Лондон ***е подписан*** договор между великите сили, с който се премахват военни ограничения, наложени на Русия с Парижкия мир от 1856 г.
21 март. При трагични обстоятелства ***е убит*** **Петър Берон**.
4 април. В Търново ***се създава*** дружество, което си поставя за цел да устройва балове и да разпространява нова мода сред жените.
9 април. **Христо Ботев и Величко Попов** ***образуват*** българска комуна в Галац и изпращат поздравителна телеграма до парижките комунари.
Април. **В. Левски** ***узнава*** за готвеното от някои български емигранти и леви омладинци от Сърбия и Черна гора въстание в България, Босна и Херцеговина и настоява да не се бърза с обвързването на българското освободително движение с външни сили.
19 април. *Умира* **архимандрит Хрисант**.
Май. **Хр. Ботев** ***се установява*** в Браила.
Май. **Левски** ***съставя*** образец за циркулярно „заплашително" писмо, чрез което да се събират средства за нуждите на организацията.
12 май. *Умира* **Христо Кръстев Бояров** (Боеров).
Май-юни. **Димитър Общи** ***пристига*** в България като помощник на Левски, изпратен „от Браилския комитет"; донася поръчания от Левски и печат на Вътрешната революционна организация.
Юли. **Ангел Кънчев** ***пристига*** в България като помощник на Левски.
Юли-август. **Хр. Ботев** ***прекарва*** тежко боледуване.
Август. **Левски** ***пристига*** в Цариград, ***среща се*** с местни българи и ги приканва да подпомогнат материално освободителното дело.
3 август. *Умира* **Стефан Гидиков**.
Септември. **Левски** ***завършва и представя за обсъждане*** проекта за Устав и програма („Наредата") на Вътрешната революционна организация.

14 септември. В Севлиево *умира* **Никола Иванов Гайдаржиоглу** (Гайдаржиев) — учител и църковен певец в Севлиево; книжовник.
Октомври. ***Основана е*** в Цариград от група читалищни дейци по идея на **Лазар Йовчев** (бъдещ екзарх Йосиф I) Македонска българска дружина, за да противодейства на чуждите асимилаторски усилия в македонските български краища; от 1874 г. е преименувана в „Настоятелство за бедни училища"; от 1877 г. задачите ѝ се поемат от Българската екзархия в Цариград.
1-3 октомври. **Хр. Ботев** ***взема участие*** в годишното събрание на БКД като делегат от Галац.
2 октомври. ***Умира*** **Васил Поппетров Икономов** — учител, читалищен деец, книжовник, дописен член на БКД.
6-7 октомври-ноември. Заедно с двамата си помощници **Д. Общи и А. Кънчев Левски** ***предприема*** голяма обиколка из страната.
15-25 ноември. На събрание на „ЦБРК в Българско", намиращ се в Ловеч, са определени райони на **В. Левски** и помощниците му, които те обикалят поотделно.
21 ноември. ***Ражда се*** **Панайот Пипков** — композитор.

В Габровското училище тримата млади учители: **Ив. Гюзелев, Р. Каролев и П. Генчев** ***разработват*** нов учебен план, в който се включват нови предмети — ботаника, зоология, анатомия, физиология, химия, космография, тригонометрия, педагогика, рисуване и др. **Иван Гюзелев** ***обзавежда*** първия лабораторен кабинет по физика.
Петко В. Горбанов ***издава*** „Наръчни наставления за учителите", с което показва пътя към хуманизирането на българското образование, тъй като се изключват побоят и насилието над децата и се въвеждат правила да ***„се преподава радостно и весело"***.
Учителите **Н. Марков, Д. Енчев и Ц. Гинчев** ***отварят*** в Русе книжарница за български книги и учебникарска книжнина; неин управител е **Юрдан Д. Бояджиев**.
Димитър Благоев ***е назначен за учител и директор*** на Пловдивската гимназия. Той открива шести клас, въвежда за първи път педагогиката като учебен предмет, разделя началното обучение на три отделения.
Тодор Хаджистанчев ***се уславя учител*** в новооткритото Крайненско училище в Русе.
Атанас Беляев ***става директор*** на класните училища в Стара Загора.
Стоян Заимов ***става учител*** в българското мъжко училище в Хасково и ***участва*** в основаването на Хасковския революционен комитет.
Петър Иванов ***става учител*** в Стара Загора и пръв въвежда западното нотно пеене.
По инициатива на **Янко Т. Кочев** в Чирпан ***се провежда*** учителс-

ки събор, на който ***се изработва*** програма за началните училища.
Стефан Панаретов след като ***завършва*** Роберт колеж, остава в колежа като учител по български език.
Анастасия Паскалева-Константинова ***става главна учителка*** в Шуменското девическо класно училище и ***основава*** женско дружество „Родолюбие".
Иван Соколов, възпитаник на педагогическото училище на **Йосиф Ковачев**, ***става учител*** в Самоков и ***въвежда*** звучната метода.
Тодор Шишков ***става учител*** в българското класно училище „Св. св. Кирил и Методий" в Цариград и въвежда упражнения по „линейно рисуване".
4 май. На този ден ***се провежда*** двадесетото заседание на първия църковен народен събор в Цариград, на който **Г. Кръстевич** ***внася*** 11 допълнителни точки към първоначалния „Устав за управление на Българската Екзархия." В една от тях се предвижда уреждането и поддържането на едно висше българско духовно училище в Цариград. Те са гласувани и стават решение на събора, но за съжаление не могли да се осъществят.
11 май. В Лясковец ***се открива*** VI-то класно училище. За главен учител е определен **Недьо Жеков**, който ***въвежда*** дисциплините: български, старобългарски, френски, английски езици; география, история (българска и всеобща), словесност, естествена история, математика, богословие, история на българската книжовност.
12 май. Учителката **Неделя Петкова** ***отваря*** първото българско училище в Солун, където обучава 50 момичета и момчета.
Август. Прилепското читалище „Надежда" ***организира*** първия в района събор на българските учители от Прилеп, Битоля, Охрид, Крушево, Велес, Ваташа и Радовиш с цел школска централизация в Солунския вилает. В събора ***участват*** **Г. Пърличев, Н. Еничерев, Ар. Костанцев, Л. Нейчов** и др.

Архимандрит **Партений** ***е ръкоположен*** за **епископ Велички** и е назначен за викарий на Видинския митрополит **Антим**.
В Пловдив ***е открито*** католическо духовно училище под името „Малка семинария".
23 февруари. ***Открит е*** църковно-народен събор в Цариград, който на 14 май ***приема*** Устав на Българската екзархия.
Март. **Гаврил Кръстевич** ***обнародва*** с бележка откъс от първия Софрониев препис на Паисиевата история (1765 г.) и го включва като аргумент в полемиката по църковния въпрос (сп. „Читалище", кн. 11)

В Цариград **П. Р. Славейков** ***започва да издава*** детското списание „Пчелица или ред книжки за децата" (бр. 1-7).

В Цариград **П. Р. Славейков** ***започва първото пер. издание***, посветено на жената — „Ружица или ред книжки за жените“ (бр. 1-2).
В Браила **Ангелаки Савич** ***прави опит*** да започне издаването на в. „Гражданин“ (вер. са излезли 1-2 броя).
В Браила с вероятен редактор **Добри Войников**, започва да излиза хумористичен вестник „Кърлеж“ (бр. 1-2).
В Браила с вероятен редактор **Добри Войников** ***е направен опит*** за издаване на хумористичен вестник „Оса“.
Г. Живков ***обявява*** чрез в. „Турция“ (бр. 31) готовността си да издава сп. „Школа за народа“.
Г. Бенев и Ат. Илиев ***оповестяват*** в пер. печат подготвена за издаване антология на чешка поезия „Братски труд“, но книгата не е отпечатана.
10 юни. В Браила ***е отпечатан*** бр. 1 на в. „Дума на българските емигранти“, редактиран от **Христо Ботев** (излизал до 5 август).
Август. В Русе ***е поставено началото*** на „Слава“ — ***„повременно духовно списание“***, с ред. **Т. Х. Станчев** (излизало до юли 1873 г.).
Блъсков, Димитър: „Трохичка хляб или описание на човека. Писма от Масе“ (превод, сп. „Училище“, бр. 15-22).
Блъсков, Илия: „Календарче за 1872 високосна година“ (Русе).
Блъсков, Рашко: „Водачът по пътя на живота“ (превод, обявена за печат, но неиздадена книга).
Бобеков, Павел: „Бъдний вечер на Коледа“ (превод, Цар.).
Бобчев, Стефан: „Наводнение на Дунав“ (повест на **Хр. Шмид**, превод, Цар.); „Съкратена османска история“ (Цар.)
Богоров, Иван: „Български речник с тълкувания и примери“ (Вн.); „Българо-френски речник“ (Вн.).
Ботев, Христо: „Причините за неуспеха на БКД, Браила, 29 септември 1871“ (единичен лист, печ. на **Д. Паничков**); „До либето ми“, „На прощаване“, „Хайдути“, „Борба“, „Пристанала“ (стихотворения, в. „Дума“, м. юни-юли); „Наместо програма“ (статия); „Народът вчера, днес и утре“, „Примери от турско правосъдие“, „Смешен плач“ и „Петрушан“ (художествена проза, в. „Дума“, през юни-юли).
Вазов, Иван: „Стара планина“, „Дунав“, „Днес“ — стихотворения, публикувани в емигрант. печат.
Войников, Добри: „Злочеста майка или надгробен разказ“ (Браила).
Гинчев, Цани: „Учебник за земеделието“ (Русе).
Горбанов, Петко: „Наръчни наставления за учителите“ (Цар.).
Добринов, Моско: „Избор от различни съчинения и мисли“ (антология, обявена за отпечатване, но неиздадена).
Дринов, Марин: „Отец Паисий. Неговото време, неговата история и учениците му“ (статия, „Пер. сп.“, кн. 4).
Друмев, Васил: „Животописание“ (студия — продължение, „Пер. сп.“, кн. 3).

Каравелов, Любен: „Войвода“ (повест, Бук.); „Разкази за небето и земята“ (превод от руски, Бук.); „Наказао је бог“ (повест, „Млада Србадия“, бр. 1-2); „Турски паша“ (повест, в. „Свобода“, бр. 10-21); „Из мртвого дома“ (спомени, „Млада Србадия, бр. 18-29); „Два сина“ и „Свекърва“ (разкази на **М. Вовчок**, превод, в. „Свобода“, бр. 2 и бр. 24); „Българските картини на Н. Павлович и Н. Пандурски“ (статия, в. „Свобода“, бр. 2); „Знаеш ли ти кои сме“ (фейлетон, в. „Свобода“, бр. 22 — отправна точка на цикъл с това заглавие).

Кръстевич, Гаврил: Извлечение от Софрониевия препис на „История славянобългарска“ (сп. „Читалище“, кн. 11 от 1 март).

Ламартин, А. дьо: „Животът на госпожа дьо Севине“ (роман, превод от **Богдан Горанов**, Русе).

Манчев, Драган: „Бащин език (Книга за учители)“ (Вн.).

Начев, А. Г.: „Правила върху живота на человека“ (превод, Цар.).

Недков, К. Т.: „Гръцките владици в България“ (полемично съчинение, подготвено за печат, но неиздадено).

Ненов, Юрдан: „Село Златарица“ (превод, Вн.).

Оджаков, Петър: „Наука за песнотворство и стихотворство“ (Одеса).

Пишурка, Кръстю: „Кудкудячка“ (стихосбирка, Вн.).

Славейков, Петко: „Смешен календар за нова година 1871“ (Цар.); „Кратък месецослов за година 1871“ (Цар.); „Какъв е един, който ся готви кандидат за архиерей в народната ни черква (брошура, Цар.); „Питомка или правила за прилично поведение на человеците“ (от **Фр. Собия**, превод, 2 изд., Цар.).

Станчев, Тодор: „Назначение на жените според святата божия реч“ (Русе); „Полемика от славянский език“ (брошура, Русе).

Шишманов, Димитър Е.: „Няколко думи за длъжностите на мъжа“ (брошура, Русе).

Анонимни издания: „Българският революционни централни комитет“ (позив за въстание); „Послание на българските владици към българския народ против католишката и униатска пропаганда“ (позив); „Отчет за делата на Виенското българско дружество „Напредък“ (брошура, Вн.).

Войников, Д. „Възцаряването на Крума Страшний. Драма историческа в три действия с пролог“ (Бук.).

Войников, Д. „Криворазбраната цивилизация. Смешна позорищна игра в пет действия“ (Бук.).

Войников, Д. „Георги Тертер“ (драма, обявена за отпечатване, но неиздадена).

Коцебу, А. „Годеж. Смешна игра в едно действие“, побългарил **Дим. Шишманов** (пиесата не е публикувана).

Коцебу, А. „Запреният“; драма, побългарил **Дим. Шишманов** (пиесата не е публикувана).

Коцебу, А. „Помагачът без помощ"; комедия в две действия, прев. вероятно **Павел Икономов** (Браила).
Маринов, Дим. „Димитър Ангелов"; драма, ръкописът не е намерен.
Миларов, Св. „Падането на Цариград"; трагедия в стихове, творбата е написана в Цариградския затвор; част от нея е публикувана във в. „Независимост"; издадена е след Освобождението.
Молиер. „Скъперникът. По неволя доктор"; прев. **Н. С. Патоев**; преводите са направени за нуждите на Шуменския театър и не са публикувани.
„Пенчо кърлежът. Весела игра в едно действие"; побългарил **Дим. Шишманов**; пиесата не е публикувана.
Петров, Бачо Киро „Сиромах Танчо"; драма в пет действия, издадена посмъртно в Търново през 1879 г.; това е драматизация на разказа на **Л. Каравелов** „На чужд гроб без сълзи плачат".
Станчев, Т. х. „Юстина", драма в три действия с пролог и песни (Русе); „Правата цивилизация. Позорищна игра в едно действие" (Русе).
Ст-в, П. И. „Радан войвода. Драмица из българската история в едно действие" (Браила).

Фингов, Дим. „Наградений подвиг", драма в пет действия (Вн.).
Шилер, Фр. „Вилхелм Тел", прев. **Станко Разбойников** (псевдонимът е по драмата „Разбойници" от Фр. Шилер), ръкописът не е намерен.
Шишманов, Д. Е. „Добродетел и злоба. Фантазия в три действия" (Русе); „Добрият син", драма; творбата остава в ръкопис.
Николай Павлович ***изнася*** в Свищов лекция „Свободните науки", в която се спира на значението на изкуството, включително и на театъра.
В Габрово ***е представена*** пиесата „Михалаки чорбаджи" (вероятно „Сцени из домашния живот на нашите чорбаджии" от **Л. Каравелов**).
В Етрополе ***е представена*** „Многострадалната Геновева".
Читалище „Цвят" в София ***прави опит*** да постави първото си театрално представление — пиесата „Многострадалната Геновева" — но не успява поради противодействието на местните консерватори.
В с. Мусина, Търновско, ***се играе*** пиесата на **Бачо Киро** „Сиромах Танчо".
В Казанлък ***се играе*** „Покръщение на Преславский двор" от **Д. Войников**.
3 януари. В Стара Загора ***са показани*** „Многострадалната Геновева" и „Шарлатаните доктори" (вероятно „По неволя доктор" от **Молиер**).
8 януари. В Сливен ***е показана*** „Многострадалната Геновева".

10, 27 и 29 януари. В Свищов *са представени* три пиеси, последната от които е „Зла жена“ от **Й. Ст. Попович**; на 20 февруари и 16 април в града *са дадени* още две представления; заглавията на пиесите са неуточнени.
16 януари. В Търново *е представена* „Емилия Галоти“ от **Лесинг** в превод на **Богдан Горанов**. Постановчик е **Петър В. Гюмюшев**, а перуките и костюмите са поръчани в Мюнхен, Будапеща, Лондон и Русе.
17 януари. В Търново *е представена* „Зла жена“ от **Й. Ст. Попович**.
1, 4 и 6 февруари. В Карлово *е представена* „Многострадалната Геновева“ с реж. **Константин Попов и Ив. Г. Петров**. Костюмите са изработени от учителката **Кина Василева**, а декорите от зографа **Тинко Патев**, от **Тодор Банялиев и Васил Икономов**. Трупата представя и „Михал“ от **С. Доброплодни**.
1 февруари и 1 април. В Русе *е представена* „Многострадалната Геновева“.
Март. Театралната трупа на **Бачо Киро** *гостува* със „Зла жена“ и „Стоян войвода“ в Михалци, Търновско.
По Великден. В Г. Оряховица *е представена* „Ружица“ от **Т. х. Станчев**.
Април. В Бяла черква *е представена* „Чорбаджията“ от **Д. Войников**.
Април. В Болград *са играни* пиесите „Възцаряването на Крума Страшний“ от **Д. Войников** и „Лахан“ от **Йован Ст. Попович**.
Април. В Разград *са представени* „Многострадалната Геновева“ и „Бабата и дявола“ от **Димо В. Хранов**. С тези постановки разградската трупа гостува в с. Казъл Мурад (Ново село).
11 април. В Букурещкия театър „Босел“ *е представена* пиесата „Възцаряването на Крума Страшний“ от **Д. Войников**.
4 юли. В Русе *е представена* драматизация на повестта „Лодойска“ от **В. Шербюлие** и „Монолог или мисли на владиката Илариона“ от **В. Попович**.
26 октомври. В Русе *е представена* „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**.
Октомври и ноември. В Тулча *са дадени* по няколко представления на „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников** и на „Многострадалната Геновева“.
21 ноември. В Шумен *е играна* „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**.
Началото на декември. В Търново *са поставени* „Ернани“ от **В. Юго** в превод на **Никола Фичев** и с **реж. Ив. П. Иванов** и „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**.
По Коледа. В Шипка *е представена* „Многострадалната Геновева“. Костюмите са заети от Габровската трупа, откъдето гастролира и изпълнителят на Геновева — **Васил Грудов**. Художник на

постановката е зографът **Никола п. Павлов**, който според някои сведения изобразил на завесата лъв.
25 декември. В Лясковец *е представена* „Многострадалната Геновева“ с **реж. — учителят Коста Коев** и художник — зографът **Симеон Цонев Симеонов**.
26 декември. В Цариград в дома на **Станчо Н. Брадински** *е играна* от учениците от Медицинското училище „Криворазбраната цивилизация“ на **Д. Войников**.
27 декември. В Шумен *са играни* пиесите „Невянка и Светослав“ и „Монолог или мисли на владиката Илариона“ в преработка на **Никола Ст. Патоев**.
30 декември. В Жеравна *е организирана* литературно-музикална вечеринка, на която освен песни *са представени* и кратки сценки — „Разговор между трима ученика за училището“, комедията „Даскал Цони“ от **Д. Войников** и пантомимата „Обран Стою“.
Краят на декември. В Карлово *е представена* „Многострадалната Геновева“.

Васил Попович *публикува* в сп. „Читалище“, кн. 1 статията си „Нещо за новата картина на г. Н. Павлович на име „Аспарух“ и с това *поставя началото* на критиката върху художествени въпроси в българския периодичен печат.
Станислав Доспевски в стремежа си за съхраняване на българските ценности от миналото ни *копира* в Бачковския манастир портрет на цар Иван Шишман и други старинни стенописи.
Константин Русович *създава* цветната литография „Сънят на българските народни дейци за освобождението на България през 1854 г.“
19 януари. **Николай Павлович** *изпраща* писмо от Свищов до редактора на сп. „Читалище“, в което обръща внимание на необходимостта в българските вестници и списания да има отдел за изкуство.
11 май. **Николай Павлович** *изпраща* за в. „Право“ обявление за издаване на илюстровано списание „Български памятник“, което да съдържа *„разни изображения на особни листови“*; илюстрации на български старини и етнографски материали; портрети на известни дейци; упражнения за живописание в училищата. Намерението е то да се издава на български и немски език.

Завършено е изписването и дострояването на Зоевата къща в Карлово. Сградата е строена на няколко етапа и е от две части, свързани с интересно решение от карловския **майстор Патю Христов** (Дюлгерина). Тя е най-богато изписаната карловска къща през Възраждането. Стенописите са от **Тинко Патев**. Зоевата къща е пример за осъществения синтез през Възраждането между архитектура, декоративно оформяне, колорит и уредба на двора.

Построена е църквата „Св. Троица“ в гр. Котел от **майсторите Генчо Кънев и Павле Колев**. Забележителност е каменната украса на южната врата.

Оджаков, П. „Наука за песнотворство и стихотворство“ (Одеса).
В Гюргево Д. **Войников** ***основава*** четиригласен църковен хор и пише за него първата засега известна българска литургия. Тук той ***създава*** и първите модерни български творби, посветени на делото на Кирил и Методий — песните „За Кирила и Методия“ и „Пение на св. Кирила и Методия“. Към постановката на пиесата си „Възцаряването на Крума Страшний“ Д. **Войников** ***приспособява*** текст върху музиката на чешкия национален химн „Дей родът ми“.
Около тази година **Петър Зл. Груев** ***прави*** един от първите опити да се създаде музика по Ботево стихотворение — ***написва*** с хор музиеви невми мелодия по „Майце си“.
30 декември. Жеравненското читалище ***организира*** вечеринка, включваща освен театрално представление и пантомима също и музикални изпълнения („пения с музика“ и „пения-хор“).

Основано е читалище в Батак, Пазарджишко, което е абонирано от Стефан Илич за сп. „Читалище“ и в. „Право“.
Основано е читалище в Башкьой (Добруджа) от учителя **Дим. Алексиев**; читалището получава в. „Зорница“.
Основано е читалище в Белотинци, Драмско, от учителя **Д. Попов**, който оглавява борбата на населението за нова просвета и срещу гърцизма.
Основано е (в началото на 70-те години) читалище в Голяма Кутловица (Монтана) от учителя **Гаврил Душков Байданеков**.
Основано е читалище в Голямо яларе (Русаля), Търновско, с подкрепата на **Бачо Киро Петров** и **Матей Преображенски**.
Основано е читалище „Съгласие“ в Гюнюлиска махала (Любенова махала), Сливенско, с подкрепата на братя **Стоян и Еню Попдимитрови**, свещеници в селото.
Основано е читалище в Зимнич.
Основано е читалище в Караджа алии (Сърнево), Старозагорско, от учителя **Атанас Икономов** и от свещеник **Нейко Вълчев**.
Основано е читалище в Кортен, Сливенско.
Основано е читалище „Съгласие“ в Лесичери, Търновско, от свещеник **Георги Банчев** по инициатива на **Матей Преображенски**; през 1872 г. то е сред спомоществователите на книгата на **Матей Преображенски** „Приказки или нравоучителни примери“.
Основано е читалище в Нова махала (днес кв. на Габрово).
Основано е читалище „Просвета“ в Пирот, което въпреки многото пречки, успява да развие дейност за подпомагане на училищата, довежда от Стара Загора учителката **Мария Русева**, за да

отвори девическо училище, и пр.
Основано е читалище „Братство“ в Сопот. Основано е читалище в Стрелча, Пазарджишко, по примера на читалищата в Копривщица и Панагюрище; скоро дейността му е прекратена под натиска на местния свещеник.
Основано е читалище в Топчии, Разградско.
Основано е читалище в Турно Мъгурели.
Основано е читалище в с. Юшенлии (Ботево) с подкрепата на Варненското читалище „Възрождение“ и по инициатива на учителя **Христо п. Йосифов**; то е единственото читалище във Варненско.
Читалище „Цвят“ във Видин ***предприема*** проверка на селските училища във Видинско, Ломско и Белоградчишко и набелязва мерки за издигане нивото на преподаване в тях.
Трите самостоятелни читалища в Казанлък ***се обединяват*** около най-старото от тях — читалище „Просвещение“.
Турските власти временно ***забраняват*** дейността на Клисурското читалище „Напредък“.
Читалище „Искра“ в Омуртаг ***е преименувано*** на „Селска просвета“ и ***си поставя за цел*** да работи сред околните на града чисто български села.
Читалище „Цвят“ в София ***започва*** лекционна дейност.
Председател на читалището в Троян става учителят **Илия П. Белковски**, който активизира неговата дейност.
Цариградското читалище ***предлага идеята*** за учредяването на национален музей и получава от **Стефан Захариев** от Пазарджик първите експонати — древни монети.
Януари. ***Основано е*** читалище „Просвета“ в Казъл Мурад (Благоево), Разградско, от учителя **Ив. х. Тодоров, поп Стефан, Паньо Иванов** и др., които съставят и устава му. Читалището се помещава в метоха на Зографския манастир, където организира читалня и неделно училище.
Януари. ***Основано е*** читалище „Надежда“ в Никопол от учителите **Иван Халачев и Христо Василев**.
7 януари. ***Основано е*** читалище „Напредък“ в Етрополе от **Тодор Пеев**; то си създава библиотека, организира лекционна и театрална дейност.
23 януари. Във в. „Турция“ ***е публикувано*** писмо, вероятно от учителя **Н. Златарски**, в което за пръв път се лансира идеята за създаване на регионални читалищни сдружения.
20 март. ***Основано е*** читалище „Полска майка“ в Карапча, Добричко, по инициатива на учителите **Вълчан Шиваров, Илия Пантелеев, Петър К. Даскалов и Гочо Стойнов**. Като първа задача на читалището е решено то *„да научи всяки член по малко да чете, да пише и да счислява“*.

1 май. ***Основано е*** читалище „Българско ученолюбиво дружество“ в Кишинев.

11 май. ***Основано е*** читалище „Зора“ в Крайова по инициатива на братя **Хаджиданаилови и Ангел Коев**, които му подаряват книги; **Стефан Берон**, който му подарява къща с три стаи; **Христо П. Манафов** от Габрово, който подарява 2 австрийски жълтици и др.

16 май. **Лазар Йовчев** ***произнася*** по повод празника на читалището в Цариград „Слово за ползите от читалищата“ (публикувано в сп. „Читалище“, г. I, кн. 17).

20 юли. Читалище „Балкански просветител“ в Райково, Смолянско, ***организира*** по време на посещението на Пловдивския мютесарифин Кемал паша в Смолянско масов протест срещу злоупотребите при събиране на десятъка.

7 септември. Във в. „Македония“ ***е публикувано*** изпратено от Ст. Загора „Възвание към читалищата“ с предложение Цариградското читалище да поеме ролята на централен координатор и се съобщава, че Старозагорското читалище изпраща пари като ежегодна вноска. Тази идея е възприета и през следващите години местните читалища изпращат една трета от приходите си, за да бъдат разпределяни между ония организации — главно в македонските български земи — които са по-бедни или се намират в по-неблагоприятни условия. Целта е *„да се погрижим да си приберем първо народът, за да се познаим един други и да се знаем, колко сми“* („Ръководител на основното учение“, г. I, кн. 7, стр. 109, от 30 февр. 1874 г.).

Есента. ***Основано е*** читалище „Деятелност“ в Александрия (Румъния).

Есента. ***Основано е*** читалище „Съгласие“ във Върбица, Шуменско, от учителя **Петър Зл. Груев**.

6 декември. **Основано е** читалище „Трудолюбие“ в Трявна по идея на **В. Левски и Ангел Кънчев** за прикритие на дейността на местния РК. За пръв председател ***е избран*** **Иван П. Славейков.**

1872 **Д. Общи** ***получава пълномощно*** и започва самостоятелна работа в Орханийско (Ботевградско) и Софийско. Вестник „Право“ (бр. 43) ***публикува*** „Апел“ за подпомагане на българското ученическо дружество „Добра надежда“ в Белград. **Кръстьо Пишурка** ***отваря*** книжарница в Лом. **Стефан Стамболов** ***е изключен*** от Одеската духовна семинария. ***Умира*** **Петър Константинов Сапунов**. ***Умира*** **Дичо Зограф**.

Януари. **БРЦК** в България ***призовава*** комитетите в страната да ускорят подготовката на въстанието. ***Започва*** усилена подготовка на Общо събрание на революционните дейци от вътрешността и емиграцията.

5 март. Поради опасност да бъде арестуван **Ангел Кънчев** ***се самоубива*** в Русе.

6 март. *Умира* **Христо Георгиев Недев**, член на Добродетелната дружина, търговец, мецанат.
19 март. Любен Каравелов основава в Букурещ „Дружество за разпространение на полезни знания", от чието име излизат няколко преводни научно-популярни брошури, а от 1875 г. и сп. „Знание".
Април. **Хр. Ботев** *е арестуван* в Галац и изпратен в затвора във Фокшан.
29 април-5 май. ***Провежда се*** първото Общо събрание на представители на вътрешните и емигрантските революционни комитети. Според някои историци, едва сега се създава БРЦК като ръководен орган на Вътрешната революционна организация. ***Приети са*** Устав и Програма. ***Избран е*** Централен комитет начело с **Л. Каравелов. В. Левски** *получава* специално пълномощно за „Главен апостол в цяла България, Тракия и Македония".
Май. В Провадия с тържество и слово на учителя **Н. Бацаров** *се създава* „Общество на винопродавците" (бр. от 8 май на в. „Право").
3 май. *Умира* **Атанас Данаилов Беляев** — учител.
Юни. Голям ураган ***разтърсва*** Русе — описан е от анонимен автор (вероятно Цани Гинчев) във в. „Македония" (бр. 14).
Началото на юли. **Хр. Ботев** *е освободен* чрез поръчителство от затвора, след което се установява в Букурещ в печатницата на **Л. Каравелов** като негов помощник и сътрудник в списването и отпечатването на в. „Свобода", а по-късно и на в. „Независимост".
1 юли. **Левски** *преминава* Дунава при Оряхово и се връща в България, за да продължи подготовката на въстанието.
14 август. *Умира* **Спиридон Николаев Палаузов**.
25 август. В писмо до БРЦК в Букурещ **Левски** *разкрива* разложителната дейност на **Д. Общи и Атанас Попхинов** и настоява да се вземат бързи мерки за спазване на Устава и укрепване на дисциплината във Вътрешната революционна организация.
1 септември. *Умира* **Никола Първанов**.
16 септември. В писмо до **Данаил Хр. Попов Левски** *описва* вероглавството, своеволието и дързостта на **Д. Общи и Ат. Попхинов**, които подбуждат частни революционни комитети и самите те не изпълняват нарежданията на Главния апостол.
22 септември. Въпреки забраната на **Левски, Д. Общи** с група революционери ***нападат*** турската поща при Арабаконашкия проход в Стара планина. ***Започват*** арести и разкрития в организацията. Едва сега БРЦК в Букурещ реагира на предупрежденията на **Левски** за разкол и неподчинение и изпраща в България **Й. Стоянов** да помага на Главния апостол.
Септември-ноември. **В. Левски** *създава* няколко окръжни центрове в България за ръководство на революционните комитети.
26 октомври. *Арестуван е* **Димитър Общи**.
30 октомври. В Ловеч *са арестувани* **Димитър Пъшков и Марин Поплуканов. Л. Каравелов** *изпраща* писмо на Левски, че трябва неза-

бавно да се вдигне въстание в България.
Ноември. **Каравелов** ***напуска*** Букурещ поради искането на Високата Порта да ѝ бъде предаден от румънските власти.
12 декември. **В. Левски** ***отправя*** писмо до Ловешкия революционен комитет, в което обвинява **Д. Общи** за започналите разкрития и напомня, че той е избран за негов помощник въпреки нежеланието на Главния апостол.
26 декември. **В. Левски** ***е арестуван*** в Кърчинското ханче.

В Габровското училище **Райчо Каролев** ***открива*** курс за учители, който някои приемат за първия педагогически институт в епохата на новобългарското училище у нас. За целта Каролев ***издава*** „Ръководство по звучната метода".
Пловдивското петокласно училище ***става*** шестокласна семинария. Така семинарията и Габровската гимназия ***стават единствените пълни средни учебни заведения*** през Възраждането.
В Бяла Черква ***се открива*** новото училище от **Бачо Киро Петров**, който в словото си по този повод отбелязва: *„Едно нещо има, което можи да ни извади от този тяготен живот и то ни е нищо освен науката".*
Йосиф Стоенчев ***открива*** частно българско училище в Хаджиоглу Пазарджик (Добрич).
По настояване на учителя **Андрей Цанов** в Разград само за шест месеца ***е изградена*** нова сграда за училището — най-голямата за времето си в Североизточна България; тя е с 9 класни стаи и една за читалището.
Йосиф Ковачев ***е назначен*** от Кюстендилския митрополит **Иларион** за инспектор по училищата в кюстендилската епархия; това е първата по рода си длъжност в страната.
В Копривщенското училище ***се въвежда*** думата „клас" за определяне на отделните възрастови ученически групи — вместо „чинове" — и оценките на учениците се записват не с думи, а с цифри от 1 до 5, като се вземат и половинки, които се употребяват и за оценка на поведението.
В Солун учителката **Неделя Петкова** ***основава*** женско дружество „Възраждане", поставило си за цел просвещаването на българката.
Към Болградското централно училище ***се основава*** ученическо дружество „Събуждане", което си поставя за цел умственото и нравствено развитие на членовете си, специално изучаване на българската история, географията на Балканския полуостров и българския език. За целта дружеството си създава специална библиотека.
Арсени Костанцев ***поема ръководството*** на училището в Горна Джумая, където ***въвежда*** звучната метода и обособява гимнастиката като отделен предмет. Работи заедно с **Конст. Босилков** и

Дим. Марков.
Иван Славейков, син на **Петко Р. Славейков**, ***става учител*** в гр.Враца.
Михаил Греков ***се уславя учител*** в гр. Сливен, където става член на местния революционен комитет.
Петър Димитров ***става учител*** в Роберт колеж в Цариград.
Василка Константинова ***става учителка*** в девическото училище в Шумен. Нейната сватба предизвиква брожения в Шумен, известни като „френската сватба".
Димитър Матеевски ***става главен учител*** в училището „Света Троица" в Пловдив, където организира и квартално читалище.
Стоян Михайловски ***става учител*** в Дойран и повежда борба против местния гръцки владика.
Учителят в Пловдивското училище **Димитър Славиди** (Славчев) в урок за човешкия идеал дал следното определение: ***„Вземете очите на една хубава италианка, нозете на една гъркиня, снагата на една англичанка, устните на една французойка и си създайте във въображението една нова хубавица. Догдето тоя образ е само във вашата душа, той е идеал, изложите ли го на камък, на картина, в поема, той става изящно произведение".***
Юли. **Цани Гинчев** ***се главява за учител*** в Габровското мъжко класно училище и преподава естествена история, ботаника и химия.
15 юли-15 август. **Димитър Благоев** ***провежда*** педагогически курсове за овладяване от учителите на звучната метода. Някои (**Н. Ванков**) определят тези курсове като учителски събори, на които присъствали всички главни учители от Пловдив и околните села и градове. Такива курсове се провеждат и през следващите години.

☩ Избрани са български екзархийски архиереи: **Варненско-Преславски Симеон, Доростоло-Червенски Григорий, Софийски Милетий, Кюстендилски Иларион, Търновски Иларион (Макариополски), Пелагонийски Евстатий, Самоковски Доситей, Нишки Виктор, Пловдивски Панарет, Велешко-Струмишки Дамаскин Рилец, Охридски Натанаил** (получил берат през 1874 г.), **Скопски Доротей** (получил берат през 1874 г.).
Протестантското духовно училище ***е преместено*** от Стара Загора в Самоков под името Богословска семинария.
6 януари. ***Богоявленска акция***. Въпреки забраната на Цариградската патриаршия, българските архиереи извършват тържествена служба в цариградския храм, последвана от народно празненство.
12, 22 февруари. Българите от Скопска и Солунска епархии ***отправят искане*** до османското правителство за присъединяване към Българската екзархия.

16 февруари. След *оставката* на първоизбрания на 12 февруари за **екзарх Иларион** *е избран* дотогавашният **Видински митрополит Антим**.
11 май. На тържество в чест на светите братя Кирил и Методий *е провъзгласена* независимостта на Българската екзархия от Цариградската патриаршия.
16 септември. В Цариград поместен събор, съставен от йерарси на Цариградската патриаршия, Антиохийския и Александрийския патриарх и Кипърския архиепископ (общо 32-ма архиереи), *провъзгласява* Българската екзархия за схизматична. Произнесени са църковни наказания на българските архиереи, а народът е приканен да се върне в лоното на Вселенската църква.
23 септември. **Лазар Йовчев** *приема монашество* с духовно име **Йосиф**, а в края на година е назначен за екзархийски протосингел.
24 септември. **Екзарх Антим I** в съслужение с още трима български архиереи по време на тържествена служба *прочита* разпратеното в цяла България послание, с което се отхвърля схизмата и се декларира предаността на Българската църква към православието. От всички български епархии пристигат адреси, изразяващи подкрепата на населението към Екзархията и презрение към решението на гръцкия събор за схизма. На много места в България патриаршеското съборно послание за обявената схизма е изгорено публично.

Във Виена *е поставено началото* на сп. „Книжовен имот за децата“ (бр. 1-3) с редактор **Георги Живков**.
В Букурещ *е започнат* хумористичният вестник „Таралеж“ с редактор **Любен Каравелов**.
В Браила *започва да излиза* хумористичният вестник „Петел“ с редактор **Богдан Запрянов** (до към бр. 10).
В Браила печатарят **Дим. Паничков** *започва* вестник „Клепало“ (бр. 1-2) — *„жлъчен и саркастичен лист“*.
Книжовно дружество „Промишление“ в Цариград *замисля подготовката* на една антология с *„всички изящни литературни български съчинения“*, но идеята остава неосъществена.
Октомври. В Букурещ *излиза* бр. 1 на „Просвещение чрез науки, промишленост и търговия“ с ред. **К. П. Сапунов**.
Блъсков, Илия: „Календарче за 1873“ (Русе).
Бобчев, Стефан: „Историята на Геновева с притурка на една нравоучителна повест „Величко и Иванчо“ (превод, Цар.).
Богоров, Иван: „Трето упътване за българския език“ (Вн.).
Ботев, Христо: „Странник“ (стихотворение, в. „Свобода“, бр. 43 от 8 април).
Вазов, Иван: „Боръ̀т“, „Вярата ми“ — стихотворения в „Пер. сп.“ (кн. 5-6), които утвърждават името на поета.

Геров, Найден: „Едно правило от правописанието на българския език“ (Вн.).
Гинчев, Цани: „Две тополи или неожидана среща“ (балада, Цар.).
Гогол, Н. В.: „Тарас Булба“ (повест, прев. **Н. Бончев**, Браила).
еп. Григорий Доростоло-Червенски: „История на българския въпрос“ (оповестено, но неиздадено съчинение).
Груев, Йоаким: „Земя и небо или какво нещо е земята“ (превод, Вн.); „История на Османското църство“ (Одрин).
Друмев, Васил: „Животописание на Стойко Владиславов Софроний“ и „Житие и страдания грешнаго Софрония“ („Пер. сп.“, кн. 5-6).
Душанов, Димитър: „Вапцаните яйца на Великден“ (превод, Цар.); „Кратка българска история“ (2 изд., Вн.).
Живков, Никола: „Дълбоко известие“ (Цар.).
Захариев, Стефан: „Невянка, болярска дъщеря“ (побългарена повест по **Н. Карамзин**, 2 изд., Цар.).
Икономов, Тодор: „Избирането на български екзарх“ (брошура, Цар.); „Воскресник или черковно восточно песнопение“ (Цар.).
Иречек, Константин: „Книгопис на новобългарската книжнина за 1806-1870“ (Вн.).
Каравелов, Любен: „Българи от старо време“ (повест, Бук.); „Неда“ (повест, Бук.); „На чужд гроб без сълзи плачат“ (повест, Бук.); „За въздухът и за неговото влияние на животните и растенията“ (превод, 2 изд.); „Стоян“ (разказ, в. „Свобода“, бр. 32-34); „Нешо“ (разказ, в. „Свобода“, бр. 1 от 2 юли); „Богатият сиромах“ (повест, в. „Свобода“, бр. 20-22); „Робиня“ (разказ на **М. Вовчок**, превод, в. „Свобода“, бр. 2-3); „Кармелюк“ (разказ на **М. Вовчок**, превод, в. „Свобода“, бр. 13-19).
Манчев, Драган: „Бащин язик“ (2 изд., Вн.); „Български календар за 1873 г.“; „Кратък извод от българската история“ (Вн.).
Матей Преображенски: „Приказки или нравоучителни примери“ (Русе).
Мелетий Зографски: „Българска правда и гръцката кривда“ (полемична брошура, Цар.).
Миларов, Светослав: „Двете касти и власти или днешната наша Екзархия и що ни обещава тя“ (статия, съвм. с **П. Р. Славейков**, в. „Македония“, бр. 18).
Минков, М. И.: „Смешен календар за високосна година 1872“ (Браила).
Момчилов, Иван: „Малко политическо земеописание“ (2 изд., Вн.).
Нейчов, Лука: „Писмо до български екзарх“ (брошура, Цар.).
Попов, Николай: „Сърдчелива Маринка. Истинско събитие“ (повест, Русе).
Попов, Стефан: „Надгробни слова“ (Русе); „Слова, сказани при посрещането на... търновский митрополит Илариона в Свищов“

(Русе).
Пърличев, Григор: „Възпитание или 12 нравствени песни“ (сборник, обявен, но неиздаден).
Сапунов, Константин: „Книжевност. Книга 1. О Болгар рода“ (сборник, Бук.); „Мъките на България“ (оповестена като ч. 2, но неиздадена).
Славейков, Петко: „Наръчни наставления за учителите“ (Цар.); „Кратък месецослов за високосната година 1872“ (Цар.); „Отечество и любов или от трън, та на глог“ (превод, Цар.).
Станчев, Тодор: „Педагогически поучения за учители, родители и за всички приятели на народното образование“ (Русе).
Хитов, Панайот: „Моето пътуване по Стара планина“ (мемоари, Бук.).
Чолаков, Васил: „Българский народен сборник“ (Болград).
Шишков, Тодор: „Начална българска граматика“ (Цар.).
Анонимни издания: „Деяния на Светия великий собор в Константинополе... за церковния българский въпрос“ (Цар.); „Жизнеописание на баба Гена, майка на блаженнешаго Антима първий“ (Цар.).

Волтер. „Меропа“, трагедия в пет действия; прев. **Павел Сребров** (Цар.)
Друмев, В. „Иванко, убиецът на Асеня I“, драма в пет действия (Браила).
Дюма-баща, Ал. „Екатерина Ховард“, прев. **Богдан Горанов**; преводът не е издаден.
Каравелов, Л. „Хаджи Димитър Ясенов“, драма в пет действия (Бук.).
Молиер. „Георги Данден или излъганият мъж“, игра в три действия; прев. **Ив. М. Лилов** (Бук.).
„Питиас и Дамон“, драма в две действия; прев. от гръцки **Никола Тр. Боршуков** (Браила).
Станчев, Т. х. „Кардам Страшний“, драма в четири действия (Русе). „Анатема“, позорищна игра в едно действие (Русе).
Христович, Ил. „Килия“, комедия в едно действие; творбата е издадена след Освобождението.
Шопов, Атанас превежда от гръцки немската пиеса „Смъртта на княза Потемкина“, трагедия в три действия (Цар.). Творбата е създадена по руската народна драма „Как француз Москву брал“.
Юго, В. „Лукреция Борджия“, драма в три действия; прев. **Константин Величков и Георги Николов** (Цар.).
В Свищов ***е представена*** пиесата „Георги Данден или излъганият мъж“ от **Молиер**.
В Троян ***е представена*** „Многострадалната Геновева“.
В Трявна ***са поставени*** „Многострадалната Геновева“ и още четири други творби.

Януари. В Габрово *са дадени* седем представления на „Райна княгиня“ от **Д. Войников**.
Януари. В Казанлък *е поставена* „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**.
Януари. В Търново *е поставена* „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**.
Януари. В Русе *са представени* „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**, „Малакова“ от **П. Р. Славейков**, „Сцени из домашния живот на нашите чорбаджии“ от **Л. Каравелов**, „Изгубена Станка“ по **Ил. Блъсков** и „Велизарий“ от **Х. Траудцен**.
3 януари. В Карлово *е поставена* комедията „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**.
9 и 16 януари. В Шумен *е поставена* драмата „Покръщение на Преславский двор“ от **Д. Войников**.
2 февруари. В Русе **са представени** „Изгубена Станка“ по **Ил. Блъсков** и комедията „Фантазията“ от неизвестен автор.
20 февруари. Цариградското читалище *поставя* в театър „Османие“ пиесите „Невянка и Светослав“ от **Константин Величков** и „Георги против господаря си“ (оригинално заглавие „Жорж Данден“) от **Молиер**, прев. **К. Величков**. На 16 март представлението на „Невянка и Светослав“ е повторено. Творбата все още е в ръкопис, публикувана е през 1874 г.
25 февруари. В Жеравна *са представени* „Зла жена“ по **Й. Ст. Попович** и „Свободният винопиец“ от неизвестен автор.
Краят на февруари. В Шумен *е поставена* драмата „Райна княгиня“ от **Д. Войников**.
Април. В Търново *е представена* „Райна княгиня“ от **Д. Войников**.
20 април. В Цариград в театър „Османие“ *е поставена* „Райна княгиня“ от **Д. Войников**.
Май-август. В Ловеч по инициатива на **Ангел Кънчев** *са дадени* няколко представления на „Райна княгиня“ от **Д. Войников** и *е представена* „Многострадалната Геновева“.
12 ноември. В Шумен *е дадено* трето представление на „Покръщение на Преславский двор“ от **Д. Войников**.
Краят на декември. В Казанлък *са представени* „Райна княгиня“ от **Д. Войников** и „Анатема“ от **Тодор х. Станчев**.
Краят на декември. В Лясковец *е представена* „Райна княгиня“ от **Д. Войников**; костюмите са купени за 25 лири от Търновското читалище.

Николай Павлович рисува портретите на Кириакица Радославова и Цветан Радославов и картината „Паметник на самостоятелната българска църква“.
Васил Чолаков *издава* „Български народен сборник“, в който помества рисунки на 14 народни носии, скицирани от него, когато

пътувал из различните краища на отечеството.
Хенрих Дембицки ***създава*** литографията „Портрет на българския екзарх Антим I".
Тодор Д. Несторов и **Иван Стрелухов**, възпитаници на калоферската група резбари, ***изпълняват*** иконостаса на търновската църква „Св. Атанас" („Св. св. Кирил и Методий").
Станислав Доспевски ***създава*** портрета на митрополит Паисий.
Антон Станишев, дебърски майстор-резбар, ***завършва*** иконостаса в църквата „Св. Троица" в Свищов.
Стойчо Фандъков, самоковски майстор-резбар, завършва иконостаса на църквата „Св. Успение Богородично" в гр. Пирот.

Изградена е Кьорпеевата къща в Котел. Оригинално решен е домашният иконостас — резбован с растителни мотиви.
Изградена е Тодевата къща в Банско.
Изградена е часовниковата кула в Бяла. Според легендата, селяните поискали да направят камбанария за малката си църква, но поради забраната на бея, те го заблудили, че строят часовникова кула. При завършване на покрива на кулата отгоре бил поставен голям железен кръг. Висока е 15 м.
Изградена е камбанарията към църквата „Св. Никола" в Търново.

„Песнопойче от български и турски песни", издава **Константин С. Тинтеров** (Цар.). На с. 20 е публикувано и Ботевото стихотворение „Майце си".
В ръкописен препис на драмата „Стоян войвода" ***е записана*** с невми мелодията на Чинтуловата песен „Вятър ечи, Балкан стене".
В Русе при тържественото посрещане на българския владика ***за пръв път прозвучава*** светска хорова песен — песента „Ой, ти, български народе".
Никола Петров Сакеларов, изучавал пиано, цигулка и флейта в Цариград, ***основава*** първия в Русе струнен оркестър от 12 души, който изнася концерти всяка събота.
Анастас Стоянов като ученик в Роберт колеж ***създава*** ученически оркестър от български младежи, сред които е и **Константин Величков**.
Д. Войников ***започва да изучава*** при учителя **Хорейшик** (чех по националност) основи на корното пеене.
В Самоковските мъжки и девически протестантски училища ***се изучава*** и музика.

Основано е читалище под името „Българско ученолюбиво дружество „Мравка" в с. Баня, Пазарджишко. Читалището си изработва печат и си организира библиотека; помещава се в сградата на училището.

Основано е читалище в Бешенов (Банат), на което **Данаил Хр. Попов** от Турно Мъгурели подарява няколко екземпляра от в. „Независимост“

Основано е читалище във Винга (Банат). ***Основано е*** с подкрепата на **Матей Преображенски** читалище „Горско начало“ в Горско сливово, Ловешко. Читалището получава като подарък абонаменти за сп. „Слава“ и сп. „Училище“.

Основано е читалище „Селска любов“ в Недан, Търновско, по инициатива на **Матей Преображенски**.

Основано е читалище в Ниш, което поддържа връзки с българските просветни средища в Цариград и Букурещ, откъдето получава дарения.

Основано е читалище „Св. Димитър“ в Нови пазар от учителя **Иван К. Радов**. Дейността на читалището е подкрепена от шуменските читалища „Архангел Михаил“ и „Напредък“, а също така от **Маринчо Бенли, Илия Блъсков** и др.

Основано е дружество „Селска просвета“ в Оряхово по инициатива на протосингел **Ананий Анастасов**.

Основано е читалище „Извор“ в Самоводене, Търновско, от учителя **Д. Мънзов**.

Основано е читалище в Соволяно, Кюстендилско, вероятно от учителите **Велин Станков и Иван М. Бояджиев**.

Основано е читалище „Братска любов“ в Тръстеник, Плевенско, по инициатива на плевенския учител **Нестор Марков**, организатор и на Плевенското читалище.

Основано е читалище в Широка лъка, Смолянско, от учителя **Георги Л. Богданов**.

Читалището в Горна Джумая **открива** неделно училище с преподаватели **Ар. Костенцев, К. Босилков** и **Дим. Марков**.

Ангел Кънчев ***посещава*** читалище „Просвета“ в Казъл Мурад (Благоево), Разградско, и произнася реч пред негови членове.

Местните турски власти ***разграбват*** имуществото на читалище „Зора“ в Неврокоп (Г. Делчев).

Пловдивското читалище ***събира*** 10 000 гроша за възстановяване на закритото Чорбаджи-Вълково училище.

Сливенското читалище „Зора“ ***организира*** митинг в защита на заточените български владици **Иларион Макариополски** и **Паисий Пловдивски**. Отделя 14 000 гроша за подпомагане на училищата, отпуска стипендии на даровити младежи, финансира Македонската дружина. Читалището е подкрепяно от много сливенци, живеещи извън града, включително от **П. Хитов**, който му подарява книги.

Сопотското читалище „Братство“ ***подкрепя финансово*** Цариградското читалище и училището в Черешница, Мелнишко.

Читалище „Цвят“ в София ***обогатява библиотеката си*** с училищната библиотека, подарена от **Ив. Денкоглу**. С лични средства на

П. Р. Славейков ***е отпечатан*** уставът на читалище „Трудолюбие“ в Трявна.

Началото на годината. ***Основано е*** в Долната махала на Търново читалище „Трапезица“ и така читалищата в града стават две.

2 февруари. ***Основано е*** читалище „Надежда“ в Ичера, Сливенско, по инициатива на учителя **х. Панайот Гакев**, който изработва устава и „Законника“, т. е. правилника за вътрешния ред.

10 февруари. След известно прекъсване ***подновява дейността си*** под името „Избавител“ и с 81 членове Айтоското читалище, основано през 1869 г. Дейността му е свързана с разкриване на училища в много села из Айтоско и с осигуряване на учители за тях. Като единствено читалище в Бургаско, то е енергичен борец срещу гърцизма, поради което неговите членове в началото на 70-те години са подлагани на репресии от чорбаджиите и гръкоманите в града.

4 март. Читалище „Деятелност“ в Александрия ***е сред учредителите*** на настоятелство за изграждане на надгробен паметник на **Г. С. Раковски** и за издаване на съчиненията му.

5 март. ***Основано е*** второ („частно“, „сиромашко“) читалище в Чирпан.

25 март. ***Основани са*** читалище „Благовещение“ и „книгохранителница „Маринчо Бенли“ в Дивдядово, Шуменско, от учителя **Димитър Р. Блъсков** и свещеник **Захари Димов**.

Март. ***Основано е*** читалище „Св. Климент“ в Охрид от **Григор Пърличев**. Основната му дейност е насочена против гърцизма и за издигане на националното самочувствие.

7 април. Комисия в състав: **Георги Груев, х. Мина Пашов и д-р Хр. Стамболски** ***представя*** на годишното събрание на Цариградското читалище изработената от тримата в продължение на три години етнографска, историческа и статистическа карта на българските земи, която опровергава неверните сведения за българите, давани от чужди пътешественици, от чужди карти и от официални турски статистики, като изнася данни и за разпределението на другите народности в тогавашните балкански владения на турската империя.

11 май. ***Основано е*** читалище „Бъдащност“ в Берковица; сред основателите е **Евстатий Пармаков,** бъдещ **Дионисий, митрополит Ловчански**.

14 юли. ***Основано е*** второ читалище в Цариград в кв. „Балкапан“.

Септември. ***Основано е*** читалище „Деятелност“ в Щип.

Септември. ***След обира*** на турската хазна в Арабаконак дейността на Етрополското читалище е затруднена поради арестите и заточването на негови членове. Тетевенското читалище „Съгласие“ е затворено, библиотеката и парите му са конфискувани от властите, а мнозина от членовете му са изпратени на заточение.

1 ноември. ***Основано е*** читалище „Постоянство“ в Кюстенджа по инициатива на **Сава Доброплодни**; дейността му е главно театрална.

1873 В Карлово *е основана* третата вълненотекстилна фабрика у нас, собственост на търговеца **Иван Грозев**. **Марин Дринов** *е избран за доцент* по славянознание в Харковския университет. *Умира* **Димитър Славиди** (Славчев) — учител в Пловдив и Калофер.

О. М. Лернер, руснак, пребивавал в България и оставил „Пътни записки" с отношение и към политическите борби на българите.

4-8 януари. **В. Левски** *е разпитван* от правителствена следствена комисия в София.

14 януари. *Издадена е смъртна присъда* на **Левски**, потвърдена от султана на 22 януари.

Януари. Съратници на **Левски** от южнобългарските комитети в Чирпан, Стара Загора и др. *замислят план* за освобождаването на Левски. Малка чета трябвало да спре влака за Цариград и да освободи Апостола.

Януари. Търновският комитет *се провъзгласява* за Централен в България и изпраща свой представител в Белград да съгласува със сръбското правителство, **П. Хитов и Л. Каравелов** подготовката на въстание през лятото.

6 (18) февруари. **Левски** *е обесен* в София.

Февруари. **Л. Каравелов** *се завръща* в Букурещ и започва да издава в. „Независимост" като орган на БРЦК.

Март-април. **Атанас Узунов** *е упълномощен* от **БРЦК** за заместник на Левски, но след провал в Хасково е арестуван заедно с още 22 революционни дейци.

23 април. Четата на **капитан Петко войвода** *приема* Устав, в който тя е наречена Първа българска родопска дружина „Защита".

11-12 май. *Събрание* на **БРЦК** в Букурещ за възобновяване на революционната дейност и продължаване на подготовката на въстанието. Вероятно е отменен Уставът на БРЦК от 1872 г. На събранието присъстват само двама представители на Вътрешната революционна организация. Съгласно едно от решенията, в България преминава четата на **Ст. Софийски и И. С. Горски**, която скоро е разбита.

Юни. *Открита е* експлоатацията на железопътната линия Белово — Любимец и Цариград — Саранбей.

Юни: По повод „освещаването" на железницата Цариград — Белово в. „Право" *пуска* специална притурка.

Септември. *Умира* **Константин В. Славчевич** — виден търговец; участник в църковните борби.

1 септември. *Умира* **Димитър Рашков Блъсков**. Бившите му ученици поставят в двора на Дивдядовското училище обелиск — първият публичен паметник, издигнат на български общественик.

В Самоков *е организиран* учителски събор, в който участват всички учители от Самоковската епархия. Продължава 15 дена, изработена е обща училищна програма. Съборът предизвиква голямо въодушевление сред гражданите, които, според **А. Костанцев**,

обсипвали учителите с цветя, когато минавали по улиците.
Филип Велиев *основава* в Казанлък ученическо дружество „Искра", подпомагащо образованието в града.
Иван Е. Гешов *е инициатор* за образуване на Разисквателно дружество в Пловдивската гимназия, подобно на тези, които е видял в Англия при престоя си там.
Нестор Марков *е поканен за учител* по френски език в Габровската априловска гимназия. По неговата инициатива се открива пансион към гимназията и се уреждат кабинети по физика и химия.
Георги Бенев, възпитаник на Пражкия университет, *става учител* в Стара Загора.
Иван Вазов *се уславя за учител* в гр. Мустафа паша (Свиленград).
12 април. В Шумен *се провежда* първият за епархията училищен събор под председателството на митрополит **Симеон Варненско-Преславски** и с подпредседател **Васил Друмев**. Сред делегатите е и **Илия Блъсков**. Съборът избира устав, програми за селските и градските основни и класни училища.
1 юли. В Свищов **Димитър Е. Шишманов** *известява* проекта си за Първо българско приватно търговско училище, в който уточнява предметите и условията на обучение. Заедно с **П. Ангелов и Ст. Попов** учредява ученическото дружество „Плод", което си поставя за задача да подпомогне бедните ученици, както и да засили любовта към книгата.
6 август. По инициатива на учителя **Петър Сарафов** *се свиква* учителски събор в Неврокоп. На събора се създава Серско-Мелнишко-Драмско-Неврокопско учителско дружество „Просвещение", за което са гласувани устав и програма и е избрано настоятелство. Целта на дружеството е да подготвя учители и да съдейства за културното издигане на българското население. Председател става **Никола Падарев**, а касиер — **П. Сарафов**. Още през тази година капиталът на дружеството е 18 000 златни гроша.

✞ **Тодор Йовчев Кусев** приема *монашество* с духовно име Методий (бъдещ Старозагорски митрополит).
28 януари. Игуменът на Араповския манастир **Гервасий** *е ръкоположен* за **Левкийски епископ** и е назначен за викарий на Пловдивския митрополит.
Февруари. **Аверкий** *е ръкоположен* за **Врачански митрополит**.
30 април. Архимандрит **Серафим** (бившият пловдивски свещеник **Златан Груев**) *е ръкоположен* за **Сливенски митрополит**.
14 юни. **Дионисий** *е избран* за **Ловчански митрополит**.
16 юни. **Васил Друмев** *е ръкоположен* в Тулча за йеродякон с духовно име Климент.
Август. **Нил Изворов** *е ръкоположен* за **епископ Смоленский**. Изпратен е от Екзархията в Солун, където приема униатството.

Архимандрит Константин ***е назначен*** от Екзархията за управляващ Врачанската епархия.

1 май. В Букурещ ***започва да излиза*** „Будилник“ — *„вестник сатирически и юмористически“* с редактор **Христо Ботев** (до бр. 4).

4 април. В Цариград ***е поставено началото*** на седмичника „Звънчатий Глумчо“ с редактор **Петко Славейков** (до бр. 4 от 7 юли).

24 октомври. В Цариград ***започва печатането*** на в. „Шутош“ — *„лист за шега и сатира“* с редактори **П. Р. Славейков** и **Стамат Даскалов** (до бр. 37 от 25 юли 1874).

Бачо Киро Петров: „Пътуването на Бача Кира“ (стихове, Русе).

Блъсков, Димитър: „Милкова ревност за първоначалните класове“ (Русе).

Блъсков, Илия: „Рада Клюкарката или хлевоуста жена“ (приказка, Русе); „Хитър Петър“ (брошура, Русе).

Бобчев, Стефан: „Пътуване около света“ (роман, превод, Цар.).

Богоров, Иван: „Френско-български и българо-френски речник“ (2 изд., Вн.).

Ботев, Христо: „Уроци за първите четири аритметически правила“ (превод от руски, Бук.); „Гергьовден“ и „Патриот“ (стихотворения); „Това ви чака“, „О, темпора! О морес!“, „Дулапът“ и „Хайде на изложбата“ (фейлетони, в. „Будилник“, бр. 1-3); „Хаджи Димитър“, „Тежко, тежко! Вино дайте“, „Моята молитва“, „Зададе се облак тъмен“ (стихотворения, в. „Независимост“, август-ноември).

Велиев, Филип: „Кратка реторика“ (Вн.).

Верн, Жул: „Пътуване около света в осем дена“ (роман, превеждан от **Искрю Мачев**, но неиздаден).

Груев, Йоаким: „Начала от българска граматика“ (3 изд., Прага); „Песни пеяни в различни случаи у българското в Пловдив училище“ (4 изд.); „Трудът е человеку должност и благодат“ (превод, Вн.); „Учител Добри...“ (поуч. разкази, превод от хърватски, Вн.); „Храната според здравето и хубостта“ (превод, Вн.).

Гюзелев, Иван: „Програми на габровските училища“ (Цар.).

Друмев, Васил: „Нещастна фамилия“ (повест, 2 изд., Русе).

Иванов, Петър: „Ракийска чума. Жалка повест за припомняне и наука на богати и сиромаси, на стари и млади“ (превод, Цар.).

Иванович, Любомир: „Четование или война с чети“ (прев. от сръбски **Л. Каравелов**, Бук.).

Иловайски, Д.: „Ръководство към всеобщата история“ (прев. **Н. Михайловски**, Вн.).

Каблешков, Тодор: „Ръководител на живота“ (превод, оповестен в кореспонденция, но неиздаден).

Каравелов, Любен: „Разкази за старовременните хора“ (кн. 1-2, превод от руски, Бук.); „Богатият сиромах“ (повест-продълже-

ние, в. „Независимост“, бр. 23-37); „Отмъщение“ (повест, в. „Независимост“, бр. 38-52); „После отмъщението“ (повест, в. „Независимост, бр. 1-21); „Знаеш ли ти кои сме?“ (цикъл фейлетони, продължение, в. „Независимост“, бр. 23, бр. 24, бр. 25 и др.).

Кисимов, Пандели: „Варвара Убрих калугерица в Краков“ (повест, превод, Цар.).

Козлев, Никола: „Учебна книга за великия божи мир“ (превод, Браила).

Ковачев, Йосиф: „Школска педагогиа или методическо ръководство за учителите“ (Вн.).

Кръстевич, Гаврил: „Отговор на г. Дриновата критика...“ (полемична брошура, Цар.).

Манчев, Драган: „Бащин язик“ (Вн.); „Българский календар за 1874“ (Пловдив).

Момчилов, Иван: „Граматика за новобългарския език“ (2 изд., Вн.).

Начев, А. Г.:“Кратка митология“ (превод, Вн.).

Начович, Григор: „Ръководство за правяние на вино“ (Вн.).

Попов, Харалампи: „Моите страдания в 1867 г.“ (спомени, Бук.).

Радулов, Сава: „Начална граматика за изучение на българский язик“ (2 изд., Болград).

Сервантес: „Дон Кихот“ (роман, преведен от **П. Бобеков**, но неиздаден).

Славейков, Петко: „Царят на планините“ (роман на **Ед. Абу**, превод, Цар.); „Потайностите на царските палати“ (роман на **Кс. дьо Монтепен**, превод, Цар.); „Кратък годишен месецослов за 1874“ (Цар.); „Жестокостта ми се сломи“ (стихотв.), „Не кълни ме, мила мамо, от гроба“ (стихотв.), „Изворът на Белоногата“ (поема); „Бойка войвода“ (поема) — сп. „Читалище“ (бр. 4, 5, 10, 11); „Пространно всеобщо землеописание“, „Кратка свещенна история от Вернардаки“ — подготвени за печат, но неиздадени книги.

Станчев, Тодор: „Неверна жена. Истинско събитие за пример на женский пол“ (Русе); „Педагогика или основна наука за възпитание и наставление“ (превод, Русе).

Траков, К. С.: „Децата на Мауричи или едно злощастие, случено по море, и диваците в Индия“ (превод, Одеса); „Християнска фамилия“, „Червените и белите трендафили“, „Нямото дете“, „Рибарят“ (разкази от **Хр. Шмид**, превод, Одеса); „Селико — африканска новина“ (превод, Одеса).

Фенелон: „Приключенията на Телемаха“ (роман, прев. **Н. Михайловски**, Цар.).

Христович, Илия: „Басни, кн. 1“ (Русе).

Цанов, Андрей: „Напредък. Наръчни книжки за онези, които желаят наука и успех“ (кн. 1-2, Вн.).

Чинтулов, Добри: „Патриот“ (поема, ръкопис).

Шишков, Тодор: „Елементарна словесност в два курса. Теория на словесността по руския учебник на Н. Минин“ (Цар.); „История на българския народ“ (Цар.); „Развезката на една вехта комедия“ (полемична брошура, Цар.); „Разменение на две думи с един заграничний наш писател-критик (Н. Бончев)“ (полемична брошура, Цар.); „Авантюризъм в българската литература“ (статия, в. „Право“, бр. 17-18); „Велизарий“ (роман, превод), „Странствания на Телемаха“ (роман, превод), „Малък Робинзон“ (превод) и др. — оповестени, но неиздадени книги.

Шмид, Христофор: „Добродетелната девица Розамунда“ (повест, прев. на **П. Сребров** от френски, Цар.).

Анонимни издания: „Изложение на българското благодетелно дружество „Просвещение“ (брошура, Цар.); „Устав на българското печатарско дружество „Промишление“ (брошура, Цар.).

Лесинг. „Емилия Галоти“, трагедия в пет действия; прев. **Панайот Семерджиев** (Загреб).

Молиер. „Насила оженване“, комедия в две действия; прев. **Павел Бобеков** (Цар.).

Попович, Й. С. „Цветана“, смешно позорище в две действия (оригинално заглавие — „Важна тиква“); прев. **Нестор Д. Дебренски**.

Пушкин, Ал. „Русалка“, драма; прев. **Константин Величков**; (Цар.).

Станчев, Т. х. „Драндавела“, позорищна игра в едно действие (Русе).

Шишков, Т. „Не ще може или глезен Мирчо“, комедия в три действия (Цар.). Това е побългарен вариант на пиесата на **Д. И. Фонвизин** „Недорасъл“. Към творбата **Т. Шишков** публикува и статията „Понятие за смешното и комическото или що е собствено комедия“.

Шишков, Т. „Велизарий“, историческа драма в две действия. Това е преработка на драмата „Велизарий“ от **Х. Траудцен**.

Ив. П. Славейков превежда „Тартюф“ и „Скъперникът“ от **Молиер** и „Юлий Цезар“ от **Шекспир**. Преводите не са публикувани до Освобождението.

В Беброво е *представена* „Многострадалната Геновева“.

В Лясковец *е възстановена* „Многострадалната Геновева“.

В Мусина, Търновско, *са представени* „Изгубена Станка“ по **Ил. Блъсков** и „Зла жена“ по **Й. Ст. Попович**.

В Търново е **представена** „Иванко, убиецът на Асеня I“ от **Васил Друмев**; костюмите и декорът са изработени в Букурещ.

В Шипка *е представена* „Райна княгиня“ от **Д. Войников**.

6 и 7 януари. В Елена *е представена* „Многострадалната Геновева“ с художник **Симеон Ц. Симеонов**; костюмите са заети от Лясковец.

27 януари. В Цариград, в Арменския театър в Ортакьой, *са поставени* „Възцаряването на Крума Страшний“ от **Д. Войников** и „Малакова“ от **П. Р. Славейков**.
Февруари. Във Варна *е представена* „Райна княгиня“ от **Д. Войников**; декорите са заети от Шумен.
7 февруари. В Пловдив *е поставена* „Многострадалната Геновева“.
28 октомври. В Русе *е представена* „По неволя доктор“ от **Молиер**. Пиесата „Смъртта на княз Потемкин“, която също е обявена в афиша („проспектусът“), *е забранена* от властите.
26 декември. В Шумен *е поставена* „Възцаряването на Крума Страшний“.
Краят на годината. В Карлово *е представена* „Иванко, убиецът на Асеня I“ от **Васил Друмев**; костюмите са изработени от учителката **Кина Василева.**

Николай Павлович *завършва* картините „Белерофон“, „Райният припадък“, „Райна и Сурсувул“, „Райна се моли на майчин гроб“, „Смъртта на Райна княгиня“. Сюжетите на творбите са по романа на **А. Велтман** „Райна, княгиня българска“.
Станислав Доспевски *се обръща* с открито писмо към екзарха (в. „Право“, 1873 г., бр. 25) с предложение да се открие специален клас по рисуване към Пловдивското училище. Начинанието му е безуспешно.
Хенрих Дембицки *отпечатва* литографията „Сладко е да умре човек за отечеството си“.
Никола Образописов *създава* една от най-интересните икони на св. Мина за църквата в Драгалевския манастир.
В Тулча *е завършена* новата църква „Св. св. Константин и Елена“ и за нейното изписване общината провежда конкурс между **Николай Павлович и Станислав Доспевски**. Спечелва **Ст. Доспевски**, който през следващите две години *изработва* 22 икони за църквата.
Стойчо Фандъков с други самоковски резбари *завършва* иконостаса на църквата „Св. Николай“ в Берковица.

Майстор **Колю Фичето** (Никола Фичев) *завършва* църквата „Св. св. Константин и Елена“ и сградата на новия турски конак; строени са две години.
Есента. *Завършена е* от **Уста Генчо Кънев** сградата на Габровското училище — Априловската гимназия. Строежът ѝ започва на 18 април 1851 г. и е строена по подобие на Ришельовския лицей в Одеса, от който майсторът е правил скица.

В Болградската гимназия *се въвежда пеене* като учебен предмет. Преподавател е българинът **Т. С. Шпакович**, завършил Одеското музикално училище.

Петър Златев Груев ***създава първия учебник по нотно пеене и солфеж***. Той композитора музикални произведения по фолклорни мотиви и девет училищни песни.

В Ст. Загора **Петър Иванов** ***организира*** църковен хор ***и ръководи*** Музикална дружина. Този кръжец свири и пее популярни творби като „Напред, ти българино, на бой се залови!", „Драга наша бащинийо", „Ах, другари", „Поискал гордий Никифор", „Стани, стани, юнак балкански", „Току-що се яви зората", „Вятър ечи, Балкан стене", „Къде си, вярна ти любов народна" и др. Голяма част от песните са приспособени на мелодия от **П. Иванов**.

Николай Иванов Николаев, който е посещавал диригентски курсове на придворната капела в Петербург и е учил в Одеско музикално училище, ***основава*** първия катедрален хор в Болгард.

Д. Чинтулов ***създава*** текста на песента „Ти, вечно пътниче", изпълнявана по мелодията на „Боже, царя храни" от **Жуковски** от ученически хор при посрещането на българския митрополит Серафим в Сливен.

17 януари. В сп. „Училище" (г. II, бр. 23) ***е публикувана*** „Песен, изпеяна от учениците при посрещането на българския владика в Шумен. Нагласил Д. К."

Великден. В Одринската църква публично ***е изпълнена*** песента „Вятър ечи, Балкан стене" от български младежи в съпровод на духовия оркестър на Казак алая.

16 май. В сп. „Училище" (г. II, притурката) ***е публикуван*** „Романс по повод на Възкресение. Изпял Панайот Семерджиев. Загреб, 8 април, 1873".

Основано е читалище „Родопа" в Асеновград по инициатива на **Отон Иванов**.

Основано е читалище в Зайчар, на което **Данаил Хр. Попов** от Турно Мъгурели подарява абонамент за в „Независимост".

Основано е читалище „Злат извор" в Ивански, Шуменско, от учителя **К. Божилов**, родом от Шумен.

Основано е читалище в Кривня, Разградско, със съдействието на Разградското читалище и на учителя **С. П. Карасимеонов**.

Основано е читалище „Братско дружество" в Корукьой, Лозенградско, от учителя **Георги Т. Кочев**.

Основано е читалище „Първа стъпка" в Летница, Ловешко, от учителя **Йордан Ив. Бояджиев** и от свещеник **Петър Башев**.

Основано е читалище в Неготин, абонирано от **Петър Фитов** от Болград за в. „Независимост". ***Основано е*** читалище в Перущица от **Хр. Г. Данов и Петър Бонев**, което организира празнуването на 11 май, развива театрална дейност; читалищните членове провеждат и революционна пропаганда.

Основано е читалище „Надежда" в Пещера от **Михаил П. Кузманов**.

Основано е второ — „долномахленско“ — читалище в Плевен с председател **Д. К. Коджаев** и с подкрепата на **Т. Х. Станчев**, който му подарява 66 книги.
Основано е читалище „Възраждане“ в Тутракан.
Възстановено е основаното през 1869 г. Солунско читалище, този път под името „Възрождение“ от учителя **М. К. Буботинов**; то събира помощи за строителството на училища и църква в града; подкрепя финансово Македонската дружина.
Читалище „Съгласие“ в Разград ***отваря книжарница*** в града.
Читалище „Селска любов“ в Бяла черква ***издава*** книгата „Пътуването на Бача Кира“ от **Бачо Киро Петров**.
Македонската дружина ***получава*** финансови вноски от читалищата в Ески Джумая, Жеравна, Карлово, Карнобат, Копривщица, Котел, Оряхово, Пазарджик, Панагюрище, Пирот, Плевен, Прилеп, Разград, Русе, Самоков, Свищов, Сливен, Сопот, София, Тулча, Търново, Шумен. Габровското читалище ***предоставя*** целия си капитал за довършване на гимназията.
Тулчанското читалище „Съгласие“ ***отпуска стипендия*** на **Пенка Р. Вълчанова** да учи във „висшето женско училище“ в Прага. Със средства на читалището в Тулча в чужбина учат също **Николай Шопов, Парашкева Ченкова, Спас Иванов и др.**
Сопотското читалище „Братство“ ***отпуска стипендия*** на една ученичка в Габровското девическо училище.
Одеското читалище „Юрий Венелин“ ***прекратява*** своята дейност и моли Цариградското да приеме библиотеката му след неговото затваряне.
Данаил Хр. Попов от Турно Мъгурели ***подарява*** на читалището във Винга (Банат) един абонамент за в. „Независимост“.
Председател на читалище „Съединение“ в Михалци, Търновско, става **Тодор Л. Лефтеров**, който прави абонамент за по-голямата част от излизащия тогава периодичен печат, поръчва разглобяващ се печат за читалището от Виена, организира сказки.
Председател на читалище „Виделина“ в Пазарджик става **Константин Величков.**
Председател на читалище „Тракия“ в Одрин става **Георги Горчев**.
Председател на Пловдивското читалище става **Иван Евстатиев Гешов**, който разгръща огромна просветна и културна дейност.
След неуспешното покушение над хаджи Ставри ръководителите на читалище „Заря“ в Хасково ***са арестувани и съдени***, а читалището и училището са разграбени от нахлулите в тях гъркомани.
24 февруари. **П. Р. Славейков** ***изнася*** сказка във Велешкото читалище „Просвещение“.
Март. Ученическата дружина „Искра“ в Казанлък ***основава*** т. нар. „малко читалище“, ръководено от учителя **Йордан М. Стателов**.

11 май. Търновските младежи *настояват* пред властите да бъде разрешена дейността на читалище „Надежда“, но акцията им не постига успех.
17 май. *Основано е* читалище „Зора“ в Дичин, Търновско, по инициатива на учителя **Васил Неделчев**.
21 май. *Основано е* читалище „Просвещение“ в Лозенград.
29 юни (Петровден). В Цариград по инициатива на Българското благодетелно братство „Просвещение“ и със съдействието на женските дружества *е открита* с водосвет от **екзарх Антим I** първата българска етнографска изложба.
16 август. *Основано е* читалище „Напредък“ в Олтеница.
2 септември. *Основано е* читалище в Ново село, Солунско, по настояване на солунския учител **С. Захариев**. Подпомагано е чрез Македонската дружина.

1874 В Търново *е открита* фабрика за вакса. В Сливен *е основана* предачна фабрика. През тази и следващата година *е организирано* ново преброяване на населението в Османската империя. За първи път официално са публикувани данни за населението по вилаети, санджаци и каази. **Христо Г. Данов и Янко Ковачев** *откриват* българска печатница във Виена, която през 1878 г. е пренесена в Пловдив. Според някои сведения, в Свищов *е създадена* българска масонска ложа. *Умира* **Никола Станев Патоев**. *Умира* **Петър Арабаджийски** — католически свещеник. *Умира* **Никола Карастоянов.**
В. А. Теплов, сътрудник на руското посолство в Цариград, *написва* спомени за пътуването си из България. **Ярослав Ирасек**, чех, брат на учителствалата в България **Богдана Ираскова**, посетил страната през 1871 г. и 1873 г., *отпечатва* „Картини от пътуването ми из България“.
6 януари. *Умира* **Анастасия Паскалева-Константинова** — учителка в Търговище и в Шумен.
25 февруари. *Умира* **Максим Райкович**.
28 юли. *Умира* **Недялко Д. Пандурски**.
20-21 август. *Събрание* на БРЦК в Букурещ, на което **Хр. Ботев** е избран за член на комитета. Скоро след това за заместник на **В. Левски** в България е определен **Стефан Стамболов**.
12 октомври. **Л. Каравелов** *преустановява* издаването на в. „Независимост“.
Октомври. В Свиленград (Мустафа паша) *е основано* българското братство „Наука“, за дейността на което **П. Станчев** — тогава учител — печата дописки във вестниците „Век“ (бр. от 30 ноември) и „Напредък“ (бр. от 14 декември).
30 октомври. Сп. „Училище“ *отпечатва* „Разказ за изнамирането на играта „шах“.
23 ноември. *Умира* **Венко Н. Гръмников** (Стефан Ник. Белимезов) — лекар в Пазарджик; дописник на в. „Право“, сп. „Читалище“ и др.
24 ноември. *Умира* **Николай Миронович Тошков**.

Декември. В Ловеч *е учредена* „Гола дружина“, за чиято дейност в „Източно време“ (бр. 44 от 14 декември) излиза дописка, подписана с псевдонима „Един голак“.
Декември. *Открита е* за експлоатация железопътната линия Търново Сеймен — Ямбол.
26 декември. *Събрание* на вътрешни и емигрантски революционни дейци в Букурещ; *избрана е* Временна комисия до свикването на следващото Общо събрание.

В Пазарджик *се урежда* първото модерно образцово четирикласно мъжко училище. За главен учител *е назначен* **Константин Величков**, завършил лицея в Цариград, който преподава български и френски език, история и география.
Мнозина учители в Шуменско се опитват да преподават по гласната метода, без да я разбират. По този повод **И. Блъсков** отбелязва: *„Ние видяхме учители, които дали на децата букваря по звучната метода, стоят над главите им с пръчка в ръка, шибат ги сегис-тогис, поопъват ги за ухото и им викат: туй е О, магаре! О е слепок!“. По коя метода преподаваш, учителю, попитахме едного от тях. — „По новата“ — звучната, ни отговори горделиво учителят.“*
В Търново *се изготвя* с активното участие на **Т. Шишков** училищен правилник.
Димитър Енчев *става учител* в мъжкото училище в Силистра, а съпругата му **Антонина Димитрова** — в девическото.
Андрей Цанов *става учител* в Самоковското протестантско богословско училище.
Петър Станчев *се установява като учител* в Мустафа паша, преименуван от него на Свиленград. Той полага основата на Българското братство „Наука“, което трябва да разшири дейността си в цялата Одринска епархия.
Павел Бобеков *става учител* в Панагюрище и въвежда изучаването на всеобща история, френски език и география.
Царевна Миладинова, дъщеря на **Димитър Миладинов**, *става учителка* в Шумен. **Райна Попгеоргиева** (Райна княгиня) *се слави учителка* в Панагюрище и основава женско дружество „Китка“.
Магдалена Царичинска, възпитаничка на Института за благородни девици в Киев, бъдеща съпруга на **Михалаки Георгиев**, *става учителка* в Русе. В девическото училище в Ловеч *започва да преподава* сръбкинята **Ана Л. Предич**, която оказва голямо влияние върху ловчанските дами — научава ги да приготвят повкусни и хранителни ястия, да правят сладкиши, да плетат дантели, да кроят и да шият.
21 януари. В Пловдив *е основано* „Настоятелство за училищен имот“ със съдействието на **митрополит Панарет**. Настоятелство-

то си избира устав и си поставя за цел да умножава средствата за училището. То се състои от пет члена и се назначава от Епархийския съвет. Управлява училищата до Освобождението.

4 април. В българското училище в Цариград (квартал „Фенер") *е съставена* ученическа дружина „Братска обич", която има свой устав и правилник, и която си поставя за цел: разпространението на знанията сред дошлите на занаят българчета в Цариград; създаване на библиотека; умствено и нравствено развитие на учениците.

1 май. В Лясковския манастир „Св. Петър" по инициатива на **Иларион Макариополски** *се отваря* Търновско епархиално богословско училище. Училището се открива от **епископ Климент Браницки (Васил Друмев)**. Пръв ректор е **Недьо Жеков**. Записват се около 50 ученика, една трета от които са стипендианти на търновската епархия.

18 юли. **Йосиф Ковачев** *е условен за учител и директор* на прилепските училища и преустройва училищната сграда за нуждите на класно-урочната система. Развива класното училище в четирикласно и обогатява учебния му план.

Септември. В Цариград, в кв. „Фенер", *се открива тържествено* ново българско първоначално училище.

14 септември. В Ловеч *се провежда* учителски събор, председателстван от владиката **Дионисий Ловчански**. На събора се вземат важни решения за подпомагане на селските учители и за устройване на училищата. Разделят се училищата на основни, приготовителни, полугимназиални и съобразно с тях, учителите се разделят на три категории.

✝ Високата Порта *уведомява* официално Патриаршията, че османското правителство не признава обявената през 1872 г. схизма. Митрополит **Евстатий Пелагонийски** *е назначен* за временно управляващ Нишавската епархия. ***Издадени са*** берати за български архиереи в Охридска и Скопска епархии.

Основано е „Българско евангелско дружество". Протестантската пропаганда се съсредоточава в Самоков, Разлог, Банско, Костенец и др.

21 април. Архимандрит **Климент** (В. Друмев) *е ръкоположен* за **Браницки епископ** и като викарий на Доростоло-Червенския митрополит Григорий му е поверено духовното управление на Северна Добруджа.

9 ноември. Врачанският **митрополит Аверкий** *подава оставка* и до края на живота си е предстоятел на българската църква „Св. Стефан" в Цариград.

В Букурещ *започва печатането* на сп. „Градинка" с редактор **Илия Блъсков** (до 1875 г.).

В Прага **Ив. Богоров** ***започва издаването*** на сп. „Книговище за прочитане“ (кн. 1-6).
П. Р. Славейков ***прави опит*** с ново хумористично издание — „Костурка“ (вер. 1 брой).
В Браила **Ангелаки Савич** ***започва*** в. „Жаба“, от който вероятно е излязъл само един брой.
1 януари. В Цариград ***започва да излиза*** двуседмично „Ръководител на основното учение“ — *„отдел на „Читалище“ за учителите, учителките, учениците и ученичките“* — с редактор **Др. Цанков** (до бр. 24, 15 декември).
1 януари. В Букурещ ***започва да излиза*** *„земеделско-икономическия вестник“* „Ступан“ с редактор **Димо Хранов** (до декември 1876 г.).
12 януари. В Цариград ***започва да се издава*** седмичникът в. „Век“ с редактор **Марко Балабанов** (до м. май 1876, като от 7 февруари се нарича „XIX-ий век“).
12 януари. В Цариград като българско издание на англо-френския в. „Левант таймс“ ***започва да излиза*** в. „Източно време“ с редактор **Петко Сандов** и др. (до юли 1877 г.).
5 юли. В Цариград ***започва печатането*** на „Напредък“ — *„вестник за народни, политически и книжевни новини“* с редактор **Иван Найденов** (до юни 1877 г.).
8 декември. В Букурещ ***е поставено началото*** на седмичника „Знаме“ — *„вестник политически и книжевни“* с редактор **Христо Ботев** (до 14 септември 1875 г.).
Бачо Киро Петров: „Второ пътуване на Бача Кира“ (стихове, Русе).
Блъсков, Димитър: „Слова и проповеди“ (Бук.).
Бобчев, Стефан: „Животът на Франклин“ (превод, Цар.); „Ключът на науката“ (превод, Цар.).
Ботев, Христо: „Календар за годината 1875“ с портрет на Хаджи Димитър и с текста на баладата „Хаджи Димитър“; „Послание от небето. Писма I-VIII“ (цикъл фейлетони, в. „Независимост“, бр. 44-51, август — октомври); „Длъжностите на писателите и журналистите“ (статия, „Независимост“, бр. 52).
Веркович, Стефан: „Веда Словена, български народни песни от предисторична и предхристиянска доба“ (кн. 1, Бел.).
Войников, Добри: „Ръководство по словесност“ (Вн.).
Друмев, Васил: „Предговор към „Мати Болгария“ на Бозвели“ (статия, „Пер. сп.“, кн. 9-10).
Душанов, Димитър: „Кратка българска история“ (3 прераб. изд., Вн.).
Дюма, Александър: „Граф Монте Кристо“ (роман, превеждан от **Т. Каблешков**, но неиздаден).
Иванов, Петър: „Животът на Гарибалди“ (превод, обявен, но неосъществен като издание).

Каравелов, Любен: „За топлината и за светлината или що е живот“ (превод, Бук.); „Историческо обозрение на България от Г. Бобриков (превод от руски, Бук.); „Разкази за старовременните хора“ (кн. 3, 4, 5, превод от руски); „Тука му е краят“ (повест, в. „Независимост“, бр. 22-48); „Записки за България и българите“ (спомени, с продължение във в. „Независимост“, бр. 37-52); „Главчо“ (повест, в. „Независимост“, бр. 49-52, септември-октомври); „Знаеш ли ти кои сме?“ (цикъл фейлетони, в. „Независимост“, бр. 12, 13, 14, 15 и др.).

Киркович, Рада: „Землеописание“ (превод, Вн.).

Ковачев, Йосиф: „Буквар или нагледна и гласна метода“ (Вн.).

Манчев, Драган: „Бащин язик“ (5 изд., Вн.); „Българска история“ (2 изд., Вн.); „Българска черковна история“, „Практическа славянска граматика“ — оповестени в печата, но неосъществени издания.

Недялков, Христо: „Габровска работа или историята на габровските пансиони и отчасти на училището“ (брошура, Бук.).

Оджаков, Петър: „Упътване за описване правовите обичаи, които живеят у народа“ (прев. от сръбски, Прага).

Павлович, Николай: „Осем картини-илюстрация на „Райна княгиня“ (обявено, но нереализирано издание).

Пелико, Силвио: „Тъмниците ми“ (спомени, прев. от френски, **Др. Цанков**, Цар.).

Санд, Жорж: „Дяволското блато“ (роман, прев. от **М. Балабанов**, Цар.).

Семерджиев, Панайот: „Донка. Приказка из живота на фенерските владици в България“ (повест, обявена, но неиздадена).

Смирнов, Капитон: „Учебник по географията на Азия, Африка, Америка, Австралия и Европа“ (прев. от руски, Вн.).

Стамболов, Стефан: „За парите“ (превод, съвм. с **Ф. Симидов**, Цар.).

Фенелон, Фр.: „По възпитанието на девойките“ (прев. **А. Шопов**, Цар.); „Приключенията на Аристона“ (превод **Т. К. Коджаев**, Цар.).

Цанов, Андрей: Времето е наука и богатство (Вн).

Цанова, Мария: „Яков Княжески или окаянството на едно домочадие“ (превод, Вн.).

Шапкарев, Кузман: „Майчин язик. Буквар“ (2 изд., Цар.).

Шишков, Тодор: „Чичо Томева колиба“ на **Х. Б. Стоу** (превод, обявен във в. „Век“, но неиздаден).

Анонимни издания: „Устав за управлението на Българската екзархия“ (Цар.); „Слова, произнесени при първото българско изложение в Цариград на 9 юния 1873“ (Цар.).

Величков, К. „Невянка и Светослав“, драма в пет действия (Цар.).

Славейков, П. Р. „Зимата на 1874“, комедия в три действия (в. „Шутош“, бр. 20-26, 28, 30-34).
Славейков, П. Р. „Днешната ни търговия“, комедия в едно действие и дванайсет трагикомически сцени (в. „Шутош“, бр. 16).
Станчев, П. „Ясен първий“ (драма, обявена за отпечатване, но неиздадена).
Фелие, О. „Елиза“, сцени; прев. от френски **Михаил Греков** (Лайпциг).
В Казъл Мурад (Благоево), Разградско, ***е поставена*** „Многострадалната Геновева“; реж. е учителят **П. С. Вълнаров**.
В Брацигово ***е представена*** „Многострадалната Геновева“.
В Бяла черква ***е подготвена*** драматизацията на **Бачо Киро** „Сиромах Танчо“; ***постановката е осуетена***.
В Казанлък ***е поставѐна*** „Невянка и Светослав“ от **Константин Величков**.
В Котел ***е представена*** „Многострадалната Геновева“; изпълнителите на женските роли играят с „маски“.
В Свиленград ***е поставена*** „Многострадалната Геновева“.
В Трявна ***са дадени*** няколко представления на „Многострадалната Геновева“.
В Шипка ***е представена*** пиесата „Покръщението на Преславский двор“ от **Д. Войников**.
Януари. В Шумен ***е поставена*** драматизацията на **Б. Манчев** „Изгубена Станка“.
8 януари. Ямболското читалище ***представя*** пиесата „Иванко, убиецът на Асеня I“ от **В. Друмев**.
11 януари. В Шумен ***е представена*** „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**. През следващите месеци в града ***са играни*** „Иванко“ от **В. Друмев**, „Михал“ от **С. Доброплодни**, „Глезен Мирчо“ от **Т. Шишков** и „Варвара Убрих“.
27 януари. В Цариград в театър „Османие“ ***е показана*** драматизацията на **Петър Станчев** и **Филип Симидов** „Побягването на чудотворната икона на Св. Димитър Солунски“ по романа на **Т. Т. Йеж** (З. Милковски) „Ясен I“.
30 януари и през март. В Самоков ***е представена*** пиесата „Изпаднал търговец или смъртна жертва“ по **Коцебу**.
Април. В Гюргево ***са дадени*** две представления на „Райна княгиня“ под режисурата на автора **Д. Войников**.
26 май. **Д. Войников** ***поставя*** в Гюргево пиесата си „Десислава“ (преработка на „Велислава“). В представлението участват **Петрана Обретенова и Тодора Бакърджиева Миразчиева**.
25 декември. Във Велес ***е представена*** „Изпаднал търговец или смъртна жертва“ по **Коцебу** с реж. **Никола Живков и Филип Симидов**; представлението е повторено.
25 декември. В Чирпан за тази дата ***е подготвено*** представление на „Многострадалната Геновева“, което е провалено от българ-

ската община.
26 и 27 декември. В Самоков *е представена* „Невянка и Светослав" от **Константин Величков**; художник на постановката е **Христо Зографски**.
27 декември. В Цариград в театър „Османие" *е поставена* „Иванко, убиецът на Асеня I" от **В. Друмев** с постановчик **Петър Т. Мусевич**. Постановката става повод за арестуване на артисти и разтурване на дружество „Просвещение", което е организирало театралния живот на българите в турската столица от 1871 г.
Краят на декември. В Калофер *са представени* „Невянка и Светослав" от **Константин Величков** и „Райна княгиня" от **Д. Войников**.
Краят на декември. В Трявна *е представена* „Многострадалната Геновева" с реж. **Димитър К. Витанов** и худ. **Симеон Ц. Симеонов**. До октомври 1875 г. са дадени пет представления.

Христо Цокев *създава* портрета на Кичка Бедрозова-Цокева, жената на художника, и портрета на Ангелина Бръчкова.
Хенрих Дембицки *издава* литографията „Самоубийството на Ангел Кънчев" с помощта на **Недялко Пандурски**.
Антон Станишев, дебърски майстор-резбар, *завършва* иконостаса на църквата „Св. Георги" в Тулча.
Иван Стрелухов и Тодор Несторов, калоферски майстори-резбари, *завършват* иконостаса на църквата „Св. Атанасий" (дн."Св. св. Кирил и Методий") в Търново.
15 май. **Николай Павлович** *изпраща* писмо до Т. Икономов в Тулча, за да изрази огорчението си, че са дали на Станислав Доспевски да изографисва църквата в града. Обявява се против стария начин за изписване на иконите, чрез който се създавали само „карикатури", поради което приучвали народа към грозното.
16 юли. В писмо до семейството си в Трявна резбарят **Симеон Симеонов** *описва* тежките условия, при които работи в Килифарево. Там дори и храна не можело да се намери — *„тай щото ма дукараха да си купувамъ вину куги ми се пие. Ами те немат вину от максулъ и нищат да дават пари за вину... ала и брашно нямат, че и за тях си да си месят хлябъ..."* Затова резбарят напуснал и отишъл в с. Дебелец.

Уста Колю Фичето *завършва* строителството на покритият мост в Ловеч. Издигнат е на седем каменни стълба, иззидани с пясъчник и украсени в горната част със скулптурни изображения; покрит е и от двете страни е с малки магазинчета.
Завършена е „Бухаловата чешма" в Карлово, разположена в дъното на калдаръмения двор срещу входната порта на Бухаловата къща. Изградена е от монолитен тъмносив гранит с ниша. Лице-

вата плоскост е украсена с нисък релеф, изобразяващ стилизирани лалета, маргаритки и виещи се растения. Строителите са се изписали: *„Кирко М. Б. и син Ив.“*. Чешмата е едно от изящните творби на каменоделното изкуство.

Изградена е камбанарията към църквата „Св. Георги“ в Асеновград. Висока е 12 м.

Иван Грозев ***построява*** сградата на текстилното предприятие в околностите на Карлово.

Оркестърът на **Янко Мустаков** ***свири*** в антрактите на театралните представления в Свищов, *„за да не бъде глухо“*. В „Ръководство за словесност“ **Д. Войников** ***дава обяснение*** на някои общомузикални въпроси, като що е музика, опера, композитор и др. В Русе в дома на **Никола Сакеларов** ***е внесено*** първото пиано.

Основано е читалище „Искра“ в Белово, Пазарджишко, по инициатива и под председателството на **Тодор Каблешков**, когато той е началник на местната ж. п. станция.

Основано е читалище в Ново село, Видинско.

Основано е читалище в Преслав от учителя **Стефан Б. Деребеев**, родом от Карлово, и по идея на Шуменското читалище, подкрепяно от **Маринчо Бенли**.

Основано е читалище в Рупките (Тюркмешлии), Старозагорско, от учителя **Никола Видев**.

Основано е читалище „Начало“ в Червена вода, Русенско, от учителя **Тома Кърджиев**.

Възстановена е дейността на Ломското читалище под ръководството на **Дим. Маринов**, който го превръща в „политически клуб“.

Възстановена е дейността на основаното през 1865 г. читалище „Зора“ в Неврокоп (Г. Делчев) и е отпечатан неговият устав; читалището получава подкрепа от Цариград, Велес, Самоков и Рилския манастир.

Възстановена е дейността на Свиленградското читалище, този път под името „Наука“ и с председател — учителят **Петър Станчев**. Читалището води борба за просвета в района и против гърцизма. Сред активните му членове е и **Иван Вазов**, учител в града.

Читалището в Бабадаг ***подарява*** едно годишно течение на сп. „Ступан“ на училището в с. Потур.

Еленското читалище „Напредък“ ***подпомага*** финансово Македонската дружина в Цариград.

Клисурското и Копривщенското читалища ***изпращат помощи*** на българската община в Мелник за построяване на училище.

Читалище „Св. Седмочисленици“ в Самоков ***решава да изпраща*** ежегодно 15% от прихода си на Цариградското читалище; поема инициативата за създаване на акционерно дружество, което да издържа читалищния периодичен печат.

С установяването на **П. Р. Славейков** в Одрин дейността на читалище „Тракия“ *се активизира* — дава се представление, чества се празникът на Кирил и Методий, подпомагат се училищата в околните села.

Председател на Панагюрското читалище „Виделина“ *става* **Павел Бобеков**; библиотеката на читалището нараства на 2 000 тома; развива се активна лекционна и театрална дейност.

След арестуването на **В. Левски** и разгрома на ВРО читалище „Наука“ в Ловеч *претърпява* период на застой.

Февруари. *Основано е* читалище в Михайлово (Гьокпала), Старозагорско, от учителя **Д. Х. Генчев.**

1 септември. *Основано е* читалище „Развитие“ в Скопие.

Есента. *Основано е* по инициатива на учителя **Н. М. Шишеджиев** читалище във Враня.

20 декември. Читалище „Напредък“ във Враца *приема* нов устав и си избира ново настоятелство, което поема ангажимента да закупува новоизлизащи вестници и книги, да подпомага бедни ученици, да изпрати една девойка да се учи в Габрово и др.

Декември. *Основано е* читалище „Трендафил“ в Брацигово. То се помещава в дома на **Васил Петлешков**, който освен това подарява за библиотеката му всички свои книги, списания и вестници. По негов и на учителите почин *е създадено* и женско читалище „Надежда“.

1875 *Създадена е* „Славянска дружина“ в Букурещ, включваща представители на различни славянски народи, в това число и българи. В Търново **Г. Смилов** *открива* фабрика за сапун. **Димитър Наумов** *създава* образцово земеделско стопанство в с. Шамлии (Горно Ботево), Старозагорско. *Отменени са* вътрешните мита в Османската империя. *Открита е* за експлоатация железопътната линия Солун — Велес — Скопие — Митровица. *Умира* **Паисий, епископ Врачански.** *Убит е* от турци **архимандрит Василий**, вуйчо на **В. Левски.** *Умира* **митрополит Дионисий Ловчански** — предполага се, че е отровен.

6 януари. *Умира* **Кръстьо Стоянов Пишурка.**

Февруари. В сп. „Читалище“ **Ст. Бобчев** *отпечатва* откъси от книгата на **А. Дебай** „Философия на женитбата“.

Февруари. **Хр. Ботев** *става учител* в българското училище в Букурещ.

2 февруари. *Умира* **Стефан Попниколов Изворски.**

14 февруари. *Ражда се* във Варна **Добри Христов** — композитор.

Март. Конфликтът между **Хр. Ботев и Л. Каравелов** *предизвиква разединение* сред революционната емиграция. **Ботев** *застава начело* на радикалното течение.

Март. В Перущица *е създадено* „Ораческо дружество“ за *„подобряване на земеделието“.*

1 март. *Умира* **Отец Матей Преображенски-Миткалото.**

4 юни. *Умира* **Иларион Макариополски** (Стоян Стоянов Михайловски).
19 юни. *Избухва въстание* срещу османската власт в Херцеговина, а след месеци и в Босна.
Юли. **Хр. Ботев** *се оженва* за **Венета Минчева-Везирева**, родом от Търново.
12 юли. *Умира* **Кънчо Кесарев (Кесариев)**, учител.
12 август. *Събрание* на радикалното течение в революционната емиграция. *Взето е решение* за *„всеобщо въстание в Българско"*. *Избран е* нов Български революционен комитет в Букурещ в състав: **Д. Шопов, Ив. Драсов, Хр. Ботев, д-р Хр. Чобанов и Д. Ценович.**
15 август. *Умира* **Доротей Врачански**, митрополит Софийски.
21 август. В Букурещ *е основано* Българско човеколюбиво настоятелство от дейци на умереното течение в революционното движение начело с **Кириак Цанков**.
23 август. Основните решения на събранието от 12 август и планът за подготвяното въстание *са съобщени* на комитетите с Окръжно на Българския революционен комитет.
1 септември. С телеграма до руския генерален консул в Букурещ посланикът на Русия в Цариград **Н. Игнатиев** *нарежда да се преустанови* подготовката на българското въстание и се отложи за по-благоприятно време.
14 септември. **Хр. Ботев** *преустановява* издаването на в. „Знаме".
16-17 септември. *Опит за въстание* в Старозагорско, Шуменско и Русенско, завършил с неуспех.
30 септември. **Хр. Ботев** *подава оставката си* от Българския революционен комитет в Букурещ.
30 септември. *Умира* **Емануил К. Васкидович**.
1 октомври. *Събрание* на членовете на разпадналия се Български революционен комитет и други привърженици на радикалното революционно течение.
Октомври. В Гюргево **Н. Обретенов, Ст. Заимов и П. Волов** *стават инициатори* за създаване на нов революционен комитет.
8 ноември. *Ражда се* в Казанлък **Васил Мирчев Хадживасилев** — първият български симфоничен диригент.
11 ноември. *Окончателно е оформен* Гюргевският революционен комитет. До 25 декември се провеждат няколко заседания, на които е взето решение и е изработен общ план за въстание в България през пролетта на 1876 г. с цел да се заставят великите сили и най-вече Русия да се заемат с решаването на българския въпрос.
11 ноември. *Умира* **Димитър Емануилов Шишманов**.
27 декември. *Умира* **Димитър Николов Благоев** — учител.

В Габрово *се създава* между учителите и по-интелигентните граждани дружество за събиране на народни умотворения. Всеки от членовете му се задължава да събира песни, гатанки, поговор-

ки и т. н. — в противен случай плаща глоба. За кратко време са събрани около 2000 умотворения.

В Ловеч учителите **Ф. Хр. Фиков**, **Илия П. Луканов** и **В. Хр. Радославов** *разпределят* за първи път в града учениците в класове.

Димитър Маринов *става главен учител* в Лом и заедно с **Никола Попов** подготвят програма за два класа. Въведената като отделен предмет гимнастика скоро е отменена по настояване на турската власт.

Петър Станчев *се установява като учител* в Одрин, където организира театрални представления и събира статистически сведения за българското население.

Иван Славейков *става учител* по френски език в Роберт колеж в Цариград.

Ирина Петрова-Тотева, дъщерята на **Бачо Киро Петров**, след завършване на Габровското класно девическо училище *става учителка* в Бяла черква.

29 юни. В Габрово *излиза първият випуск* от първата българска седмокласна гимназия, подготвен от учителите **Ив. Гюзелев и Р. Каролев**, който става и директор на гимназията.

15 септември. В Самоков след построяване на половината от сградата *се открива* Самоковско-рилско богословско училище. Парите (100 000 гроша) за него са завещани от **митрополит Авксентий**.

Скопският **митрополит Доротей** *подава оставката си* и се установява в Цариград.

23 юли. Архимандрит **Кирил** *е ръкоположен* за епископ Белоградчишки и назначен за викарий на екзарх Антим I, а след месец е избран за Скопски митрополит.

20 септември. За Стобийски епископ *е ръкоположен* **Синесий**. Като викарий на Кюстендилския митрополит Иларион през следващите две години му е поверено управлението на Щипска епархия.

В Браила **Стоян Заимов** *започва да издава* хумористичен вестник „Михал“ (бр. 1-12).

Във Виена *е правен опит* за издаването на сп. „Китка“ (кн. 1) с редактор **Иван Раднев**.

Януари. Във Виена *започва печатането* на „Педагогическа книжица“ — списание за *„училищно здравословие за родители и учители“* с редактор **П. Пъргов** (до януари 1876 г.).

15 януари. В Букурещ *започва да излиза* сп. „Знание“ — *„издание за наука и литература“*, чийто редактор е **Любен Каравелов**, а издател е **Иван П. Адженов** (до есента на 1878 г.).

12 февруари. В Цариград *излиза* бр. 1 на „Ден“ — седмично *„научно-политическо списание“* с редактор **Стефан Бобчев** (до

юли 1876 г.).
Април. В Цариград *е поставено началото* на „Въскресник“ — *„духовно неделно списание“* с редактор **Илия Христович** (бр. 1-8, до юни 1875 г.).
Септември. В Букурещ **Кирияк Цанков** *започва да издава* в. „Балкан“ (бр. 1-2, септември-октомври).
Блъсков, Илия: „Календарче за 1875“ (Вн.).
Богоров, Иван: „Селският лекар“ (Вн.).
Ботев, Христо: „Песни и стихотворения от Ботйова и Стамболова. Книжка първа“ (Бук.); „Календар за година 1876“ с портрет на В.Левски и текста на стихотворението „Обесването на Васил Левски“ (Бук.);“За славянското произхождение на дунавските българи“ (изследване от **Д. Иловайски**, превод от руски, Бук.).
Бояджиев, Параскева: „Майка-къщовница или по кой начин трябва майката да възпитава децата си“ (превод, Бук.).
Велиев, Филип: „Омирова Илиада“ (превод, Вн.).
Верн, Жул: „Пет недели в балона, изследователно пътуване на трима англичани в Африка“ (роман, превеждан от **В. Атанасов**, но неиздаден).
Голчев, Георги: „Злочеста Милка или самоволна жертва за любов“ (в стихове, Цар.).
Горанов, Богдан: „Лафонтен“ (биогр. очерк, превод); „За френската писменост от седемнадесетото столетие“, „Възраждането на немската народна литература в 18 столетие“, „Училищата на княжество Сърбия в 1873-1874 година“ — статии, сп. „Читалище“ (бр. 13, 14, 15, 16).
Дикенс, Чарлз: „Големите надежди“ (роман), „Усилните времена“ (роман) — възложени от изд. „Промишление“ за превод на **Н. Михайловски**, но неиздадени.
Дозон, Огюст: „Български народни песни“ (сборник, Париж).
Душанов, Димитър: „За преподаването на всеобщата история по Н. В. Гогол“ — статия, сп. „Читалище“ (кн. 12-13).
Каравелов, Любен: „Кирил и Методий, български просветители“ (брошура, Бук.); „Сокол. Сборник от разни списания за прочитане“ (Бук.); „Три картини из българския живот“, „Маминото детенце“, „Извънреден родолюбец“, „Прогресист“ (сатиричен роман в три части /повести/, публикувани с продължение в сп. „Знание“, бр. 11-17, 18-20, 22-23); „Стана“ (разказ), „Слава“ (разказ), „Данило Гурч“ (разказ от **М. Вовчок**, превод) — сп. „Знание“ (бр. 1-4, 5, 6-8,).
Карапетров, Петър: „Наръчен денослов за 1875 проста година“ (Цар.).
Кисимов, Пандели: „Откритието на Америка“ (ч. 1, превод, Вн.).
Михайловски, Никола: „Пикильо Алияга“ (творба на **Евг. Скриба**, т. 1-2, превод, Цар.); „Тайните на инквизицията“ (от **В. Д. Фереал**, превод, Цар.).

Неофит Рилски: „Словар на българския език“ (Цар.).
Писарев, Д. И.: „Съкратена история на умственото развитие в Европа“ (превод от руски на **Ат. Илиев**, Цар.).
Протич, Петър: „Poesii“ (сборник със стихове на български, френски, гръцки и румънски ез., Бук.).
Пушкин, А. С.: „Капитанска дъщеря“ (повест, превод от руски **М. Греков**, Бук.).
Рид, Майн: „Ловци на растения“ (роман, превеждан от **Ст. Бобчев** и обявен, но неиздаден).
Славейков, Петко: „Кратък годишен месецослов за високосната 1876 година“ (Цар.); „Цариградски потайности“ (ч. 3, превод, Цар.); „Описания на р. Арда и селищата Пашмаклъ, Читак, Смилян и Султанери“ (сп. „Ден“, бр. 1).
Стамболов, Стефан: „Пиеница“ (стихотворение-дебют, сп. „Читалище“, кн. 2).
Станкович, В.: „Покрестението на едного свещенника Исидина“ (превод, 2 изд., Бук.).
Стефанова, Карамфила: „Сбирка стихотворения“ — подготвен за печат, но неиздаден стихотворен сборник.
Узунова, Анастасия: „Буквар за французкия език“ (Вн.).
Ушински, К.: „Детинский свят“ (превод на **Д. Манчев**, Вн.).
Франгя, Антон: „Венец на българската муса“ (стихове, Вн.).
Чернишевски, Н. Г.: „Какво да се прави?“ (роман, превеждан от **Ст. Стамболов** и обявен за отпечатване, но неиздаден).
Шопов, Атанас: „Хромият дявол“ (от **Льо Саж**, т. 1, Цар.); „Образованието на человешкия род“ (превод, обявен, но неиздаден).
Анонимни издания: „Една истинска повест“ (Цар.); „Мили народе български“ (възвание, 1 л.).

Войников, Д. „Райна княгиня“, драма в пет действия, III изд. (Браила).
Костомаров, Н. „Кремуций Корд“, драма в три действия; прев. **Христо Ботев** (Бук.).
Молиер. „Скъперникът“, комедия в пет действия; побългарил **Марко Балабанов** (Цар.).
Пеев, Т. „Даскал Генко“, комедия в едно действие (Браила).
Станчев, Т. „Нова мода“, смешна позорищна игра в едно действие (Русе).
Узунов, Ат. „Добър хайдутин“, драма в пет действия; написана по време на заточението на автора в Аргана Мадени, Мала Азия; публикувана е след Освобождението.
В Казанлък ***е поставена*** пиесата „Иванко, убиецът на Асеня I“ от **В. Друмев**.
В София ***е поставена*** „Криворазбраната цивилизация“ от **Д. Войников**.
В Харманли ***е представена*** „Многострадалната Геновева“.

В Шипка *е възстановена* постановката на „Райна княгиня“ от **Д. Войников**.
Януари. Във Велес *е представена* „Многострадалната Геновева“. В тази постановка за пръв път в България ролята на Геновева се играе от жена — учителката **Т. А. Коларова**; представлението е повторено.
23 януари. В Мустафа паша (Свиленград) *е представена* „Многострадалната Геновева“ с реж. **Петър Станчев**; представлението е повторено.
9 март. В Жеравна *е представена* пиесата „Не ще може или глезен Мирчо“ по **Д. И. Фонвизин**.
29 ноември. В Цариград в „Театро франсе“ *е поставена* „Невянка и Светослав“ от **Константин Величков**.

Иван Доспевски, брат на **Станислав Доспевски**, *създава* портрета на Григор Караманов от Кюстендил, който е интересен опит за реалистично живописване на портрет от натура.
Христо Цокев *рисува* иконата „Полагане в гроба“ за църквата „Св. Богородица“ в Габрово — образите са чисто реалистични; *създава* портрета на Ивана Ненова.
Тодор Д. Несторов и **Иван Стрелухов**, възпитаници на калоферската резбарска школа, *завършили* иконостаса на църквата „Св. Димитър“ в Бяла черква и оттук през 1876 г. се присъединили към четата на **Бачо Киро** и **поп Харитон** и загинали в Дряновския манастир.
Фотографът **Тома Хитров** *прави* една от най-добрите снимки на **Христо Ботев.**

Ботев, Хр., Стамболов Ст. „Песни и стихотворения от Ботйова и Стамболова. Книжка първа“ (Букурещ). Стихосбирката съдържа творби на двамата възрожденски поети, много от които са се превърнали в популярни песни.
Иванов, П. „Стихотворения I.“ (Цар.).
В „Летоструй“ (г. VII, с. 122-126) *е публикувана* нотираната мелодия на **Ф. Товачовски** към стихотворенията на **Д. Войников** „Пълната луна ясно грей“ и на **П. Р. Славейков** „Сутрин рано излязох само“.
Слючено е съглашение между Шуменското училищно настоятелство и учителя **Харалан Ангелов**, според което той поема задължението всяка седмица да създава по едно стихотворение, да му приспособява мелодия и да го изпява с децата след отпус на черква в училището. Цигулар и бивш участник в оркестъра на Д. **Войников**, **Х. Ангелов** *разучава* мелодии от английските нотни сборници „Happy Voices“ и „Happy Aus“ и по тях *създава* свои текстове. Седем от тия песни *са публикувани* от **Р. М. Рачев и А. Стоянов** в „20 училищни песни на ноти на 1, 2, 3 и 4 гласа“, ч. II,

Варна, 1887 г. Във Варна *е създадено* филхармонично дружество.

Основано е читалище в Башно село, Велешко, абонирано от **д-р Пантелей Минчев** от Тулча за в „Ден".

Основано е читалище в Енджакьой (Стоил войвода), Сливенско. Под формата на „земледелческо дружество" *е възстановена* дейността на читалището в Стрелча, Пазарджишко.

Велешкото читалище „Просвещение" *организира* няколко театрални постановки, като с прихода подпомага бедни ученици.

С капитала си от 10 000 гроша Дряновското читалище „Общий труд" *издържа* една ученичка в Габровската гимназия. С дейността си служи за прикритие на местния РК с председател — активният читалищен деец **Радко Радославов** — основател на Горнооряховското читалище.

Читалище „Зора" в Крайова *предоставя помощ* от 50 австрийски жълтици на БРЦК в Букурещ.

Читалище „Съгласие" в Тулча *взема под надзора си* училищата в района, уеднаквява програмите им и им намира подходящи учители. Обявява конкурси за издаване на книги в помощ на селското стопанство, сборници с народни умотворения и др.

Председател на читалище „Росица" в Севлиево става **Стефан Пешев**, който го превръща в център на подготовката за въстание.

По време на Старозагорското въстание турските власти *запечатват* читалище „Братство" в Енина, Старозагорско, *и арестуват* председателя му **Д. Рогозов**.

10 февруари. *Основано е* читалище „Съединение" в Голямо Конаре (дн. Съединение), Пловдивско, от **Атанас Ламбов,** учителя **Еню Маринов Бекирски**, поп **Иван Генов** и др.

Април. *Основано е* заедно с местния революционен комитет читалище „Помощ" в Батошево, Габровско, от **Стефан Ив. Пешев** от Севлиево; читалището се учредява, за да прикрие дейността на революционния комитет.

11 май. Читалище „Напредък" в Олтеница *организира* тържествено празнуване на св. св. Кирил и Методий.

Септември. **Стоян Заимов** *посещава* Оряхово и пренощува няколко дни в читалището, чийто председател е учителят-революционер **Тома Младенов**.

1876 **Стефан М. Султанов** *открива* в Габрово фабрика за сапун. *Умира* **Георги Симеонов Молеров** от Банско. *Умира* **Васил Минев Неделчев**. *Умира* **Константин Николаев Попович**. *Умира* **Марко Костов**. *Умира* **Никола Попвасилев Златарски**.

Януари. Гюргевският революционен комитет *прекратява* дейността си. Апостолите на четирите въстанически окръга и техните помощници преминават в България.

Януари-април. *Подготовка на въстанието* в революционните окръзи.

Началото на годината. В Градец *се основава* ученическо дружество „Здравец".
2 януари. **Хр. Ботев** *получава* сръбски паспорт.
7 февруари. *Умира* **Партений, митрополит Нишавски**.
23 февруари. *Умира* **Рафаил Попов**.
12-26 февруари. **Хр. Ботев** *предприема пътуване* до Белград и Триест.
4 март. **Хр. Ботев** *предприема пътуване* до Русия със задачи във връзка с готвеното въстание в България. Посещава и Цариград.
10 април. В Букурещ **Хр. Ботев, Н. Обретенов и Г. Апостолов** *решават да организират* чета, която да премине Дунава на 11 май, когато трябва да започне въстанието в III Врачански окръг.
12 април. На **Венета и Христо Ботеви** *се ражда дъщеря*, на която дават името **Иванка**.
14-16 април. *Събрание* на представители от IV окръг в средногорската местност „Оборище". *Взето е решение* за обявяване на въстание в окръга на 1 май.
20 април. *Обявяване на въстанието* в Копривщица, Панагюрище, Клисура и други селища от IV окръг.
21-23 април. *Започва въстание* в Брацигово, Батак и Перущица. *Създадена е* конната (Хвърковатата) чета на **Г. Бенковски**. Турските власти изпращат срещу въстаналите българи 10 000 души редовна войска и въоръжават местното мюсюлманско население (между 80 000 и 100 000 башибозуци).
25-26 април. *Окръжно събрание* на революционните дейци от I Търновски окръг в Горна Оряховица. *Решено е* въстанието в окръга да се обяви на 28 април.
26 април. Клисурските въстаници *отстъпват* пред многобройния противник. Селището е напълно опустошено от турците.
27 април. В Горна Оряховица *са арестувани* **Г. Измирлиев и Иван Панов Семерджиев**.
28 април. *Започва въстанието* в I революционен окръг. *Формирана е* чета от 192 души начело с **поп Харитон Халачев, Петър Пармаков и Бачо Киро Петров**.
28-30 април. *Героична отбрана* на Панагюрище и Перущица. Селищата се превзети от многобройния противник.
29 април-7 май. Четата на **Бачо Киро и поп Харитон** *води* в Дряновския манастир срещу 11-хилядна редовна турска войска, въоръжена и с оръдия, най-продължителните сражения по време на въстанието.
30 април. В сраженията за Перущица *е убит* **Петър Тошев Бонев**.
30 април. *Убит е* в Панагюрище **Поликарп Попнейков Чуклев**.
Май. *Започва въстание* във II Сливенски окръг. *Формирана е* чета в местността „Куш бунар" начело със **Стоил войвода** и **Иларион Драгостинов**.
Май. *Избухва въстание* в Разловци, което постепенно обхваща и други селища на Източна Македония.

1 май. С огромен откуп Копривщица *е спасена* от пълно опустошаване. *Превзет е* въстаническият лагер на връх Еледжик.
1 май. *Започва въстание* в Габровско. *Формирана е* чета начело с войводата **Цанко Дюстабанов**.
1 май. На среща на първите министри на Русия, Австро-Унгария и Германия в Берлин *е подписан* общ меморандум за частични реформи в Османската империя.
1-11 май. *Масово въстават* селата Батошево, Кръвеник и Ново село. *Създадена е* временна въстаническа власт. Въпреки героичната отбрана, турците превземат въстаналите селища.
6 май. *Убит е* **Тодор Димитров Белопитов**, секретар на Хвърковатата чета на **Г. Бенковски**.
7 май. В сраженията за Дряновския манастир *загиват* **Петър Николов Пармаков и Христо Донев** (Тамбурата). След деветдневна упорита отбрана четата на **поп Харитон** *напуска* Дряновския манастир, но е преследвана и разбита.
8 май. *Загива* **поп Харитон**. На път за Пазарджик *се отравя* заловеният ръководител на въстанието в Брацигово **Васил Ангелов Петлешков**. Край Дряновския манастир е убит **Тодор Лука Лефтеров**. Четата на **Стоил войвода** *вдига на въстание* селата Нейково и Жеравна. В Малешево *е формирана* чета начело с **Димитър Попгеоргиев Беровски**.
9 май. *Загива* **поп Гаврил Трифонов** в сраженията при Дряновския манастир. В сраженията около манастира в началото на май загиват две трети от въстаниците, сред които **Васил Минев Неделчев, Димитър Георгиев Папазоглу, Христо Трифонов, Иван Хр. Стрелухов**.
9 май. След отказа на **Филип Тотю** да оглави подготвяната в Румъния чета, за неин войвода *е определен* **Хр. Ботев**.
10 май. *Убит е* **Георги Тахов Обретенов**. В Сопот *е убит* от турците **Христо Г. Трувчев**, участник в Априлското въстание.
10 май. *Загива* **Иларион Иванов Драгостинов** — читалищен деец в Русе; един от организаторите на Старозагорското въстание; член на Гюргевския революционен комитет; Главен апостол на Сливенски революционен окръг.
10-13 май. *Неравни боеве* на въстаниците от Сливенски окръг срещу редовна войска и башибозук. Въстанието във II окръг *е потушено*.
11 май. *Разбита е* Тревненската чета начело с **Хр. Патрев, Ст. Гъдев и Т. Кирков**.
12 май. В местността „Костина" в Тетевенския Балкан *загива* **Георги Бенковски**.
12 май. *Умира* в Битоля митрополит **Генадий Велешки**.
13 май. **Хр. Ботев** *се разделя със семейството си* и тръгва за Гюргево, за да застане начело на готвената чета.
16 май (следобед). С група четници **Хр. Ботев** *се качва* на австрийския параход „Радецки". Четата на **Таньо Стоянов** *преминава* Дунава източно от Тутракан.

17 май. **Хр. Ботев** ***пише*** от Турно Магуреле прощалното си писмо до своето семейство.
17 май (по обед). Ботевата чета ***завладява*** кораба „Радецки" и принуждава капитана да спре няколко километра западно от Козлодуй. Четата слиза на българския бряг и се отправя към Врачанския Балкан.
18 май. ***Ожесточени*** сражения на Ботевата чета край с. Баница при възвишението „Милин камък".
18 май. След дворцов преврат срещу **Абдул Азис**, за султан ***е провъзгласен*** племенникът му **Мурад V**. Централната власт се поема от „новите османи" начело с **Мидхат паша**.
19 май. През нощта ***е направен опит*** за вдигане на въстание във Враца. По-късно в града нахлуват башибозушки шайки, които се отдават на грабеж и убийства.
19 май. ***Убит е*** **Сава Георгиев Катрафилов**.
20 май/2 юни. Ботевите четници ***водят*** тежки и продължителни боеве по планинските върхове „Камарата", „Купена", „Околчица". **Войводата Хр. Ботев** ***загива*** в подножието на връх „Камарата".
26 май. При опит да премине р. Янтра край Бяла ***се удавя*** **Панайот Волов**.
27 май. В ожесточен ръкопашен бой край с. Араплар (Априлово), Поповско, ***загива*** **войводата Таньо Стоянов**.
28 май. ***Обесени са*** в Търново **Бачо Киро Петров и Иван Панов Семерджиев**.
28 май. ***Обесен е*** в Горна Оряховица **Георги Димитров Измирлиев-Македончето**.
Май-юни. Четата на капитан **Петко войвода** ***води*** бойни действия в Източна и Западна Тракия. След повече от месец неравна битка с вековните потисници въстанието на българския народ ***е жестоко потушено***.
3 юни. ***Самоубива се*** **Тодор Лулчов Каблешков**.
13 юни. ***Загива*** **Никола Дончев Войновски**, предвождащ част от разкъсалата се Христо-Ботева чета.
15 юни. ***Обесен е*** **Цанко Дюстабанов**.
18 юни. Сърбия и Черна гора ***обявяват война*** на Османската империя, в която като доброволци се включват много българи.
26 юни. ***Среща*** на руския и австро-унгарския императори в Райхщад, на която двете велики сили ***се договарят*** за позицията си спрямо политическата криза в Турция.
26 юни. В Севлиево ***е обесен*** **Стефан Иванов Пешев**.
29 юни. В Ямбол ***е обесен*** **Георги Дражев Георгиев**.
2 юли. В Севлиево ***е обесен*** **Никола Дабев**.
10 юли. В Букурещ ***е учредено*** Българско централно благотворително общество.
12 юли. От Сърбия в северозападните български земи ***преминава*** четата на **Сидер Грънчаров**.

17 юли. В Пловдив *е обесен* **Никола Геров Белчев** заради участието си в Априлското въстание.
29 юли. В Орханийско *е убит* **Сидер Грънчаров** при опит за присъединяване към четата на **Хр. Ботев**.
Юли-август. Няколко международни анкетни комисии *посещават* пострадалите селища след потушаването на Априлското въстание. В Европа *се надига* вълна от протести срещу жестоката разправа на османските власти с въстаналия български народ.
Август. По инициатива на Българската екзархия в Цариград *е съставена* „Човеколюбива комисия" с цел събиране на помощи за пострадалите от въстанието.
3 август. В Пловдив *е обесен* **Васил Бойчев Соколски**, лекар на Хвърковатата чета на **Бенковски**.
5 август. По инициатива на цариградските българи, Българската екзархия и с финансовата помощ на Българското човеколюбиво настоятелство в Букурещ в столиците на големите държави *е изпратена* българска делегация в състав — **Драган Цанков и Марко Балабанов** — с мисия да убеди европейските правителства в необходимостта от предоставяне на политическа автономия на българите, „гарантирана от великите сили". В Бирмингам показали двамата българи на сцената на театъра като „bulgarian delegates" и тогава един черен женски костюм в Лондон бил наречен „Bulgaria".
Руският **канцлер Горчаков** *предлага* свикване на международна конференция на великите сили по повод кризата в Османската империя.
17 август. *Умира* от раните си бившият участник в Сръбско-турската война **Найден Първанов Папанинов** (Пешов).
31 август. В резултат на извършения в Цариград преврат на престола *се възкачва* **Абдул Хамид II**.
14 септември. Като студент в Лайпцигския университет **Константин Стоилов** *става член* на масонската ложа „Аполо".
3-4 октомври. *Взето е решение* за формиране на Българското опълчение.
10 октомври: **Джузепе Гарибалди** *се обръща* с писмо до българската революционна емиграция в Румъния, в което изразява солидарността си с борбата на българския народ за освобождение и съжаление, че не може лично да участва в нея.
10 октомври. *Умира* **Костаки Иванов Попов** в Търново.
17 октомври. След поражението на сръбската армия при Джунис, Сърбия *е изправена* пред пълен погром и окупация от Турция.
19 октомври. *За да спаси* Сърбия, Русия предявява ултиматум на османското правителство да прекрати военните действия под заплаха от война. Започва частична мобилизация на руските войски.
Ноември. От името на българското население в Одринска Тракия до посланиците на великите сили в Цариград *е изпратен мемоар* с искания бъдещата автономна българска област да включва освен Дунавска България още и Тракия, и Македония, а властта на българския

екзарх да се простира върху всички области на българското княжество.
18-19 ноември. На Народен събор, свикан от Българското централно благотворително общество в Букурещ, ***е приета*** Политическа програма за разрешаване на българския въпрос. На 1 декември програмата ***е изпратена*** на посланиците на великите сили в Цариград.
В Българската екзархия ***е подготвен мемоар***, връчен на представителите на великите сили в Цариград, който съдържа проект за устройството на бъдещата българска автономна област, карта и подробни сведения за етническите граници.
30 ноември-10 декември. ***Конференция*** на посланиците на великите сили в Цариград. ***Изработен е*** проект за реформи на Османската империя, предвиждащ автономно управление на българските земи.
11 декември. Османското правителство ***отхвърля*** проекта за реформи, предложен от конференцията на посланиците. ***Обявено е*** въвеждането на конституционен режим на управление в Турция. **Гаврил Кръстевич** ***е назначен*** за председател на създадения според наскоро обявената османска конституция Върховен съд. За турски посланик във Виена ***е назначен*** **Алеко Богориди**. С указ на император **Александър II** ***се създава*** специална Гражданска канцелария към руската армия начело с княз **В. Черкаски**, чиято главна задача е да работи за изграждане на основите на новата българска държавност.

Училищното настоятелство и учителският съвет на Болградското централно училище ***приемат*** предложението на румънското министерство и ***преобразуват*** училището в Болградски лицей. **Богдан Горанов** ***става учител*** в Болградската гимназия и преподава психология, логика, етика и немски език.
Райна Попгеоргиева (Райна княгиня), учителка в Панагюрище, ***ушива*** главното въстаническо знаме на панагюрци ***и го носи*** на тържественото шествие в деня на обявяване на въстанието.
Ана Гиздова, учителка в Брацигово, ***ушива*** знамето за въстаниците.
Зюмбюля Стефанова, учителка в Клисура, ***ушива*** знамето на клисурските въстаници.
Виктория Пишурка, дъщерята на **Кръстьо Пишурка**, ***става учителка*** в Лом.
Димитър Кръстев ***завършва*** Галатасарайския лицей в Цариград с награда за оригинални трудове по математика — открива нова геометрическа теорема с важни приложения, която във Франция се назовава с неговото име.

1 януари. За Ловчански митрополит ***е ръкоположен*** **Йосиф** (бъдещ екзарх).
15 септември. **Митрополит Доситей** ***открива*** „Самоковско-Рилско богословско училище“ в Самоков.

В Браила *са правени опити* за издаването на следните вестници: „Юнак“, „Момче“, „Български лъв“ и др.

Април. В Болград *започва да излиза* двуседмичникът „Български глас“ — *„вестник политически и книжевни“* с гл. ред. **Киро Тулешков** (до август 1877 г.).

Началото на годината. В Цариград *е поставено началото* на седмичника „Зорница“ на Американ. евангелско общество с ред. **Л. Байнгтон** (до декември 1878 г.).

5 май. В Гюргево *започва издаването* на в. „Нова България“ с редактор **Хр. Ботев**, по-късно — **Рашко Блъсков, Стефан Стамболов** (до април 1877 г.).

Юни. В Браила *започва издаването* на в. „Възраждане“ с редактори: **Светослав Миларов, Тодор Пеев, Иван Драсов**.

Август. В Букурещ *се поставя началото* на „Стара планина“ — *„вестник за политика и за книжнина“* с редактор **Стефан Бобчев**.

Блъсков, Илия: „Календарче за 1876 г.“ (Вн.).

Ботев, Христо: „Захваща се вече драмата на Балканския полуостров“ (статия); „Въстанието в България“ (статия); „Реформите в Турция“ (статия); „Източният въпрос и България“ (началото на брошура от **ген. Липранди**, превод от руски) — в. „Нова България“ (бр. 1); „Турците и техните жени“, „Тридесет години в турските хареми“ — книги, превеждани от руски, но неиздадени.

Вазов, Иван: „Свобода или смърт“, „Вярата ми“, „Песен на юнаците на „Радецки“ (стихотворения, в. „Нова България“, юни-юли); „Подъл ли е българский народ?“ (стихотв., в. „Възраждане“, бр. 19); „Русия“ (стихотв., в. „Ст. планина“, бр. 35).

Голчев, Георги: „Заробените близнета. Народно-исторический роман“ (сп. Ден“, бр. 9-20, февруари-май).

Каравелов, Любен: „Децата не приличат на бащите си“ (повест, сп. „Знание“, кн. 1-4, февруари-март).

Кисимов, Пандели: „Откритието на Америка“ (ч. 2, превод, Вн.).

Кишелски, Иван: „Ръководство за успешен бой с турците“ (брошура, Бук.).

Козлев, Никола: „История на хайдут Сидера и на неговия бивол Голю“ (по народно предание, Одеса).

Попов, Ст. И.: „Надгробни слова“ (Бук.).

Славейков, П. Р.: „Кратък годишен месецослов за 1877“ (Цар.).

Стамболов, Стефан: „Годината 1876“; „Христо Донев“; „Возвание“ — стихотворения, в. „Нова България“ (бр. 15, 24, 26).

Тулешков, Киро: „Характери“ (превод); „Жизнеописанието на Христа Ботйова“ — обявени в периодическия печат, но неиздадени книги.

Филаретов, Сава: „Болгарский собеседник“ (на руски, С. Петербург).

Хилфердинг, А.: „Българска история“ (ч. 1, превод на **Д. Фингов**, Вн.).
Чернев, Атанас: „Русчушките тъмници или българската революция на 1867-а година“ (спомени, Бук.).
Анонимни издания: „Къде отиваш?“ (евангелистка брошура, Цар.); „Стенен календар за 1877 г. с портрета на Хр. Ботев“ (Болград).

Войников, Д. „Поевропейчване на турчина“, комедия в едно действие (Браила).
Войников, Д. „Диманка или вярна пръвнинска любов“, драма в пет действия. Създадена в Гюргево, творбата остава в ръкопис. Публикувана е за пръв път от **П. Пенев** в „Българската драматургия до Освобождението“, ч. II, С., 1964.
Пеев, Тодор. „Фудулеску, прокопцаният зет на хаджи Стефания“, драма в пет действия. Творбата остава в ръкопис. Публикувана е за пръв път в „Съчинения на Тодор Пеев“, С., 1976.
Тулешков, К. „Българското въстание“, драма. Ръкописът е изгубен.
Узунов, Ат. „Цвятко войвода“, драма в три действия (Бук.). Творбата е написана по време на заточението на автора в Аргана Мадени (Мала Азия).
Шилер, Фр. „Фиеско“, трагедия в пет действия; прев. от немски **Богдан Горанов** (Цар.).
В Мъглиж ***е дадено*** първото театрално представление, в което участват като музиканти някои членове на Старозагорското читалище.
Февруари: В Русе ***е представена*** драмата „Разбойници“ на **Шилер**, което става повод да се забранят от властите в града постановки на драми и трагедии.
13 февруари. В Цариград от Ученическата дружина „Братска обич“ ***са представени*** „Смъртта на княза Потемкина“, прев. от **А. П. Шопов**; „Насила оженване“ от **Молиер**, прев. от **П. С. Бобеков** и „Пиянска азбучна молитва“.
1 август. В Болград ***е представена*** пиесата на **В. Друмев** „Иванко, убиецът на Асеня I“.
29 септември. ***Подновено е*** Браилското театрално дружество под името „Светлина“ и с председател **Ст. Гр. Каракашев**, което си поставя задачата да събира средства за подпомагане на пострадалите от Априлското въстание. Първа постановка — „Стоян войвода“.

Румънският художник **Теодор Аман** ***завършва*** картината си „Клане на българите от турците“, в която пресъздава правдиво жестокостите на турците при потушаването на Априлското въстание.
Станислав Доспевски ***рисува*** портрета на Екатерина Зографска.

2 януари. За самочувствието на **Николай Павлович** като художник свидетелства писмото му до **Васил Берон**: *„Аз вярвам, че Вие сте убедени как други систематичен художник няма в цялото ни Отечество, освен меня и че сичките други са само самоуки икономазци и нищо друго...“*

Построена е жилищната кула в с. Велчево, Троянско, от **майстор Киро Комитата** за богатия турчин Мустафа Герджикоолу от с. Дебнево, Троянско. След Освобождението в нея се помещава първоначалното училище.

Вазов, Ив. „Пряпорец и гусла.“ Стихотворения. Книга първа (Букурещ). Съдържа и творби, добили вече популярност като песни, в това число „Тих бял Дунав“, „Песен на Панагюрските въстаници“ и др.
Мавридов, Х. „Цигулка с народни и любовни песни.“ Второ издание с прибавка (Браила).
14 април. Делегатите на Оборище ***пеят*** песента „Ей, народ поробен, що си тъй заспал“ по текст на **Ст. Стамболов** и по мелодия на украинската „Ой, за гаем, гаем“, по която дотогава се пее Чинтуловата творба „Българи, юнаци“.
Юни. Българските доброволци в Сръбско-турската впйна ***пеят*** стихотворението на **Ст. Стамболов** „Не щеме ний богатство“ по мелодия, заимствана от марш на словенския композитор **Даворин Иенко**. Песента ***се пее*** и от опълченските дружини.
Есента. В Плоещ **Никола Живков** ***създава*** песента „Шуми Марица“, която веднага добива изключителна популярност и през следващите години естествено се налага като национален химн. Своето бойно кръщение маршът получава в боевете на опълченските дружини при Ст. Загора и Шипка.

Читалище „Напредък“ в Олтеница ***издава*** книгата на **Атанас А. Чернев** „Рушчушките тъмници или българската революция на 1867 г.“.
Членовете на читалище „Мравка“ в Баня, Пазарджишко, ***се включват*** в четата на **поп Грую** по време на Априлското въстание.
Членовете на читалище „Помощ“ в Батошево, Габровско, ***превръщат*** селото си в един от активните центрове на Априлското въстание.
Членовете на ръководството на читалище „Искра“ в Белово, Пазарджишко, ***изразходват*** всички средства на читалището за оръжие на въстаниците от селото по време на Априлското въстание.
Членовете на читалище „Трендафил“ в Брацигово ***вземат участие*** в Априлското въстание, а основателят му **В. Петлешков** ***загива*** мъченически.
Дейността на читалище „Напредък“ в Г. Оряховица ***служи за***

прикритие на местния и на окръжния РК в Търновски революционен окръг. Членовете на читалището ***вземат активно участие*** в подготовката на въстанието.

Членовете на Клисурското читалище „Напредък“ ***се ангажират*** пред апостолите **П. Волов** и **Г. Бенковски** за участие в готвеното въстание.

Председател на читалище „Виделина“ в Пазарджик става председателят на местния РК **Яков Д. Матакиев**.

Читалище „Виделина“ в Панагюрище ***предоставя*** всичките си пари на въстаническия военен съвет. Председателят на читалището **Павел Бобеков** ***става хилядник и председател*** на Повременното правителство. Всички членове на читалището ***вземат участие*** в Априлското въстание.

28 април. Създателят на Белочерковското читалище **Бачо Киро Петров** ***извежда*** от Бяла черква чета от 101 души, която води най-продължителните сражения по време на Априлското въстание.

28 април. Председателят на читалище „Съединение“ в Михалци, Търновско, **Тодор Л. Лефтеров** с 33-ма от читалищните членове ***се присъединява*** към четата на **Бачо Киро** и **поп Харитон**. След погрома при Дряновския манастир турските власти разграбват инвентара на читалището и изгарят книгите му.

28 април. Ръководителите на читалището в Мусина, Търновско, **Аврам Стамболски** и **Димитър Беляковеца** заедно с 27 свои съселяни ***се присъединяват*** към четата на **Бачо Киро** и **поп Харитон**.

По време на Априлското въстание читалище „Напредък“ във Враца ***е затворено***, а библиотеката му е изгорена от турските власти.

По време на Априлското въстание ***са арестувани*** всички членове на Габровското читалище.

По време на Априлското въстание читалище „Напредък“ в Етрополе ***е затворено*** от турските власти.

По време на Априлското въстание читалището в Перущица ***е опожарено***, а почти всичките му членове начело с председателя **Петър Бонев** загиват.

Пловдивското читалище ***е затворено*** от властите след Априлското въстание.

Читалище „Извор“ в Самоводене, Търновско, ***е затворено*** от властите след Априлското въстание.

Читалище „Наука“ в Ловеч ***организира*** събиране на помощи за пострадалите от Априлското въстание.

Заради укриване на Ботеви четници ***е арестуван*** председателят на Ломското читалище **Дим. Маринов**, което ***прекъсва*** читалищната дейност в града до Освобождението.

1877 ***Умира*** **Михаил Василев Михаилиди.** В Бесарабия ***умира*** **Павел Петров Грамадов** (кап. Павел Кьорчоолу). В Одрин ***е осъден и обесен*** **Яни Димов Рододарович.** ***Умира*** от раните си след участие като доброволец в Сръбско-турската война **Васил Минчев**, получил образованието си в Прага и Загреб.

3 януари-6 март. Между Русия и Австро-Унгария ***са сключени*** две тайни конвенции, в които срещу австро-унгарския неутралитет Русия се задължава при успех във войната с Турция да не се създава голяма и компактна славянска държава на Балканите.

8 януари. След безплодни дискусии и отказ на Османската империя да приеме европейските предложения за реформи, Цариградската посланическа конференция ***е закрита***.

17 януари. ***Умира*** **Кирил Слепов.**

23 януари. ***Умира*** **Захарий Княжевски** (псевд. на Жеко Петров Русев).

7 февруари. ***Умира*** **Митко Ст. Паракуцов**, родом от Ловеч — учител, публицист, скромен книжовник.

15 февруари. В Москва ***умира*** **Райко Жинзифов.**

9 март. В Кладово ***умира*** **Михаил Атанасович** — лекар в Сръбско-турската война 1876 г.

19 март. В Лондон представителите на великите сили ***подписват*** протокол, в който още веднъж настояват османското правителство да приеме и приложи препоръчаните от Цариградската конференция мерки за осигуряване на спокойствие и благосъстояние на християнското население в империята на султана.

29 март. Високата Порта ***отхвърля*** Лондонския протокол.

29 март. **Генерал Н. Обручаев** ***представя*** **на император Александър II** две записки с план за водене на военните действия срещу Османската империя.

4 април. ***Сключва се*** руско-румънска конвенция за условията, при които Румъния ще се включи във войната срещу Турция, и за начина на преминаване и осигуряване на руските войски на румънска територия.

12 април. **Император Александър II** ***подписва*** в Кишинев Манифест за обявяване на война на Турция.

12 април. Българското централно благотворително общество ***се обръща с призив*** към българския народ да подкрепи руските войски и преустановява дейността си.

6 май. Пратениците на гр. Самара — кметът **Е. Т. Кожевников** и членът на градския съвет **П. В. Алабин** — ***поднасят*** на Българското опълчение скъпоценен дар — Самарското знаме, изработено още по времето на Априлското въстание.

Началото на май. Английското правителство ***решава да прекрати*** неутралитета си, ако Русия застраши по някакъв начин Цариград, Дарданелите, Египет и Персийския залив. На руския посланик в Лондон е връчена ултимативна нота.

Началото на юни. **Христо Бръчков и Симеон Перчемлията** ***уреждат*** гълъбова поща между Зимнич и Свищов, чрез която съобщават на руското командване, че Свищов е слабо защитен.
10 юни. Части на руския Долнодунавски отряд, командван от **ген. А. Цимерман,** ***извършват десант*** при Галац. ***Започва*** освобождаването на Северна Добруджа.
15 юни. Основните руски войски ***форсират*** р. Дунав при Свищов и след два дни ***превземат*** града. Тук своето бойно кръщение получава и бъдещият български **княз Александър Батенберг**.
15 юни. ***Загива*** **Антон Петрович Кожухаров**.
20 срещу 21 юни. Българските опълченци ***стъпват*** на родния бряг близо до освободения Свищов.
25 юни. Предният отряд, командван от **ген. Й. Гурко,** ***освобождава*** старата българска столица Търново.
3 юли. Западният отряд на **ген. Н. Криденер** ***атакува и превзема*** Никополската крепост.
5 юли. Отрядът на **ген. Гурко** ***преминава*** Стара планина през Хаинкьойския проход и след успешно сражение превзема Казанлък и Шипка. **Гурко** забранил на българските опълченци да изпълняват припева на песента „Шуми Марица": „марш, марш генерал е наш", защото му звучал обидно.
7 юли. От Видин **Осман паша** ***достига*** с войските си Плевен и организира отбраната му преди първите руски атаки.
8 юли. Частите на Западния отряд ***предприемат*** първата атака срещу Плевен, но са принудени да отстъпят.
15 юли. ***Убит е*** **Лукан Лилов** от Тетевен.
18 юли. Втората атака срещу Плевен ***завършва*** с неуспех и с много жертви.
19 юли. ***Водят се тежки сражения*** на руските войски и Българското опълчение срещу армията на Сюлейман паша при с. Джуранли (Калитиново) и Стара Загора.
9-13 август. ***Героичната Шипченска епопея***. Турските войски ***са отблъснати*** от стратегическия проход с обединените усилия на руските воини и българските опълченци.
17 август. В Търново ***е създадено*** Славянско благотворително дружество, което развива активна дейност за подпомагане на бежанците от Южна България.
26-31 август. Третата атака срещу Плевен също ***завършва с неуспех*** и с още повече жертви.
5-6 септември. ***Отбита е*** нова турска атака за превземане на Шипченския проход.
9 септември. С големи сили турците ***атакуват*** руския Източен отряд при с. Чаир (Камен), но са отбити и понасят големи загуби.
12 септември. В Пловдив ***е обесен*** **Киро Димитров Попов** (Малинков), арестуван след оттеглянето на войските на генерал Гурко.
17 октомври. ***Умира*** от туберкулоза в Търново **Павел Бобеков**.

15 ноември. ***Обесен е*** **Никола Стефанов Крушкин** (Чолака).
16 ноември. В Търново ***умира*** **Петко поп Николов** — учител и духовник.
28 ноември. Плевенският гарнизон на **Осман паша** ***е пленен*** след продължителна блокада под ръководството на **ген. Е. Тотлебен** и след неуспешен опит за пробив.
29 ноември. ***Умира*** **Иван Найденович.**
Декември. Едва след падането на Плевен във войната срещу Османската империя ***се включва*** и Сърбия, чието настъпление към Ниш и Пирот е активно подпомагано от български чети и отряди. Още преди русите да настъпят в Южна Тракия, дружината на **капитан Петко войвода** ***установява*** свободна територия в Марония.
5-6 декември. ***Успешно е отбит*** османският пробив във фронта на Източния отряд при Златарица и Елена, Търновско.
23 декември. София ***е освободена*** от отряда на **ген. Гурко**.
23 декември. ***Умира*** **Станислав Доспевски.**
27-28 декември. ***Ожесточени боеве*** при Шипка и Шейново с активното участие на Българското опълчение. ***Пленена е*** турската армия на **Вейсел паша**.
31 декември. Главната квартира на руската армия ***се установява*** в Казанлък. Английското правителство решава да изпрати свои военни кораби в Проливите и ***да поиска от Русия гаранции***, че няма да бъде превземан Цариград.

✞ 17 април. Първият български **екзарх Антим I** ***е свален*** по настояване от Високата Порта и след 3 месеца ***е заточен*** в Мала Азия.
24 април. За нов български екзарх ***е избран*** Ловчанският митрополит под името **Йосиф I**.

Март. ***Поставено е началото*** на „Цариград“ — ***„вестник за политически, народни и научни новини“*** с редактор **В. Мачуковски** (до м. юли).
Април. В Букурещ ***е поставено началото*** на първия български всекидневен вестник „Секидневний новинар“ с редактор **Павел Бобеков** (до 5 юни, бр. 50).
Май. В Цариград ***започва да излиза*** в. „Сутрина“ с редактор **Д. К. Попов** (до м. юни).
Октомври. В Букурещ ***започва да се издава*** сп. „Славянско братство“ с редактор **Рашко Блъсков** (до декември 1878 г.).
8 октомври. В Букурещ ***започва издаването*** на в. „Българин“ с редактори **Хр. Бъчеваров и Д. К. Попов** (излизал в Русе и след Освобождението до 1887 г.).
Блъсков, Илия: „Календарче за година 1877“ (Русе).
Бобчев, Стефан: „Руско-турската война“ (сборник, Браила).
Вазов, Иван: „Тъгите на България“ (стихосбирка, Бук.).

Кутузов, Петър: „Що е най-потребно сега на българский народ?“ (брошура, превод от руски, Бук.)
Манчев, Драган: „Народен календар за 1877“ (Бук.).
Мирски, Кръстю: „Разговори българо-руски“ (Браила).
Михайловски, Никола: „Тайните на инквизицията“ (роман на **В. Фереал**, превод, ч. 2, Цар.).
Николов, Райчо: „Закон за българските войници“ (Плоещ).
Симидов, Филип: „Съвременни записки за българските чети в Сърбия“ (кн. 1-2, Гюргево).
Славейков, Петко: „Цариградски потайности“ (роман, превод, т. 1, 2 изд., Цар.); „Свитък стихотворения с посвещение на княз Черказки“ (ръкопис).
Стамболов, Стефан: „Надежда“, „Живот“, „Нямането“, „Български марш“, „На караисенските герои“ (стихотворения, в. „Нова България“).

Март. В Болград *е представена* пиесата на **Атанас Узунов** „Цвятко войвода“.
19 и 28 март. В Плоещ *е поставена* пиесата на **Никола Живков** „Илю войвода“ от болградската трупа „Искра“.
11 април. В Болград *е представена* пиесата на **Никола Живков** „Илю войвода“.

Стамболов, Ст. „Песни и стихотворения от С. Стамболова“ (Гюргево).
В Болград *съществува* Филхармонично дружество, което организира и театрални представления.
19 юли. В боя при Ст. Загора по време на атаката Трета опълченска дружина *пее* Чинтуловата песен „Българи юнаци“.

1878 *Умира* в Силистра **Панарет Хилендарски** (св. име Парашкев Хаджиилиев), родом от Сливен. *Умира* **митрополит Аверкий Врачански**. *Умира* **Никола Сакеларов.**
1 януари. Султан **Абдул Хамид II** *уведомява* император **Александър II** за готовността си да се започнат преговори.
Руското настъпление в Южна България *продължава*.
3 януари. *Освободен е* Пловдив.
5 януари. Император **Александър II** *утвърждава* изработения от **граф Н. Игнатиев** проект за условията на предварителния мирен договор.
8 януари. Русите *навлизат* в Одрин.
8-9 януари. Първите преговори за примирие между руски и турски представители в Казанлък *завършват без успех*.
19 януари. След стремителното януарско настъпление на руските войски по всички фронтове, в Одрин *е подписано примирие*. Четири английски броненосци *обявяват бойна тревога*, а най-модерният британски плавателен съд преминава през Дарданелите.

24 януари. В Александрия *умира* **Христо Михайлов Златев** — просветен деец и книжовник.
17 февруари. *Умира* **Нешо Бончев Бончев**.
19 февруари. В Сан Стефано край Цариград *е подписан* предварителен руско-турски мирен договор, съгласно който се възстановява самостоятелната българска държава. Английската ескадра в Мраморно море *се премества* на 12 км от Цариград.
19 февруари. *Умира* началникът на Гражданската канцелария — **княз Черкаски**.
27 март. *Умира* в Търново от тиф **Добри П. Войников**.
30 март. В Одрин *се събират* представителите на всички български краища, за да поднесат на руското главно командване благодарствен адрес до император Александър II за освобождението на България.
31 март. *Започва изграждането* на Българската армия („Българска земска войска").
Март-май. Голямата въоръжена дружина на **капитан Петко Войвода** *води* поредица от успешни сражения в целия район от Родопите до Бяло море срещу турска войска, башибозук и метежниците на Сенклер. Защитата на населението от този край, който не е включен в Княжество България според Санстефанския договор, продължава и през следващите месеци.
8 май. *Започва* дейността на специалния императорски комисар в България — **княз Александър Дондуков-Корсаков**.
17 май. *Умира* **Стоян Попандреев Робовски**.
18 май. В Лондон *е подписано* англо-руско споразумение за коренна ревизия на Санстефанския мирен договор.
25 май. *Постигнато е* англо-австроунгарско споразумение за съгласувана антируска позиция на предстоящия конгрес в Берлин.
1 юни-1 юли. *Берлински конгрес* на великите сили. Според подписания договор, *се възстановява* българската държава като политически автономно княжество под сюзеренитета на султана, обхващащо Северна България и Софийския санджак. Македония, Одринска и Беломорска Тракия *остават* в Османската империя; между Родопите и Стара планина *се обособява* автономна провинция Източна Румелия; Северна Добруджа *се отстъпва* на Румъния, а Нишко, Пиротско, Лесковацко и Вранско — на Сърбия.
Юни. Българският екзархийски **митрополит Евстатий Пелагонийски** *възглавява* народното движение в Нишко и Пиротско срещу присъединяването им към Сърбия, но е насилствено отстранен от поста му и екстерниран от сръбските власти в Крушевац.
22 юни. Видният славянофил **Иван С. Аксаков** *произнася* публична реч пред Московското славянско благотворително общество, в която *апелира* към християните в Османската империя, независимо от неблагоприятните решения на Берлинския конгрес, да вярват и се уповават на Русия. Отправен е остър упрек към руската дипломация за отстъпките, които прави на западните държави. С помощта на Одес-

което българско настоятелство речта е разпространена в редица български селища.
Юли. ***Умира*** **Димо Николаев** от Мерданя — учител и свещеник.
16 август. В Пловдив ***е основан*** комитет за борба срещу разпокъсването на българските земи, наложено от Берлинския конгрес.
29 август. ***Създава се*** комитетът „Единство" в Търново. Инициативата е последвана и от други български селища.
Август-септември. ***Организирани са*** протестни акции срещу решенията на Берлинския конгрес в Лозенградско, Ортакьойско (Ивайловградско) и Одринско.
18 септември. Европейската комисия за изработване на Органически устав на Източна Румелия ***започва работа*** в Цариград, а от средата на октомври ***се премества*** в Пловдив.
5 октомври. ***Начало*** на Кресненско-Разложкото въстание за присъединяване на Македония към свободните български земи.
17 октомври. Представителна делегация от Южна България ***връчва Мемоар*** на Европейската комисия в Пловдив против разпокъсването на българския народ.
8 ноември. Въстанието в Източна Македония ***обхваща*** и българите в Банско-Разложката котловина. Османските власти съсредоточават редовна войска и башибозук в района на въстанието и с нечувана жестокост го смазват до края на годината.
26 ноември. ***Открито е*** Военното училище в София.
28 ноември. ***Взето е решение*** Българското книжовно дружество да се премести от Браила в София.
Ноември. ***Създава се*** Одринският комитет „Единство" под името „Български македонски клуб" с цел набиране на доброволци в помощ на въстанието в Македония. На 27 декември комитетът приема устав, утвърден от руския военен губернатор в Одрин.
10 декември. ***Основана е*** Народната библиотека в София.

✞ 2 август. **Екзарх Йосиф I** ***изпраща записка*** до руския императорски комисар **княз А. Дондуков**, в която го запознава с развитието на българо-гръцкия църковен спор и предлага начин за справедливото му разрешаване след войната.
6 август. **Проф. Марин Дринов** — управляващ отдела за народно просвещение и духовни дела в Съвета на императорския руски комисар — отправя до **княз А. Дондуков** изложение за църковно-националното положение на българите след Берлинския конгрес.
15 септември. ***Записка*** за положението на българския народ след Берлинския договор и състоянието на Българската църква, съставена от **епископ Браницки** и подписана от бившия **екзарх Антим**, ***е изпратена*** до **княз Дондуков**. В доклад до руското министерство на външните работи императорският комисар обобщава сведенията от трите записки и препоръчва Русия да се намеси по-активно за разрешаване на продължаващия българо-гръцки

църковен спор.
16 септември. Временното руско окупационно управление *отменя* владичината. Издръжката на екзархийското висше духовенство *се осигурява* от правителството.
Септември-октомври. **Епископ Климент Браницки** *е назначен* за управляващ Търновската епархия и за ректор на възстановеното богословско училище в Лясковския манастир.
Октомври. **Екзарх Йосиф I** *назначава* **епископ Синесий** за Одрински екзархийски митрополит със съгласието на руските окупационни власти и на османската администрация.

25 юли. В Пловдив *започва да излиза* в. „Марица" — първият вестник в българските земи след Руско-турската война.
Блъсков, Илия: „Жален спомен за лютите рани на България" (сборник, Бук.).
Вазов, Иван: „Избавление" (стихосбирка, Бук.).
Георгиев, Христо: „Народен български памятник с предсказанието на Мартин Задека" (брошура, Гюргево).
Гладстон, Уйлиям: „Уроци от клане или поведението на турското правителство в и около България" (превод на **П. Димитров**, Тулча).
Гранитски, Анастас: „Руско-български разговори" (Търново).
Данчов, Иваница: „Любопитен поглед за народното ни движение" (спомени, Свищов).
Дюма, Александър: „Венчаване на ешафотът" (роман, прев. **П. Семерджиев**, Търново).
Иречек, К.: „Българското княжество" (превод от **Г. Бенев**, Пловдив).
Каравелов, Любен: „Разкази из българския живот" (белетр. сборник, Търново); „Изпълниха се моите желания" (стих.), „Тамо горе на скалите" (стих.), „Школите", „Знаеш ли ти кои сме?", „Няколко думи за нашите домашни дела" — последните поетически и публицистични прояви на автора, публикувани в сп. „Знание" (кн. 5-6); „Начало" (вестник, проектирано и обявено, но неосъществено периодично издание).
Кърджиев, Георги: „Светото дело на българското освобождение. Разкази из историята на руско-турската война (1877-1878)" (кн. 1, превод от руски, Русе).
Радославов, Радко: „Следствие от Кримската война" (брошура); „Тържествено възпоминание за освобождението на Търново" (брошура) — издадени в Търново.
Славейков, Петко: „На България", „На агите", „На Балкана", „На царя и на Русия", „При посрещане на руските войски", „Към българите", „На дружината си" — стихотворения, публикувани в сп. „Слав. братство" (бр. 8, 9, 10, 12, 14, 15).
Анонимни издания: „Берлинский договор с неговата основа Св. Санстефанский прелиминарен договор" (превод, Вн.); „Кандида-

тите за българския престол“ (брошура, Вн.); „Официалний текст на мира, изработен от Берлинский конгрес“ (брошура, Гюргево).

Живков, Н. „Гусла с песни. Книжка I.“ Свищов. (II изд. 1878, Търново). Тук е публикуван и текстът на „Шуми Марица“.
Каравелов, Л. „Нова песнопойка. Народни песни и стихотворения“ (Търново). Съдържа популярни творби на Л. Каравелов, Хр. Ботев, Ст. Стамболов и Ив. Вазов, някои от които превърнати в песни.
Янко Мустаков ***създава*** нов хор в Свищов от деца и младежи. Първата му проява е на 14 ноември в църквата „Св. Троица“.

1879 ***Умира*** **Йосиф Соколски.** ***Умира*** в Плевен **Стефан Панов** от Горни Дъбник — преселник в Бесарабия, където получава високо образование и заема административни длъжности в Измайл и Болград.
Януари. В Пловдив ***е създаден*** Централен комитет „Единство“ за Южна България.
Януари-април. В Македония ***преминават*** няколко чети от Княжество България с цел да подновят въстанието, преустановено в края на 1878 г. До юли продължават сраженията на отделни въстанически групи в „Кършиака“ и Мелнишко.
7 януари. ***Открита е*** Първа мъжка гимназия в София.
15 януари. ***Открита е*** читалнята на новоучредената Народна библиотека в София.
21 януари. ***Умира*** **Любен Стойчев Каравелов.**
Февруари. ***Организирани са*** неколкодневни протестни демонстрации на българи и гърци от Одрин и околните села срещу връщането на областта в Османската империя.
10 февруари-16 април. В Търново ***заседава*** **Учредителното Народно събрание**, което ***приема конституцията*** на Българското княжество — т. нар. **„Търновска конституция“.**
21 февруари. Един от първите български масони **Иван Ведър** ***полага*** в Русе началото на първата масонска ложа в Княжество България, в която се включват **Т. Кърджиев, В. Виннаров, Й. Джумалиев, А. Цанов, М. Марнинов, З. Стоянов.** По-късно под името „Балканска звезда“ ложата започва редовен организационен живот.
14 април. Членовете на Европейската комисия ***подписват*** Органическия устав за Източна Румелия.
17 април. Първото Велико Народно събрание в Търново ***избира*** **Александър Батенберг** за княз на България под името **Александър I.**
1 май. ***Открита е*** „Софийска първоразредна болница“, по-късно преименувана в чест на император Александър II в „Александровска“.
15 май. **Княз Алеко Богориди** ***пристига*** в Пловдив като главен управител (генерал-губернатор) на автономната османска провинция Източна Румелия.
23 май. ***Основана е*** Българска народна банка.

Май. В Пловдив *се създава* Централно настоятелство на гимнастическите стрелкови дружества в Южна България.
26 юни. След обиколка в столиците на големите европейски държави **княз Александър I** *полага клетва* пред Първото Велико народно събрание в Търново и поема управлението на Княжество България.
5 юли. **Княз Александър I** *назначава* първото правителство на свободна България с **министър-председател Тодор Бурмов**.
19 юли. **Княз Александър I** *назначава* първите дипломатически агенти на България в Белград, Букурещ и Цариград.

В Сливен *започва да излиза* в. „Българско знаме" с редактори **П. Р. Славейков, Добри Д. Минков, д-р Г. Миркович**.
В Търново **Св. Миларов** *предприема* редактирането на в. „Български лев".
5 март. В Търново **П. Славейков** *започва издаването* на „Остен" — *„вестник юмористический и сатирически"*.
30 май. *Започва да излиза* в. „Витоша" — орган на създаващата се консервативна партия в Княжество България.
20 юни. В Търново *започва да излиза* в. „Целокупна България" с редактор **П. Р. Славейков.**
Вазов, Иван: „Видул" (поема).
Блъсков, Илия: „Пиян баща, убиец на децата си" (повест, ч. 1-2, Варна; ч. 3 — 1880 г.).
Богоров, Иван: „Живота ми, описан от мене" (автобиография в „Чисто българска наковалня за сладкодумство").
Петров, Бачо Киро: „Сиромах Танчо" (драма по повестта на **Л. Каравелов** „На чужд гроб без сълзи плачат").
Попович, Васил: „Детска гусла" (сб. дет. стихове, Пловдив).
Протич, Петър: „La voix de la Bulgarie" (стихосбирка с творби на български, френски, гръцки и румънски ез., Бук.).
Славейков, Петко: „Стихотворения и песни" (сборник, Търново); „Сурвакня за година 1879" (стихове, Сливен); „Кратък месецослов за година 1879" (Търново).
Стамболов, Стефан: „Долабан войвода" (поема, София).

По покана на княз Дондуков-Корсаков хорът на **Янко Мустаков** *гостува* в Търново и изнася няколко концерта през Великденските празници и при откриването на УС, когато свири и военният оркестър на 129 Бесарабски пехотен полк. Сред изпълняваните от хора песни е и композираната от **Я. Мустаков** по текст на **П. Р. Славейков** „На царя и на Русия".
Николай Ив. Николаев от Болград *е поканен* от Министерството на народното просвещение за учител и за ръководител на църковния хор към катедралата „Св. Неделя" в София. До откриването на първото музикално училище (1904 г.) този хор е средище на музикална просвета в столицата на България.

ПРИЛОЖЕНИЕ

ОСМАНСКИ СУЛТАНИ

Име	Година на раждане	Години на управление	Начини за отнемане на властта
1. Мехмед III	1566	1595-1603	
2. Ахмед I	1590	1603-1617	
3. Мустафа I	1592	1617-1618	детрониран
		1622-1623	детрониран
4. Осман II	1604	1618-1622	детрониран и убит
5. Мурад IV	1609	1623-1640	
6. Ибрахим I Дели (Лудия)	1615	1640-1648	детрониран и убит
7. Мехмед IV Авджи (Ловец)	1642	1648-1687	детрониран
8. Сюлейман II	1642	1687-1691	
9. Ахмед II	1643	1691-1695	убит
10. Мустафа II	1664	1695-1703	детрониран
11. Ахмед III	1673	1703-1730	детрониран
12. Махмуд I	1696	1730-1754	
13. Осман III	1699	1754-1757	
14. Мустафа III	1717	1757-1774	
15. Абдул Хамид I	1725	1774-1789	
16. Селим III	1761	1789-1807	детрониран и убит 1808 г.
17. Мустафа IV	1779	1807-1808	детрониран
18. Махмуд II Адил (Справедливия)	1785	1808-1839	
19. Абдул Меджид I	1823	1839-1861	
20. Абдул Азис	1830	1861-1876	детрониран и убит
21. Мурад V	1840	1876-1876	детрониран
22. Абдул Хамид II	1842	1876-1909	детрониран

ВОЙНИ, СВЪРЗАНИ С БЪЛГАРИЯ И С БЪЛГАРИТЕ XVI-XIX ВЕК

1593-1606 г. — Война на Османската империя с Хабсбургската монархия и нейните съюзници, Трансилвания, Влашко и Молдова, по време на която се активизира хайдушкото движение в българските земи.
1662-1663 г. — Война между Османската империя и Австрия.
1672-1676 г. — Войни на Османската империя с Полша.
1676-1681 г. — Война между Османската империя и Русия.
1683-1699 г. — Война между Османската империя и коалиция от държави: Хабсбургската монархия, Полша, Венеция и Русия.
1710-1713 г. — Война между Османската империя и Русия.
1716-1718 г. — Война между Австрия и Османската империя.
1735-1739 г. — Война между Османската империя и Русия, в която през 1736 г. се включва и Австрия.

1768-1774 г. — Война между Османската империя и Русия.
1787-1791 г. — Война между Османската империя и Русия, в която през 1788 г. се намесва и Австрия.
1806-1812 г. — Война между Османската империя и Русия.
1828-1829 г. — Война между Османската империя и Русия.
1853-1856 г. — Война между Русия и коалиция от Османската империя, Великобритания, Франция и Сардинското кралство — т. нар. Кримска война.
1876 г. — Война между Сърбия, Черна гора и Османската империя.
1877-1878 г. — Война между Русия и Османската империя, в резултат на която се възстановява българската държава.

ВЪСТАНИЯ И ДРУГИ ФОРМИ НА СЪПРОТИВА НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД СРЕЩУ ОСМАНСКАТА ВЛАСТ XVII-XIX ВЕК

1618 г. — В Софийско действат хайдушките дружини, начело с Бързак войвода, Петко Ильов и Пейо Иванов. Хайдушки акции в района на Крива паланка.
1637 г. — В Западна Македония действа хайдушка дружина от около 200 души.
1672 г. — Голяма хайдушка дружина действа из околиите Лерин, Битоля, Преспа, Прилеп, Велес, Скопие и др.
1686 г. — Въстание в Търновско, начело с Ростислав Стратимирович и въстаническо движение в Северна България. Действия на хайдушки дружини (около 200 души) в Костурско и Воденско.
1688 г. — Избухва Чипровското въстание в Северозападна България, начело с Георги Пеячевич и Богдан Маринов.
1689 г. — Въстанически действия в Пловдивско и Пазарджишко, начело със Страхил войвода. Опит за въстание в Северозападна България. Въстание на Карпош в Североизточна Македония.
1690 г. — Хайдушка дружина от около 100 души действа в Северозападна България.
1698 г. — Действия на хайдушки дружини във Видинския край.
1705 г. — Във Видинско действа хайдушка дружина, начело с Чокан. Хайдушки чети нападат около Оряхово минаващите оттам турски кораби.
1707 г. — Първоначално в околностите на Кюстендил и Щип, през лятото в Поморавието, а след това в Белоградчишко действа бунтовническа чета на войводата Балчо.
1713 г. — Хайдушки дружини действат в Македония, в районите на Тетово, Скопие, Щип, Тиквеш, Битоля, Прилеп, Лерин и Охрид.
1716 г. — Бунт на българите във Видинско, подготвен от капитаните Георги, Филимон и Димитър.
1717 г. — Хайдушка дружина действа в Оряхово. Въоръжени хайдушки дружини действат в Скопие, Косово, Вълчитрън, Прищина.
1728-29 г. — Вълнения на българите от Самоковско срещу данъчния произвол

на османските власти.

1730 г. — Движението срещу данъчния произвол се разпространява в цяла Южна България, в Търновско, Търговищко и други райони и постепенно обхваща цялата страна. Въоръжен бунт на българите в Силистренско.

1733 г. — Започва подготовка на въстание в Западна България във връзка с плановете на Русия и Австрия за война срещу Османската империя.

1737 г. — Въстание на българите в Западна България.

1751 г. — Селски бунтове в Старозагорско.

1758 г. — Действия на български хайдушки дружини в Софийско.

1759 г. — Вълнения на българите в Силистренско.

1762 г. — Във Воденско български хайдути, начело с войводата капитан Пройо, водят сражения с османската войска.

1766 г. — Вълнения на българите в Белослатинско.

1771 г. — В Силистренско сражения с османските военни части водят дружините на войводите Вичо, поп Марин и Недялко.

1773 г. — Действия на българска въоръжена дружина във Видинско, начело с Атанас и Стоян Бицин.

1787 г. — Вълнения на българите в Русенско.

1804 г. — Много български доброволци се включват в Сръбското въстание.

1810 г. — Масови въстанически действия в Разградско, Русенско, Варненско и в централната част на Стара планина.

1811 г. — Формирана е Българска земска войска към руската Дунавска армия, която участва активно в сраженията с турците.

1821 г. — Начало на въстание в Дунавските княжества и в Гърция, в което се включват и много български доброволци.

1828-29 г. — Голям български доброволчески отряд, командван от капитан Георги Мамарчев, успешно подпомага настъпателните действия на руските войски. Масово въстаническо движение в Източна и Южна България.

1833 г. — Вълнения сред българското население във Видинско, Белоградчишко, Нишко и Берковско.

1835 г. — Осуетен е първият опит за самостоятелно българско въстание — т. нар. Велчова завера.

1836 г. — Бунтове на българското население в Пиротско, Берковско и Белоградчишко, т. нар. Манчова буна.

1837 г. — Въстание в Чипровско и Берковско, начело с Върбан Панов и Кръстю Нешин.

1841 г. — Въстание в Нишко, Лесковацко, Пиротско и Вранско. Организиран е Първият Браилски бунт.

1842 г. — Организиран е Вторият Браилски бунт.

1843 г. — Подготвен е опит за Трети Браилски бунт.

1849 г. — Бунт във Видинско, начело с Пуйо войвода.

1850 г. — Въстание на българите от Северозападна България, Белоградчишко, Кулско, Видинско и Ломско.

1854 г. — Голям български доброволски отряд подпомага руските войски в хода на Кримската война.

1856 г. — Въстание в Северозападна България, начело с Иван Кулин и Димитър Петрович — т. нар. Димитракиева буна. Въстание в Габровско, начело с Никола Филиповски (капитан дядо Никола).

1862 г. — Обявено е въстание в Търновско и Габровско — т. нар. Хаджиставрева буна.

1867 г. — В България преминават четите на Панайот Хитов и Филип Тотю.

1868 г. — Четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа преминава в българските земи и води редица сражения с турците.

1869-72 г. — Васил Левски създава в България Вътрешна революционна организация с Централен комитет в Ловеч. Подготвя се общонародно въстание за освобождение от османска власт. В Букурещ се създава БРЦК, начело с Любен Каравелов.

1875 г. — Опит за въстание в Старозагорско, Шуменско и Русенско, подготвено от Българския революционен комитет в Букурещ, начело с Христо Ботев.

1876 г. — Най-масовото въстание на българския народ срещу османската власт — т. нар. Априлско въстание. Български доброволци се включват на страната на Сърбия и Черна гора във войната срещу Османската империя. Започва формирането на българското опълчение.

1877-78 г. — Масово националноосвободително движение на българския народ по време на руско-турската война.

БЪЛГАРСКИ ИНСТИТУЦИИ, ФОРМИРОВАНИЯ И ДРУЖЕСТВА XIX ВЕК

1. Българско политическо общество в Букурещ	1806 г.
2. Българска земска войска	1810 г.
3. Тайно братство в Сливен	1825 г.
4. Трако-славянски комитет	1843 г.
5. Тайно общество, създадено от Г. С. Раковски	1853 г.
6. Добродетелна дружина (Епитропия, Средоточно попечителство)	1853 г.
7. Одеско българско настоятелство	1854 г.
8. Първа българска легия в Белград	1862 г.
9. Върховно народно българско тайно гражданско началство	1866 г.
10. Таен централен български комитет (ТЦБК)	1866 г.
11. Български комитет, основан от Л. Каравелов в Белград	1867 г.
12. Втора българска легия в Белград	1867 г.
13. Българско благодетелно братство „Просвещение“ в Цариград	1868 г.
14. Българско общество в Букурещ	1868 г.
15. Българско книжовно дружество	1869 г.
16. Българска екзархия	1870 г.
17. Българско печатарско дружество „Промишление“ в Цариград	1870 г.
18. Централен български революционен комитет в Ловеч	1871 г.
19. Македонска българска дружина в Цариград	1871 г.
20. Църковно-народен учредителен събор в Цариград	1871 г.

21. Български революционен централен комитет в Букурещ 1872 г.
22. Български революционен комитет в Букурещ 1875 г.
23. Българско человеколюбиво настоятелство в Букурещ 1875 г.
24. Гюргевски революционен комитет 1875 г.
25. Дружество за разпространение на полезни знания в Букурещ 1875 г.
26. Велико народно събрание в Оборище 1876 г.
27. Привременно правителство в Панагюрище 1876 г.
28. Българско централно благотворително общество 1876 г.
29. Българско опълчение 1876 г.
30. Славянско благотворително общество 1877 г.
31. Комитет „Единство“ 1878 г.
32. Учредително народно събрание и Първо Велико народно събрание 1879 г.

ВИСШЕ ДУХОВЕНСТВО ОТ БЪЛГАРСКИ ПРОИЗХОД

1. Аверкий, митрополит Врачански (февруари 1873 — 9 ноември 1874 г.).
2. Авксентий, митрополит Велешки. От 1837 до 1848 г. е митрополит в Мостар (Херцеговина), а от 1848 до 1858 г. във Велес.
3. Агапий, епископ Врачански (1833-1849 г.).
4. Антим I — от 1868 г. е Видински митрополит, а на 16 февруари 1872 г. е избран за първи български екзарх до 14 април 1877 г.
5. Бакшев, Петър Богдан — Галиполски католически епископ. Софийски архиепископ, апостолически викарий на Влашко и Молдова.
6. Василий, митрополит в Анхиало (Поморие) и Смирна (Измир).
7. Виктор, митрополит Нишки (1872-1883 г.).
8. Генадий, митрополит Дебърски (1864-1867 г.) и Велешки (1870-1872 г.).
9. Гервасий, епископ Левкийски (1873 г.), митрополит Сливенски (1895 г.).
10. Григорий, митрополит Доростолски и Червенски (1872-1898 г.).
11. Дамаскин Рилец, митрополит Велешки (1872 г.).
12. Дионисий, митрополит Ловчански (1873-1875 г.).
13. Дионисий, епископ Агатоникийски (1763-1827 г.).
14. Доротей, епископ Врачански (1852-1860 г.), митрополит Софийски (1861 г.) и Скопски (1872-1875 г.).
15. Доситей Новакович, епископ Тимошки (1834 г.).
16. Доситей, митрополит Самоковски (1872-1907 г.).
17. Драганов, Франческо — апостолически викарий в Пловдив (1830-1836 г.).
18. Дуванлия, Павел — Никополски католически епископ (1776-1804 г.).
19. Евстатий, митрополит Пелагонийски (1872-1878 г.).
20. Игнатий, митрополит Кюстендилски (1861-1869 г.).
21. Изворов, Нил — епископ Смоленский (1873 г.), униатски епископ (1876-1895 г.).
22. Иларион, епископ Макариополски (1858 г.), митрополит Търновски (1872-1875 г.).
23. Иларион, епископ Ловчански (1852-1872 г.), избран за първи български екзарх (12 февруари 1872 г.), но се отказва поради старост; митрополит Кюс-

тендилски (1872-1884 г.).
24. Йосиф I, митрополит Ловчански (1876-1877 г.), български екзарх (1877-1915 г.).
25. Йосиф Соколски, български униатски архиепископ (1861 г.).
26. Калиник, избран за митрополит на Нишката епархия (1859 г.).
27. Калиник, владика на Солунската епархия, избран за Александрийски патриарх, но се отказва и остава в Солун.
28. Калчишков, Павел — апостолически викарий в Пловдив (ок. 1825 г.).
29. Кирил, епископ Панкрацки.
30. Кирил, епископ Белоградчишки (1872-1874 г.), митрополит Скопски (1874-1878 г.) и Видински (1889-1914 г.).
31. Климент, епископ Браницки (1874 г.), митрополит Търновски (1884-1901 г.).
32. Ковачев, Петър — Софийско-Пловдивски апостолически викарий.
33. Константин, митрополит Врачански (1874-1912 г.).
34. Максим, митрополит Скопски (1892-1895 г.) и Пловдивски (1906-1938 г.).
35. Маринов, Илия — Софийски католически епископ.
36. Мелетий Зографски, митрополит Софийски (1872-1883 г.).
37. Методий, митрополит Старозагорски, избран за Велички епископ и управляващ Старозагорската епархия (1894 г.).
38. Натанаил Зографски, митрополит Охридски и Пловдивски. Ръкоположен за Охридски владика през 1872 г. От декември 1879 г. управлява Ловчанската епархия, от 1891 г. е Пловдивски владика.
39. Павлович, Партений — от 1750 г. е епископ при сръбския патриарх Арсений IV до края на живота си (1760 г.)
40. Паисий, епископ Врачански. През периода 1861-1868 г. е врачански владика, но не подкрепя народа в църковната борба и не е приет от българите в епархията.
41. Панарет, митрополит Ксантийски и Пловдивски. От 1851 г. е Ксантийски владика. От 1861 г. е назначен за управляващ Пловдивската епархия (до 1868 г.).
42. Панарет, митрополит Погонианski. Избран през 1854 г. за Погонианski владика в Букурещ.
43. Партений Зографски, митрополит Нишавски. От 1859 г. е избран за Полянски епископ, от 1867 до 1874 г. е Нишавски владика в Пирот.
44. Партений, митрополит Софийски. От 1871 г. е избран за епископ Велички, а от 1897 г. оглавява Софийска епархия.
45. Поликарп, епископ Патароликийски. През 1852 г. е избран за Патароликийски епископ към българската църква в Цариград.
46. Попов, Рафаил — български униатски епископ в Цариград от 1865 г.
47. Райков, Михаил — генерален викарий на Софийската католическа архиепископия от 1719 до 1738 г., когато е убит от турците.
48. Серапион-Серафим, митрополит Добробосански и Самоковски. През 1757 г. е назначен за владика в Щип, по-късно — в Босна и Самоков.
49. Серафим, епископ Сливенски. През 1873 г. е назначен от Екзархията за владика на Сливенската епархия.
50. Симеон, митрополит Варненско-Преславски. През 1872 г. е ръкоположен за

владика във Варненско-Преславска епархия.
51. Софроний, митрополит Врачански. Ръкоположен през 1794 г. за Врачански владика.
52. Софроний, епископ. През 1838 г. е ръкоположен за епископ под началничеството на скопския митрополит Гаврил.
53. Синесий, митрополит Стобийски, Охридски и Скопски. През 1875 г. е ръкоположен за епископ Стобийски и управлява Щипска епархия (1875-1877 г.); през 1878 г. е избран за владика на Охридска епархия, а от 1894 г.- на Скопска епархия.
54. Станиславов, Никола — Никополски католически епископ от 1725 г., епископ на Малка Влахия от 1731 г.
55. Станиславов, Филип — Никополски католически епископ в средата на 17. в.
56. Теодосий, митрополит Скопски. От 1885 г. е избран за Скопски владика.
57. Тунтов, Андрей — апостолически викарий на Софийската католическа архиепископия от 1808 г.
58. Филотей, митрополит Самоковски. Избран е за владика на Самоковска епархия през 1772 г. до 1819 г.
59. Хрисант, архимандрит Самоковски. Като архимандрит през 1847-1858 г. е игумен на гръцкия манастир в Киево-Печорската лавра, а от 1864 до 1866 г. управлява Самоковската епархия.

БЪЛГАРИ НА ДЪРЖАВНА СЛУЖБА В ТУРСКАТА ИМПЕРИЯ

1. Богориди, Алеко Стефанов — турски дипломатически агент в Молдова, съветник в турското посолство в Лондон, посланик във Виена (1876-1877 г.), министър, губернатор на Източна Румелия (1879-1884 г.)
2. Богориди, Николай Стефанов — секретар-драгоман на турското посолство в Париж (1837-1839 г.), каймакам на Молдова (1857 г.).
3. Богориди, Стефан (Стойко Цанков Стойков) — каймакам на Молдова (1821 г.), драгоман на турската флота от 1823 г., княз управител на о. Сомос (1833-1850 г.), член на Танзиматския съвет и „имперски съветник“ — длъжност, създадена специално за него от султан Абдул Меджид.
4. Богориди, Янко Стефанов — драгоман-секретар в турското посолство в Лондон и Париж, управител на о. Сомос (1838-1839 г.).
5. Великов, Василаки (Турко Василаки) — висш служител в Министерството на външните работи в Цариград, писар и преводач на Цариградската патриаршия.
6. Велков, Христо (Хекимин) — лекар в турската армия от 1816 г.
6. Вълкович Чалъков, Георги — началник на хирургическата клиника и преподавател по хирургия във Военномедицинското училище в Цариград през 60-те години на XIX век; по-късно главен лекар в Дамаск, професор по хирургия и директор на болница в Цариград; полковник от османската военна администрация и бей.
7. Генович Николов, Никола — преводач в турското Министерство на външни-

те работи и цензор в Министерството на просветата през 60-70-те г. на XIX век.
8. Груев Пройчев, Йоаким — муавин (помощник) на пловдивския управител (1868-1870 г.), турски комисар в Хасково (1875 г.).
9. Гълъбов, Димитър М. — военен лекар в Цариград през 70-те г. на XIX в.
10. Дагоров (Павлов), Константин Николов — военен лекар в турската армия през Руско-турската война (1877-1878 г.).
11. Дагоров (Павлов), Лазар Николов — военен лекар в турската армия през Руско-турската война (1877-1878 г.).
12. Димитров, Петко Г. — военен лекар в турската армия.
13. Димитров, Петър — военен лекар в турската армия.
14. Доганов, Стоян Тодоров — военен лекар в турската армия през 70-те г. на XIX век.
15. Драганов, Желяз (Захари) Желязов — военен лекар в турската армия през 60-те г. на XIX в.
16. Драгоев (Хадживасилев), Иван — военен лекар в турската армия през 60-70-те г. на XIX в.
17. Дрянков (Дренков), Стефан С. — фелдшер на турска служба.
18. Екзарх, Александър (А. Стоилов Боев — Бейоглу) — служител и съветник в турското посолство в Париж (1866-1876 г.).
19. Енчев, Иван Поптонев — военен лекар в турската армия.
20. Жеков, Недьо (Недялко) Николов — мюдюрин на Г. Оряховица през 1875 г.
21. Ичков, Петър — турски дипломатически служител в края на XVIII и началото на XIX век.
22. Казаски, Параскев Христов — военен лекар в турската армия след 1856 до 1878 г.
23. Калчев, Иван — военен лекар в турската армия през 60-те г. на XIX в.
24. Каратеодориди, Консатнин — лекар на турска служба, професор по хирургия в Медицинския факултет в Цариград.
25. Каратеодориди, Стефан — лекар на султан Махмуд II, професор по ботаника във Военномедицинското училище в Цариград.
26. Керемекчиев, Петър Ненчев — яверин (секретар) на Юмер паша в Шумен (1854 г.), по-късно секретар на английския консул в Галац.
27. Козаров, Друми Василев — военен лекар в турската армия (1868-1877 г.).
28. Константинов, Спас — служител в турското вицеконсулство в Тифлис.
29. Кошников, Тодор Н. — военен фелдшер в турската армия (1864-1875 г.).
30. Кръстевич, Гаврил (Гандьо Кътьов Баев) — висш турски служител, зам.-управител на о. Самос (1846 г.), прокурор във Върховния съд, преподавател по търговско право в Юридическата академия, губернатор на Източна Румелия (1884-1885 г.).
31. Куртович, Александър Павлов (Зоирос паша) — лекар и преподавател във Военномедицинското училище в Цариград от 1864 г.
32. Куюмджиев, Димо (Димитър) Стойчев (д-р Вичев) — военен лекар в турската армия, по-късно и в румънската армия.
33. Лекарски, Иванчо Христов — военен фелдшер в турската армия (1828-1830 г.).

35. Любенов, Йосиф Поппетров, родом от Кюстендил — военен лекар в турската армия до 1879 г.
36. Манчев, Иван Ч. — военен лекар на турска служба (1877 г.)
37. Маринов, Васил Х. — на турска административна служба в Тулча (1876-1878 г.).
38. Марков, Павел — на турска служба като военен лекар в Багдад, Цариград и Йемен (60-70-те години).
38. Марков, Васил — на турска служба като военен лекар в Цариград (1867-1869 г.), в Йемен (1870-1872 г.), в гр. Шкодра (1872-1878 г.).
39. Минчович, Пантелей — на турска служба като военен лекар в продължение на 20 години (от 1856 г. в турската флота). Достига до чин полковник.
40. Миркович, Георги — лекар в Мала Азия (след 1875 г.).
41. Митов, Стефан — след 1867 г. е военен лекар на турска служба.
42. Михайловски, Никола — от 1868 г. е на държавна служба в Цариград като цензор и инспектор на българските училища в Министерството на просветата.
43. Мишайков, Константин Иванов — след 1840 г. е градски лекар на турска служба в Битоля в продължение на 30 год. (до 1877 г.).
44. Петрович, Захари — през 1876 г. е на служба като военен лекар във военноморската болница в Цариград.
45. Пискюлиев, Ангел — от 1871 до 1877 г. е лекар в турската армия.
46. Попов, Стефан — на турска служба като чиновник през 1875-78 г. в железопътната компания в Цариград.
47. Попович, Георги — на турска служба като военен лекар в Цариград и Египет (средата на XIX век).
48. Попстефанов, Димитър — ковчежник и преводач в Хасковското каймакамство.
49. Петров, Сотир — постъпва през 1871 г. на служба като лекар в турската армия.
50. Пиколо, Теохар — след 1844 г. е на турска служба като аташе в посолството и секретар на Мустафа Решид паша в Париж.
51. Плосков, Стефан — назначен през 1877 г. като лекар на военна служба във вътрешността на Турция.
52. Радев, Желяз — след 1876 г. военен лекар в турската армия в Мала Азия и в Черна гора.
53. Райнов, Константин — цензор в министерството на просветата в Цариград (1859 г.).
54. Райнов, Теофан — от 1872 до 1876 г. е чиновник и управител в турската телеграфна агенция в Пловдив.
55. Раковски, Георги С. — през 1853-54 г. е назначен за преводач в главната квартира на турската армия в Шумен, но е заподозрян и арестуван.
56. Рачев, Златко — от 1868 г. е на служба по ж. п. линията Русе-Варна.
57. Робев, Димитър — след 1860 г. е избиран за член на меджлиса в Битоля и за народен представител на българите от Битолския вилает в турския парламент през 1877 г.
58. Сакелариев, Никола — през 1873 г. е на служба в австрийската параходна

компания; през 1875 г. е чиновник на турския кораб „Сивре“.
59. Славов, Кръстьо — на военна служба като лекар в турската армия през 70-те години в Черна гора.
60. Стайков, Васил — през 60-70-те години е член на меджлиса в Сливен.
61. Стамболски, Христо — след 1868 г. заема различни длъжности, като медик, професор във Военномедицинското училище в Цариград, завеждащ клиника и др.
62. Стойков, Иван — през 1874 г. е на служба като военен лекар в турската армия в Босна.
63. Стойчев, Рашко — на служба като фармацевт и фелдшер във Военната болница „Бахрия“ в Цариград; през 1861 г. е на служба в турския гарнизон в София.
64. Стоянов, Никола — след 1873 г. е военен лекар в турската армия в Плевен.
65. Стоянов, Стойчо — от 1871 до 1875 г. е лекар на турска служба в армията в Судан.
66. Струмски, Захари — следва медицина в Париж; на лекарска практика в Цариград през 1847 г.
67. Султанов, Димо — от 1865 до 1879 г. е на лекарска длъжност в Цариград.
68. Теодоров, Добри — в средата на 70-те години работи като възпитател в Галатасарайския лицей в Цариград.
69. Тодоров, Иван — от 1876 до 1878 г. е лекар в турската армия.
70. Цанков, Драган — назначаван за директор на областната печатница в Русе през 1865 г. и член на апелативния съд в Русе; през 1867 г. е помощник управител в Ниш, а през 1868 — във Видин; цензор е по печата в Цариград през 1875 г.
71. Цанов, Илия — до 1868 г. е служител в областното управление във Видин; от 1868 г. е помощник управител в търговския съд в София.
72. Цариградски, Георги — на служба като фелдшер след 1874 г. в турската армия.
73. Цачев, Минчо Д. — на турска служба като военен лекар през 1868-1870 г. в Цариград, през 1870-1873 г. в Шумен, след 1873 г. — в Търново и като лекар в турската дивизия в Ниш.
74. Чалъков, Георги — на турска административна служба като член на Държавния съвет в Цариград.
75. Чернев, Стефан — през 70-те години е военен лекар в турската армия в Йемен.
76. Чомаков, Стоян — през 1877 г. е член на Държавния съвет в Цариград.
77. Хаджипенчович, Иванчо — през 60-те години заема различни служби в турската администрация, член на Държавния съвет.
78. Хадживълков, Васил, родом от Котел — до войната от 1828-1829 г. е на служба като медицински фелдшер в турската армия; по време на войната преминава в руската армия.

БЪЛГАРИ НА ДЪРЖАВНА СЛУЖБА В ЧУЖБИНА

I. На английска служба.

1. Матеев, Петър Матеев — на служба в английска пощенска станция в Цариград (1869-1875 г.), английски поданик, началник на турско международно пощенско бюро (1875 г.)
2. Николов-Ведър, Иван — чиновник на английска служба и на английски параход, основател на първата масонска ложа в България.
3. Савич, Ангелаки — през 1847-1853 г. е на служба в английското консулство в Браила.
4. Стойчев, Никола — служител в английската компания, обслужваща ж. п. линията Варна-Русе през 1875 г.
5. Томов, Стефан — от 1872 до 1874 г. е секретар на английската болница на Галата в Цариград.

II. На австрийска служба.

1. Ваклидов, Христо Дочев — преводач в австрийското консулство в Одрин през 60-70-те г. на XIX в.
2. Данаил, племенник на Хр. Жефарович, получава дворянска титла в Австрия.
3. Жефарович, Георги — живописец във Виена.
4. Помянов, Константин — като юрист през 1878 г. е назначен за пом. секретар във Виенския съд.
5. Радославов, Стоян — след завършване на медицинско училище във Виена през 1872-1874 г., е на служба като лекар във Виенската обща болница.
6. Робев, Евтим — след дипломирането си като медик, остава до края на живота си (1864 г.) на работа във Виена.
7. Савич, Ангелаки — през 1853-1868 г. е на служба в австрийското консулство в Галац.
8. Сакелариев, Никола — през 1873 г. е на служба в австрийската параходна компания.
9. Станчев, Иван — като австрийски поданик от 1860 г. е на служба в австрийското параходно дружество.
10. Шишманов, Димитър — като фелдфебел е в австрийската армия през 1848-1849 г., като военен пребивава до 1855 г. в Прага.
11. Шишманов, Асен — като медик е назначен за ординатор в болницата във Виена през 1877 г.

III. На германска служба.

1. Селвели, Панайот, родом от Русе — след като завършва медицина, остава две години на работа в Германия (1874-76 г.).

IV. На гръцка служба.

1. Пиколо, д-р Никола — през 1817 г. е преподавател в семинарията на о. Хиос, през 1823-1825г. е професор в Йонийската академия на о. Корфу.
2. Хаджи Христо — на служба в гръцката армия, достига до чин генерал на кавалерия; висш държавен служител.
3. Селиминski, д-р Иван — през 1821-1823 г. служи като офицер в гръцката армия.

V. На италианска служба.

1. Дуньов, Стефан (Ищван) — административен, съдебен и военен служител в унгарската революционна армия през 1848 г., полковник от италианската армия.

VI. На румънска служба.

1. Аврамов, Георги Хаджиниколов — чиновник в Румъния.
2. Агура, Димитър Димитров — преподавател по история в лицея в Бърлад (дн. в Румъния) през 1872-1874 г., училищен инспектор, учител в Болградската гимназия.
3. Анев, Димитър — гимназиален учител в Браила и Галац.
4. Антонов, Стат (Евстати) — помощник лекар в Бъзъу (Румъния) през 70-те г. на XIX в.
5. Апостолов, Алеко — лекар в Румъния през 70-те г. на XIX в.
6. Атанасович, Георги — лекар в Румъния от 1849 г., преподавател в Букурещкото медицинско училище, професор.
7. Атанасович, Леонтий — лекар в Румъния.
8. Атанасович, Николай — лекар в Букурещ.
9. Берон, Васил Хаджистоянов — лекар в Букурещ.
10. Берон, Петър Атанасов — градски и окръжен лекар в Крайова (1832-1841 г.).
11. Бисеров, Паскал — военен лекар в Румъния през 70-те г. на XIX в.
12. Боснев, Иван — лекар-интернист в Букурещ през 70-те г. на XIX в.
13. Бояров (Боеров), Христо Кръстев — асистент по химия в училището по фармация в Букурещ.
14. Велексин, Димитър — държавен чиновник в Румъния през 70-те г. на XIX в.
15. Григоров, Георги (Григореску) — лекар в Румъния през 70-те г. на XIX в.
16. Давидов, Прокопи — лекар в Румъния през 70-те г. на XIX в.
17. Диамандиев, Димитър — прокурор в Букурещкия апелативен съд.
18. Жечев, Панайот — лекар в румънската армия.
19. Загорски, Стойчо (Стефан Христов) — лекар в Румъния през 70-те г. на XIX в.

20. Захмански, Георги — пощенски чиновник в Румъния, през 1875 г. е депутат в румънския парламент.
21. Йорданов Ганев, Стойко — лекар в Румъния, военен лекар в румънската армия през 60-70-те г. на XIX в.
22. Калевич, Димитър — градски лекар в Александрия и Зимнич през 70-те г. на XIX в.
23. Калпаков, Михаил Петков — дружинен лекар в румънската войска през 70-те г. на XIX в.
24. Касабова, Мария Инанова — учителка по музика в Консерваторията и по педагогика в Централното училище в Букурещ през 70-те г. на XIX в.
25. Кръстников (Кръстев), Костадин Н. — лекар в Измайл, Крайова, Букурещ и др. (1865-1876 г.).
26. Кършовски, Иван Попхристов — учител и юрист в Гюргево и Плоещ (1868-1878 г.).
27. Люцкович, Ст. — лекар през 70-те години в Букурещ.
28. Михаилиди, Васил — след 1836 г. е на адвокатска практика в Букурещ.
29. Михайлов, Матаки — след 1870 г. работи като лекар в Румъния.
30. Мустаков, Григор — след Кримската война заема административна служба като правист в Букурещ.
31. Найденович, Иван — дипломиран медик в Италия, лекар и драгоман към румънското консулство в Одрин.
32. Начев (Начов), Димитър Радионов — дипломиран медик в Германия, като старши лекар е на служба в Болград (1876-1878 г.).
33. Начов, Никола — след дипломирането си в Букурещ, от 1869 г. е на лекарска длъжност в Болград.
34. Ненович, Васил Н. — през 30-те години е официален представител на българите в Румъния пред тукашния Диван.
35. Ненович, Николай В. — през 50-60 -те години е на румънска държавна служба като инспектор по училищата и библиотеките.
36. Парушев, Стефан Василев — назначаван е в Болград за гл. ковчежник (1872 г.) и ревизор на Народната банка; през 1876 г. е народен представител в Румънския парламент.
37. Пенчев, Йордан — на държавна служба като фармацевт в Букурещ през 1876-1877 г.
38. Пенчев, Стефан — на държавна служба е като лекар в Букурещ (1875-1877 г.)
39. Пешаков, Георги — от 1833 г. е на държавна служба към министерството на правосъдието в Румъния.
40. Пиколо, д-р Никола — заема служба като главен инспектор на училищата и болниците (1830-1840 г.) в Румъния, цензор при Държавния съвет.
41. Протич, Петър — от 1852 г. е на служба в Румъния като лекар на затворите в Мунтения; професор в Медицинския факултет в Букурещ.
42. Радионов, Михаил — през 1875 г. е народен представител в румънския парламент.
43. Русет, Александър — преподавател във Военното училище в Букурещ (1849-54 г.) и негов зам.-директор.

44. Славков, Иван — от 1874 г. е на лекарска длъжност в Букурещ, през 1877-78 г. е военен лекар в румънската армия.
45. Славков, Панайот — като фармацевт е на работа в болницата „Св. Пантелеймон" в Букурещ (1875-1878 г.).
46. Сарафов, Георги Д. — след 1874 г. е лекар в Букурещ, а през 1876-78 г. е военен лекар в румънската армия.
47. Селимински, д-р Иван — назначаван е за окръжен лекар в Браила (1848 г.) и в Болград (1856 г.); на служба е като главен лекар с център Калараш (до 1863 г.).
48. Странски, Георги — като медик е на държавна служба след 1874 г.; окръжен лекар в Бъзъу; лекар в букурещка болница.
49. Странски, Никола — завършил фармация в Букурещ; лекар в румънска походна болница през Руско-турската война (1877-78 г.).
50. Чалъков, Марин — на работа в румънското санитарно ведомство през 70-те години; с румънската армия участва в Руско-турската война (1877-78 г.).
51. Чамурджиев, Жеко — след дипломирането си през 1864 г. е военен лекар в румънската армия; след 1870 г. е професор във факултета по медицина в Букурещ и член на Румънската академия на науките.
52. Черен, Сава — след завършване на медицина в Букурещ, участва в Сръбско-турската война (1876 г.) като лекар в румънската армия.
53. Чернев, Атанас — завършва медицина във Франция, на работа като хирург в Румъния.
54. Чобанов, Христо — след 1874 г. е на работа в Румъния като лекар.

VII. На руска служба.

1. Анатолий, архимандрит Зографски — възпитател в царския дворец, по-късно назначен от руските църковни власти за наставник при руската църква в Атина (1838-1844 г.).
2. Бацов, Иван Драгоев — офицер на руска служба, участник в Кримската война (1853-1856 г.).
3. Белов, Георги Панайотов — инженер в руската армия, участник в Руско-турската война (1877-78 г.).
4. Богданов (Богунов), Андрей В. — лекар-ординатор в Москва през 70-те г. на XVX в.
5. Бонев, Константин Бонев — уезден лекар в Подолск, Московска губерния.
6. Бончев, Нешо Бончев — учител по класически езици в Първа московска гимназия и в Лазаревския институт.
7. Брадел, Йордан Иванов — лекар-ординатор в московската Мариинска болница, преподавател по физика във Фелдшерското училище в Москва.
8. Бурмов, Тодор Стоянов — преводач и съветник по българските въпроси в руското посолство в Цариград (1867-1878 г.).
9. Везенков, Константин Иванов — уезден лекар във Верея, Московска област (1870-1877 г.).
10. Геров Добревич, Найден — руски вицеконсул в Пловдив (1857-1877 г.).

11. Даскалов, Николай Георгиев — секретар в руското консулство във Варна през 60-те г. на XIX век.
12. Даскалов, Христо Кънчев — служител в Азиатския департамент при Министерството на външните работи на Русия и секретар на руското консулство в Белград в началото на 60-те г. на XIX век.
13. Дринов, Марин Стоянов — професор по история в Харковския университет.
14. Етърски, Христо Николаев — администратор в градската болница на Измаил през 1870 г.
15. Желязков, Младен А. — офицер на руска служба през 60-те г. на XIX век; лекар в Московска губерния през 70-те г. на XIX век.
16. Жинзифов, Райко Иванов — учител, библиотекар и преподавател в Императорския лицей в Москва.
17. Иванов Панов, Георги — офицер на руска служба през 70-те г. на XIX в.
18. Иванов, Марин — офицер в руската армия.
19. Йошев, Георги Стефанович — драгоман на руското консулство във Видин.
20. Каляджи, Иван Цанев — руски служител, инспектор на бесарабските училища (1856-1858 г.), управител на българските села в Бесарабия през 1858 г.
21. Каляджи Павел Цанев — руски служител, инспектор на българските училища в Бесарабия (1861-1878 г.).
22. Кесяков, Константин Искров — офицер на руска служба през 60-70-те г. на XIX в.
23. Кирков, Георги Яковлев (Яковов) — преподавател по физика и математика в Симферополската гимназия през 1876-1878 г.
24. Киркович, Кирко — лекар на руска служба в Орловска губерния през 70-те г. на XIX в.
25. Кирович, Димитър Кирилович — военен лекар в Русия през 50-70-те г. на XIX в.; статски съветник и генерал.
26. Кифалов, Михаил Райчев — губернски секретар в Одеса след 1828 г.; от 30-те г. на служба в румънското Министерство на външните работи; от 1840 до 1855 г. е секретар на руския консул в Букурещ.
27. Кишелски, Иван Попкиров — офицер на руска служба, първият българин-генерал в руската армия.
28. Княжески, Захарий (Жеко Петров Русев) — драгоман в руското консулство в Търново и в Русе през 60-70-те г. на XIX в.
29. Краев, Стефан Иванович — офицер на руска служба през 70-те г. на XIX в.
30. Любомски, Стефан Иванов — на руска служба през 1876 г. с чин щабскапитан.
31. Мачев, Георги — завършва медицина в Москва и участва в Руско-турската война (1877-1878 г.) на кавказкия фронт.
32. Минков, Тодор — управител от 1863 г. на Южнославянския пансион в гр. Николаев.
33. Марков, Сава — земски лекар в Орловска губерния след 1876 г.
34. Моллов, Димитър — след дипломирането си през 1873 г., остава на медицинска служба в Москва (до 1877 г.).
35. Мутев, Димитър — след дипломирането си по философия през 1844 г., е на работа в Петербург.

36. Мутев, Христо — след завършване на Ришельовския лицей, е секретар на градоначалника в Одеса (от 1842 г.).
37. Муткуров, Сава — на военна служба в Русия до 1878 г.
38. Николаев, Данаил — от 1875 г. е на руска военна служба в Кишинев;, участва в Руско-турската война (1877-1878 г.), по-късно става генерал.
39. Николаев, Данил — след 1871 г. е на руска военна служба като поручик, участва в Руско-турската война (1877-1878 г.).
40. Николаев, Стефан Николаевич — от 1876 г. е на военна служба в 54-ти пехотен Мински полк в Русия, участва в Руско-турската война (1877-1878 г.), умира от раните си.
41. Николов, Райчо — на руска военна служба от 1857 г. до Освобождението на България.
42. Оджаков, Петър — от 1873 до 1877 г. е на служба като юрист в окръжния съд в Кишинев.
43. Палаузов, Николай Ник. — като юрист след 1874 г. е на служба като следовател в Одеския съдебен окръг и като мирови съдия в гр. Николаев.
44. Палаузов, Николай Христофорович — като юрист е изпълнявал редица административни длъжности от 1842 до края на живота си (1899 г.) — губернски секретар, колежки секретар, действителен статски съветник.
45. Палаузов, Спиридон Николов — като специалист-икономист е заемал в Русия редица длъжности в Министерството на финансите (1861 г.) и на външната търговия (1862 г.); управител на Варшавската митница (1863-1865 г.); началник на III отделение в Министерството на търговията (1866 г.).
46. Папанинов, Найден Първанов — на руска служба от 1866 г. като драгоманин в руското консулство във Видин; през 70-те години е на руска военна служба в Бесарабия.
47. Пармаков, Петър Николов — през 1875 г. постъпва на руска военна служба като прапоршчик в гр. Николаев.
48. Парушов, Антон — назначаван е на учителска длъжност в руски училища през 70-те години в Одеса.
49. Паунов, Димитър — назначаван е на държавна служба като надзирател на българската колония в Бесарабия (осн. 1868 г.), по-късно е банков чиновник в Киев (до 1878 г.).
50. Петкович, Андрей — след 1864 г. постъпва на служба в Министерството на външните работи в Русия, където работи до края на живота си.
51. Петкович, Димитър — след 1854 г. е на държавна служба в дипломатическата канцелария на княз Горчаков в Русия.
52. Петкович, Константин — след 1852 г. е на държавна служба в Министерството на външните работи в Русия; дипломат във Видин, Дубровник (1857-69 г.), Палестина и Бейрут.
53. Петкович, Яков Димитров — през 1876 г. е назначен за земски лекар в гр. Орел.
54. Петрович, Антон — на руска военна служба с чин щабскапитан от 1869 до 1877 г.; умира в началото на Руско-турската война (1877-1878 г.).
55. Попов, Стефан — назначаван е на руска служба като началник на Измайлска околия (1845-1855 г.), като преводач в префектурата в Болград (1857-1872 г.).

56. Попов, Иван Михайлов — на руска военна служба (до 1861 г.); земски лекар в Рязанска губерния (1869-1877 г.).
57. Попов, Антон — служи като военен в руската армия в периода 1811-1812 г.
58. Попхристов, Иван — след завършване на Александровското военно училище, постъпва през 1864 г. на руска военна служба в Кавказ и се уволнява през 1866 г. с чин поручик.
59. Русет, Александър — през 1828 г. е на служба като унтерофицер в руската армия.
60. Сакелариев, Иван — през 1860 г. постъпва във Втори кадетски корпус в Петербург.
61. Сапунов, Петър — от 1831 г. е на служба в руското консулство в Букурещ.
62. Стаменов, Георги — след 1868 г. е назначен за преподавател в Първа московска гимназия.
63. Станишев, Константин — приема руско поданство през 1863 г.; преподавател по гръцки и математика (1864 -1876 г.); директор на Императорския лицей в Москва (1879-1900 г.).
64. Стоянов, Андрей — след 1865 г. е на руска държавна служба в Градненското губернско управление.
65. Стоянов, Иван — след завършване на Духовна академия в Киев, приема руско поданство и остава на работа в Киев.
66. Стоянов, Петър — през 1874-1878 г. е офицер в руската армия; участва в Сръбско-турската (1876 г.) и Руско-турската война (1877-1878 г.).
67. Тенев, Николай — след 1870 г. е на лекарска длъжност в Орловска губерния.
68. Теохаров, Георги — след 1864 г. работи като юрист; приема руско поданство и 25 години е на служба в съдебното ведомство в Москва и Полтавска губерния.
69. Тепавски, Михаил — от 1874 г. е на служба като офицер в руската армия; участва в Сръбско-турската (1876 г.) и Руско-турската война (1877-1878 г.).
70. Тепавски, Симеон — след завършване на духовна академия в Киев през 1864 г., остава на работа в Русия.
71. Филаретов, Сава — през 1861 г. приема руско поданство и е назначен в руското консулство в Цариград; по-късно е прехвърлен на работа в Кайро, където умира.
72. Филов, Димитър — след завършване на Одеското юнкерско училище, е на служба в руската армия и участва в Руско-турската война (1877-1878 г.).
73. Хадживълчев, Васил — до войните от 1828-1829 г. е на служба медицински фелдшер в турската армия; после преминава в руската армия.
74. Христов, Атанас — завършва Одеското юнкерско училище и след 1870 г. остава на военна служба в Русия.
75. Цветков, Тодор — след завършване на медицина в Москва (1877 г.), е на руска служба в армията и участва в Руско-турската война (1877-1878 г.).
76. Чалъков, Никола — служител в австрийското консулство в Пловдив; дългогодишен драгоман в руското вицеконсулство в Пловдив при Найден Геров.
77. Шиваров, Павел — от 1874 г. е офицер в руската армия.
78. Шопов, Атанас — по време на Руско-турската война (1877-78 г.) е в редовете на Втора гвардейска дивизия.

VIII. На сръбска служба.

1. Аверкий Петрович (бъдещ Врачански митрополит) — през втората половина на 60-те г. на XIX в. е преподавател в Белградската семинария, в Зайчар и Крагуевац, а от 1870 г. е учител по български език и история в пансиона на графиня Левашова в Киев.
2. Георгиевич, Марко — изпълнява дипломатическа мисия на Милош Обренович през 20-30-те год. до Букурещ.
3. Герман, Михаил Теодорович — виден дипломат в изграждането на сръбската държава при Милош Обренович.
4. Гранитски, Анастас Поппетров — секретар на сръбската легация в Цариград през 50-те г. на XIX в.
5. Иванович (Йованович), Христофор — лекар в Белград през 30-40-те г. на XIX в.
6. Ичков, Наум — търговски консул при княз Милош Обренович в Белград.
7. Ичков, Петър — дипломат при Кара Георги в Сърбия, допринесъл за примирието с Турция през 1806 г. („Ичков мир“).
8. Йованович, Танас (Анастас) — придворен фотограф в Белград от 1858 до 1868 г.
9. Карастоянов, Анастас Николов — придворен фотограф в Белград (1862-1865 г.).
10. Павлов, Симеон Христов — през 1876 г. постъпва на военна служба при коменданта на Княжевац.
11. Райнов, Константин — през периодите 1840-42 и 1860-1866 г. е на служба в сръбското дипломатическо представителство в Цариград.
12. Соколов, Симо — през 1876 г. е на служба в сръбската армия с чин поручик.
13. Теодорович, Марко — сръбски „консул“ по време на въстанието на Кара Георги и Милош Обренович.

IX. На френска служба.

1. Богоров, Иван Андреев — преводач и кореспондент във френската армия.
2. Золотович, Любомир Димитров — лекар, асистент по детски болести в клиниката в Монпелие през 70-те г. на XIX в.
3. Павлов, Марко — като лекар е на служба в армията на Наполеон Бонапарт (1808-1809 г.); до 1821 г. е военен лекар на английска служба в Тунис и Мароко.
4. Панов, Вичо П. — след дипломирането си във Франция, остава на служба като градски лекар в гр. Орлеан (1853-1856 г.), а след това е градски лекар в Александрия, Румъния, (1864-1877 г.).
5. Струмски, Стефан — по време на пребиваването си в Париж през 1871 г. умира на барикадите в дните на Комуната.

ЧУЖДЕНЦИ — ПРОСВЕТНИ ДЕЙЦИ В БЪЛГАРИЯ XIX ВЕК

1. Август, М. — с неизвестна националност, преподава в Българската католическа гимназия в Одрин (1873-1887 г.).
2. Барак-Бояджиева, Милева — сръбкиня, учителка в Пазарджик (1862-1865 г.) и в девическото училище в Казанлък (1866-1867 г.).
3. Барак-Душанова, Рахил — сръбкиня, преподава ръкоделие, шев, бродерия и домакинство в девическите училища: в София (1860-1863 г.), в Кюстендил (1863-1866 г.), в Калофер (1866-1867 г.), в Казанлък (1867-1869 г.и 1871-1872 г.), в Плевен (1872-1876 г.) и др.
4. Берберович, Емилиян — хърватин, преподава в Тулча (1871-1872 г.) и в Силистра (след 1872 г.).
5. Божилович, Георги — сърбин, взаимен учител в Копривщенското училище (1849-1851 г.).
6. Будимирович, Милутин — сърбин, учител в основното училище във Велес.
7. Владикин, Георгий — руснак, преподава рисуване, славянобългарски, аритметика, краснопис и др. в Свищов (1832-1857 г. заедно с Ем. Васкидович), Плевен (1857-1860 г.).
8. Владимир — поляк, учител в Тулча (1848-1849 г.).
9. Гьока — сърбин, учител в Русе (1853-1858 г.).
10. Жемличка — чехкиня, преподава математика и физика в Шуменското класно училище.
11. Иванович, Василий — сърбин, учител във Видинското основно училище около 1840 г.
12. Инджич-Майзнер, Александра — сръбкиня, учителка в основните училища в: Пловдив (1860-1862 г.), Тулча (1862-1863 г.), Шумен (1866-1869 г.).
13. Ираскова-Хитева, Богдана — чехкиня, учителка по български език, география, ръкоделие, стопанство в : Карлово (1867-1870г.), Калофер (1870-1876 г.), Цариград (1876-1878 г.) и др.
14. Качановски, Игнатий — поляк, основател и директор на Българската католическа гимназия в Одрин (1863-1867 г.).
15. Киншнер, Карл — чех, учител по рисуване и краснопис в Болградското централно българско училище (1866-1867 г.).
16. Ковачевич, Стефан — сърбин, учител в основното училище във Враца (1845-1846 г.).
17. Константинович, Александър — поляк, учител по френски език в Болградската гимназия (1859-1867 г.).
18. Любомир — сърбин, учител в класното училище в Сливен и Стара Загора.
19. Майзнер, Йозеф (Миланович) — чех, преподава в Шуменското класно училище немски и френски език, естествена история, рисуване, история и география (1856-1860 г.).
20. Майзнер, Фани — чехкиня, учителка в основното училище в Стара Загора през 1860 г.
21. Манастирски, Иван — поляк, учител в Шуменското класно училище (1850-1853 г.).

Миланович, Перо — сърбин, учител в основното училище в с. Граница, Кюстендилско, през 60-те г. на XIX в.
Нешкович, Иван — сърбин, учител във Велес (1847-1869 г.).
Огнянович, Константин — сърбин, учител в основните училища във Видин и Враца (1818-1827 г.).
Павле — сърбин, учител в основното училище в Кюстендил (1842 г.).
Попович, Димитре — сърбин, учител в Белоградчик около 40-те г. на XIX век.
Предич-Радославова, Анна — сръбкиня, учителка в Търговище (1872-1873 г.), а след това в Ловеч.
Прошек, Георги — чех, един от основателите на т. нар. „Прошеково училище" в с. Алмали, Хасковско, където преподавал пеене, рисуване, чертане (1871-1873 г.).
Радосавлевич, Екатерина — сръбкиня, учителка в основното училище във Враца (1869-1871 г.).
Рашич, Милан — сърбин, учител в Шуменското класно училище (1850-1853 г.).
Ронже, Калман — унгарец, преподава гимнастика, латински език, физика, математика, хигиена, рисуване в класното училище в Шумен (1869-1873 г.), Габрово (1879-1880 г.) и др.
Сарайлия, Сима — сърбин, учител във Видин (около 1815-1817 г.).
Скултети, Алберт — немец, учител по немски език в Болградската гимназия (1866-1867 г.).
Фьодорович, Константин — руснак, учител по славянобългарски език в Свищовското училище (1845 г.).
Шафран, А. — унгарец, музикант, учител в мъжкото класно училище в Шумен.
Шпанея, Сара — хърватка, учителка в класното училище в Свищов (около 1873 г.).

ЧУЖДЕНЦИ, АВТОРИ НА ПЪТЕПИСИ ЗА БЪЛГАРИЯ И БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

Име	Година на пътуване	Националност
1. Йохан Вилд	1604 г.	Германия
2. Симеон Лехаци	1608 г.	Армения
3. Льофевр	1611 г.	Франция
4. Ханс Якоб Аман	1612 г.	Германия
5. Томаш Боршош	1613 г.	Унгария
6. Адам Венер Фолкрайлсхам	1616 г.	Германия
7. Питър Манди	1620 г.	Англия
8. Анонимен автор	1621 г.	Франция
9. Анонимен автор	1626 г.	Франция

10. Луи Жедуен	1623 г.	Франция
11. Венсан Стохов	1630 г.	Франция
12. Георг фон Найчиц	1631 г.	Германия
	1634 г.	
13. Хенри Блаунт	1634 г.	Англия
14. Йон Меленко	1651 г.	Русия
15. Ференц Шебеши	1652 г.	Унгария
16. Конрад Хилдебранд	1657 г.	Германия
17. А. Пуле	1657 г.	Франция
18. М. Кикле	1657 г.	Франция
19. Франсоа Блондел	1659 г.	Франция
20. Християн фон Валсдорф	1660 г.	Германия
21. Давид Рожняй	1665 г.	Унгария
22. Паул Тафернер	1665 г.	Австрия
23. Анонимен автор	1665 г.	Германия
24. Анонимен автор	1665 г.	Германия
25. Робер дьо Дрьо	1665 г.	Франция
26. Джон Бъръбъри	1665 г.	Англия
27. Едуард Браун	1669 г.	Англия
28. Анонимен автор	1671 г.	Австрия
29. Йохан фон Кинсберг	1672 г.	Австрия
30. Антоан Галан	1672 г	Франция
31. Лоран д'Арвиьо	1672 г.	Франция
32. Ханс Хьонце	1673 г.	Австрия
33. Дьолакроа	1673 г.	Франция
34. Джон Ковъл	1675 г.	Англия
35. Граф дьо Гийераг	1679 г.	Франция
36. Луиджи Марсили	1680 г.	Австрия
37. Джовани Беналя	1682 г.	Австрия
38. Пиер Жирарден	1685 г.	Франция
39. Пал Шандор	1687 г.	Унгария
40. Анонимен автор	1690 г.	Австрия
41. Янош Камароми	1697 г.	Унгария
42. Симперт Нигел	1699 г.	Австрия
43. Генерал д'Арш	1700 г.	Австрия
44. Едмунд Чишъл	1702 г.	Англия
45. П. А. Толстой	1703 г.	Русия
46. Янош Папай	1705 г.	Унгария
47. Пол Люка	1706 г.	Франция
48. М. У. Монтегю	1716 г.	Англия
49. Граф дьо Келюс	1716 г.	Франция
50. Пол Люка	1717 г.	Франция
51. Герард Корнелиус Дриш	1718 г.	Австрия
52. Анонимен автор	1719 г.	Австрия
53. В. Г. Барски	1725 г.	Русия
54. А. дьо ла Мотре	1727 г.	Франция

[illegible]. Джон Бел	1737 г.	Англия
[illegible]. Келемен Микеш	1738 г.	Унгария
[illegible]. Капитан Шад	1740 г.	Австрия
[illegible]. Йохан Кампелен	1740 г.	Австрия
[illegible]. В. Г. Барски	1744 г.	Русия
[illegible]. Ованес Товмаджян	1749 г.	Армения
[illegible]. Руджиер Бошкович	1762 г.	Дубровник
[illegible]. Лорд Ф. Балтимор	1763 г.	Англия
[illegible]. Жан Клод Флаша	1766 г.	Франция
[illegible]. Микаел Себастаци	1775 г.	Австрия
[illegible]. Франсоа дьо Тот	1784 г.	Франция
[illegible]. Джереми Бентъм	1785 г.	Англия
[illegible]. Граф д'Отрив	1785 г.	Франция
[illegible]. Е. Крейван	1786 г.	Англия
[illegible]. Шарл дьо Пейсонел	1787 г.	Франция
[illegible]. Фериер дьо Совбьоф	1788 г.	Франция
[illegible]. Хугас Инджеджиян и Степанос Агонц	1789 г.	Армения
[illegible]. Улиям Хънтър	1792 г.	Англия
[illegible]. Анонимен автор	1793 г.	Русия
[illegible]. Гийом Антоан Оливие	1793 г.	Франция
[illegible]. Джон Б. С. Морит	1794 г.	Англия
[illegible]. Анонимен автор	1794 г.	Англия
[illegible]. Джон Джексън	1797 г.	Англия
[illegible]. Франсоа Пуквил	1798 г.	Франция
[illegible]. Минас Пъжишкян	1800 г.	Армения
[illegible]. Уилям Уитмън	1801 г.	Англия
[illegible]. Дж. Карлайл	1801 г.	Англия
[illegible]. Шарл Сонини	1801 г.	Франция
[illegible]. Жан-Батист Льошьовалие	1801 г.	Франция
[illegible]. Граф Шарбонел	1801 г.	Франция
85. Адам Нийл	1805 г.	Англия
86. Уилям Лийк	1805 г.	Англия
87. Делашас Вериньи	1806 г.	Франция
88. Луи дьо Заманя	1807 г.	Франция
89. Анонимен автор	1807 г.	Франция
90. Ж. М. Танкоан	1807 г.	Франция
91. А. Г. Краснокутски	1808 г.	Русия
92. Адриан Луи Копле	1809 г.	Франция
93. Джон Галт	1811 г.	Англия
94. Граф Антоан-Франсоа Андреоси	1812 г.	Франция
95. Франсоа-Даниел Томасен	1814 г.	Франция
96. В. дьо Марселюс	1816 г.	Франция
97. Полковник Ротие	1818 г.	Франция
98. Уилям Макмайкъл	1818 г.	Англия
99. Джордж Джоунз	1823 г.	Англия

100. Бенджамин Баркър	1823 г.	Англия
101. Граф дьо Лагард	1824 г.	Франция
102. Джеймс Александър	1826 г.	Англия
103. Барон Пьоле	1826 г.	Франция
104. Граф Гийемино	1826 г.	Франция
105. Чарлз Франкланд	1827 г.	Англия
106. Робърт Уолш	1827 г.	Англия
107. Ж. Г. Барбие дьо Бокаж	1828 г.	Франция
108. Граф дьо Тромлен	1828 г.	Франция
109. Ж. Б. Ришар	1828 г.	Франция
110. Ф. Л. Фонтон	1829 г.	Русия
111. В. Г. Тепляков	1829 г.	Русия
112. Дж. Кепел	1829 г.	Англия
113. С. Сенже	1829 г.	Франция
114. Луи-Огюст Божур	1829 г.	Франция
115. А. О. Дюгамел	1830 г.	Русия
116. Юрий Ив. Венелин	1830 г.	Русия
117. Еспри-Мари Кузинери	1831 г.	Франция
118. Алфонс дьо Ламартин	1832 г.	Франция
119. В. П. Давидов	1835 г.	Русия
120. Ами Буе	1836 г.	Франция
	1837 г.	
	1838 г.	
121. Имре Фривалдски	1838 г.	Унгария
122. Монах Партений	1839 г.	Русия
123. Е. П. Ковалевски	1840 г.	Русия
124. В. И. Григорович	1844 г.	Русия
125. Теодор Кодреску	1844 г.	Румъния
126. Йон Йонеску де ла Брад	1850 г.	Румъния
127. Димитрие Болинтиняну	1858 г.	Румъния
128. Александър Пелимон	1858 г.	Румъния
129. Димитрие Ралет	1858 г.	Румъния
130. Е. П. Южаков	1859 г.	Русия
131. Феликс Каниц	1860-1879 г.	Унгария
132. Дж. М. Макензи, А. П. Ърби	1862 г.	Англия
133. Димитрие Папазоглу	1863 г.	Румъния
134. Архим. Антонин	1865 г.	Русия
135. Бенямин Калаи	1868 г.	Унгария
136. М. Ф. Карлова	1868 г.	Русия
137. Чезар Болиак	1871 г.	Румъния
138. О. М. Лернер	1873 г.	Русия
139. В. А. Теплов	1874 г.	Русия
140. Ярослав Ирасек	1874 г.	Чехия
141. Иван дьо Вестин	1876 г.	Франция
142. Граф Йодьон Зичи	1876 г.	Унгария
143. Вс. В. Крестовски	1877 г.	Русия

ГОДИШЕН КАЛЕНДАР НА ПАНАИРИТЕ ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО

Имената на селищата, където стават панаирите	Начало на панаира	Времетраене в дни
1. Серес (Керван)	11 февруари	22
2. София	март	—
3. Люлебургас	3 април	8
4. Нова Загора	април	—
5. Охрид	22 април	15
6. Търново	23 април	—
7. Добрич (Хаджиоглу, Т. Пазарджик)	24 април	4
8. Търговище (Ески-Джумая-Панаири)	25 април	8
9. Узун. кюпрю	април	—
10. Каварна	7 май	3
11. Шумен	8 май	15
12. Карнобат	9 май	4
13. Ямбол	16 май	8
14. Сливен	20 май	20
15. Айтос	май	—
16. Кара су (Черна вода)	7 юни	—
17. Боча Шефри	15 юни	—
18. Карадаа	29 юни	15
19. Япракли-панаири (Азия)	2 юли	15
20. Самоков (Пл. панаири)	5 юли	—
21. Пловдив	13 юли	10
22. Пазарджик	30 юли	10
23. с. Райково, Смоленско	1 август	16
24. Неврокоп	2 август	15
25. Свищов	3 август	15
26. Аласония (Еласон, Гърция)	6 август	—
27. Троянски манастир	12 август	5
28. Чаталджа	16 август	—
29. Асеновград (Станимака)	18 август	15
30. Янина	18 август	—
31. Воден	21 август	—
32. Серфиджа	2 септември	10
33. Чирпан	5 септември	8
34. Узунджово	8 септември	8
35. Селиврия	9 септември	7
36. Прищина	14 септември	—
37. Кара-су (Черна вода)	15 септември	6
38. Чаталджа	21 септември	11
39. Стара Загора	26 септември	15

40. Търново	2 октомври	—
41. Дойран	10 октомври	—
42. Енидже на Вардар (гр. Гяница, Гърция)	22 октомври	22
43. Казанлък	2 ноември	15
44. Зил. панаири (Азия)	20 ноември	15
45. Ангира (Анкара, Турция)	9 декември	—
46. Прилеп	—	—

ИСТОРИЯ И КУЛТУРА НА БЪЛГАРИЯ В ДАТИ

ВЪЗРАЖДАНЕ

Книгата е справочник в традиционния и точен смисъл на думата. Но тя е и предизвикателство към досегашните справочници за българското минало. „Историята“ за тях е характеристика на политическото „лице“ на епохата. Излиза, едва ли не, че ако не са войните, българският народ не го е имало на земята...

Тук се следва концепцията, според която смислите на националния живот през XVII-XIX в. се поемат от свидетелствата за всички негови проявления. Никой от фактите няма привилегията за сметка на останалите да представя времето си.

В началото за модел послужи популярният том „История на света в дати“. Но спецификата на процесите у нас съвсем естествено ни отдалечи от образеца и резултатът е в ръцете на читателите — специалисти, студенти, учители, ученици или просто всички ценители на българското минало...

Цена 7000 лв.

28 134
7000.00